

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Aušra PAKALNIENĖ

**VALSTYBINĖS REIKŠMĖS KELIŲ PRIEŽIŪROS
SEKTORIAUS VALSTYBĖS ĮMONIŲ VEIKLOS EFEKTYVUMAS:
VĮ „TELŠIŲ REGIONO KELIAI“ ATVEJO ANALIZĖ**

Magistro darbas

Šiauliai, 2008

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Aušra PAKALNIENĖ

**VALSTYBINĖS REIKŠMĖS KELIŲ PRIEŽIŪROS
SEKTORIAUS VALSTYBĖS ĮMONIŲ VEIKLOS EFEKTYVUMAS:
VI „TELŠIŲ REGIONO KELIAI“ ATVEJO ANALIZĖ**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04S)**

Magistro darbo autorius Aušra Pakalniėnė _____

Vadovas doc. dr. Teodoras Tamošiūnas _____

Recenzentas _____

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Aušra Pakalnienė

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VĮ „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė

Magistro darbas

Magistro darbe yra išanalizuoti ir susisteminti įvairių Lietuvos ir užsienio autorių teoriniai efektyvumo sampratos aspektai. Pateikti veiklos efektyvumo vertinimo principai, santykinų rodiklių naudojimo metodika. Apibūdinta reiškinų tarpusavio ryšių, prognozavimo bei bankroto reikšmė ir metodai. Atskleistas valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus vaidmuo šalies ekonomikoje, finansavimas ir kiti aspektai. Atliktas VĮ „Telšių regiono keliai“ veiklos efektyvumo vertinimas ir gautų rezultatų palyginimas su kitų tos pačios ūkio šakos įmonių analogiškais rodikliais. Sudarytos kelių priežiūros įmonių veiklos efektyvumo rodiklių orientacinių vertinimo lygių lentelės. Remiantis gautais rezultatais atliktas kai kurių rodiklių prognozavimas. Tyrimo rezultatais pagrįstas teiginys, kad valstybinės reikšmės kelių priežiūros valstybės įmonės yra pajėgios kokybiškai įgyvendinant savo tikslus efektyviai vykdyti veiklą. Įvertinta įmonės bankroto tikimybė. Gautų duomenų pagrindu suformuluotos išvados ir pasiūlymai.

SUMMARY

Aušra Pakalnienė

The effectiveness of public enterprise activities of national roads supervision sector: the analysis of VĮ “Telšių regiono keliai” case

Master's research work

In this research work the theoretical aspects of various Lithuanian and foreign authors about the conception of the effectiveness are analyzed and systemized. The evaluation principles of the effectiveness of activity and the use methods of relative indicators are presented. The methods and significance of phenomena correlation, forecasting and bankrupt is discussed. The financing, the role of the national roads supervision sector for the state economics and other aspects are disclosed. There was performed the evaluation of VĮ “Telšių regiono keliai” effectiveness of activity and the comparison of the achieved results with the analogous rates of another company of the same economic branch. There were made tables of guiding evaluation levels on the rates of the effectiveness of activity considering the road supervision companies. On the basis of the results there was done a forecast for some of the indicators. In accordance with the results of the research it can be stated that public enterprises supervising the national roads are able to perform their activities effectively while implementing their aims in high quality. There was evaluated the probability of the bankrupt. On the grounds of the data the conclusions and suggestions were formulated.

TURINYS

IVADAS

1. ĮMONIŲ VEIKLOS EFEKTYVUMO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	9
1.1. Pagrindinių sąvokų analizė	9
1.2. Efektyvumo samprata.....	10
1.3. Ekonominės analizės ryšys su finansine analize.....	15
1.4. Finansinių santykinų rodiklių naudojimas veiklos efektyvumo vertinime.....	17
1.5. Įmonės veiklos efektyvumo vertinimo rodikliai	19
1.6. Pelnas kaip veiklos efektyvumo kriterijus.....	22
1.7. Pelningumo veiksniai ir svarbiausios priklausomybės.....	28
1.8. Reiškinių tarpusavio ryšių tyrimo metodai.....	30
1.9. Įmonės veiklos rodiklių prognozavimo reikšmė ir metodai	32
1.10. Įmonės bankroto prognozavimo modeliai ir jų taikymas	36
2. VALSTYBINĖS REIŠMĖS KELIŲ PRIEŽIŪROS SEKTORIAUS SISTEMA	40
2.1. Transporto vaidmuo šalies ekonomikoje	40
2.2. Valstybinės reikšmės kelių valdymas ir teisinis reguliavimas.....	42
2.3. Valstybinės reikšmės kelių tinklas	45
2.4. Valstybinės reikšmės kelių finansavimas	47
2.5. Valstybinės reikšmės kelių ir tiltų priežiūra	55
3. VI „TELŠIŲ REGIONO KELIAI“ VEIKLOS EFEKTYVUMO ĮVERTINIMAS IR PROGNOZAVIMAS	58
3.1. VI „Telšių regiono keliai“ charakteristika.....	58
3.1.1. Įmonės apibūdinimas	58
3.1.2. Įmonės veikla bei ją įtakojantys veiksniai	59
3.2. Įmonės veiklos finansavimo struktūra.....	60
3.3. Įmonės veiklos efektyvumo vertinimas.....	63
3.3.1. Turto apyvartumo ir išlaidų lygio rodiklių dinamikos, pokyčius lemiančių veiksnių ir palyginamoji analizė	63
3.3.2. Įmonės pelno ir pelningumo rodiklių dinamikos, pokyčius lemiančių veiksnių ir palyginamoji analizė	71
3.3.2.1. Įmonės bendrojo ir grynojo pelno analizė.....	71
3.3.2.2. Pardavimų pelningumo analizė.....	74
3.3.2.3. Turto pelningumo rodiklio analizė.....	76
3.3.2.4. Kapitalo pelningumo analizė	79
3.4. Įmonės pardavimo pajamų, bendrojo ir grynojo pelno prognozavimas	82
3.4.1. Pardavimo pajamų prognozavimas.....	82
3.4.2. Bendrojo pelno apimties prognozavimas.....	84
3.4.3. Grynojo pelno apimties prognozavimas	85
3.4.4. Pelningumo rodiklių prognozavimas remiantis projektine pelno (nuostolių) ataskaita ..	86
3.5. Įmonės bankroto grėsmės įvertinimas	87

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

LITERATŪRA

PRIEDAI

- 1 priedas Dinamikos eilučių analitiniai rodikliai
- 2 priedas Veiklos efektyvumui priskiriamų rodiklių ir jų apskaičiavimo metodika įvairioje lietuvių autorių mokslinėje literatūroje
- 3 priedas Turto pelningumo piramidinė analizė pagal R. Schattke ir H. Jensen
- 4 priedas Turto pelningumo piramidinė analizė pagal L. Bernstein
- 5 priedas Turto pelningumo piramidinė analizė pagal P. Sucher
- 6 priedas Turto pelningumo analizė pagal Du Ponto piramidę remiantis lietuviška atskaitomybe
- 7 priedas Du Ponto nuosavo kapitalo pelningumo piramidinė analizė
- 8 priedas Kapitalo pelningumo piramidinė analizė pagal R. Anthony
- 9 priedas Lietuvos Respublikos valstybinės reikšmės kelių valdymo sistema
- 10 priedas Valstybinės reikšmės kelių priežiūros lygiai 2007 m.
- 11 priedas Valstybinės reikšmės kelių techninės priežiūros privalomi darbai pagal darbų grupes ir straipsnius
- 12 priedas Lietuvos valstybinės reikšmės automobilių kelių tinklas Telšių regione
- 13 priedas VI „Telšių regiono keliai“ 2005-2007 metų horizontalioji ir vertikalioji balanso analizė
- 14 priedas VI „Telšių regiono keliai“ 2005-2007 metų horizontalioji ir vertikalioji pelno (nuostolių) ataskaitos analizė
- 15 priedas Valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių vidutiniai 2005-2007 m. apyvartumo ir išlaidų lygio rodikliai
- 16 priedas VI „Telšių regiono keliai“ piramidinė turto pelningumo analizė pagal Du Ponto modelį remiantis lietuviška finansine atskaitomybe
- 17 priedas VI „Telšių regiono keliai“ kapitalo pelningumo analizė pagal Du Ponto modelį
- 18 priedas Valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių vidutiniai 2005-2007 m. pardavimo, turto ir kapitalo pelningumo rodikliai
- 19 priedas Valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių bankroto prognozavimo modelių koeficientai 2005-2007 m.

ĮVADAS

Tyrimo problema. Rinkos reformų specifika Lietuvoje lemia labai prieštaringą valstybės dalyvavimo ekonomikoje suvokimą ir vertinimą. Iki šiol egzistuoja du priešingi požiūriai. Pirmuoju atveju teigiama, kad valstybė turi kuo mažiau kištis į rinką, į ekonominį gyvenimą ir valstybės sektorius turi būti nedidelis. Antrasis požiūris grindžiamas mintimi, kad valstybės vaidmuo išlieka gana didelis ir civilizuotas sparčios plėtros rinkos šalyse. Lietuvoje nuo pat rinkos įsigalėjimo pradžios deklaruojamas ir remiamas pirmasis požiūris.

Vyrauja nuomonė, kad privati nuosavybė visuomenei ir ekonomikai yra naudingesnė nei valstybinė. Manoma, jog valdžia tvarkosi blogiau nei privatus subjektas, nes turi mažiau paskatų tvarkytis gerai, nuolat painioja ekonomiką su politika, savo turtu spręsdama vienadienes politines problemas, dotuoja valstybės valdomas įmones, teikia joms kreditus, jas garantuoja, taip sumažindama valstybės finansų skaidrumą, padidindama mokesčių našą privačioms įmonėms, o nesant konkurencijos, valstybės įmonės turi ribotas paskatas daryti inovacijas. Privati įmonė rizikuoja savo, o ne kitų turtu, pelnas visų pirma reiškia jo paties turto padidėjimą, o nuostolis - jo paties turto sumažėjimą. Todėl savininkas turi daugiau motyvacijos dirbti efektyviai nei valdiško turto tvarkytojas. Tačiau pažvelgus iš kitos pusės, konkurencinė rinka yra suinteresuota ir pajėgi efektyviai aprūpinti vartotojus tokiais prekėmis ar paslaugomis, kurios teikia naudą tik už jas sumokėjusiems vartotojams. Tuo tarpu tokias paslaugas kaip gamtos apsauga, šalies gynyba, kelių priežiūra ir panašiai, vartojamas bendrai ir teikiančias naudą visiems visuomenės nariams, yra labai sunku paskirstyti per rinką, nes labai sudėtinga arba brangu įvertinti jų naudą konkrečiai kiekvienam asmeniui, besinaudojančiam šiomis paslaugomis ir nustatyti vienetinį mokestį. Viešojo sektoriaus teikiamomis paslaugomis vienu metu gali naudotis daug asmenų ir nuo to jų naudingumas kiekvienam iš jų nesumažėja. Reikia pastebėti, kad valstybė dažniausiai dalyvauja didelio pelno negeneruojančiose ekonominio gyvenimo srityse, kur privatus sektorius negali (arba nenori) dėl ženklių, tik tolimoje perspektyvoje atsiperkančių investicijų arba žemo pelningumo lygio.

Taigi, kyla klausimai – ar tikrai konkurencinės rinkos sąlygomis viešasis sektorius yra nepajėgus efektyviai vykdyti veiklą ir geriau ją perduoti į privačias rankas? Ar pelną maksimizuojantis privatus sektorius užtikrins viešųjų tikslų kokybišką įgyvendinimą tomis pačiomis kainomis kaip tai atlieka viešasis sektorius?

Tyrimo aktualumas. Visuomenė reikalauja iš viešojo sektoriaus įmonių efektyvumo, naujų veiklos formų, nuolat gerėjančių kokybinių veiklos rodiklių. Todėl pastaruoju metu viešojo sektoriaus veikla pasuko kita kryptimi – joje, kaip ir privačiame sektoriuje, pradėti taikyti veiklos valdymo metodai. Priežastys yra gerai žinomos: vyriausybėms reikia užtikrinti veiksmingą ir efektyvų valstybės išteklių panaudojimą, dėl visuomenės spaudimo sumažinti ar pažaboti valstybės išlaidas bei sumažinti valstybės priklausomybę nuo nacionalinių išteklių. Taip pat visuomenės

lūkesčiai auga, kad būtų teikiamos geresnės kokybės paslaugos; daugelio valstybės institucijų konkurencija su privačiais bei visuomeniniais sektoriais auga. Naujos valdymo sistemos buvo įdiegtos siekiant padėti gerinti veiklos rezultatus. Tai apėmė ir rezultatus orientuotą biudžeto sudarymą, tikslų ir užduočių nustatymą, jų įdiegimą ir veiksmų planus, aiškių veiklos tikslų bei rodiklių nustatymą, nuolatinę rezultatų peržiūrą ir stebėseną, žmogiškųjų išteklių ir kompetencijų valdymą, veiklos rodiklius, kurie nukreiptų bei kontroliuotų viešojo sektoriaus veiklą.

Viešojo sektoriaus veiklai įtakos turintys veiksniai skiriasi nuo privataus sektoriaus efektyvumo sąlygų ir veiksnių, nes viešosios įmonės veikia kitokioje aplinkoje nei privačios struktūros. Todėl efektyvumo didinimo paieškos reikalauja išsamios analizės ir idėjų, kaip valdyti informacinius, technologinius, finansinius ir kitokius išteklius, planuoti politikos, vadybos ir ekonominių metodų taikymą.

Tyrimo objektas. Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veikla 2005-2007 metais.

Tyrimo dalykas. Valstybinės reikšmės kelių priežiūros valstybės įmonės „Telšių regiono keliai“ 2005-2007 metų veiklos efektyvumo vertinimas.

Tyrimo tikslas. Įvertinti valstybinės reikšmės kelių priežiūros valstybės įmonės „Telšių regiono keliai“ veiklos efektyvumą ir patvirtinti arba paneigti iškeltą hipotezę.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išnagrinėti įmonių veiklos efektyvumo vertinimo metodiką teoriniame lygmenyje.
2. Atskleisti valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus vaidmenį šalies ekonomikoje, jo valdymą, struktūrą, finansavimą bei tikslus.
3. Įvertinti VI „Telšių regiono keliai“ 2005-2007 metų veiklos efektyvumą.
4. Atlikti 2005-2007 metų VI „Telšių regiono keliai“ ir kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus įmonių veiklos efektyvumo lygio palyginamąją analizę.
5. Remiantis faktiniais vykdomos veiklos duomenimis, numatyti VI „Telšių regiono keliai“ pardavimo pajamų, bendrojo ir grynojo pelno pokyčių tendencijas 2008-2010 metams.
6. Nustatyti įmonės bankroto tikimybę taikant bankroto prognozavimo metodus.
7. Išskirti svarbiausias tyrimo išvadas ir pateikti pasiūlymus įmonės veiklos efektyvumui gerinti.

Hipotezė. Valstybinės reikšmės kelių priežiūros valstybės įmonės yra pajėgios kokybiškai įgyvendinant savo tikslus efektyviai vykdyti veiklą.

Tyrimo bazė. Magistro darbą sudaro įvadas, pagrindinių sąvokų analizė, konceptualioji ir analitinė dalis, išvados ir pasiūlymai, literatūros šaltinių sąrašas, priedai.

Konceptualiojoje dalyje analizuojama įmonių veiklos efektyvumo vertinimo metodika teoriniame lygmenyje. Įsigilinta į efektyvumo sąvokos teorinę esmę. Atskleistas ekonominės

analizės ryšys su finansine analize bei nustatyta finansinių santykinų rodiklių reikšmė įmonių veiklos efektyvumo vertinime. Apibūdinti reiškinų tarpusavio ryšių tyrimo, rodiklių bei bankroto prognozavimo metodai.

Analitinėje darbo dalyje ieškoma įrodymų iškeltos hipotezės patvirtinimui, jog ir viešasis sektorius veiklą gali vykdyti efektyviai. Todėl apibūdinamas valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus vaidmuo šalies ekonomikoje, jo valdymas, struktūra, finansavimas bei tikslai. Atliekama VI „Telšių regiono keliai“ veiklą įtakojančių veiksnių analizė; veiklos efektyvumą apibrėžiančių santykinų rodiklių analizė, išnagrinėjant jų dinamiką, pokyčius lemiančius veiksnius, reiškinų tarpusavio priklausomybę. Taip pat atliekama šių įmonės rodiklių lyginamoji analizė su tos pačios ūkio šakos įmonių atitinkamais rodikliais bei mokslinėje ir statistinėje literatūroje nurodomais orientaciniais veiklos efektyvumo vertinimo lygiais. Duomenys analizei imami iš valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių finansinės atskaitomybės ataskaitų. Toliau atliekamas būsimų VI „Telšių regiono keliai“ veiklos rezultatų bei bankroto tikimybės prognozavimas, remiantis vykdomos veiklos faktiniais duomenimis. Tyrimo pabaigoje atliekamas viso magistro darbo apibendrinimas pateikiant išvadas ir pasiūlymus.

Darbo teorinėje dalyje remiamasi sisteminė mokslinės literatūros analize, logine lyginamąja analize ir apibendrinimo metodais. Tyrimui atlikti naudoti: loginiai (duomenų grupavimo, lyginimo, detalizavimo ir apibendrinimo, tarpusavio ryšių tyrimo, dinamikos eilutės, lyginamųjų svorių skaičiavimo), ekonometriniai (regresinė ir koreliacinė analizė), grafiniai, specifiniai (santykinų rodiklių analizė; reiškinų ir bankroto prognozavimas) analizės būdai.

Tyrimo rezultatai – naujumas ir reikšmingumas. Viešojo sektoriaus įmonių vadovams, kaip ir verslo atstovams, tenka susidurti su sparčiais aplinkos pokyčiais, veikti didėjančio netikrumo sąlygomis, todėl pastangos imituoti privataus sektoriaus kultūrą bei lyderiavimo principus yra būtinos. Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus įmonių veikloje palaiapsniui įdiegti nauji valdymo metodai. Jie turi teigiamos įtakos įmonių veiklos efektyvumo didėjimui – racionaliam išteklių panaudojimui teikiant kokybiškesnes paslaugas. Šis tyrimas atliktas naudojantis pagrinde privačiam sektoriui pritaikytais teoriniais efektyvumo vertinimo metodais ir pateikiamas naujas požiūris į viešojo sektoriaus veiklą bei jos efektyvumą. Todėl šis tyrimas reikšmingas tuo, jog sėkminga ir pakankamai efektyvia šio sektoriaus įmonių veikla besidomintys įmonių vadovai, steigėjai galės formuoti valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių efektyvios veiklos strategiją, o visuomenė įsitikinti, jog ir viešasis sektorius gali pakankamai efektyviai vykdyti veiklą ir patenkinti viešuosius poreikius. Šį tyrimą reikėtų tęsti toliau analizuojant kelių priežiūros įmonių veiklos efektyvumą ir papildomai patikrinti gautas išvadas.

1. ĮMONIŲ VEIKLOS EFEKTYVUMO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Pagrindinių sąvokų analizė

Sąvokos magistro darbe pateikiamos remiantis LR Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymu, LR Valstybės ir savivaldybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymu, Verslo apskaitos standartais ir kitais šaltiniais, nurodytais literatūros sąrašė.

Analizė – vieningas sisteminis tyrimas, kurio metu objektas arba subjektas skaidomas į atskiras dalis, o šios yra tiriamos, tvarkomos, rūšiuojamos.

Disponavimas turtu – teisė turtą parduoti, kitaip perleisti, taip pat išnuomoti, įkeisti arba kitokiu būdu keisti jo teisinę būklę.

Efektyvumo lygis – tiriamos savybės kitimo intensyvumas.

Efektyvumo lygio rodiklis – tai kiekybinė rodiklio kitimo išraiška.

Ilgalaikis materialusis turtas – turtas, kuris naudingai eksploatuojamas ilgiau negu vienerius metus, o jo įsigijimo vertė ne mažesnė už Vyriausybės nustatytą vertę.

Infrastruktūra – įvairių veiklos sričių objektų, aptarnaujančių ūkį ir gyventojus, kompleksas (inžineriniai tinklai, susisiekimo komunikacijos, komunaliniai, visuomeniniai, prekybos ir kiti gyventojų paslaugoms teikti ar aplinkos kokybei gerinti reikalingi objektai).

Kelias – tai inžinerinis statinys, skirtas transporto priemonių bei pėsčiųjų eismui. Kelią sudaro sankasa, važiuojamoji dalis, kelkraščiai, skiriamoji juosta, kelio grioviai, sankryžos, autobusų sustojimo aikštelės, pėsčiųjų ir dviračių takai, kelio statiniai, eismo reguliavimo priemonės.

Kelio priežiūra – nuolatiniai kelio darbai siekiant užtikrinti saugų eismą ir numatytą kelio bei jo statinių tarnavimo laiką.

Kelio naudotojas – asmuo, kuris tiesiogiai ar netiesiogiai naudojasi keliais ir jų infrastruktūra.

Kelių priežiūros ir plėtros programa – Biudžeto sandaros įstatymo nustatyta tvarka tvirtinama specialioji programa.

Kriterijus – tai tam tikras rodiklis, etalonas, kiekybinė ar kokybinė objekto išraiška su kuria lyginame ir priimame sprendimą.

Lietuvos automobilių kelių direkcija (LAKD) prie Susisiekimo ministerijos - Vyriausybės įsteigta institucija, organizuojanti bei koordinuojanti valstybinės reikšmės kelių atkūrimą, priežiūrą bei plėtrą.

Pardavimo pajamos – ekonominės naudos padidėjimas dėl prekių pardavimo ir paslaugų teikimo per ataskaitinį laikotarpį, pasireiškiantis įmonės turto padidėjimu arba išipareigojimų sumažėjimu, kai dėl to padidėja nuosavas kapitalas, išskyrus papildomus savininkų įnašus.

Pardavimo savikaina – per ataskaitinį ir ankstesnius laikotarpius patirtos išlaidos, tenkančios per ataskaitinį laikotarpį suteiktoms paslaugoms ir parduotoms prekėms.

Rodiklis – analizuojamo objekto kiekybinė charakteristika (reikšmė).

Valstybinės reikšmės keliai – tai valstybei priklausantys keliai, kuriuose Susisiekimo ministerija ir (ar) jos įgaliota institucija vykdo priežiūros ir plėtros politiką, ir kurių programą ji rengia.

Visuomenė – vienas ar daugiau fizinių ar juridinių asmenų, taip pat jų asociacijos, organizacijos arba grupės.

Sąnaudos – ekonominės naudos sumažėjimas dėl turto sunaudojimo, pardavimo, netekimo, jo vertės sumažėjimo ar prisiimtų įsipareigojimų per ataskaitinį laikotarpį, kai dėl to sumažėja nuosavas kapitalas, išskyrus tiesioginį jo mažinimą.

Turtas – materialiosios, nematerialiosios ir finansinės vertybės.

Turto valdymas – teisė įstatymų nustatyta tvarka daryti turtui fizinių bei ūkinį poveikį.

Turto valdytojas – valstybės ar savivaldybių institucijos, Lietuvos bankas, valstybės ar savivaldybės įmonė, įstaiga ar organizacija ir kiti juridiniai asmenys, patikėjimo ar nuosavybės teise valdantys, naudojantys valstybės ar savivaldybės turtą ir disponuojantys juo.

Turto naudojimas – naudingųjų turto savybių taikymas naudotojo poreikiams tenkinti.

Turto patikėjimo teisė – valstybės ar savivaldybių institucijos, Lietuvos banko, valstybės ar savivaldybės įmonės, įstaigos, organizacijos teisė savo įstatuose (nuostatuose), taip pat valstybės ar savivaldybės įmonių, įstaigų, organizacijų veiklą reglamentuojančiuose norminiuose aktuose nustatyta tvarka bei sąlygomis valdyti, naudoti valstybės ar savivaldybių perduotą turtą ir disponuoti juo nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų.

Veiklos sąnaudos – patirtos per ataskaitinį laikotarpį išlaidos, susijusios su įprastine įmonės veikla, vykdoma neatsižvelgiant į pardavimų apimtį, išskyrus finansinę, investicinę ir kitą veiklą.

1.2. Efektyvumo samprata

Ekonomika aptaria būdus, kuriais individai, šeimos, firmos, pramonės šakos ir vyriausybės nusprendžia panaudoti sugebėjimus ir materialinius išteklius, siekdami geriau patenkinti daugybę savo poreikių (*ką gaminti, kaip gaminti, naudojant ribotus išteklius, kam paskirstyti pagamintą produkciją?*). Problema yra ta, kad žmonių poreikiai iš esmės yra neriboti, o ištekliai – gamtiniai, darbo jėgos bei kapitalo (ir laiko!) – kuriuos galima turėti vienu metu prekėms ir paslaugoms gaminti yra riboti pasiūlos prasme, t.y. išteklių paklausa beveik visada didesnė už pasiūlą. *Išteklių ribotumas reiškia, kad mums visada reikia rinktis* ir mes esame priversti su materialiomis gėrybėmis elgtis taupiai t.y. ekonomiškai bei efektyviai. Todėl iškyla būtinumas su minimaliomis sąnaudomis pagaminti daugiau produkcijos – tai yra dirbti kuo efektyviau. Iš esmės tai yra ekonominis procesas, kurio tikslas – maksimizuoti ekonominį efektyvumą (Transporto valstybinis reguliavimas, 2007).

Efektyvumo sąvoka yra labai dažnai naudojama tiek viešajame, tiek privačiajame sektoriuose. Efektyvumas yra neatsiejamas nuo bet kokios veiklos. Tiek viešos, tiek privačios įmonės, įstaigos, organizacijos siekia veiklos efektyvumo. Tai rodo, kad jis yra labai svarbus

globaliniu mastu. Būtina pastebėti, kad norint žinoti ar veikla yra efektyvi, ar ne, reikia ją įvertinti remiantis tam tikrais elementais.

Mokslinėje literatūroje efektyvumo sąvoka įvardijama įvairiai. Efektyvumo sąvokos apibrėžimai pateikiami 1.1 lentelėje.

1.1 lentelė

Efektyvumo sąvokos apibrėžimai įvairioje mokslinėje literatūroje

Efektyvumo apibrėžimas	Šaltinis
Gamybos išteklių panaudojimo lygis, garantuojantis maksimalų rezultatą. Tai siekimas gauti kuo daugiau naudos, kuo geriau vartojant ribotus išteklius.	<i>Ekonomikos terminai ir sąvokos</i> (1999). Mokomasis žodynas. Vilnius: Vilniau pedagoginis universitetas.
Santykis tarp nepakankamų gamybos išteklių ir prekių bei paslaugų produkcijos apimtys.	Pass Ch., Lowes B., Davies L. (1997). <i>Ekonomikos terminų žodynas</i> . Baltijos biznis.
Veikloje naudojamas rodiklis, kuris apibūdina kokybiško rezultato ir sąnaudų santykį arba jų atitikimo laipsnį.	Piliponis A. <i>Efektyvumo didinimo ir kokybės vadybos sąsajos Lietuvos organizacijose</i> . Business Advisory Services [žiūrėta 2007-09-15]. Prieiga per internetą: < www.isokonferencija.lt/piliponis.pdf >.
Produktyviųjų pastangų panaudojimo lygis, užtikrinantis maksimalų rezultatą.	Wonnacott P., Wonnacott R. (1994). <i>Makroekonomika</i> . Kaunas: Litterae Universitatis.
Rezultato ir sąnaudų reikalingų jam pasiekti santykis arba jo atitikimo laipsnis.	<i>Tarptautinių žodžių žodynas</i> (2002). Vilnius: Alma litera.
Įvairių išteklių naudojimo lygis, užtikrinantis maksimalų produkto panaudojimą.	Petraškevičius V., Stepanovas A., Jakutis A. (2000). <i>Ekonomikos teorijos pagrindai</i> . Kaunas: Smaltijos leidykla.
Ilgalaikių strateginių tikslų įgyvendinimo priemonių poveikio įvertinimo matas.	<i>Etikos žodynėlis</i> [žiūrėta 2007-09-10]. Prieiga per internetą: http://www.stt.lt/projektai/etika/cd2/etikos_zodynėlis.html
Gamybinės veiklos rezultatyvumas, rodantis priklausomybę tarp ūkinės veiklos ir gyvojo bei sudaiktinio darbo rezultatų.	Andrijauskienė A. (2004). <i>Įmonių ekonomika</i> . Vilnius.
Racionalus lėšų veiklos procese cirkuliavimas, duodantis teigiamą rezultatą, t.y. greitą veiklos proceso ciklą, kurio metu ne tik sukuriamas pelnas, bet ir pinigų srautas, reikalingas veiklos proceso tęstinumui palaikyti.	Mackevičius J., Poškaitė D. (1998). <i>Finansinė analizė</i> . Vilnius: Katalikų pasaulis.
Santykis tarp produkto (prekių, paslaugų) ir jam pagaminti sunaudotų išteklių.	<i>Handbook in Performance Auditing: Theory and Practice</i> (1999). Second Edition. Stockholm, Sweden.
Gauto rezultato pridėtinės vertės santykis su panaudotų išteklių kaina.	Jasinavičius R. (2006). <i>Žmoniškųjų išteklių reikšmė Lietuvos ekonomikos plėtrai</i> . Vilnius: konferencijos medžiaga.
Racionalus turto panaudojimas, turintis įtakos veiklos pelningumui, stabilumui, likvidumui ir plėtrai.	Bagdžiūnienė V. (2005). <i>Įmonių veiklos planavimas ir analizė. Esmė ir verslo situacijos</i> . Vilnius: Conto litera.
Pageidautinų veiklos rezultatų ir panaudotų tiems rezultatams pasiekti kompleksinių išteklių, indėlių, kaštų bei kitų resursų santykis.	Puškorius S. (2004). <i>Veiklos auditas</i> . Lietuvos teisės universitetas.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis išanalizuota literatūra.

Kaip matyti iš 1.1 lentelėje pateiktų efektyvumo apibrėžimų, nėra vieningo efektyvumo apibūdinimo. Apibendrinus įvairioje mokslinėje literatūroje pateikiamus efektyvumo sąvokos apibrėžimus, galima teigti, kad bendriausia prasme efektyvumas yra santykis tarp veiklos rezultatų ir jiems pasiekti panaudotų kompleksinių išteklių.

Santykį tarp nepakankamų gamybos išteklių ir prekių bei paslaugų produkcijos apimtys galima apibūdinti fizikos terminais (technologinis efektyvumas) arba ekonomikos terminais (ekonominis efektyvumas) (Pass Ch., Lowes B., 1997).

Inžinerinėje ekonomikoje (Inžinerijos ekonomika, 2004) technologinės veiklos taikymo tikslas yra iš sunaudoto išteklių vieneto gauti didžiausią galutinį rezultatą. Šis teiginys išreiškia technologinį efektyvumą:

$$\text{efektyvumas (technologinis)} = \frac{\text{rezultatas}}{\text{sanaudos}}$$

Ši formulė nusako inžinerinės veiklos sėkmę fizinėje (techninėje) srityje. Jau buvo minėta, kad inžinierius privalo apkreipti dėmesį ne tik į fizinės, bet ir į ekonominės srities rezultatą. Jeigu fizinės srities efektyvumas gali būti nustatytas dalijant rezultatą iš sąnaudų, išreikštų tokiais vienetais kaip kilovatai, metrai, kilogramai, kalorijos ir t.t., tai fizinis efektyvumas bus visuomet mažiau 1 arba mažiau 100 %.

Ekonominio efektyvumo išraiška gaunama ekonomiškai nustatytą rezultatą dalijant iš ekonomiškai nustatomų sąnaudų. Kiekviena dedamoji pagal galimybę išreiškiama bendru vardikliu – pinigais. Ekonominis efektyvumas gali būti išreikštas:

$$\text{efektyvumas (ekonominis)} = \frac{\text{vertybė(kaina)}}{\text{išlaidos}}$$

Jeigu fizinis efektyvumas negali būti didesnis už 100 %, tai ekonominis efektyvumas gali ne tik viršyti 100 %, bet ir privalo būti toks kiekvienam sėkmingam sprendimui.

Fizinis ir ekonominis efektyvumas tarpusavyje susiję. Fizinio rezultato vieneto ekonominė vertė visuomet turi būti didesnė už fizinių sąnaudų vieneto vertę. Tai reiškia, kad *ekonominis efektyvumas daugiau priklauso nuo kainos ir išlaidų fizinio rezultato vienetai*, negu nuo fizinio efektyvumo. Fizinis efektyvumas yra reikšmingas visuomet, tačiau praktiškai realizuojamas tik tuo atveju, jeigu tai duoda ekonominę naudą. Taip gaunasi todėl, kad inžinerinės veiklos funkcija yra naudingumo kūrimas ekonominėje srityje, keičiant fizinės srities elementus.

Makštutis A. (1999) ekonominį efektyvumą sieja su dviem sąvokomis:

- *Mainų efektyvumas* - tai toks prekių paskirstymas tarp vartotojų, kai mainais nebegalima pagerinti kurio nors vieno asmens padėties, nepabloginus bent vieno kito asmens padėties.
- *Gamybos efektyvumas* pasireiškia per gamybos galimybių kreivę (produktų transformacijos kreivę). Ji nustatoma kaip aibė įvairių prekių gamybos apimčių derinių, kurie yra galimi esant duotai gamybos veiksnių apimčiai ir nekintant technologijai.

Veiklos ekonominio efektyvumo bendroji išraiška yra pinigai, tačiau ši išraiška neleidžia realiai modeliuoti veiklos laike ir erdvėje, todėl tam tikslui kiekvienos veiklos rezultatai vertinami ir nustatomi absoliutaus ir lyginamojo ekonominio efektyvumo rodikliais.

Andrijauskienė A. (2004) skiria du pagrindinius ekonominio efektyvumo nustatymo aspektus:

- pasirinkti tokią produkciją, kurios gamyba būtų pelninga;

- sukurti tokį veiksmų derinį, kuris leistų pigiausiai pagaminti produkciją.

Pasak autorės, ekonominio efektyvumo rodiklių sistema leidžia nustatyti efektyvumą visos įmonės mastu, šakos mastu ar skirtingų produktų gamybai. Todėl reikėtų skirti *absoliutąjį* ir *lyginamąjį* ekonominį efektyvumą.

Absoliutus ekonominis efektyvumas rodo pasiektą per tam tikrą laiką ekonominio efekto santykį su panaudotais ribotais ištekliu tam efektui siekti. Nustatant *lyginamąjį ekonominį efektyvumą*, reikia pasiektus rodiklius per tam tikrą laikotarpį (metus, ketvirtį ar mėnesį) lyginti su ankstesnio laikotarpio rodikliais.

Makštutis A. (1999) pateikia tokius du absoliutaus ir lyginamojo ekonominio efektyvumo išraiškos metodus:

1 metodas. *Absoliutus ekonominis efektyvumas.* Žmonių veiklos absoliutus ekonominis efektyvumas (regione, respublikoje) išreškiamas nacionalinių pajamų metinio prieaugio santykiu su kapitaliniais įdėjimais. Absoliutus ekonominis efektyvumas išreiškiamas šia lygybe:

$$\vec{E}_{Ab} = \Delta \vec{N}\vec{P}_T / \vec{K}_T,$$

kur \vec{E}_{Ab} – veiklos absoliutus ekonominis efektyvumas; $\Delta \vec{N}\vec{P}_T$ - nacionalinių pajamų prieaugis per metus; \vec{K}_T – kapitaliniai įdėjimai šiai veiklai garantuoti.

Šioje lygybėje vektoriniai dydžiai nusako sistemos kintamumą laike ir erdvėje. Šiems vektoriniams dydžiams vertinti ir analizuoti laike ir erdvėje naudojami lyginamojo ekonominio efektyvumo rodikliai: normatyviniai, tikrieji, pasiekti analizuojamu laikotarpiu.

Lyginamasis ekonominis efektyvumas. Lyginamuoju ekonominiu efektyvumu vertinami veiklos rezultatai, lyginant juos veiklos normatyvų ir realiųjų veiklos laukų ribose. Šie skaičiavimai leidžia tiksliai vykdyti visas pagrindines valdymo funkcijas visose kompleksinės valdymo ir savivaldos sistemos grandyse ir laipteliuose: planavimą, organizavimą, reguliavimą, kontrolę, apskaitą, analizę.

Tikrieji veiklos rezultatai skaičiuojami analogiškai kaip ir veiklos normatyvai, tačiau čia naudojami faktiniai duomenys.

Kai kurie veiklos lyginamojo ekonominio efektyvumo rodikliai:

- Kapitalinių įdėjimų tikrasis atsipirkimo laikas: $\vec{T}_T = \vec{K}_T / \vec{P}_T$, kur \vec{T}_T - tikrasis atsipirkimo laikas (metais), \vec{K}_T - tikrieji kapitaliniai įdėjimai (pinigais), \vec{P}_T - tikrasis pelnas (pinigais).

- Tikrasis kapitalinių įdėjimų efektyvumo koeficientas: $\vec{e}_T = \vec{P}_T / \vec{K}_T$, kur \vec{e}_T - tikrasis kapitalinių įdėjimų efektyvumo koeficientas (reikšmės nuo 0 iki 1), \vec{K}_T - įdėjimai (pinigais), \vec{P}_T - pelnas (pinigais).

- Veiklos tikrasis pelnas: $\vec{P}_T = \vec{G}_{TK} / \vec{S}_T$, kur \vec{P}_T - tikrasis pelnas (nauda) (pinigais), \vec{G}_{TK} -

parduoto (realizuoto) gaminio vertė (pinigais), \bar{S}_T - tikrosios sąnaudos vienam gaminiui (pinigais).

• Veiklos tikrieji rezultatai: $\bar{R}_T(GP) = \sum_{i=1}^n \sum_{k=1}^m (\bar{I}_{l,T} + \bar{I}_{p,T} + \bar{I}_{sv,T})$, kur $\bar{R}_T(GP)$ - veiklos grynoji produkcija (pinigais), $\bar{I}_{l,T}$ - veiklos kintančios tiesioginės išlaidos (pinigais) be kitų kolektyvų sukurtos produkcijos, $\bar{I}_{p,T}$ - veiklos kintančios pridėtinės išlaidos be kitų kolektyvų sukurtos produkcijos, $\bar{I}_{sv,T}$ - veiklos kintančios svyruojančios išlaidos be kitų kolektyvų sukurtos produkcijos, i, k, n, m - veiklos dalyviai (kintamųjų seka).

• Lyginamasis veiklos efektyvumo (ekonominio efektyvumo) koeficientas: $\bar{K}_{Lef} = \bar{R}_T / \bar{R}_N$, kur \bar{K}_{Lef} - lyginamasis veiklos efektyvumo koeficientas (reikšmės nuo 0 iki 1), \bar{R}_T - veiklos tikrasis rezultatas, \bar{R}_N - veiklos rezultato normatyvas (mato vienetai įvairūs).

Lyginamasis veiklos efektyvumo koeficientas yra vienas stabiliausių kriterijų vertinant veiklos rezultatus įmonėje, tarp įmonių, regione, tarp regionų, valstybėje (nacionalinio ūkio raidoje).

Aukščiausias ekonominio efektyvumo laipsnis gaunamas tuomet, kai lyginamasis ekonominio efektyvumo koeficientas lygus 1, o žemiausias – kai šio koeficiento reikšmė artėja prie 0. Kai šis koeficientas lygus 0, tuomet visą veiklos ciklą įmonė dirbo tik dėl savo siaurų interesų arba šios įmonės veiklos tarpinių rezultatų apskaita ir analizė neatitinka bendrosios vertinimo metodologijos principų.

2 metodas. Absoliutaus ekonominio efektyvumo skaičiavimas. Organizacijos veiklos absoliutus ekonominis efektyvumas išreiškiamas šiuo matematinio modeliu:

$$\bar{E}_A = |\bar{R}/\bar{I}|(\bar{f}_1 \bar{f}_e)$$

kur \bar{E}_A - absoliutus ekonominis efektyvumas per vieną veiklos ciklą; \bar{R} - absoliutus rezultatas per vieną veiklos ciklą; \bar{I} - absoliutūs ištekliai per vieną veiklos ciklą; \bar{f}_1 - laiko funkcija; \bar{f}_e - erdvės funkcija.

Lyginamojo ekonominio efektyvumo skaičiavimas.

$$\bar{E}_L = |\bar{E}_{A(T)} / \bar{E}_{A(N)}|(\bar{f}_1 \bar{f}_e)$$

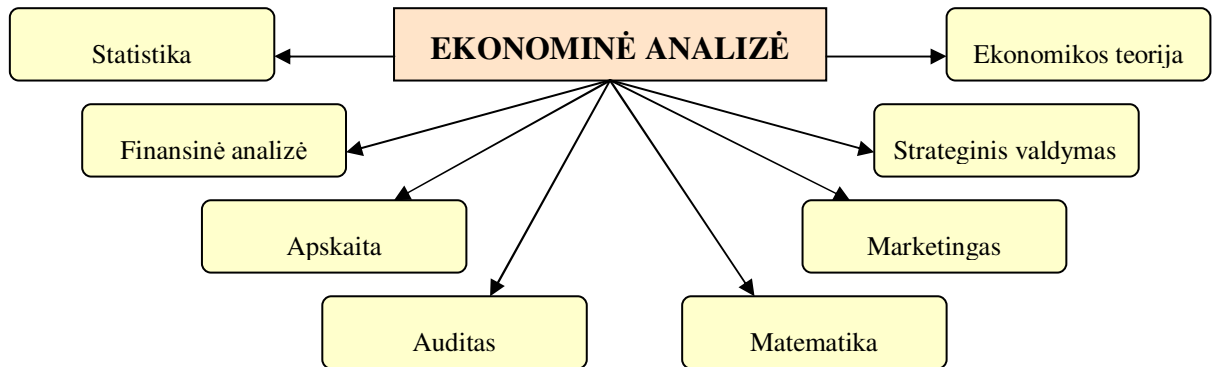
kur \bar{E}_L - lyginamasis ekonominis efektyvumas per vieną veiklos ciklą; $\bar{E}_{A(T)}$ - absoliutus ekonominis efektyvumas per vieną veiklos ciklą; $\bar{E}_{A(N)}$ - absoliutus ekonominis efektyvumo normatyvas vienam veiklos ciklui; \bar{f}_1 - laiko funkcija; \bar{f}_e - erdvės funkcija.

Vektoriai nusako sistemų dinamiką laike ir erdvėje.

1.3. Ekonominės analizės ryšys su finansine analize

Ekonominė analizė – susiformavęs atskiras mokslas, kurio objektas yra įmonėse vykstantys ekonominiai procesai, jų ekonominis efektyvumas ir galutiniai finansiniai įmonių veiklos rezultatai, susiklostantys dėl objektyvių ir subjektyvių veiksnių poveikio ir atsispindintys atitinkamuose ekonominiuose rodikliuose.

Ekonominė analizė naudoja kitų mokslų rezultatus. Savo ruožtu ji daro įtaką kitiems mokslams. Taigi ekonominė analizė glaudžiai susijusi su daugeliu kitų mokslų (1.1 paveikslas).

1.1 paveikslas. Ekonominės analizės ryšys su kitais mokslais

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Gronskas V. (2006). *Ekonominė analizė*. Kaunas: KTU.

Pasak Gronskio V. (2006), ekonominė analizė ypatingai susijusi su įmonių finansais. Nežinant įmonės finansų mechanizmo, įmonės finansavimo šaltinių bei būdų, negalima kvalifikuotai atlikti ekonominės analizės. Antra vertus, pati įmonės finansavimo tvarka nuolat tobulinama atsižvelgiant į analizės rezultatus. Būtent ekonominė analizė parodo, kokį poveikį įmonės veiklai daro jos finansavimo sistema. Kitaip sakant, ekonominė analizė atskleidžia įmonės finansavimo sistemos efektyvumo (neefektyvumo) laipsnį ir teikia pasiūlymus neefektyviam finansavimui gerinti.

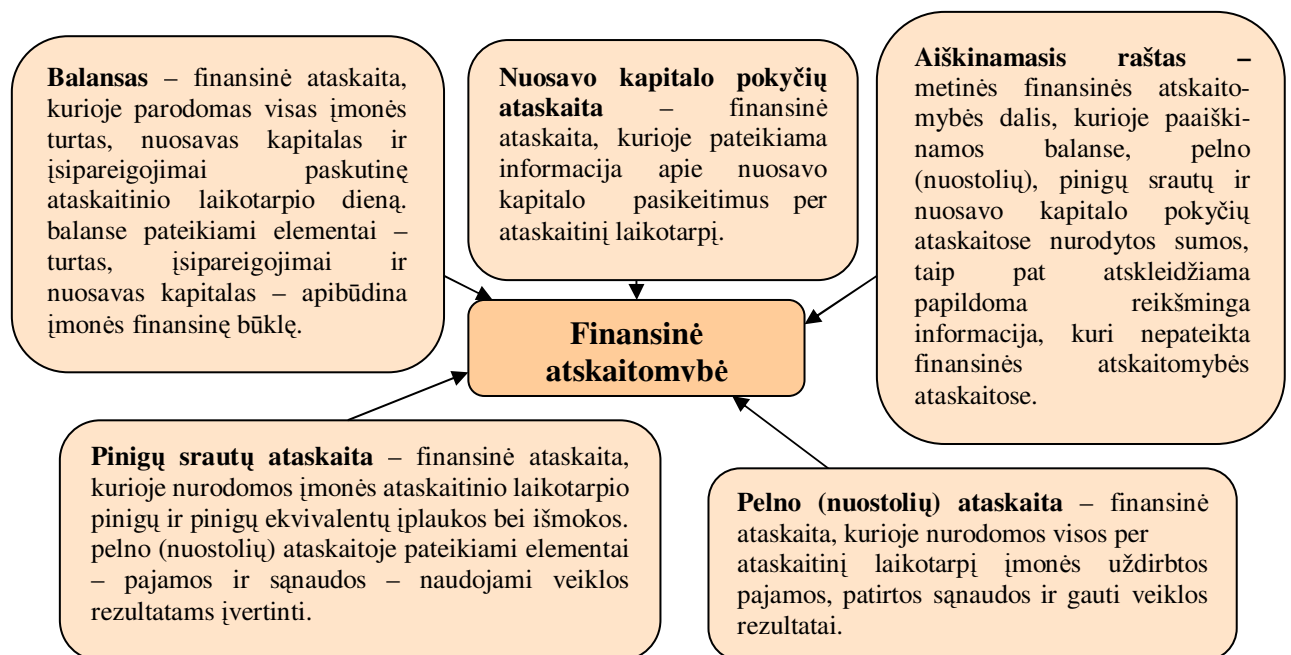
Reiškiniai bei procesai, tiriami finansų analizės būdu, vyksta gamybos sferoje, teikiant paslaugas, t.y. susiję su konkrečių ūkio subjektų finansine veikla bei jos rezultatais. Todėl finansinės analizės turinys yra kompleksinis ūkio subjektų finansinės bei ūkinės veiklos ir jos rezultatų tyrimas, siekiant tobulinti tiriamojo subjekto valdymą ir didinti jo veiklos efektyvumą bei pelningumą. Toks tyrimas gali būti atliekamas naudojant informaciją apie buvusią veiklą, atliekamą dabar ir perspektyvoje.

Remiantis finansų analizės duomenų baze, galima daryti įmonės veiklos efektyvumą, pelningumą ir jos perspektyvumą apibūdinančias išvadas bei, remiantis jomis, kurti ir diegti naujus projektus. Tik laiku atlikta finansų analizė sudaro galimybę įvairių lygių vadovams parengti alternatyvius savo veiklos modelius ir priimti racionalesnius valdymo sprendimus tam tikram laikotarpiui (Buškevičiūtė E., Mačerinskienė I., 2002).

Gaidienė Z. (1998) teigia, kad labai svarbu turėti informaciją, pagal kurią būtų galima nustatyti ar įmonė tam tikru momentu dirbo gerai, ar ne, kokios jos ateities perspektyvos. Finansinės ataskaitos yra svarbiausias apie įmonę informacijos šaltinis.

Pasak Mackevičiaus J. (2005), finansinės ataskaitos apibūdina tam tikro laikotarpio įmonės ūkinę ir finansinę veiklą. Vadinasi visos ataskaitos sudaromos tam tikro ataskaitinio laikotarpio pabaigoje. Tai daroma dėl objektyvių priežasčių. Ūkinės operacijos, susijusios su įmonės veikla, vyksta nuolat. Dėl nuolat besitęsiančios įmonės veiklos, nenutrūkstamų ir glaudžiai susijusių operacijų neįmanoma nuolat stebėti nei pajamų, nei sąnaudų, nei turto kiekio, jo sudėties ir priklausomybės vienam ar kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui. Tai galima nustatyti tik darant prielaidą, kad įmonės veikla tam tikru metu tarsi sustabdoma. Tada visos sumos iš turto, nuosavybės ir įsipareigojimų rašomos tokios, kokios buvo sukauptos tuo metu.

Pagrindinis finansinės analizės šaltinis - metinė finansinė atskaitomybė. Ji rengiama kasmet, paprastai einamųjų metų gruodžio 31 d., apibendrinus įmonės finansinių metų duomenis. Finansinės atskaitomybės tikslas – patenkinti informacijos vartotojų poreikius gauti teisingą informaciją apie įmonės finansinę būklę, veiklos rezultatus bei pinigų srautus (1-asis verslo apskaitos standartas, 2004). Finansinės atskaitomybės sudėtį ir apimtį reglamentuoja Verslo apskaitos standartai ir Finansinės atskaitomybės įstatymas.

1.2 paveikslas. Metinės finansinės atskaitomybės sudėtis

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 1-uoju verslo apskaitos standartu „Finansinė atskaitomybė“. VšĮ Lietuvos Respublikos apskaitos institutas (Žin., 2004, Nr. 20-616).

Pagrindinė finansinės atskaitomybės ataskaita yra balansas, kuris sudaromas pagal klasikinę apskaitos lygybę:

$$\text{Turtas} = \text{Skolos (skolintojų nuosavybė)} + \text{Savininkų nuosavybė}$$

Kairėje lygybės pusėje yra išvardijamas visas turtas – kaip buvo panaudoti savininkų pinigai.

Dešinė pusė parodo iš ko buvo gauti pinigai, kas yra jų savininkai.

Turtą sudaro įmonei priklausančios prekės, gamybinės atsargos, ilgalaikis, trumpalaikis, nematerialus turtas ir įmonės teisė gauti turto (pirkėjų, klientų įsiskolinimas). Skolintojų nuosavybė – tai skolos, kurias ši įmonė privalės sumokėti ateityje. Tai jos finansinis įsipareigojimas, garantuojamas turtu.

Kita ne ką mažiau svarbi finansinės atskaitomybės ataskaita yra pelno (nuostolių) ataskaita, kuri parengiama tokiu principu:

$$\text{Pelnas} = \text{Pajamos} - \text{Sąnaudos}$$

Visi pelno ataskaitos rodikliai yra sugrupuoti į kelias grupes: gamybinės-komercinės veiklos ir kitos veiklos. Toks grupavimas parodo kiekvienos veiklos finansinį rezultatą – pelną arba nuostolį. Sudėjus visas įmonės veiklos pajamas ir iš jų atėmus visas išlaidas gaunamas rezultatas – grynasis pelnas (nuostolis).

1.4. Finansinių santykinų rodiklių naudojimas veiklos efektyvumo vertinime

Įmonių finansinės informacijos šaltiniai, t.y. prieš tai pateiktos ir trumpai apibūdintos ataskaitos ir jų straipsniai, yra nagrinėjami pasitelkus finansinius santykinus rodiklius. Daugelis autorių finansinius santykinus rodiklius skaičiuoja imdami absoliutinius rodiklius iš pagrindinių finansinės atskaitomybės ataskaitų - balanso ir pelno (nuostolių) ataskaitos.

Finansinis santykinis rodiklis yra socialinių-ekonominių reiškinių kiekybinių dviejų ar daugiau absoliutinių rodiklių santykis. Santykinis rodiklis, gautas palyginus du ar daugiau absoliutinių rodiklių, yra daug pranašesnis už absoliutinį, jis objektyviau ir įvairiau įvertina tiriamąjį objektą. Finansinių santykinų rodiklių naudojimas leidžia lyginti skirtingų dydžių įmonių veiklą (Mackevičius J., 2006).

Visais atvejais, norint gauti santykinį rodiklį, reikia turėti mažiausiai du absoliutinius dydžius. Vienas iš jų (santykio skaitiklis) yra lyginamas ir vadinamas *lyginamuoju*, o antras, su kuriuo lyginama (santykio vardiklis), vadinamas *baziniu dydžiu* arba *baze*. Turint keletą to paties objekto skirtingų laikotarpių arba laiko momentų absoliutinių dydžių, galima apskaičiuoti bazinius ir grandininius santykinus dydžius. *Baziniai santykiniai dydžiai* gaunami vėlesnių laikotarpių arba laiko momentų duomenis lyginant su vieno (paprastai pradinio), bazinio laikotarpio (laiko momento) duomenimis. *Grandininiai santykiniai dydžiai* gaunami, vėlesnių laikotarpių arba laiko momentų duomenis lyginant su nuolat kintančių ankstesnių laikotarpių (laiko momentų) duomenimis, t.y. lyginant kaimyninius duomenis. Bazinių santykinų dydžių bazė (santykio vidurkis) visą laiką pastovi, o grandininių – kinta.

Dinamikos santykiniai dydžiai apibūdina vienerūšių reiškinių kitimą tam tikru laiku. Jie rodo reiškinių vystymosi kryptį bei kitimo greitį. Apskaičiuojami lyginant įvairių laikotarpių to paties

rodiklio reikšmės. Dinamikos santykinius dydžius galima skaičiuoti kaip bazinius ir kaip grandininius. Jie dažniausiai išreiškiami koeficientais ir procentais (1 priedas).

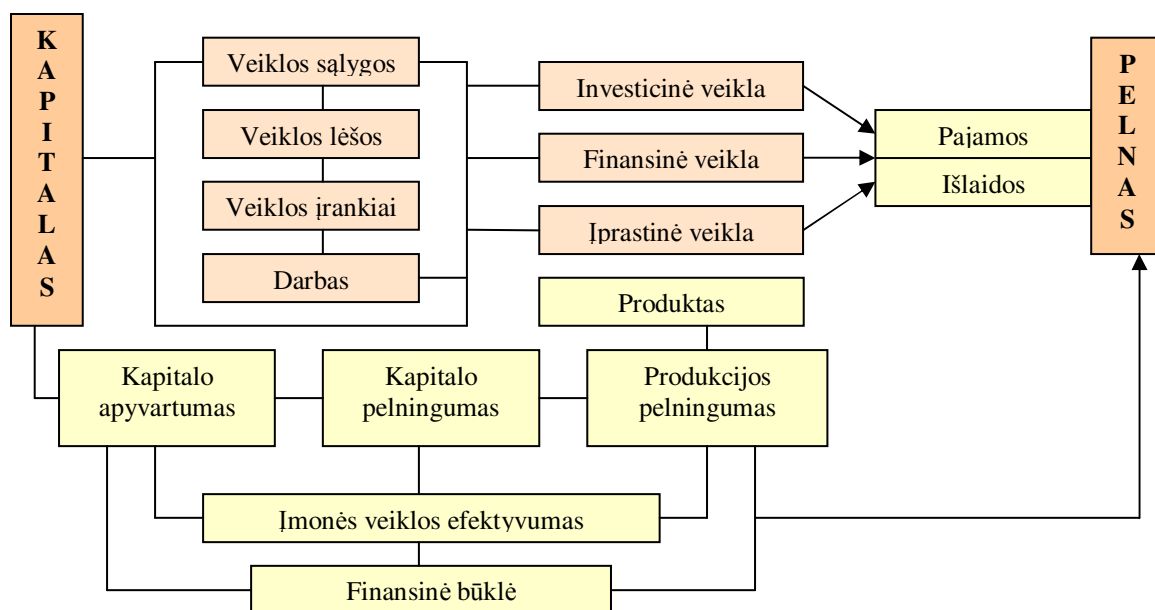
Struktūros santykiniai dydžiai apibūdina tiriamos visumos sudėtį, jos struktūrą, t.y. tos visumos dalių lyginamąjį svorį. Jie apskaičiuojami visumos dalių skaičių padalijus iš visumos vienetų skaičiaus:

$$\text{Struktūros santykinis dydis} = \frac{\text{Visumos dalies dydis}}{\text{Visos visumos dalis}} \times 100\%$$

Struktūros santykiniai dydžiai dažniausiai išreiškiami koeficientais ir procentais. Šie dydžiai parodo ne tik nagrinėjamų reiškinių sudėtį, bet jais remiantis galima nustatyti struktūrinius poslinkius, įvykusius per tam tikrą laikotarpį. Šiuo atveju būtina palyginti dviejų ar daugiau laikotarpių nagrinėjamų visumų struktūrą (Meškienė L., 2000).

Analizė, panaudojant finansinius santykinius rodiklius, yra labai plačiai paplitusi atliekant tarp įmoninę bei tam tikro laikotarpio analizę. Naudodami finansinius rodiklius, galime nesunkiai palyginti skirtingų įmonių finansines ataskaitas bei jų veiklos rezultatyvumą įvairiais požūriais, taip pat vienos įmonės skirtingų laikotarpių finansinius rodiklius, nustatyti jų kitimo tendencijas.

Finansinių santykinų rodiklių paskirtis – teikti įvairiems vartotojams vertingą ir ekonominiams sprendimams priimti reikalingą informaciją.

1.3 paveikslas. Finansinių rodiklių formavimo schema

Šaltinis: Bagdžiūnienė V. (2005). Įmonių veiklos planavimas ir analizė. Esmė ir verslo situacijos. Vilnius: Conto litera, p. 140.

Finansiniai santykiniai rodikliai pasirenkami atsižvelgiant į analizės tikslą, t.y. kurią įmonės veiklos sritį norima įvertinti. Svarbu pasirinkti logiškai ir matematiškai susijusius rodiklius. Formulės, kuria remiantis skaičiuojamas santykinis rodiklis, skaitiklis ir vardiklis turi būti teisingai įvertinti ir išmatuoti, būti to paties laikotarpio.

Finansiniai santykiniai rodikliai skiriasi svarba ir panaudojimo tikslais. Įvairioms šakoms ir įmonėms, jeigu jos funkcionuoja skirtingai, reikia nevienodų santykių rodiklių. Tam tikri rodikliai reikalingi įmonės operatyvioms problemoms spręsti, trumpalaikiai veiklai užtikrinti, kiti – ilgo laikotarpio perspektyvoms numatyti, prognozėms daryti, strateginiams sprendimams priimti.

Pasak Schoenebeck K. (1998), naudojant santykinius rodiklius galima objektyviai ir tiksliai įvertinti įvairias įmonės veiklos puses, atskleisti rezervus ir nepanaudotas galimybes, prognozuoti ir priimti optimalius valdymo sprendimus. Svarbu ne tik teisingai juos apskaičiuoti, bet ir mokėti interpretuoti.

Apibendrinant galima pasakyti, jog norint įvertinti įmonės finansinę būklę, būtina analizuoti rodiklius, susijusius su turtu, kapitalu ir išipareigojimais. O jeigu siekiama ištirti *įmonės veiklos rezultatus, daugiausia dėmesio reikia skirti pelningumo ir išlaidų lygio rodiklių analizei*. Svarbu, kad kiekviena įmonė turėtų savo finansinių santykinių rodiklių sistemą, kurią naudodama galėtų ne tik objektyviai įvertinti savo finansinę būklę, veiklos rezultatus, pinigų srautus, bet ir numatyti veiklos perspektyvas.

1.5. Įmonės veiklos efektyvumo vertinimo rodikliai

Kaip teigia Brazaitis Z., Subačienė R. (2006), įmonės veiklos analizė – tai visapusiškas ir objektyvus įmonės veiklos, ūkinių operacijų ir rezervų tyrimas, siekiant padėti pasiekti vadovybės numatytus tikslus. Atliekant įmonės veiklos analizę, nagrinėjama įvairių rodiklių dinamika ir struktūra, jų ryšiai ir priklausomybė, nustatomi veiksniai, turėję įtakos rodiklių pokyčiams. Tokia informacija ypač aktuali dabar, kai labai padidėjo valdymo ir analitinio pagrindimo reikalavimai priimant sprendimus, poreikis nagrinėti esminius procesus ir reiškinius, nuodugniau ištirti priežastinius ryšius, pirminius ir antrinius veiksnius, lėmusius rodiklių kaitą.

Kadangi iš finansinės atskaitomybės galima apskaičiuoti gana daug santykinių rodiklių, todėl tikslinga juos sisteminti, sujungti į tam tikras grupes. Įvairių rodiklių išskyrimas į grupes palengvina jų nagrinėjimą. Tačiau, kaip rodo praktika, vieni ir tie patys rodikliai įvairių autorių parodomi įvairiose rodiklių grupėse. Be to, vartojamos įvairios sąvokos tam pačiam rodikliui apibūdinti. Dėl to sunkiau suvokti finansinės būklės rodiklių esmę ir jų apskaičiavimo metodiką. Lietuvių autorių darbuose vienas ir tas pats rodiklis įvairiai verčiamas iš anglų ar vokiečių kalbos į lietuvių kalbą, dėl to įvairiai interpretuojamas. Be to, reikia atsižvelgti į tai, kad užsienio autoriai pateikia rodiklių apskaičiavimo metodiką remdamiesi savo šalies finansinėmis ataskaitomis (Mackevičius J., Poškaitė D., 1998).

Kazlauskienė V. (2002) pastebi, kad apžvelgus Lietuvos autorių leidiniuose pateiktus finansinės būklės analizei atlikti naudojamus rodiklius, galima pastebėti, kad dažniausiai juose finansiniai santykiniai rodikliai traktuojami bei skirstomi į grupes remiantis užsienio šalių autorių

literatūros šaltiniais. Mackevičius J. (2006) akcentuoja, kad užsienio autorių finansinių santykinų rodiklių klasifikavimas į grupes, pačių rodiklių įvardijimas ir jų apskaičiavimo metodika darė ir daro įtaką lietuvių autoriams.

Mackevičius J., Poškaitė D. (1998), atlikę veiklos efektyvumo rodiklių analizę teigia, kad ekonominėje literatūroje ši rodiklių grupė vadinama ne tik įmonės veiklos efektyvumu. Kai kurie autoriai šią rodiklių grupę vadina veiklos efektyvumo, apyvartinio kapitalo aktyvumo, apyvartumo ir fondų valdymo rodikliais. Iš dalies tai susiję su rodiklių, įtraukiamų į grupę, sudėtimi. Vieni autoriai į šią rodiklių grupę įtraukia tiek apyvartumo, tiek ir išlaidų vienam pardavimų piniginiam vienetui (litui, doleriui ir pan.) rodiklius. Kita autorių grupė nagrinėja tik trumpalaikio turto apyvartumą, apskaičiuotą dienomis ir kartais. Kai kurie autoriai apyvartumo rodiklių neskiria nuo pelningumo rodiklių, laikydami juos ne tik savarankiškais rodikliais, bet ir turto pelningumą sąlygojančiais veiksniais.

Mackevičius J. (2005) savo darbe nurodo, jog savarankišką veiklos efektyvumo rodiklių grupę išskiria tik J. Palmer. Jis pateikia net 10 veiklos efektyvumo rodiklių, tačiau visi jie yra turto apyvartumo rodikliai. Lietuvos Nacionalinės vertybinių popierių biržos (2001) rodiklių skaičiavimo metodikoje išskirta atskira turto panaudojimo efektyvumo rodiklių grupė, kuriai priskiriama turto apyvartumo, ilgalaikio turto, atsargų, grynojo apyvartinio kapitalo ir gautinų sumų apyvartumo rodikliai. Statistikos departamento finansinės būklės vertinimo rodiklių metodikoje (2000) turto apyvartumo rodikliai (ilgalaikio turto, gautinų sumų, turto, grynojo apyvartinio kapitalo, atsargų, prekių apyvartumo ir pirkėjų išskolinimo) priskiriami finansinio svarto rodiklių grupei.

Tai rodo, kad nevienodas požiūris į įmonėje vykstančių ekonominių procesų prigimtį bei tarpusavio ryšį formuoja skirtingą požiūrį į rodiklius, kuriais norima pabrėžti vieną ar kitą įmonės veiklos ypatybę. Mackevičiaus J., Poškaitės D. (1998) nuomone, veiklos efektyvumo sąvoka yra platesnė ir labiau tinka įvairiems rodikliams apibūdinti bei juos sujungti.

Kai kurių autorių darbuose pateikiamų veiklos efektyvumui priskirtų rodiklių ir jų apskaičiavimo metodikų analizė pateikiama 2 priede.

Apibendrinant veiklos efektyvumo rodiklių bei jų apskaičiavimo teorinę analizę galima daryti išvadą, jog siekiant visapusiško įmonės veiklos efektyvumo įvertinimo, tikslinga išanalizuoti ir įvertinti grupę efektyvumo vertinimo rodiklių, nes pavieniai rodikliai visapusiškai neatskleis veiklos efektyvumo. Todėl reikia įvertinti įmonės:

- turto apyvartumą;
- išlaidų lygį;
- pelningumą.

Magistrinio darbo tiriamojoje dalyje, vertinant valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus įmonių veiklos efektyvumą, analizei bus taikomi 1.2 lentelėje nurodyti turto apyvartumo ir išlaidų lygio finansiniai santykiniai rodikliai.

Apibendrinti įmonių veiklos efektyvumui vertinti taikomi turto apyvartumo ir išlaidų lygio santykiniai rodikliai

Rodiklis	Rodiklio						
	apskaičiavimas	apibūdinimas	Vertinimo lygis				
			labai geras	geras	patenkinamas	nepatenkinamas	blogas
I. Apyvartumas							
1. Viso turto apyvartumas (kartais)	<u>Pardavimo pajamos</u> Viso turto vertė	Rodiklis rodo, kiek 1 turto litas sukuria pajamų, t.y. kaip efektyviai įmonė panaudoja turimą turtą veiklos procesui užtikrinti.	Didesnė rodiklio reikšmė rodo aukštesnį efektyvumo lygį. Gamyboje: >2.0 >1.0 1.0 <1.0 Prekyboje: >5.0 >3.0 <3.0 <3.0				
2. Viso turto apyvartumas (dienomis)	<u>Viso turto vertė x 365 d</u> Pardavimo pajamos	Rodiklis rodo, kiek trunka viena viso turto apyvarta.					
3. Ilgalaikio turto apyvartumas (kartais)	<u>Pardavimo pajamos</u> Ilgalaikio turto vertė	Rodiklis rodo, kiek 1 ilgalaikio turto litas sukuria pajamų.	Kuo didesnė šio rodiklio reikšmė, tuo aukštesnį efektyvumo lygį turi įmonė. >2.0 >1.0 1.0 <1.0				
4. Trumpalaikio turto apyvartumas (kartais)	<u>Pardavimo pajamos</u> Trumpalaikis turtas	Rodiklis rodo trumpalaikio turto naudojimo efektyvumą uždirbant pajamas.					
5. Atsargų apyvartumas (kartais)	<u>Pardavimo savikaina</u> Atsargų vidutinė vertė	Rodiklis rodo, kiek kartų per metus atnaujinamos atsargos.	Įvairių veiklos sričių atsargų apyvartumo rodikliai skiriasi. Teigiamai vertinamas didelis atsargų apyvartumas. Tačiau didelį atsargų apyvartumo rodiklį lemia ne tik parduotų (sunaudotų) atsargų vertė, bet ir vidutinis atsargų dydis. Kai atsargų vidurkis nedidelis, tam tikru laikotarpiu gali susidaryti jų trūkumas. Esant mažam rodikliui reikia atkreipti dėmesį į jų asortimentą, tiekimo būklę.				
6. Atsargų apyvartumas (dienomis)	Atsargų vidutinė vertė x <u>365 d.</u> Pardavimo savikaina	Rodiklis rodo, per kiek dienų atsargos padaro vieną apyvartą, t.y. kiek dienų šios atsargos būna įmonėje.					
7. Debitorinio įsiskolinimo apyvartumas (kartais)	<u>Pardavimo pajamos</u> Debitorinis įsiskolinimas (gautinos sumos)	Rodiklis rodo, kiek kartų per metus įmonė surenka savo lėšas atsiskaitymų procese. Apibūdina gautinų sumų surinkimo efektyvumą.	Rodiklis turi būti kuo didesnis, tačiau ypač aukštas rodiklis gali liudyti, kad neišnaudojamas visas pelningumo potencialas ribojant prekių pardavimą skolon.				
8. Debitorinio įsiskolinimo apyvartumas (dienomis)	Debitorinis įsiskolinimas (gautinos sumos) x <u>365</u> Pardavimo pajamos	Rodiklis rodo, per kiek dienų visi debitoriai sugrąžina įsiskolinimus.	Jei rodiklis didesnis nei praėjusiame laikotarpyje arba žymiai viršija kitų tos pačios ekonominės veiklos rūšių įmonių analogiškus rodiklius tai reiškia, kad įmonė pernelyg priklauso nuo pavėluotai atsiskaitančių pirkėjų, ir kad ji gali patirti didelių nuostolių. <30 <45 <60 >60 >90				
II. Išlaidų lygis							
1. Parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui	<u>Pardavimo savikaina</u> Pardavimo pajamos	Rodiklis rodo parduotų prekių, paslaugų savikainos 1 pardavimo litui.	Iš rodiklio galima spręsti apie įmonės ūkininkavimo efektyvumą, valdymo tarnybų poveikį išlaidoms, sugebėjimą kontroliuoti jų formavimąsi. Rodiklis yra savotiškas taupumo matas. <50 >60 >70 >80 >90				
2. Veiklos sąnaudos 1 pardavimų litui	<u>Veiklos sąnaudos</u> Pardavimo pajamos	Rodiklis rodo veiklos sąnaudų lygį, tenkantį 1 pardavimo litui.	Kuo rodiklis mažesnis – tuo geriau. Jis neturėtų būti didesnis kaip 17-18 % pardavimų apimties. Jo mažėjimo tendencija gali rodyti, kad yra gerai parengta išlaidų mažinimo politika.				

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis išanalizuota literatūra; Lietuvos statistikų sąjungos ir Statistikos departamento prie LRV viešosios įstaigos „Statistikos tyrimai“ analitiniu statistikos rinkiniu „Įmonių finansinės būklės vertinimo rodikliai 1996-1999“. Vilnius, 2000.

1.2 lentelėje pateikti santykinų rodiklių vertinimo lygiai yra tik orientacinės reikšmės. Apyvartumo, išlaidų lygio, kaip ir daugelio kitų finansinių rodiklių dydžiai, labai priklauso nuo šakos ir įmonės veiklos specifikos bei ypatybių.

Kai kurios įmonės, ypač tos, kurios gamina ar parduoda sezoninius gaminius, per metus patiria nemažų turto svyravimų. Tam, kad būtų sumažinta šių svyravimų įtaka ir gautas tikslesnis rodiklis, tikslinga skaičiuoti rodiklio vidutinį dydį. Apskaičiuojant vidutines rodiklių reikšmes, reikia taikyti statistinius vidurkių apskaičiavimo metodus.

Aritmetinis vidurkis – viena labiausiai paplitusių statistinių vidurkių rūšių, naudojamų apibendrinant bei analizuojant ekonominius reiškinius. Gali būti naudojamas paprastas arba svertinis vidurkis. *Paprastas aritmetinis vidurkis* apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\bar{X}_a = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x}{n},$$

kur: x – narių reikšmės eilėje, n – narių skaičius, $\sum x$ - bendra suma.

Analitikas šią vidutinio dydžio apskaičiuotą reikšmę išvadoms turi naudoti atsargiai, nes į bendrą sumą iš kurios vidurkis apskaičiuojamas, dažnai įeina nariai, kurių reikšmės daug skiriasi nuo vidurkio. *Svertinis vidurkis* naudojamas kai variantų reikšmės kartojasi. Jis apskaičiuojamas:

$$\bar{X}_{as} = \frac{x_1 f_1 + x_2 f_2 + \dots + x_n f_n}{n} = \frac{\sum x_i f_i}{n_i},$$

kur: f_i yra reikšmės x_i pasikartojimų skaičius – dažnis (Meškienė L., 2000).

Šlekienė D., Klimavičienė I. (2000) rekomenduoja vidutinę metinę vertę apskaičiuoti kaip paprastą vidurkį pagal mėnesio duomenis, jeigu tokių duomenų nėra – pagal ketvirtinių ataskaitų informaciją, o jeigu turima tik metinės ataskaitas – tai vidutinė vertė apskaičiuojama sudedant turto vertę metų pradžioje su jo verte metų pabaigoje ir padalinant iš 2.

Veiklos efektyvumui vertinti naudojamų pelningumo rodiklių analizė bei jų taikymas magistro darbo tiriamojoje dalyje pateikiamas sekančiame skyriuje.

1.6. Pelnas kaip veiklos efektyvumo kriterijus

Įmonės savininkai paprastai įkuria tam, kad jos uždirbtų pelną, kuris reiškia, jog įmonė dėl savo veiklos didina anksčiau į ją investuotą turtą. Pelningai dirbanti įmonė turi geresnes galimybes išsilaikyti konkurencinėje kovoje ar bent jau išvengti bankroto. Jeigu įmonė dirbtų nuostolingai (tai reiškia, kad jos uždirbamos pajamos būtų mažesnės už sąnaudas, patiriamas toms pajamoms uždirbti), suprantama, ji ilgainiui sunaudotų visą savo turtą, kad ir koks jis didelis bebūtų veiklos pradžioje. Nuolat gaudama pelną, įmonė gali ne tik sėkmingai konkuruoti rinkoje, bet ir plėtoti savo

veiklą, investuodama šį pelną į gamybą ir taip sukurdamą galimybę dar didesniai pelnei gauti ateityje. Kartu didėja verslo partnerių pasitikėjimas įmone, o tai atveria nemažas perspektyvas rinkoje. Todėl pelnei, kaip įmonės veiklos efektyvumo kriterijui, skiriamas ypatingas dėmesys.

Veiklos rezultatus apibūdina pelno (nuostolių) ataskaitoje parodomos pajamos ir sąnaudos, remiantis šiais elementais apskaičiuojamas svarbiausias įmonės veiklos rezultatų įvertinimo rodiklis – pelnas. Jis buvo visais laikais vienas svarbiausių rodiklių vertinant įmonės veiklą finansiniu požiūriu. Pelnas gali būti traktuojamas kaip vienas iš pagrindinių ūkinės-finansinės veiklos efektyvumo matų.

Kropas S., Vengraitis D. (1998), Kvedaraitė V. (1996) ir kiti autoriai teigia, kad pagrindinis veiklos efektyvumo įvertinimo kriterijus – gautas pelnas. Šį požiūrį gali akcentuoti ir prielaida, kad tik pelningai dirbančioje įmonėje galima apskritai vertinti efektyvumą. Nuostolį gaunanti įmonė savaime yra laikoma neefektyviai dirbančia. Tačiau ši prielaida kartu gali būti vertinama ir prieštaringai, nes galutinį veiklos rezultatą apsprendžia daugelis veiksnių.

Pelnas – bendrųjų įplaukų ir bendrųjų kaštų skirtumas. Toks apibrėžimas atspindi tik ekonominę pelno esmę, o apskaitoje naudojamos kelios pelno kategorijos:

- *Bendrasis pelnas* pagal pelno (nuostolio) ataskaitą – tai pardavimo pajamų ir parduotų prekių bei paslaugų savikainos skirtumas. Šis dydis dažniausiai taikomas finansiniuose skaičiavimuose.

- Iš bendrojo pelno atėmę veiklos sąnaudas gauname *veiklos pelną*, kurį pakoregavę kitos veiklos bei finansinės ir investicinės veiklos rezultatais (t.y. pridėję pajamas ir atėmę sąnaudas) gauname *įprastinės veiklos pelną*, kuris supaprastintai vadinamas veiklos pelnu.

- Atsižvelgiant į nenumatytas situacijas, įmonės veiklos pelnas koreguojamas pridėdam pagautę arba atimant netekimus. Tokiu būdu gaunamas *ataskaitinių metų pelnas prieš apmokestinimą*, nuo kurio dydžio apskaičiuojamas pelno mokestis. Iš apmokestinamojo pelno atėmus apskaičiuotą pelno mokestį gaunamas grynasis ataskaitinių metų pelnas paskirstymui, kuris vadinamas *grynuoju pelnu* (Šlekienė D., Klimavičienė I., 2000).

Pakankamai informatyvus rodiklis yra pats pelno dydis, parodantis, ar bus iš ko išmokėti dividendus ir ar įmonė turės potencialą investicijoms atlikti ir tuo pačiu – augti. Tačiau absoliutus pelno rodiklis ne visada atspindi įmonės veiklos efektyvumą. Dvi įmonės, gaudamos tą patį pelną, gali būti skirtingai vertinamos jų komercinės, investicinės ar gamybinės veiklos efektyvumo požiūriu. Todėl norint įvertinti įmonės veiklos efektyvumą įvairiais aspektais, reikia naudoti ne vieną pelningumo rodiklį, o jų sistemą. Daugelis ekonomistų pripažįsta, kad pelningumas – svarbiausias efektyvumo kriterijus ir pagrindinė veiklos tęstinumo sąlyga. *Pelningumas siejamas ir su įmonių veiklos rizika, bankrotu ir prognozavimu* (Mackevičius J., 2001).

Pelningumas – įmonės veiklos efektyvumo rodiklis, gaunamas lyginant uždirbtą pelną su

tam tikru pasirinktu dydžiu – pardavimo pajamomis, nuosavu kapitalu, turtu ir pan. (34-asis apskaitos standartas, 2006). Įmonės pelningumo rodikliai – vieni iš dažniausiai naudojamų ir labiausiai suprantamų rodiklių. Užsienio ir Lietuvos ekonominėje literatūroje pelningumo rodikliai apskaičiuojami remiantis įvairiomis metodinėmis modifikacijomis, pasirenkamomis priklausomai nuo analizės tikslų. Vieni ir tie patys rodikliai įvairių autorių parodomi įvairiose rodiklių grupėse. Tačiau kai kurie ekonomistai, finansininkai, auditoriai pelningumą nagrinėja pernelyg siaurai, tartum jis būtų tik vienas įmonės veiklos rodiklis. Iš tikrųjų įmonės veiklos pelningumą apibūdina daug rodiklių, kuriuos galima suskirstyti į 3 grupes: 1) pardavimų; 2) turto; 3) kapitalo (Mackevičius J., 2001).

Finansinių rodiklių modeliai - tai finansinių rodiklių skaičiavimo metodika. Santykiniai pelningumo modeliai gali būti skaičiuojami remiantis įvairiu pelnu – bendruoju, įprastinės veiklos, pelnu apmokestinimui, grynuoju, nepaskirstytuoju. Pelningumo modelius galima koreguoti atsižvelgiant į analizės tikslus (Howard C. M., 1985).

Pelno norma, dažnai verčiant iš anglų kalbos vadinama „pelno marža“ – tai skirtumas tarp prekės pardavimo kainos ir jos gamybos bei pardavimo išlaidų. Pelno normos dydis priklauso nuo procentinio pelno priedo, kurį įmonė, nustatydamą savo pardavimų kainą, prideda prie išlaidų. Šis dydis matuojamas *pelno* ir *pardavimų* santykiu. Šį apibūdinimą galima taikyti ne tik bendrojo, bet ir kitų pelno kategorijų atžvilgiu, taigi norint atskirti, apie kokį pelną kalbama, galima vartoti tokias sąvokas (Šlekienė D., Klimavičienė I., 2000):

Bendrasis pelningumas (*gross profitability* arba *gross profit margin*) skaičiuojamas kaip bendrojo pelno ir pardavimų santykis, parodo įmonės veiklos efektyvumą. Kuo aukštesnis bendrasis pelningumas, tuo įmonės veikla yra efektyvesnė.

$$\bullet \text{ Bendrojo pelno norma (bruto pelno marža) arba bendrasis pelningumas } s = \frac{\text{Bendrasis pelnas}}{\text{Pardavimo pajamos}}$$

Bendrasis pelningumas ilgu laikotarpiu paprastai būna stabilus. Stabilumas suprantamas kaip rodiklio svyravimas ne daugiau kaip 5 procentų ribose. Jeigu analizuodami įmonės finansines ataskaitas matome, jog bendrasis pelningumas ilgą laiką buvo pastovus, o vėliau staiga šoktelėjo 20-25 procentais, reikėtų susirūpinti, ar finansinėse ataskaitose neatsispindi sukčiavimo atvejis ar finansininko klaida (Čiulaidienė A., 2007).

Kaip teigia Bagdžiūnienė V. (2005), *bendrojo pelno* dydį lemia šie veiksniai:

√ *produkcijos pardavimas natūriniais vienetais, tiesiogiai susijęs su pelno dydžiu*, - kuo daugiau parduodama pelningos produkcijos, tuo daugiau gaunama pelno. Bet, jeigu parduodama produkcija, kurios savikaina didesnė už pardavimo kainą (nuostolingai), vyksta atvirkštinis procesas – kuo daugiau parduodama, tuo daugiau patiriama nuostolių;

√ *parduotos produkcijos struktūros ir asortimento kitimas*. Struktūra – kiekvienos

produkcijos rūšies lyginamasis svoris bendroje produkcijos apimtyje. Didėjant pelningų produktų lyginamajam svoriui, bendrasis pelnas didėja ir atvirkščiai;

√ *pardavimo kainos*. Tarp kainos ir pelno yra tiesiogiai proporcingas ryšys. Didėjant kainoms pelnas didėja ir atvirkščiai;

√ *pardavimo savikaina*. Šis veiksnys daro atvirkščiai proporcingą poveikį bendrajam pelnui, didėjant savikainai pelnas mažėja ir atvirkščiai.

Veiklos pelningumas

- Veiklos pelno norma (bruto pelno marža) arba veiklos pelningumas $s = \frac{\text{Veiklos pelnas}}{\text{Pardavimo pajamos}}$
- Veiklos pelnas prieš apmokestinimą $= \frac{\text{Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą}}{\text{Pardavimo pajamos}}$

Grynasis pelningumas (*net profitability* arba *net profit margin*). Šis rodiklis, skaičiuojamas kaip grynojo pelno ir pardavimų santykis, rodo, kiek grynojo pelno sugeneruoja 1 lito (ar kito piniginio vieneto) vertės pardavimai. Kitaip tariant, vėl kalbama apie įmonės veiklos efektyvumo lygį.

- Grynojo pelno norma (grynoji pelno marža) arba grynasis pelningumas $s = \frac{\text{Grynasis pelnas}}{\text{Pardavimo pajamos}}$

Nors akivaizdu, kad labiau pageidautinas aukštas grynasis pelningumas, kartais žemas rodiklis yra sąmoningos įmonės strategijos pasekmė. Pavyzdžiui, žemą pelningumą gali sąlygoti žemų kainų strategija (Čiulaidienė A., 2007).

Turto graža (*return on assets - ROA*) arba turto pelningumas. Šis rodiklis, skaičiuojamas kaip grynojo pelno ir viso turto santykis, parodo, kiek grynojo pelno tenka vienam turto piniginiam vienetui. ROA leidžia įvertinti turto panaudojimo veikloje efektyvumą. Kuo didesnis ROA, tuo turto panaudojimas efektyvesnis; tačiau nederėtų tarpusavyje lyginti skirtingų sektorių ROA.

- Turo pelningumas $s = \frac{\text{Grynasis pelnas}}{\text{Visas turtas}} \text{ arba } \frac{\text{Pelnas prieš apmokestinimą}}{\text{Visas turtas}}$

Gamybos, paslaugų teikimo įmonės, tokios kaip telekomunikacinių paslaugų teikėjai, mašinų gamintojai, geležinkelio įmonės, kelių tiesimo ir remonto įmonės paprastai turi daug turto (gamyklas, gamybos įrenginius). Šio turto panaudojimas būna itin intensyvus. Tokių įmonių ROA paprastai būna apie 5-10 proc. Įmonių, kurios turi nedaug turto (pvz., reklamos agentūros, programinės įrangos kūrėjai), turto panaudojimo intensyvumas yra žemas (*asset-light*), o ROA stipriai svyruoja ir gali būti didelis - virš 20 proc. (Čiulaidienė A., 2007).

Nuosavybės graža (*return on equity - ROE*) arba kapitalo pelningumas - vienas svarbiausių įmonės veiklos rodiklių, kadangi jis atspindi pagrindinių įmonės veiklos dalyvių, t.y. savininkų investuoto kapitalo gražą ir tam tikru mastu – įmonės vadovybės darbo efektyvumą naudojant

investuotą kapitalą.

- Nuosavo kapitalo pelningumas $s = \frac{\text{Grynojo pelno}}{\text{Nuosavo kapitalo (akcinis kapitalas + nepaskirstytas pelnas + rezervai)}}$

ROE skiriasi nuo ROA tuo, kad grynasis pelnas dalijamas ne iš viso turto, o iš nuosavybės (kapitalo). Aukštesnį ROE rodiklį turinti įmonė efektyviau panaudoja kapitalą. Kaip žinoti, koks ROE yra pakankamas? Daugumos įmonių, prieš prasidedant XXI amžiui, ROE buvo tarp 10 ir 15 procentų. Jeigu įmonė neturi jokių ilgalaikių ir trumpalaikių išipareigojimų, tuomet nuosavybė bus lygi visam turtui. Taigi ir ROE bus lygus ROA (Čiulaidienė A., 2007).

Kokią informaciją suteikia pelningumo rodikliai, norint įvertinti įmonės veiklą? Daugeliui pelningumas tiesiogiai siejasi su verslo sėkme – kuo aukštesnė pelno norma, tuo verslas atrodo sėkmingesnis ir patrauklesnis. Tačiau ne visada žema pelno norma ar netgi nuostolingumas reiškia, kad įmonė yra nepatikima ar nestabili.

Konkrečios įmonės pelningumo rodiklis bus reikšmingas tik tuomet, kai jis palyginamas su analogiškos įmonės, veikiančios tame pačiame sektoriuje, pelningumo rodikliu. Atskirai paimtas rodiklis nesuteikia jokios informacijos, nes yra išvestinis dydis. Jį reikia palyginti su to paties sektoriaus vidurkiu. Jei analizuojamos įmonės rodiklis yra aukštesnis, vadinasi, įmonė dirba geriau nei konkurentai.

Verčiant iš anglų kalbos, pelningumas dažnai vadinamas rentabilumu. Nors vertimo požiūriu tai yra teisinga, tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į šių sąvokų ekonominės prasmės skirtumus. Rentabilumo rodikliai dažniausiai naudojami kai nagrinėjamas veiklos efektyvumas, kitaip sakant, kai norima nustatyti, kiek naudos gavo įmonė, patirdama vienokias ar kitokias išlaidas. Todėl siūloma rentabilumo rodiklius atskirti nuo pelningumo rodiklių, nors juos skaičiuojant taip pat remiamasi pelnu, ir vartoti tokį apibrėžimą:

Rentabilumas – tai pelno dalis, tenkanti vienam patirtų sąnaudų litui.

Galima apskaičiuoti tokius rentabilumo rodiklius (Šlekienė D., Klimavičienė I., 2000):

- Pardavimų rentabilumas $= \frac{\text{Pardavimų pelnas (pardavimų pajamos - parduotos produkcijos savikaina)}}{\text{Produkcijos savikaina}}$
- Veiklos rentabilumas $= \frac{\text{Pelnas prieš apmokestinimą}}{\text{Visos veiklos sanudoss}}$
- Apskaiciuotas rentabilumas $= \frac{\text{Įprastinės veiklos pelnas (veiklos pelnas + palukanos)}}{\text{Investuotas kapitalas (trumpalaikis turtas + ilgalaikis materialus turtas)}}$

Atlikus mokslinėje literatūroje pateikiamų pelningumo rodiklių teorinę analizę, 1.3 lentelėje pateikiami apibendrinti pelningumo rodikliai, kurie bus taikomi magistro darbo tiriamojoje dalyje, vertinant valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus įmonių veiklos efektyvumą.

Apibendrinti įmonių veiklos efektyvumui vertinti taikomi pelningumo santykiniai rodikliai

Rodiklis	Rodiklio											
	apskaičiavimas	apibūdinimas	vertinimo lygis									
labai geras			geras	patenkinamas	nepatenkinamas	blogas						
1. Bendrasis pelningumas (%)	$\frac{\text{Bendrasis pelnas (nuostolis)} \times 100}{\text{Pardavimo pajamos}}$	Rodiklis rodo skirtumą tarp pajamų ir savikainos, t.y. kokia dalis bendrojo pelno tenka vienai daliai pajamų. Jis taip pat rodo pardavimų ribinį pelningumą – kaip efektyviai įmonė dirbtų, jei neturėtų administracinių valdymo išlaidų.	Rodiklio kitimo ribos 10-35 %. Rodiklio lygis žemesnis negu 10 rodo, kad įmonė turi ūkininkavimo išlaidų padengimo sunkumų, o didesnis negu 35 %– rodo didelį gamybos pelningumą. <table border="1"> <tr> <td>>35</td> <td>>15</td> <td><15</td> <td><7</td> <td>neigiam.</td> </tr> </table>					>35	>15	<15	<7	neigiam.
>35	>15	<15	<7	neigiam.								
2. Įprastinės veiklos pelningumas (%)	$\frac{\text{Įprastinės veiklos pelnas (nuostolis)} \times 100}{\text{Pardavimo pajamos}}$	Tai labiausiai apibendrinantis valdymo efektyvumo rodiklis. Jis rodo įmonės vadovybės sugebėjimą kontroliuoti veiklos sąnaudų formavimąsi. Jis stebimas sąryšyje su pardavimų augimu ir pelno kitimu.	Rodiklis gali būti lyginamas tik tų pačių ekonominės veiklos rūšių įmonių. Rodiklis mažesnis negu 5 % laikomas nepatenkinamu. <table border="1"> <tr> <td>kuo didesnis, tuo geriau</td> <td><5</td> <td>neigiam.</td> </tr> </table>					kuo didesnis, tuo geriau	<5	neigiam.		
kuo didesnis, tuo geriau	<5	neigiam.										
3. Grynas pelningumas (%)	$\frac{\text{Grynasis pelnas (nuostolis)} \times 100}{\text{Pardavimo pajamos}}$	Rodiklis rodo, kokia dalis grynojo pelno tenka vienai daliai pajamų, t.y. kiek pelno liko įmonėje po visų kaštų.	Išsivysčiusios rinkos sąlygomis jis svyruoja nuo 10 iki 25 %. <table border="1"> <tr> <td>>25</td> <td>>10</td> <td><10</td> <td><5</td> <td>neigiam.</td> </tr> </table>					>25	>10	<10	<5	neigiam.
>25	>10	<10	<5	neigiam.								
4. Turto grynas pelningumas (%)	$\frac{\text{Grynasis pelnas (nuostolis)} \times 100}{\text{Vidutinė metinė turto vertė}}$	Rodiklis rodo, kaip įmonės vadovai sugeba panaudoti turtą ir gauti pelną, nepriklausomai nuo to, ar nuosavybė yra kreditorių ar savininkų. Jis rodo visų įmonės išteklių panaudojimo efektyvumą.	Įmonės būklė vertinama labai gerai, jei šis rodiklis yra didesnis kaip 20%, gera – kai rodiklis didesnis negu 15%, patenkinama – jei rodiklis didesnis negu 8%. <table border="1"> <tr> <td>>20</td> <td>>15</td> <td>>8</td> <td><8</td> <td>neigiam.</td> </tr> </table>					>20	>15	>8	<8	neigiam.
>20	>15	>8	<8	neigiam.								
5. Nuosavo kapitalo grynas pelningumas (%)	$\frac{\text{Grynasis pelnas (nuostolis)} \times 100}{\text{Vidutinis metinis nuosavas kapitalas}}$	Rodiklis įvertina gryno pelno gavimo efektyvumą naudojant kapitalą, kurį savininkai investavo į įmonę. Jis rodo, kaip greitai atsiperka investuotas kapitalas ir vadovavimo kokybę.	Kuo rodiklis didesnis, tuo geriau. <table border="1"> <tr> <td>>30</td> <td>>20</td> <td>>10</td> <td><10</td> <td>neigiam.</td> </tr> </table>					>30	>20	>10	<10	neigiam.
>30	>20	>10	<10	neigiam.								

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis išanalizuota literatūra; Lietuvos statistikų sąjungos ir Statistikos departamento prie LRV viešosios įstaigos „Statistikos tyrimai“ analitiniu statistikos rinkiniu „Įmonių finansinės būklės vertinimo rodikliai 1996-1999“. Vilnius, 2000.

1.3 lentelėje pateikti santykių rodiklių vertinimo lygiai yra tik orientacinės reikšmės. Pelningumo, kaip ir daugelio kitų finansinių rodiklių dydžiai, labai priklauso nuo šakos ir įmonės veiklos ypatybių. Todėl, tarkime, žuvininkystės, durpių gavybos, statybos, prekybos, tekstilės, maisto ir kitų ūkio šakų įmonių rodiklių tarpusavio lyginimas praranda prasmę.

Dar sudėtingiau grynąjį pardavimo pelningumo rodiklį lyginti su kitų pasaulio šalių įmonėmis (netgi giminingomis). Problema yra ta, kad įvairiose pasaulio šalyse yra taikomi skirtingi pelno mokesčio tarifai. Todėl, analizuojant įmonės grynąjį pardavimo pelningumą, daugiausia dėmesio reikia skirti jo dinamikai tirti. Jeigu pastebima šio rodiklio mažėjimo tendencija – tai yra rimtas išspėjimas, jog prekių (paslaugų) konkurencingumas mažėja ir reikalingos naujovės ir veiksmingesni verslo sprendimai.

Apibendrinant galima teigti, kad pelningumas – įmonės gebėjimas uždirbti pelną – gauti kuo daugiau pelno iš kiekvieno investuoto į įmonę lito. Iš visų santykinų rodiklių grupių labiausiai apibendrinantys įmonės veiklą yra pelningumo rodikliai, nes jie kompleksiskai atspindi ne tik finansinį įmonės veiklos rezultata, bet ir jos efektyvumą.

1.7. Pelningumo veiksniai ir svarbiausios priklausomybės

Pelningumo rodikliai yra kompleksiniai, todėl negalima tenkintis vien jų raidos analize konkrečioje įmonėje, bet greta jos ir palyginimų su standartiniais šakos įmonių rodikliais kartu atliekami ir pelningumą lemiančių veiksnių tyrimai.

Turto pelningumo išplėstinė analizė

Turto pelningumas parodo įmonės ūkinės-gamybinės veiklos efektyvumą neatsižvelgiant į įmonės finansavimo struktūrą. Šį rodiklį skaičiuojant, dažnai imamas *pelnas iki palūkanų ir mokesčių išskaitymo* siekiant, kad turto pelningumui neturėtų įtakos įmonės finansinį veikla, o vien tik ūkinė-gamybinė veikla. Taip apskaičiuotas turto pelningumas padeda palyginti įmones su įvairia finansine struktūra.

Pasak Mackevičiaus J. (2005), turto pelningumo lygiui (jo apskaičiavimui naudojant grynąjį pelną) ir jo pasikeitimui įtakos turi grynojo pelno ir turto vertė bei jų pasikeitimas. Tarp turto pelningumo ir grynojo pelno yra tiesioginis ryšys. Didėjant arba mažėjant pelno sumai, atitinkamai didėja arba mažėja pelningumas. O tarp pelningumo ir turto vertės yra atvirkštinis ryšys. Turto vertei mažėjant, pelningumas didėja, ir atvirkščiai, turto vertei didėjant, pelningumas mažėja.

Išplėstinė turto pelningumo analizė atliekama pirmiausiai turto pelningumo formulę išskaidant į veiksnius, darančius įtaką turto pelningumui. Tai atliekama turto pelningumo formulės skaitiklį ir vardiklį dauginant iš pardavimų sumos:

$$TP = \frac{GP}{T} = \frac{GP}{T} * \frac{Pa}{Pa} = \frac{GP}{Pa} * \frac{Pa}{T} = PaP * TA,$$

kur TP- turto pelningumas, GP- grynasis pelnas, T- vidutinė metinė turto vertė, Pa – pardavimai, PaP- pardavimų pelningumas, TA- turto apyvartumas.

Taip išskaidžius turto pelningumo formulę, gaunami nauji veiksniai: pardavimų pelningumas ir turto apyvartumas. Šie veiksniai daro tiesioginę įtaką turto pelningumo kitimui, kadangi didėjant pardavimų pelningumui, didėja turto pelningumas, o greitėjant turto apyvartumui, gerėja įmonės finansinė būklė ir taip pat didėja turto pelningumas. Daugikliams kintant priešinga kryptimi, poveikis yra atvirkštinis (Mackevičius J., Poškaitė D., 1998).

Savo ruožtu pardavimų pelningumas ir turto apyvartumas kaip turto pelningumo veiksniai gali būti išskaidyti į sudedamuosius elementus. Ir taip gali būti pateikta turto pelningumo piramidinė analizė. Pastarąją įvairūs autoriai taiko gana įvairiai, nors esminis principas yra tas pats. Būtent: turto

pelningumo rodiklių išskaidymas į daugiklius, kurie savo ruožtu skaidomi į santykinius arba absoliučius rodiklius. Skiriasi tik pasirenkami išskaidyti rodikliai (Gronskas V., 2006).

Palyginus skirtingų autorių – R. Schattke ir H. Jensen (3 priedas), L. Bernstein (4 priedas), P. Sucher (5 priedas), Du Ponto (6 priedas) ir kitų pateiktas turto pelningumo piramidinės analizės schemas, galima pamatyti jų panašumus ir skirtumus. Visi schemose pavaizduoti elementai daro vienokią ar kitokią įtaką turto pelningumui. Kaip rodo pateiktos schemas, įvairiai išskaidyti veiksniai suteikia daug informacijos apie veiksnius, turinčius įtakos turto pelningumui. Schema tampa ypač informatyvi, kai ji papildoma kelerių metų arba sąmatiniais, planiniais ir ataskaitiniais duomenimis. Tada matyti, dėl kurių veiksnių įtakos padidėjo ar sumažėjo turto pelningumas.

Apibendrinant galima pasakyti, kad *turto pelningumas tiesiogiai priklauso nuo dviejų veiksnių*: 1) pardavimo pajamų dydžio; 2) turto apyvartumo.

Turto pelningumo galima siekti 2 būdais: didinant pardavimo pelningumą, paliekant nekintamą turto apyvartumą, arba atvirkščiai. Kai mažas pardavimų pelningumas, siekiama padidinti turto apyvartumą ir taip išvengti turto pelningumo sumažėjimo. Svarbu nustatyti kiekvieno veiksnio įtaką per ilgesnį laikotarpį. Tokia analizė parodo ne tik tam tikrus dėsningumus, bet ir padeda priimti tinkamus sprendimus.

Kapitalo pelningumo išplėstinė analizė

Kapitalo pelningumas apibūdina įmonės pelningumą atsižvelgiant į jos veiklos finansavimo šaltinius. Jis apskaičiuojamas taip pat keliais būdais, kaip ir turto pelningumo rodiklis.

Analizuojant kapitalo pelningumą, taip pat taikoma ta pati formulės transformavimo į veiksnius metodika (Mackevičius J., 2005):

$$NKP = \frac{GP}{NK} = \frac{GP}{Pa} * \frac{Pa}{T} * \frac{T}{NK} = PaP * TA * KS,$$

kur NKP - nuosavo kapitalo pelningumas, GP - grynasis pelnas, NK – nuosavas kapitalas, T - vidutinė metinė turto vertė, Pa – pardavimai, PaP - pardavimų pelningumas, TA - turto apyvartumas, KS – kapitalo struktūra.

Taigi kapitalo pelningumui turi įtakos trys veiksniai: 1) grynasis pardavimo pelningumas; 2) turto apyvartumas; 3) kapitalo struktūra.

Taip kaip turto pelningumo, taip ir kapitalo pelningumo rodiklį galima schematiškai išskaidyti į jį formuojančius veiksnius ir ekonominius rodiklius, ir taip gali būti pateikta kapitalo pelningumo piramidinė analizė. Pastarąją įvairūs autoriai taip pat taiko gana įvairiai, nors esminis principas yra tas pats. Būtent: kapitalo pelningumo rodiklių išskaidymas į daugiklius, kurie savo ruožtu skaidomi į santykinius arba absoliučius rodiklius. Skiriasi tik pasirenkami išskaidyti rodikliai.

Palyginus skirtingų autorių – Du Ponto (7 priedas), R. Anthony (8 priedas) ir kitų pateiktas kapitalo pelningumo piramidinės analizės schemas, galima pamatyti jų panašumus ir skirtumus. Visi

schemose pavaizduoti elementai daro vienokią ar kitokią įtaką kapitalo pelningumui. Kaip rodo pateiktos schemos, įvairiai išskaidyti veiksniai suteikia daug informacijos apie veiksnius, turinčius įtakos kapitalo pelningumui.

Maksimalaus pelno siekiančios įmonės turėtų nuolat analizuoti savo gamybinės ir finansinės veiklos rezultatus, sukurti tikslią išlaidų apskaitos sistemą, siekti optimalaus santykio tarp uždirbtų pajamų ir išlaidų bei efektyvaus visų išteklių panaudojimo. Įrodyta, kad įmonės veiklos sėkmę daug lemia jos vykdoma finansų valdymo politika, finansinių sprendimų tikslingumas bei pagrįstumas, vadovų sugebėjimas prognozuoti pasekmes, įvertinti ir valdyti rizikos veiksniai.

1.8. Reiškinių tarpusavio ryšių tyrimo metodai

Kiekvieną ekonominį reiškinį veikia bent keli veiksniai. Todėl vienas iš svarbiausių analizės uždavinių yra ryšių tarp reiškinų tyrimas. Tai sąlygoja visuotinis reiškinų sąryšis, kaip bendriausias dėsningumas. Be to, reiškinų sąveika sąlygoja patį konkrečių objektų egzistavimą, visas specifines jų ypatybes. Tam tikrų tipų reiškiniai galima pažinti tik nustatant jų ryšius su kitais. Todėl negalima apsiriboti atskirų reiškinų tyrinėjimu izoliuotai nuo kitų.

Tiriant ryšius, vieni požymiai yra faktoriai, kiti rezultatai. Tie požymiai, kurie sąlygoja kitų požymių reikšmes, yra vadinami faktoriais (x), o priklausantys nuo pirmųjų – rezultatais (y). Pažymėtina, kad vienu atveju tas pats požymis yra rezultatinis, o kitais – gali būti faktorinis.

Nagrinėjant reiškinų ryšius, galima pastebėti, kad jie yra dviejų tipų: funkciniai ir koreliaciniai. *Funkciniu* vadinamas ryšys, kai kiekvieną faktoriaus (x) požymio reikšmę (jų kompleksą) atitinka visiškai apibrėžta rezultatinio (y) požymio reikšmė $y = f(x_1, x_2, \dots, x_n)$. *Koreliaciniu* vadinamas ryšys, kai faktoriaus požymio reikšmių kitimas veikia tik rezultatinio požymio vidutinę reikšmę. Tai galima susieti priklausomybe $\bar{y} = f(x_i)$. Koreliacija atsako į klausimą ar yra ryšys tarp požymių, kokia jo kryptis ir stiprumas. Kiek įvairūs veiksniai priklauso vienas nuo kito, rodo koreliacijos koeficientas (Vasiliauskas A., 2001).

Esant požymių koreliacinei priklausomybei, tyrimo metu sprendžiami šie uždaviniai:

- 1) nustatomas koreliacinio ryšio buvimo faktas;
- 2) nustatoma ryšio kryptis ir forma, t.y. apibūdinamas jo pobūdis;
- 3) kiekybiškai išreiškiamas ryšys, t.y. nustatoma ryšio lygtis, kuri apibūdina faktoriaus požymio reikšmių ir rezultatinio požymio vidurkių tarpusavio santykį;
- 4) nustatomas ryšio glaudumas, kuris parodo rezultatinio ir faktoriaus požymio variacijos priklausomybės laipsnį.

Koreliaciniai ryšiai kartais dar vadinami priežasties (padarinio) arba tiesiog priežastiniais ryšiais. Pagal kryptį ryšiai gali būti:

- 1) tiesioginiai, kai susijusių požymių reikšmės kinta ta pačia kryptimi, pavyzdžiui didėjant

reklamos išlaidoms, didėja įmonės pardavimai;

2) atvirkštiniai, kai požymių reikšmės kinta priešingomis kryptimis, t.y. didesnes faktorinio požymio reikšmes atitinka mažesnės rezultatinio požymio reikšmės, pavyzdžiui, didėjant parduotuvės prekių apyvartai, mažėja cirkuliacijos kaštai.

Pagal formą ryšiai gali būti:

1) tiesiniai, kuomet rezultatinio požymio reikšmės kinta tolygiai. Toks ryšys išreiškiamas tiese: $\hat{y}_x = a_0 + a_1 x$;

2) kreiviniai, kuomet rezultatinio požymio reikšmių kitimas netolygus. Tokio pobūdžio ryšiai gali turėti antro laipsnio parabolės $\hat{y}_x = a_0 + a_1 x + a_2 x^2$, hiperbolės $\hat{y}_x = a_0 + a_1 \frac{1}{x}$, rodiklinės $\hat{y}_x = a_0 a_1^x$ ir kitų matematinių funkcijų formą.

Ryšio formos nustatymas yra vienas iš atsakingiausių koreliacinės analizės uždavinių. Ryšio laipsnį charakterizuoja ryšio glaudumo rodikliai. Šie rodikliai parodo, kokią dalį rezultatinio (y) požymio variacijos sąlygoja faktorinio (x) požymio kitimas. Yra naudojami įvairūs ryšio glaudumo rodikliai. Vienas iš jų yra tiesinės koreliacijos koeficientas r. Jis skaičiuojamas taip (Gražytė-Molienė O., 2004):

$$r = \frac{\overline{xy} - \bar{x} * \bar{y}}{\delta_x * \delta_y} = \frac{\sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})}{\sqrt{\sum (x - \bar{x})^2 \sum (y - \bar{y})^2}}$$

kur r – koeficientas, parodantis ryšio tarp dviejų kintamųjų glaudumą, δ - vidutinis kvadratinis nuokrypis apskaičiuojamas x arba y reikšmei, \overline{xy} - tiriamųjų vidurkių x ir y vidurkių sandauga.

Šis koeficientas apskaičiuojamas remiantis empiriniais duomenimis, todėl jis priskiriamas prie empirinių ryšio glaudumo rodiklių. Jis gali kisti ribose nuo -1 iki 1. Koreliacinio ryšio glaudumas nustatomas pagal tokius intervalus: 0,1-0,3 – ryšys silpnas; 0,31-0,5 – ryšys vidutinis; 0,51-0,7 – ryšys pastebimas; 0,71-0,9 – stiprus ryšys, 0,91-0,99 – ryšys labai stiprus (Bartosevičienė V., Stukaitė D., 2004). Kai $r = 1$, tai visi taškai sutampa su tiesės linija, t.y. abu dydžiai pilnai koreliuoja (koreliuoja pats su savimi). *Koreliacijos koeficientas parodo tiesinio ryšio glaudumą*, todėl esant jo reikšmei artimai nuliui $r = 0$ negalima teigti, kad koreliacinio ryšio iš viso nėra. Tam tikrais atvejais gali pasireikšti glaudus kreivinis ryšys. Ženklas “+” rodo tiesioginį ryšį, “-“ – atvirkštinį.

Koreliacinė analizė leidžia ištirti priklausomybę tarp dviejų kintamųjų ir nustato ryšio stiprumą. *Regresijos koeficientų* apskaičiavimas leidžia šia priklausomybę išreikšti kiekybiškai.

Analinė ryšio išraiška (regresijos lygtis). Grafiškai pavaizdavus faktorinio požymio reikšmių ir grupinių vidurkių ryšį, gaunama vadinamoji empirinė regresijos linija. Jos pagrindu galima nustatyti analitinę ryšio išraišką (matematinį modelį), vadinamą *regresijos lygtimi*

(Kunigėlytė L., Laškovas J., Markelevičius J., 1986).

Koreliacijos indeksas (R_x) naudojamas tada, kai žinoma regresijos lygtis ir pagal ją yra apskaičiuotos teorinės rezultatinio požymio reikšmės. Jis skaičiuojamas pagal tokią formulę:

$$R_x = \sqrt{\frac{\delta_y^2 - \delta_x^2}{\delta_y^2}} = \sqrt{1 - \frac{\sum (y - \hat{y}_x)^2}{\sum (y - \bar{y})^2}}$$

Rodiklis įgyja reikšmes iš intervalo [0; 1]. Kuo rodiklio reikšmė artimesnė vienetui, tuo ryšys glaudesnis, t.y. faktorinis požymis labiau sąlygoja rezultatinių. Kai yra funkcinis ryšys, $R_x=1$. Šis rodiklis nustato ryšio glaudumą esant bet kuriai ryšio formai. Tačiau norint apskaičiuoti koreliacijos indeksą, reikia žinoti teorines rezultatinio požymio reikšmes (\hat{y}_x).

Turint regresijos kreivę kyla klausimas ar ji gerai atitinka eksperimentinius duomenis. Vienas iš svarbiausių tinkamumo matų – *determinacijos koeficientas*. Ir tiesinės, ir netiesinės koreliacijos atveju jis apskaičiuojamas:

$$D = r^2 \cdot 100\% = R^2 \cdot 100\% .$$

Jis parodo, kokią dalį visos rezultatinio požymio variacijos nulemia faktorinis požymis, o $(100-D)$ – likę neįvertinti veiksniai. Rodiklis įgyja reikšmes iš intervalo [0; 1]. Didesnė determinacijos koeficiento reikšmė reiškia, kad stebėjimai yra labiau sukonzentruoti apie mažiausiųjų kvadratų metodu gautą tiesę, t.y. kuo R^2 arčiau 1, tuo rezultatinis požymis stipriau įtakoja faktorinį požymį. Pvz., kai $R^2 = 0,7$, galima teigti, kad 70 % y variacijos yra paaiškinama nepriklausomu kintamuoju x (Karpuškienė V., 2007).

1.9. Įmonės veiklos rodiklių prognozavimo reikšmė ir metodai

Ekonominių rodiklių prognozavimas yra neatskiriama kiekvienos įmonės ekonominės veiklos dalis. *Prognozavimas* – tai būsimos nagrinėjamojo proceso eigos nustatymas, atsižvelgiant į turimą praktinį patyrimą ir priimtas teorines prielaidas.

Įmonės funkcionuoja nuolat kintančioje aplinkoje ir kuo nestabilesnė ta aplinka, tuo didesnė reikšmė turi įmonės veiklos prognozės, kurios padėtų išvengti neigiamų aplinkos pokyčių padarinių. Numatyti aplinkos pokyčius yra sunku, todėl prognozavimas tampa vis sudėtingesnis. Tačiau įmonei yra vertingesni sprendimai, pagrįsti prognozėmis, negu priimti intuityviai (Butkutė. J., Valainytė I., 2000).

Mackevičius J., Poškaitė D. (1998) apibūdina prognozę taip: „tai aiškaus tikimybinio pobūdžio sprendimas apie ateitį, tam tikrais duomenimis pagrįstas numatymas, kokia bus reiškinio eiga. Pats prognozavimo procesas yra veikla, susidedanti iš daugelio tyrinėjimo etapų, kurių bendras tikslas – gauti informaciją apie nagrinėjamo reiškinio, objekto ar proceso ateitį“.

Snieška V. (2002) teigia, kad prognozavimas – būsimųjų bendrų ekonomikos ir rinkos sąlygų

numatymo sistema, kuria, priimdama sprendimus, remiasi vyriausybė ir verslininkai.

Rutkauskas A., Pabedinskaitė A. (2003) finansų rodiklių prognozavimą apibrėžia kaip bendros subjekto (įmonės, projekto ir t.t.) finansinės būsenos nusakančių rodiklių ir finansų aplinkos rodiklių (palūkanų norma, infliacija ir pan.) prognozavimą. Išskirtinis finansų prognozavimo bruožas yra tas, kad pirma nagrinėjamas objektas yra apibūdinamas daugeliu tarpusavyje susietų rodiklių ir, antra, rodiklių tarpusavio priklausomybei, kaip ir atskirų rodiklių kaitai, būdingas aukštas neapibrėžtumo laipsnis. Bendriausia prasme finansinių rodiklių prognozavimu galima laikyti tarpusavyje stochastiniais (atsitiktiniais) ryšiais susietų, subjekto finansinę būklę nusakančių, rodiklių sistemos būsenos galimybių, atsižvelgiant į finansų aplinkos kaitos galimybes, nusakymas.

Analizuodamas prognozavimo procesą, Martišius S. (2000) rašo, kad „prognozavimo procesas yra veikla, susidedanti iš daugelio tyrinėjamų etapų, kurių bendras tikslas – gauti informaciją apie nagrinėjamo proceso būsimą lygį. Prognozuojant galima išskirti šiuos darbo etapus:

- a) siekiamo tikslo nustatymas;
- b) pradinės informacijos surinkimas;
- c) nagrinėjamą procesą ribojančių sąlygų aptarimas;
- d) prognozavimo metodų parinkimas ir panaudojimas;
- e) gautų rezultatų dalykinis įvertinimas“.

Butkutė J. (1997) teigia, kad terminas „prognozė“ paprastai naudojamas nurodant ateities pranašavimą tam tikram laikotarpiui. Prognozuoti galima ekonominius ir technologinius rodiklius, rinką ir pramonę, gamybos vystymąsi ir pardavimą bei pelną.

Vasiliauskas A. (2001) prognozavimą įvardija kaip kiekybinės ir kokybinės analizės procesą, kuriuo remiantis siekiama numatyti galimas prognozuojamo objekto (procesos) būsenas ateityje arba tokių būsenų pasiekimo ateityje alternatyvius kelius (būdus), prognozavimą bendrąja prasme – galimų prognozavimo objekto (būsenų) ateityje numatymą, o prognozavimo rezultata – trumpalaikes, vidutinės trukmės ir ilgalaikes prognozes.

Žvinklys J., Vabalas E. (2006), Martišius S. (2000) naudojamus įvairius prognozavimo metodus skirsto į dvi grupes: 1) *kokybinius* (subjektyvius) metodus; 2) *kiekybinius* (objektyvius) metodus.

Kokybiniai metodai yra grindžiami nuomonėmis. Prognozavimo, grindžiamo nuomonėmis, pamatas yra subjektyvi, surinkta iš įvairių šaltinių informacija: vartotojų apklausos, administracijos, vadybininkų, pardavėjų, ekspertų nuomonės. Gana dažnai kitais būdais gauti informacijos iš šių šaltinių neįmanoma.

Kiekybiniai metodai grindžiami tam tikrų statistinių duomenų analize (naudojant dinamines eilutes). Prognozavimas grindžiamas praėjusių laikotarpių duomenimis (kintamųjų eilučių arba duomenų sekos analize), juo numatomos kintamojo dydžio reikšmės, darant prielaidą, kad kiti

dydžiai nekis, ir dabarties dėsningumai perkeliami į ateitį. Šiais metodais neieškoma kintamųjų dydžių tarpusavio ryšių, o paprasčiausiai remiamasi praėjusių laikotarpių (apyskaitiniais) duomenimis.

Nors, prognozuojant įmonių veiklą, naudojama daug įvairios nefinansinės informacijos, tačiau pagrindinis perspektyvų analizės šaltinis yra finansinė atskaitomybė. Ji svarbi dėl šių priežasčių:

1. su jos pagalba yra nustatomas įmonės veiklai būtino finansavimo poreikis ir šaltiniai;
2. ji yra naudojama investiciniams sprendimams priimti;
3. su jos pagalba galima imituoti įmonės būsimos veiklos strategiją ir būsimos veiklos rodiklius, įvertinant tam tikro finansinio rodiklio poveikį įmonės veiklos rezultatams (Garrison S. H., Davidson J. W. N., 1998).

Prognozavimo modeliai yra trumpalaikiai ir ilgalaikiai, priklausomai nuo to, kuriam laikotarpiui sudaroma prognozė. Sudarant trumpalaikę prognozę, paprastai remiamasi dienos, savaitės, mėnesio, ketvirčio duomenimis ir numatomi vienas arba du rodiklio reikšmės intervalai į priekį. Ilgalaikėje prognozėje dažniausiai imami keleto metų duomenys ir sudaroma 5-10 metų ateities prognozė.

Ekonominių reiškinių raidos prognozę galima nustatyti įvairiais būdais, t.y. taikant dinamikos eilučių ekstrapoliaciją, eksponentinį išlyginimą, tiesinės regresijos, tiesinio trendo, sezoninio trendo, slankiojo vidurkio ir kitus būdus. VI „Telšių regiono keliai“ ekonominių reiškinių prognozei bus naudojami šie prognozavimo metodai:

Dinamikos eilučių ekstrapoliacijos metodas

Dinamikos eilučių ekstrapoliaciją Bagdonas E. (2004) apibūdina kaip reiškinio plėtros pagrindinės tendencijos pratęsimą į ateitį. Toks pratęsimas galimas tik tuo atveju, kai sąlygos, lėmusios plėtros tendenciją praeityje ir lemiančios dabartyje, iš esmės nesikeis ir ateityje. Analizuojant dinamiką, kartais atliekamas nežinomų laiko eilutės lygių įvertinimas nagrinėjamu laikotarpiu. Ši operacija vadinama *interpoliacija*.

Naudojant ekstrapoliacijos būdą, pagal jį prognozuojamas dydis (Y_{n+L}) apskaičiuojamas taip (Buškevičiūtė E., Mačerinskienė I., 2002):

$$Y_{n+L} = y_n + L * \bar{\Delta y}; \bar{\Delta y} = y_n - y_1 : (n - 1),$$

kur y_n - galutinis dinamikos eilutės lygis; y_1 - eilutės pradinis lygis; L- prognozuojamų metų skaičius; $\bar{\Delta y}$ - vidutinis absoliutinis lygio padidėjimas; n - eilutės lygių skaičius.

Ekstrapoliuojant svarbus klausimas yra prognozavimo horizonto (L) nustatymas (pvz., kiek metų į priekį galima įvertinti rodiklį). Savaime suprantama, kad didėjant prognozavimo horizontui, ekstrapoliacijos patikimumas mažėja, kadangi nustatyti dinamikos dėsningumai pasikeičia didesniu

mastu. Ekstrapoliacija ne vienintelis prognozavimo metodas, tačiau jis labai dažnai taikomas dėl savo paprastumo. Be to, jis duoda gana patikimas prognozes. Taikant ekstrapoliacijos būdą, nesant žymių struktūrinių pakitimų, galima prognozuoti pardavimo apimtį, sąnaudas ir kitus rodiklius.

Tiesinės regresijos metodas

Pagrindinis priežastinių prognozavimo metodų – regresinės analizės metodas. *Regresija* – tai vienpusė statistinė priklausomybė, kuri išreiškiama vadinamąja regresijos funkcija. Regresiniai metodai taikomi rezultatinių kiekybinių rodiklių lygio priklausomybei nuo kelių veiksnių analizuoti. Regresinės analizės uždavinys – rasti analitinę išraišką, fiksuojančią rezultatinio rodiklio ir lemiančių veiksnių priklausomybę, ir gautos regresijos lygties pagrindu įvertinti veiksnių įtaką rezultatinio rodiklio kaitai. Regresiniai modeliai taip leidžia analizuoti priežasties-pasekmės ryšius, susijusius su prognozuojamu objektu (procesu) (Vasiliauskas A., 2001).

Pasak Žvinklio J., Vabalo E. (2006), tarp prognozuojamojo ir dar vieno kintamojo yra tarpusavio ryšys. Plačiausiai naudojama regresijos forma – tiesinis šių kintamųjų ryšys. Taigi kalbant apie paprastąją tiesinę regresiją turima galvoje tiesinį ieškomo (priklausomo) kintamojo Y ir lemiančiojo (nepriklausomo) kintamojo X tarpusavio ryšį.

Tiesinės regresijos lygtis (trendo funkcija) apskaičiuojama mažiausiųjų kvadratų metodu, kuris leidžia rasti tarp visų galimų tiesių tokią, kuri mažiausiai nutolusi nuo faktinių duomenų (a ir b skaičiavimo metodas vadinamas mažiausių kvadratų metodu):

$$\hat{y}_t = a + b \cdot t,$$

kur y – ieškomas (priklausomas) kintamasis t laikotarpiu, a ir b – tiesinės regresijos lygties koeficientai, nustatomi iš normalinių lygčių sistemos, t – nepriklausomas kintamasis – laikas.

Tiesinės regresijos normalinių lygčių sistema užrašoma taip:

$$\begin{cases} a \cdot n + b \sum t = \sum y_t; \\ a \cdot \sum t + b \sum t^2 = \sum (t \cdot y_t). \end{cases}$$

Koeficientai a ir b apskaičiuojami taip:

$$b = \frac{n \sum ty - \sum t \sum y}{n \sum t^2 - (\sum t)^2}, \quad a = \frac{\sum y - b \sum t}{n},$$

kur n – duomenų skaičius, $\sum t$ ir $\sum y$ – t ir y kintamųjų reikšmių sumos (Karpuškienė V., 2007).

Pažymėtina, kad tiesinės regresijos linija visuomet eina per vidurkio tašką (\bar{y}, \bar{t}) .

Šio metodo pagrindiniai privalumai:

- tiesinė regresija gali būti taikoma nepriklausomiems kintamiesiems (tarp jų ir laikui); taigi prognozuojamą situaciją galima išnagrinėti išsamiau negu remiantis praėjusių laikotarpių analize;
- paprastais statistiniais modeliais galima apskaičiuoti ir įvertinti kintamųjų tarpusavio ryšius.

Visa tai palengvina ir pagreitina prognozavimą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad atliekant ekonominių reiškinių prognozes, prognozavimo metodas pasirenkamas pagal konkrečią situaciją. Prognozuojant galima sudaryti kelis variantus, kurie vėliau palyginami. Dažniausiai tai daroma, kad prognozės būtų tikslesnės, nes tai leidžia labiau pasitikėti jų rezultatais. Ir atvirkščiai, jei tarp prognozių kyla prieštaravimų, būtinai reikia papildomai tirti situaciją. Pažymėtina, kad gautos prognozės neturės jokios vertės, jeigu jos nebus logiškai pagrįstos. Be to rengiant ilgalaikes plėtros prognozes būtina atsižvelgti į tai, kad reiškinio plėtrą lemiančios sąlygos gali pasikeisti.

1.10. Įmonės bankroto prognozavimo modeliai ir jų taikymas

Rinkos ekonomikoje rizika yra neišvengiama: tai, kas šiandien yra stabilu, rytoj gali pasikeisti. Paklausos ir pasiūlos pokyčiai, konkurencija ir infliacija, daugelis kitų analogiškų veiksnių nuolat keičia verslo aplinką. Dėl šios kintančios aplinkos verslą pastoviai lydi neapibrėžtumas, prognozuojamų rezultatų neužtikrintumas, rizikingi sprendimai. Neapibrėžta rinkos situacija yra objektyvus rizikingų sprendimų pamatas. Tokie sprendimai gali slypėti tiek organizuojant verslą, tiek formuojant įmonės strategiją, tiek pačių vadybininkų veikloje, t.y. ūkio subjekto, vidinės priežastys, kurios gali slypėti ir išorinėje verslo aplinkoje – konkurentų, tiekėjų veiksmuose, vyriausybės sprendimuose, visuomenės nuomonės kaitoje, dėl nepakankamos informacijos ir pan. Todėl neretai įmonės nesugeba išsilaikyti ir žlunga (Lebežinskaitė R., 2007).

Problema yra ta, kad daugelyje įmonių vis dar egzistuoja požiūris į verslą, kaip į amžinai gyvuojančią organizaciją, kuriai yra reikalingi tik vystymosi planai. Ignoruodamos nesėkmės galimybę, įmonės negali išvengti neigiamų padarinių ar juos kontroliuoti. Viena iš įmonių žlugimo priežasčių ir yra ta, kad vadovai nenumato nesėkmių atsiradimo galimybės. Pasak R. Maynard, sprendimai yra racionalesni ir teisingesni tose įmonėse, kuriose egzistuoja krizių valdymo planai. Šis teiginys paremtas tuo, kad sprendimus priimti stresinėse situacijose yra sunkiau, nei turint iš anksto numatytas krizių prevencijos programas. Krizės atveju laikas ekonominiu požiūriu vertinamas kitaip - įmonės ateities planai tampa abstraktūs, nes krizinės būklės įmonė gali neturėti ateities (Crisis, W.P., 1996).

Jei įmonė tampa nemoki, jai gresia bankrotas. Kiekvienoje šalyje nemokumo ir bankroto procesai yra reguliuojami atitinkamų šalies įstatyminių aktų. Lietuvos Respublikos bankroto įstatyme pateikiamas toks bankroto apibūdinimas: „*Bankrotas – nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka*“.

Įmonių bankroto grėsmės ir prevencijos priemonių problemas nagrinėjo E. Altman (1968), J. Bivainis, K.Garškaitė (2000), O. Hart (2000), J. Mackevičius, D. Poškaitė (1998), Č. Purlys(1998), R. Kaplan, R. Cooper (1998) ir kiti mokslininkai.

Bankroto grėsmę rodo pastovus veiklos nuostolingumas, partnerių atsisakymas teikti komercinį kreditą, dažnai nesėkmingi bandymai gauti bankų kreditus, apyvartinio kapitalo trūkumas. Nuostolinga veikla dar nebūtinai reiškia įmonės bankrotą ar mokumo problemas, tačiau tai gali būti signalas apie galimas nuostolingos įmonės finansines (mokumo, likvidumo) problemas ateityje. Todėl svarbu tinkamu momentu imtis veiksmų, kurių pagrindu būtų galima pertvarkyti įmones, siekiant išvengti mokumo problemų didėjimo bei nustatyti šių problemų ir įmonių veiklos neefektyvumo priežastis (Grigaravičius S., 2002). Potencialias įmonių finansines problemas galima identifikuoti pagal požymius, pateiktus 1.4 lentelėje.

1.4 lentelė

Potencialaus bankroto požymiai

Eil. Nr.	Požymiai
1.	Mažėjantis įmonių pelningumas
2.	Mažėjančios įmonių veiklos pajamos
3.	Didėjantys įmonių finansiniai įsipareigojimai kreditoriams
4.	Ribojamas dividendų mokėjimas (siekiant padidinti grynujų pinigų kiekį ar sukaupti lėšas, skirtas skolų gražinimui)
5.	Blogėjantys įmonių likvidumo, mokumo, pelningumo, turto panaudojimo efektyvumo ir kiti finansiniai rodikliai
6.	Vieningos ir pastovios apskaitos politikos nebuvimas (apskaitos politikos nepastovumas, dažnas apskaitos politikos keitimas, vėlavimas laiku pateikti įmonių veiklos finansinius duomenis, turinčio gerą reputaciją auditoriaus pakeitimas į mažiau žinomą ir mažiau patikimą auditorių)
7.	Įmonių vadovų neryžtingumas, iniciatyvos priimti radikalius sprendimus stoka
8.	Pastovi ir palyginti dažna įmonių vadovų kaita (rodo nesutarimą aukščiausioje įmonių valdymo grandyje)
9.	Įmonės užimamos rinkos dalies mažėjimas (tai iš dalies susiję su įmonių pajamų ir apyvartos mažėjimu, skirtumas tik tas, kad šiuo atveju rinkos dalies mažėjimas vertinamas kiekybiškai)
10.	Veiklos strategijos ir planavimo nebuvimas (ypač ilgalaikiame laikotarpyje)
11.	Aukščiausios valdymo grandies vadovų įmonių mokumo problemos ar jos sudėtingumo nesuvokimas

Šaltinis: Grigaravičius S. (2002). *Nemokių įmonių pertvarkymas ir alternatyvus pasirinkimas*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 21, p. 91.

Kaip teigia Garškaitė K., Garškienė A. (2003), įmonių finansinė veikla turi būti įvertinama, o bankrotas prognozuojamas anksčiau, nei pasirodo pirmieji bankroto požymiai. Šis įvertinimas ir prognozavimas yra įmonės bankroto diagnostikos pagrindas, kuriuo remiantis formuojama ir realizuojama įmonės antikrizinio valdymo strategija.

Įmonės finansinės veiklos įvertinimas ir bankroto prognozavimas leidžia laiku pastebėti įmonės ūkinį nepajėgumą ir bankroto grėsmę. Bankroto diagnostika leidžia nustatyti įmonės skolininkės konkrečią ekonominę „ligą“ ir pateikti pasiūlymus ją gydyti. Įmonės „gydymo“ būdai įvairūs. Pavyzdžiui, pagerinti įmonės valdymą, gauti laikiną finansinę paramą ir kt., pagaliau, jeigu įmonės finansinė būklė beviltiška, geriau ją likviduoti, parduoti jos turtą ir bent iš dalies atisikaityti su kreditoriais.

Įmonių bankroto užuomazgas ir jo grėsmę galima pastebėti analizuojant finansinių ataskaitų duomenis: absoliučius finansinių rodiklių pokyčius, santykinius finansinius rodiklius ir rodiklių dinamiką. Įmonių būklei vertinti naudinga ir veiksminga atlikti artimų pagal veiklą, mastą ir kitus požymius įmonių lyginamąją dinaminę analizę. Tokios analizės rezultatai leidžia spręsti apie tai,

kokia linkme kinta įmonės būklė ir kaip ji atrodo palyginti su konkurentais. Lyginant įmonės būklę skirtingu laikotarpiu ar su kitos įmonės tam tikro laikotarpio būkle, dažnai keblumų sukelia vadinamoji daugiakriteriškumo problema. Tai paaiškina pastangas surasti integruotą rodiklį, kuris leistų pakankamai patikimai įvertinti įmonių bankroto grėsmę.

Studijuojant mokslinę ir mokomąją literatūrą, susijusią su bankrotais, pastebėta didelė bankroto prognozavimo modelių ir jų variacijų įvairovė. Šiame darbe apibūdinami keli bankroto prognozavimo modeliai, pagal kuriuos šio darbo tiriamojame dalyje bus atliktas valstybinės reikšmės kelių priežiūrą atliekančių įmonių bankroto prognozavimas.

Altman modelis. Įmonių bankroto numatymo problemą nuodugniai nagrinėjo amerikiečių ekonomistas E. I. Altman. Jis modifikavo jau kitų ekonomistų siūlomus bankroto prognozavimo Z modelius. Šio modelio esmę sudaro tai, kad įmonės įvairios ūkinės-komercinės veiklos pusės įvertinamos satykiniais rodikliais, iš kurių išvedamas apibendrinantis Z koeficientas (Charitonovas V., 2004).

Įmonėms, kurių akcijos nekotiruojamos vertybinių popierių biržoje, bankrotui prognozuoti E. I. Altman (1983) siūlė taikyti penkių rodiklių modelį:

$$Z = 0,717 X_1 + 0,847 X_2 + 3,107 X_3 + 0,42 X_4 + 0,998 X_5;$$

kur: X_1 – grynasis apyvartinis kapitalas/turtas; X_2 – nepaskirstytas pelnas/turtas; X_3 – bendrasis pelnas/turtas; X_4 – nuosavas kapitalas/įsipareigojimai; X_5 – pardavimai/turtas. Ribinės Z reikšmės: jei $Z < 1,21$ – bankroto tikimybė labai didelė; jei $1,21 < Z < 2,9$ – bankrotas yra įmanomas; jei $Z > 2,9$ bankroto tikimybė labai maža (Mackevičius J., Rakštelienė A., 2005; Chuvakhin N., Wayne Gertmenian L., 2002).

Lis modelis. 1973 m. anglų mokslininkas R. Lis pagal Didžiosios Britanijos įmonių duomenis gavo tokią bankroto grėsmės įvertinimo modelio analitinę išraišką:

$$Z = 0,063 X_1 + 0,092 X_2 + 0,057 X_3 + 0,001 X_4$$

kur: X_1 – grynojo apyvartinio kapitalo efektyvumas, išreikštas grynojo apyvartinio kapitalo ir viso turto santykiu; X_2 – bendras pelningumas, išreikštas bendrojo pelno ir viso turto santykiu; X_3 – sukaupto kapitalo efektyvumas, išreikštas nepaskirstytojo pelno (t. y. grynasis pelnas atėmus dividendus) ir viso turto santykiu; X_4 – skolos padengimo nuosavu kapitalu rodiklis, išreikštas nuosavo kapitalo ir skolinto kapitalo santykiu. Šiuo atveju ribinė Z reikšmė: jei $Z < 0,037$ – bankroto tikimybė labai didelė (Rainys G., 1993; Rutkauskas A.V., 2001).

Springate modelis. Bankroto tikimybei įmonėje nustatyti galima taikyti 4 rodiklių Springate modelį. Žymus kanadiečių ekonomistas G. Springate, Altman pasekėjas, 1978 m. sukūrė savo bankroto tikimybės nustatymo modelį. Jo modelis apskaičiuotas remiantis multiplikacine–diskriminantine analize, atrenkant 4 iš 19 reikšmingiausių finansinių rodiklių, leidžiančių atskirti bankrutuojančias įmones nuo nebankrutuojančių. Z koeficiento pagal Springate modelį

$$Z = 1,03 A + 3,07 B + 0,66 C + 0,4 D;$$

kur: A - apyvartinis kapitalas/visi aktyvai; B - pelnas prieš apmokestinimą/visi aktyvai; C - pelnas prieš apmokestinimą/trumpalaikiai išsipareigojimai; D - pardavimų pajamos/visi aktyvai. Šiuo atveju ribinė Z reikšmė: jei $Z < 0,862$ – įmonė laikoma žlungančia (Sakalas, A., Virbickaitė, R., 2003).

Taigi Altman, Springate ir Lis modelius galima priskirti prie tų, kurie prognozuojant bankroto grėsmę orientuojasi į turto svarbą.

Apžvelgus keletą įmonių bankroto grėsmės įvertinimo modelių, galima spręsti, kad kokį modelį besirinktų įmonė, jo patikimumas priklauso nuo įmonės sugebėjimo rinkti ir kaupti informaciją apie savo veiklą, objektyviai bei laiku šią informaciją analizuoti ir panaudoti. Be to teigti, kad įmonės bankrotą galima visiškai tiksliai prognozuoti remiantis finansinių ataskaitų straipsnių pokyčiais, būtų neteisinga. Juk iš įmonių finansinių ataskaitų nematyti veiksnių, kurie gali daryti didelę įtaką bankrotui, pavyzdžiui, bankų atsisakymas suteikti kreditą ar jį pratęsti, nesėkmingos derybos su pirkėjais ir tiekėjais, bylinėjimasis teismuose ir kt. Tačiau ir ignoruoti finansinių ataskaitų straipsnių pokyčių nagrinėjimo nereikėtų, nes kol kas nesukurti tikslūs bankroto prognozavimo metodai. Finansinių ataskaitų straipsnių ir jų pokyčių nagrinėjimas ir vertinimas leidžia ne tik atskleisti kai kuriuos įmonės veiklos trūkumus, bet ir numatyti kitas analizės kryptis.

Apibendrinant galima pasakyti, kad įmonių bankroto grėsmei įvertinti užsienio šalyse ir Lietuvoje taikomi įvairūs modeliai, grindžiami skirtingais principais. Nors modelių ir jų modifikacijų spektras platus – nė vienas iš jų naudojamas automatiškai nesudaro pakankamai objektyvaus įvertinimo galimybes.

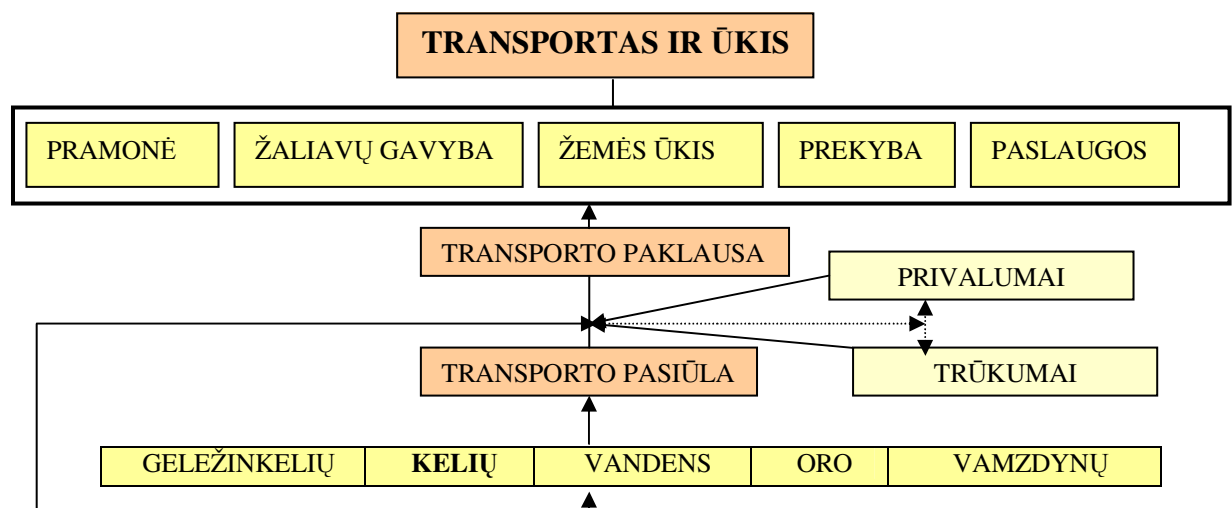
2. VALSTYBINĖS REIKŠMĖS KELIŲ PRIEŽIŪROS SEKTORIAUS SISTEMA

2.1. Transporto vaidmuo šalies ekonomikoje

Ekonomikos raida prasideda privačiame ar viešame sektoriuje gaminant prekes ir teikiant paslaugas. Galutinis ekonominės veiklos tikslas yra patenkinti prekių ir paslaugų poreikius. Ekonominėje sistemoje transportui tenka svarbus vaidmuo, jis yra būtinas atliekant vežimus tarp įmonių, rajonų, šalių. Lietuvos Respublikos Vyriausybė transporto sistemos vystymą laiko prioritetiniu, reikalaujančiu daug pastangų, milžiniškų investicijų ir laiko. Pirmas žingsnis šia kryptimi yra Lietuvos transporto integravimas į bendrą Europos transporto sistemą, kurioje veikia tam tikros normos, taisyklės ir reikalavimai, kurie jau pradėti diegti ir mūsų šalyje (Transporto valstybinis reguliavimas, 2007).

Transportas yra svarbi Lietuvos ekonominės ir socialinės infrastruktūros dalis. Jis turi tiesioginės įtakos šalies ekonominiam augimui dėl tarptautinės ir vidaus prekybos bei turizmo. Lietuvos transporto infrastruktūros tinklo tankumas yra pakankamas, tačiau techniniai jo parametrai netenkina didėjančių eismo poreikių bei neatitinka ES šalių transporto infrastruktūros plėtros lygio (Puodžiukas V., 2003/1).

Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvoje pradėtos vykdyti ekonominės reformos, kurių tikslas – stiprinti valstybę, siekti, kad Lietuvos ekonomika taptų konkurencinga pasaulio rinkose. Visi šie pokyčiai lėmė pasikeitimus prekių ir paslaugų rinkose, kurių tolesnis plėtojimas neatsiejamas nuo pagrindinės logistikos sistemos dalies – transporto plėtros. Transporto sektoriaus finansavimas daugelyje šalių tradiciškai efektyvios materialinės gamybos ir normalios socialinės aplinkos garantavimo šalyje sąlyga (LR Susisiekimo ministerija, LAKD, 2001).

2.1 paveikslas. Transporto ir ūkio tarpusavio priklausomybė

Šaltinis: *Transporto valstybinis reguliavimas. Infrastruktūros plėtra* [žiūrėta 2007-10-10]. Prieiga per internetą: www.klvtk.lt/galery/tf_saruno/TRECIATEMA.doc.

Lietuvos transporto sistemos misija – užtikrinti nepertraukiamą visuomenės narių mobilumą ir prekių transportavimą palaikant dinamišką šalies ūkio plėtrą, didinti Lietuvos ir išsiplėtusios ES konkurencinį pajėgumą tarptautinėse rinkose (LRV 2005-06-23 nutarimas Nr. 692).

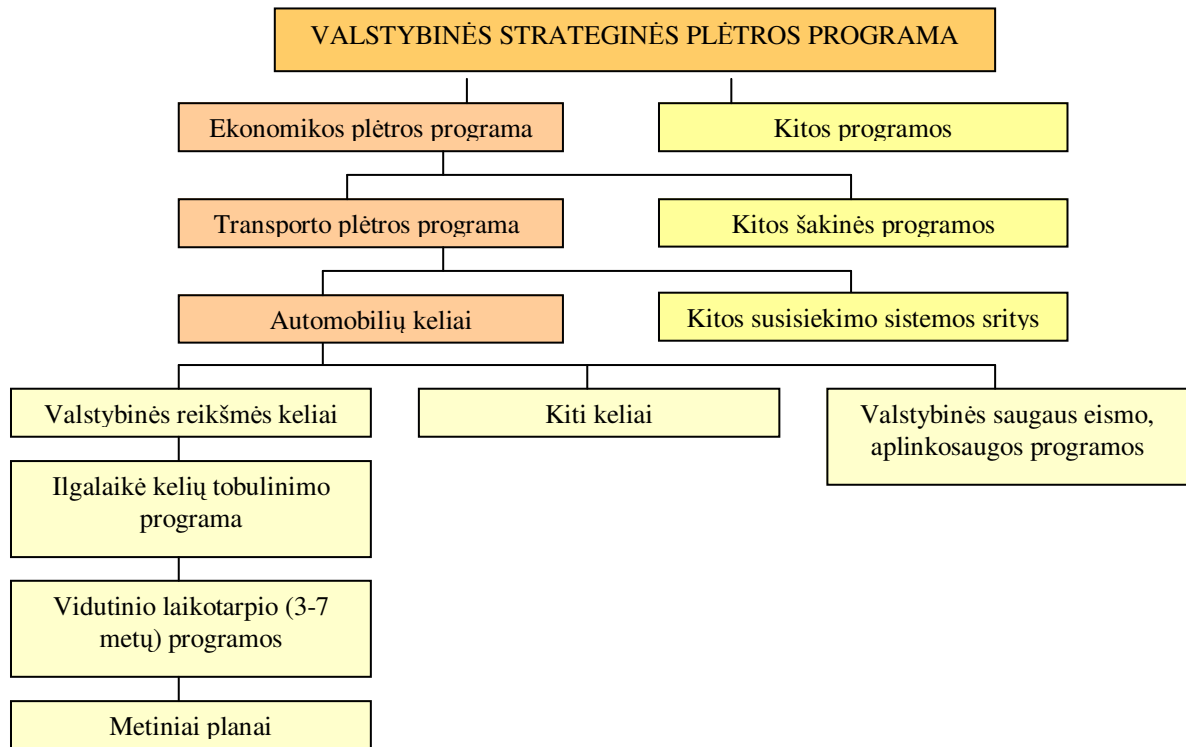
Lietuvos Respublika efektyviam transporto sistemos funkcionavimui ir plėtrai skiria daug dėmesio. Siekiant modernizuoti šalies transporto sistemą, 2005-06-23 LR Vyriausybės nutarimu Nr. 692 patvirtinta ilgalaikė (iki 2025 m.) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategija, kurioje numatyta sukurti ilgalaikę nacionalinės transporto sistemos bei atskirų transporto šakų plėtros strategiją 25 metų laikotarpiui, atitinkančią Europos bendros transporto politikos strateginius tikslus, plėsti subalansuotą transporto tinklą, siekiant jį integruoti į būsimąjį išplėtosios ES transeuropinį tinklą, maksimaliai išnaudoti šalies galimybes tranzito paslaugų rinkoje, sudaryti palankias sąlygas naujų krovinių srautų formavimuisi. Strategijoje pažymėta, kad transporto infrastruktūros techninė būklė bei jos veiklą reglamentuojanti teisinė bazė turi maksimaliai tenkinti transporto, ypač tranzitinio, paslaugų vartotojų poreikius. Todėl gerinti tarptautinių transporto koridorių infrastruktūrą itin svarbu.

Sparčiai augant šalies ekonomikai, didėjant automobilių skaičiui bei jų ridai ir besikeičiant jų procentinei sudėčiai išryškėja naujos urbanistinės plėtros tendencijos. Turizmo, verslo objektų plėtra lemia transporto srautų pokyčius (Miškinis, 2006).

Augančios ekonomikos padarinys – didėjantis automobilių eismo intensyvumas (per metus vidutiniškai 8-10 %): tiek vietinio transporto, tiek tranzitinio. 2005 m. Lietuvoje transportas, sandėliavimas ir ryšiai sukūrė 11,3 % BVP, iš jų kelių transportas – 5,5 %, 2006 m. – 11,5 % BVP, tame skaičiuje transporto sukurta BVP dalis siekė net 5,6 % (LAKD 2006 m. veiklos ataskaita, 2007). Todėl transportui tenka svarbus vaidmuo kuriant materialines gėrybes, racionaliai išdėstant gamybines jėgas, tenkinant gyventojų susisiekimo bei krovinių transportavimo poreikius. Automobilių keliais vežama daugiau nei 60% krovinių ir apie 98% keleivių, todėl valstybinės reikšmės keliai turi ypatingą reikšmę Lietuvos ekonomikai (Valstybės ilgalaikės raidos strategija, 2004).

Valstybės plėtros programoje, vadovaujantis strateginio planavimo principais, nustatomi prioritetai, įvairių sričių, tarp jų ir susisiekimo sistemos, plėtros gairės. Programos skiriasi savo detalumu – kuo siauresnės yra programos ir kuo trumpesniame laikotarpiu jos sudaromos, tuo detalesnės jos turi būti. Visos programos, priklausomai nuo realiai atliktų darbų, yra koreguojamos. Sudarant vidutinio laikotarpio programas, paprastai tikslinamos ilgalaikės, sudarant metinius planus – vidutinio laikotarpio programos (2.2 paveikslas).

Įvairūs veiksniai nuolat verčia peržiūrėti vykdomas programas, tikslinti prioritetus: vienus projektus įgyvendinti anksčiau, o kitus nukelti vėlesniam laikotarpiui.

2.2 paveikslas. Valstybinės plėtros programų sudarymo schema

Šaltinis: LR Susisiekimo ministerija, LAKD (2001). *2002-2015 m. LR valstybinės reikšmės kelių priežiūros ir plėtros programa*. Kaunas: VĮ TKTI.

2.2. Valstybinės reikšmės kelių valdymas ir teisinis reguliavimas

Kelių priežiūros ir plėtros valstybės politikos kryptis nustato Seimas priimdamas įstatymus. Kelių priežiūros ir plėtros valstybės politiką vykdo bei valstybinės reikšmės kelių programas rengia Susisiekimo ministerija (LR Kelių įstatymas, 1995).

Susisiekimo ministerijos misija – sukurti susisiekimo sistemą, atitinkančią ES politinius pagrindinius principus, tikslus ir kriterijus, rekonstruoti ir modernizuoti transporto infrastruktūrą, svarbiausius jos elementus integruojant į transeuropinius tinklus, sudaryti palankias sąlygas verslo ir socialinei plėtrai, skaidriai konkurencijai.

Transportas yra svarbi Lietuvos Respublikos ekonominės ir socialinės infrastruktūros, kurios funkcija yra tenkinti visuomenės ir ūkio subjektų poreikius vežant krovinius bei keleivius, dalis. Jis turi tiesioginės įtakos šalies ekonomikos plėtrai per tarptautinę ir vidaus prekybą, turizmą bei įgyvendinant pamatinius bendrosios rinkos principus – laisvą žmonių, prekių, paslaugų judėjimą (SM 2006 m. veiklos ataskaita).

Susisiekimo ministerija pagal savo kompetenciją rengia savivaldybėms, fiziniams ir juridiniams asmenims privalomus teisės aktus, reguliuojančius kelių transporto veiklą ir keleivių bei krovinių vežimą. Kelių ir kelių transporto politiką formuoja SM Kelių ir kelių transporto departamentas. Jis, vykdydamas jam pavestus uždavinius, dalyvauja įgyvendinant šalies kelių ir kelių transporto integracijos į Europos Sąjungą politiką; vykdo kelių ir kelių transporto valstybinį

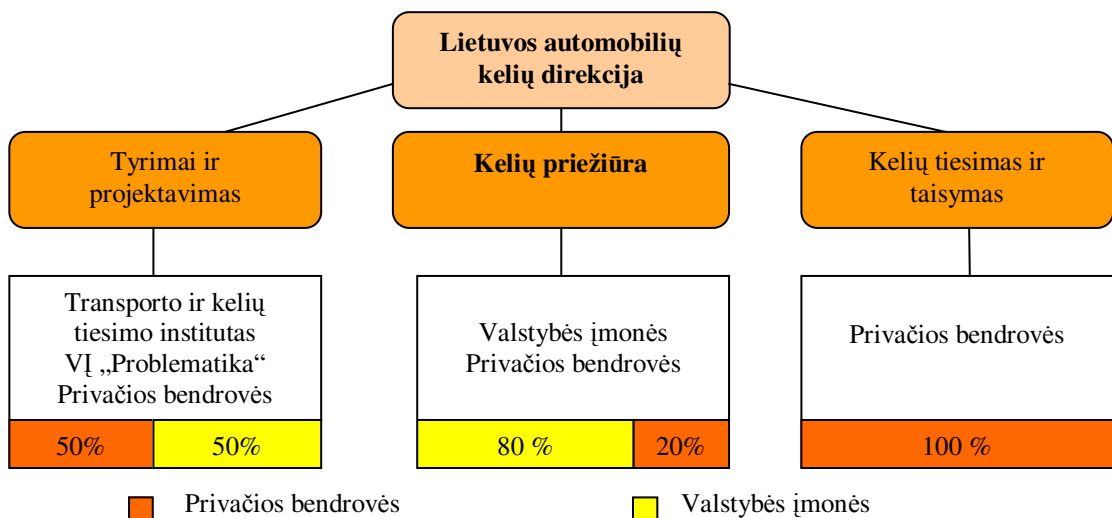
Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė valdymą; nustatyta tvarka rengia, derina Lietuvos Respublikos įstatymų, Vyriausybės nutarimų, susisiekimo ministro įsakymų ir kitų teisės aktų projektus, reglamentuojančius kelių ir kelių transporto veiklą ir derina juos su Europos Sąjungos teisės aktais ir atitinkamomis tarptautinės teisės normomis bei vykdo kitą veiklą.

Kelių transporto politikos įgyvendinime dalyvauja Susisiekimo ministerijai pavaldžios įstaigos, įmonės, Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos, valstybės įmonės „Problematika“ bei Transporto ir kelių tyrimų institutas.

Lietuvos automobilių kelių direkcija (LAKD) prie Susisiekimo ministerijos yra valstybės įstaiga, kurios misija – rūpintis valstybinės reikšmės kelių infrastruktūra, sistemingai vykdyti ekonomiškai pagrįstą priežiūrą bei koordinuoti vietinės reikšmės kelių finansavimą (SM 2006 m. veiklos ataskaita).

LAKD pavesta rūpintis valstybinės reikšmės keliais - atsakinga už valstybinės reikšmės kelių tinklo priežiūrą ir plėtrą, įgaliota atlikti valstybinės reikšmės kelių prižiūrinčių valstybės įmonių steigėjos funkcijas, nustato valstybinės reikšmės kelių prižiūrinčioms valstybės įmonėms privalomus kelių priežiūros darbus (užduotis); vykdo valstybinės reikšmės kelių projektavimo, tiesimo, statybos, rekonstravimo, taisymo (remonto) užsakovų funkcijas, vykdo šių darbų organizavimo funkcijas; kontroliuoja, kad valstybinės reikšmės kelių projektuotų, tiestų, statytų, rekonstruotų, taisytų (remontuotų), prižiūrėtų tik asmenys, atitinkantys teisės aktų nustatytus reikalavimus.

Be to LAKD vykdo valstybinės reikšmės kelių priežiūros ir plėtros koordinavimo darbus, analizuoja eismo intensyvumo dinamiką, įgyvendina eismo saugą gerinančias priemones bei investicinius projektus ir, kaip asignavimų valdytoja, įgyvendinant Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymą, iš dalies koordinuoja vietinės reikšmės kelių finansavimą.

2.3 paveikslas. Privačių bendrovių ir valstybės įmonių dalyvavimas kelių projektuose

Šaltinis: Puodžiukas V. (2003). Kelių plėtros programos Baltijos šalyse. *Lietuvos keliai*, 1, p. 6.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1990 m. buvusios autokelių valdybos ir autokelių eksploatavimo linijinės valdybos, kiti kelių priežiūros ir eksploatavimo padaliniai buvo reorganizuoti į valstybines kelių valdybas. 1995 m. vietoje valstybinių kelių valdybų buvo sukurta 11 regioninių kelių įmonių kelių nuolatinei priežiūrai vykdyti (9 priedas). Iš jų 10 sudarytos teritoriniu principu, jų prižiūrimi keliai praktiškai sutampa su apskričių ribomis, o viena – „Automagistralė“ – linijiniu principu – prižiūri kelius Vilnius-Kaunas-Klaipėda ir Vilnius-Panevėžys (LR Susisiekimo ministerija, LAKD, 2001). Tai įmonės, priklausančios Lietuvos valstybei, turi juridinio asmens teises, yra ribotos turtinės nuosavybės. Valstybė neatsako pagal įmonių prievoles, įmonės neatsako pagal valstybės prievoles. Šių valstybės įmonių tikslas: teikti viešąsias paslaugas, gaminti produkciją ir vykdyti kitą veiklą, siekiant tenkinti viešuosius interesus (LR valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymas Nr. IX-1895).

Lietuvos Respublikos automobilių kelių sektoriaus veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos įstatymai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai, susisiekimo ministro įsakymai, kurių pagrindiniai: Lietuvos Respublikos kelių įstatymas, Lietuvos Respublikos kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymas, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 25 d. nutarimas Nr. 108 „Dėl Lietuvos Respublikos kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymo įgyvendinimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gruodžio 7 d. nutarimas Nr. 540 „Dėl Kelių priežiūros taisyklių patvirtinimo“ ir kt.

2002 metais Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginio planavimo komitetas patvirtino 2002–2015 metų Lietuvos Respublikos valstybinės reikšmės kelių priežiūros ir plėtros programą. Ji sukurta, jaučiant XXI amžiaus pulsą – Europos šalių vienijimąsi, numatant kelių transporto srautų augimą, infrastruktūros kelių priežiūros tobulinimą, eismo saugumo gerinimą. Programos tikslai: tobulinti kelius atsižvelgiant į didėjančius visuomenės susisiekimo poreikius; integruoti Lietuvos kelius į Europos kelių tinklą; siekti, kad asfaltuotų kelių tinklas Lietuvos regionuose būtų išplėtotas tolygiau; siekti, kad eismas keliais būtų saugesnis ir patogesnis (Keliai ir kelių transportas, [žiūrėta 2006-03-18]).

Lietuvos integracija į ES apima kliūčių prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimui laipsnišką šalinimą bei bendrų politikos principų ir reguliavimo normų įgyvendinimą Lietuvoje. ES teisės normų įgyvendinimas Lietuvoje yra tik vienas iš veiksnių, darančių įtaką kelininkų veiklai. Iš kitų svarbių veiksnių galima pirmiausia įvardinti bendrą Europos bei kitų pasaulio regionų ekonomikos plėtrą, integraciją vidaus rinkoje ir su tuo susijusių infrastruktūros tiesimo ir remonto paslaugų poreikį. ES fondų panaudojimas taip pat priklauso ir nuo Lietuvos vyriausybės prioritetų, finansavimo galimybių bei administracinių gebėjimų tinkamai panaudoti ES lėšas. Be to, būnant ES nare ne tik išauga finansavimo ir dalyvavimo kaimyninių ES šalių konkursuose galimybės, bet ir daugėja konkuruojančių dėl tokių pačių paslaugų tiekimo. Svarbu ir tai, jog kelininkų veiklos

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė
reglamentavimas ir verslo sąlygos priklauso ir ateityje priklausys ne tik nuo Lietuvos, bet ir nuo ES reglamentų. Ne visas sritis reglamentuoja ES teisė, daugelis jų, pavyzdžiui, biudžeto išlaidos, tiesioginiai mokesčiai ir panašiai yra valstybių narių kompetencijos reikalas.

2.3. Valstybinės reikšmės kelių tinklas

Infrastruktūra - vadinamas gamybinių ir negamybinių ūkio šakų, aptarnaujančių visą reprodukcijos procesą ir sudarančių sąlygas šiam procesui vykti, kompleksas. Infrastruktūrą sudaro keliai, ryšiai, transportas, švietimas, sveikatos apsauga ir pan. Kelių infrastruktūra yra vienas iš esminių veiksnių, nulemiančių transporto veiklos efektyvumą bei turinčių gyvybinę reikšmę šalies ekonomikos ir socialinei raidai (Puodžiukas V., 2007/2).

Lietuvos valstybinių automobilių kelių tinklas visiškai susiformavęs ir šiuo metu pagal kelių tankį atitinka vartotojų poreikius. Keliai, atsižvelgiant į transporto priemonių eismo pralaidumą, socialinę ir ekonominę jų reikšmę, skirstomi į *vietinės reikšmės* ir *valstybinės reikšmės* kelius. Vietinės reikšmės keliai skirstomi į viešuosius ir vidaus kelius. Viešieji vietinės reikšmės keliai ir gatvės nuosavybės teise priklauso savivaldybėms, o vidaus keliai - valstybei, savivaldybėms, kitiems juridiniams ir (ar) fiziniams asmenims (LR Kelių įstatymas, 1995).

Valstybinės reikšmės keliai skirstomi į:

- *magistralinius kelius* – tai pagrindiniai Lietuvos Respublikos keliai ir jų tęsiniai – gatvių važiuojamoji dalis, – kuriais vyksta intensyviausias transporto priemonių eismas. Jiems priskiriami ir visi į Europos tarptautinį kelių tinklą įtraukiami valstybinės reikšmės keliai;
- *krašto kelius* – tai keliai ir jų tęsiniai – gatvių važiuojamoji dalis, – kuriais vyksta intensyvus transporto priemonių eismas tarp Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų centrų, taip pat tranzitinio ir turistinio transporto priemonių eismas;
- *rajoninius kelius* – tai keliai, naudojami Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų teritorijose esančių juridinių ar fizinių asmenų susisiekimo reikmėms ir jungiantys miestų ir kaimų gyvenamąsias vietas su pagrindinių kelių tinklu (Automobilių kelių techninė priežiūra, ST 8871063.09:2004).

Valstybinės reikšmės keliai išimtinė nuosavybės teise priklauso valstybei. Juos turto patikėjimo teise įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka valdo, naudoja ir jais disponuoja Susisiekimo ministerijos įsteigtos valstybės įmonės.

Lietuvos kelių tinklo ilgis siekia apie 76 tūkst. km, atitinkamai valstybinės reikšmės kelių yra apie 21 tūkst. km ir vietinės reikšmės kelių yra apie 55 tūkst. km (2.1 lentelė).

Valstybinės reikšmės kelių tinklas pagal jų priežiūrą atliekančias įmones, kelio reikšmę, apskritis ir kelių tinklo tankį

VI „...regiono keliai“	Valstybinės reikšmės keliai, km				Struktūra, %	Apskritis teritorijos plotas, km	Kelių tinklo tankis, km/1000 km ²	Tiltai ir viadukai
	Magistraliniai	Krašto	Rajoniniai	Iš viso				
Alytaus	95,02	389,97	986,69	1471,68	6,90	5423	271,4	67
Kauno	187,07	620,05	1869,57	2676,69	12,55	8163	327,9	139
Klaipėdos	76,85	489,10	1514,52	2080,47	9,76	5754	361,6	228
Marijampolės	122,08	364,83	1084,35	1571,26	7,37	4470	351,5	95
Panevėžio	135,03	509,76	1797,86	2442,65	11,45	7873	310,3	169
Šiaulių	219,18	603,33	1959,81	2782,32	13,05	8723	319,0	200
Tauragės	66,09	337,21	833,31	1236,61	5,80	3874	310,0	89
Telšių	67,23	344,70	900,10	1312,03	6,15	4160	315,4	95
Utenos	157,78	572,21	1769,28	2499,27	11,72	7212	346,5	113
Vilniaus	206,62	716,74	1911,41	2834,77	13,29	9652	293,7	151
Automagistralė	417,10	-	-	417,10	1,96	-	-	176
Iš viso	1750,05	4947,90	14626,90	21324,85	100	65304	326,5	1522
Struktūra, %	8	23	69	100				

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos automobilių kelių direkcijos duomenimis [žiūrėta 2008-01-30]. *Kelių dangos*. Prieiga per internetą : <http://www.lra.lt/lt.php/lietuvos_keliai/keliu_dangos/31> ; Viršilas G. (2007). *Konferencija „Lietuvos tiltai 2007“*. Lietuvos keliai, 1, p. 16.

Keliai, jungiantys miestus, miestelius, kaimus ir gyvenvietes sudaro kelių tinklą. Lietuvos Respublika užima 65,3 tūkst. kv. km plotą. 2007 metais Lietuvos automobilių kelių tinklo tankis tūkstančiui kvadratinių kilometrų sudarė 327 kilometrus, o tūkstančiui gyventojų tenka 6,3 km valstybinės reikšmės kelių. Pasaulio banko duomenimis, įvairiose pasaulio šalyse kelių tinklo tankis, išskyrus išimtinus atvejus, svyruoja nuo 0,01 km/km² iki 4,9 km/km² ir vidutiniškai siekia 0,2 km/km². Taigi Lietuva, net lyginant su ekonomiškai stipriomis valstybėmis, jau turi gerai išplėtotą kelių tinklą. Kai kurių Vakarų Europos šalių automobilių kelių tinklo lyginamieji duomenys pateikti 2.2 lentelėje.

2.2 lentelė

Kai kurių Vakarų Europos šalių automobilių kelių tinklo lyginamieji duomenys

Šalis	Kelių tinklo tankis km/km ²	Asfaltuotų valstybinių kelių dalis, %	Automagistralių ilgis, km	Automobilių skaičius vnt/tūkst. gyventojų
Lietuva	1,12	56,6	417	398
Latvija	0,87	38,3	–	213
Lenkija	1,21	65,7	264	262
Airija	1,32	94,0	80	314
Graikija	0,89	91,8	470	313
Italija	1,02	100,0	6460	574
Vokietija	1,80	99,1	11309	600

Šaltinis: Petkevičienė B. (2002). *Kai kurie regioniniai automobilių kelių infrastruktūros plėtros aspektai*. Geografijos metraštis 35 t., p. 146.

Lietuva pagal automobilių kelių tinklo tankį lenkia kai kurias Vakarų Europos šalis, pavyzdžiui, net labai išsivysčiusias Italiją bei Graikiją, bet gerokai atsilieka nuo šių šalių kelių su asfaltbetonio ir asfalto danga tinklo tankiu. Pagal automagistralių ilgį Lietuva lenkia Lenkiją ir labai

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė
nedaug atsilieka nuo Graikijos.

Iš 1522 tiltų 301 yra magistraliniuose, 415 – krašto ir 806 rajoniniuose keliuose. Visų šių tiltų bendras ilgis – 51183 m. Analizuojant tiltus pagal perdangos medžiagą: gežbetoninių tiltų yra 1440, plieninių – 79 ir medinių tiltų -3.

Valstybinės reikšmės kelių skirstymas pagal dangos tipą pateikiamas 2.3 lentelėje.

2.3 lentelė

Valstybinės reikšmės keliai pagal dangos tipą

Dangos	Valstybinės reikšmės keliai, km			
	Magistraliniai	Krašto	Rajoniniai	Iš viso
Asfalto dangos	1666,54	4947,90	6258,12	12872,56
Cementbetonio dangos	83,13	-	1,27	84,40
Žvyro dangos	-	-	8360,21	8360,21
Grindinys	0,38	-	7,30	7,68
Iš viso	1750,05	4947,90	14626,90	21324,85

Šaltinis: Lietuvos automobilių kelių direkcija [žiūrėta 2008-01-30]. *Kelių dangos*. Prieiga per internetą : http://www.lra.lt/lt.php/lietuvos_keliai/keliu_dangos/31.

Lietuvos valstybinės reikšmės kelių tinklas nėra vienodai išplėtotas – kai kuriose apskrityse asfaltuotų kelių tinklas sudaro 51 % (Šiaulių), kai šalies vidurkis yra apie 60 %. Kitose pasaulio šalyse kelių su betono, asfaltbetonio ir asfalto dangomis yra vidutiniškai apie 45 %.

2.4. Valstybinės reikšmės kelių finansavimas

Aktyvi Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą politika, transporto paslaugų rinkos bei naujausių technologijų priemonių taikymo plėtra Europoje ir pasaulyje, taip pat aplinkosaugos bei visuomenės saugumo reikalavimų augimas atlieka svarbų vaidmenį kelių sektoriaus finansavimo srityje. Daugelyje šalių transporto infrastruktūros finansavimas yra viena iš prioritetinių sričių, užtikrinančių ekonomikos plėtrą bei pažangą. Svarbiausių Lietuvos transporto infrastruktūros tinklų modernizavimas ir plėtotė tampa ne tik Lietuvos, bet ir Europos Sąjungos šalių bendru interesu (LR Valstybės kontrolė, 2003).

Atgavus nepriklausomybę, automobilių kelių finansavimą galima skirstyti į 2 laikotarpius: prieš Kelių fondo įsteigimą ir po jo.

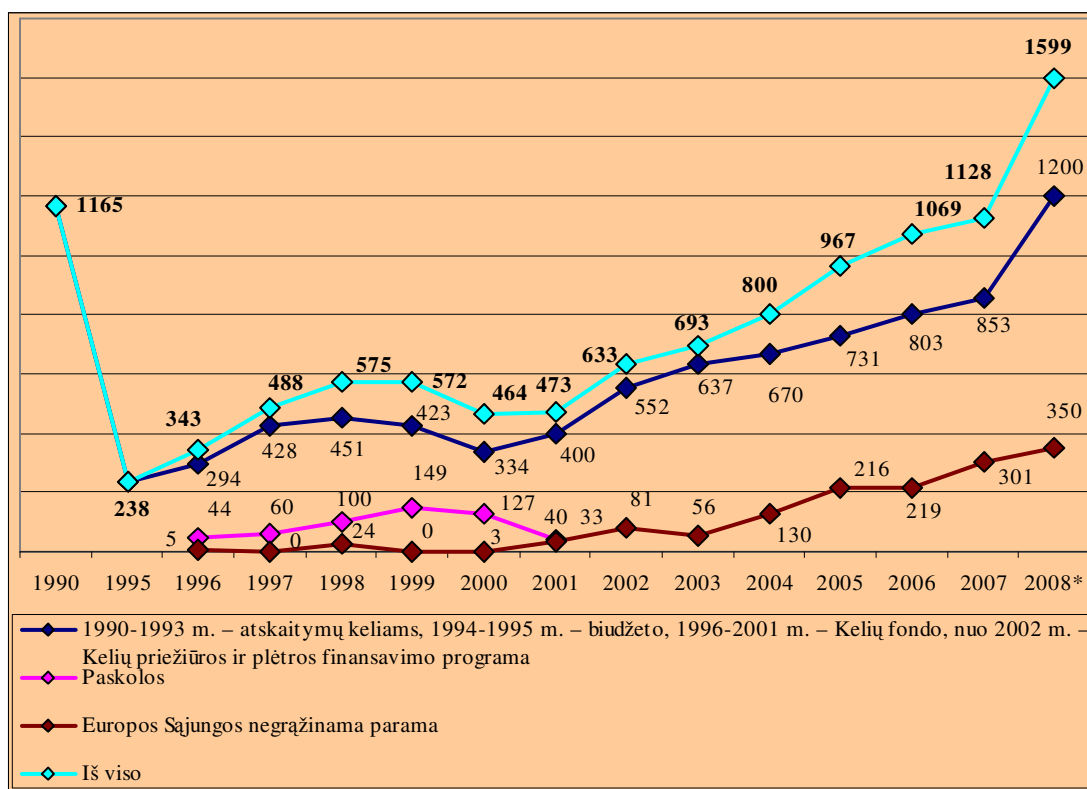
Pirmajame laikotarpyje kelių finansavimas labai sumažėjo. 1993-1995 metais neužteko lėšų ne tik keliams tiesti ar rekonstruoti, bet ir nuolatinei jų priežiūrai. Kelių eksploatavimo ir modernizavimo lėšos buvo kaupiamos valstybės biudžete. Žiemą kelių priežiūros darbuotojai kasdien turėdavo prašyti Finansų ministerijos tarnautojų skirti lėšų kelių barstymui ir sniego valymui. Kitiems šalies ūkio ir socialiniams poreikiams buvo teikiama pirmenybė, todėl važiavimo sąlygos žiemą daugelyje kelių buvo apsunkintos.

Antrasis etapas prasidėjo 1996-aisiais metais, įsigaliojus Kelių fondo įstatymui. Etapo pradžioje buvo remontuojamos kelių dangos, siekiant jas apsaugoti nuo suirimo, o nuo 1998-ųjų

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė

metų pradėtas tobulinti šalies kelių tinklas. Lietuvos keliai buvo įtraukti į Europos Sąjungos sistemą, šešiams pagrindiniams keliams suteiktas europinis E numeris. 1998–2000-aisiais metais vykdoma trimetė žvyrkelių asfaltavimo programa, išasfaltuota beveik tūkstantis kilometrų žvyrkelių. 2000 metais, sumažinus degalų akcizo dalį, pervedamą į Kelių fondą, ir sumažėjus kitoms įplaukoms, kelių finansavimas vėl sumažėjo.

Trūkstant lėšų kelių sektoriui finansuoti iki 2001 m. buvo imami kreditai kelių ir tiltų statybai, jų rekonstrukcijai. Buvo finansuojami tie objektai, kurie greičiausiai atsiperka, duoda didžiausią naudą kelių naudotojams. Taip pat stengiamasi pasinaudoti įvairių ES fondų parama (PHARE, ISPA).

2.4 paveikslas. Valstybinės reikšmės kelių finansavimo dinamika mln. Lt (*finansavimas metų bėgyje gali būti tikslinamas)

Modifikuota iš šaltinių: LR Susisiekimo ministerija [žiūrėta 2008-03-20]. *Valstybinės reikšmės kelių finansavimo dinamika*. Prieiga per internetą: <http://www.lra.lt/lt.php/lietuvos_keliai/finansavimas/544>; Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2005). *Kelių finansavimo alternatyvos. Lietuvos keliai*, 2, p. 45.

Nuo 2002 m. Kelių fondas buvo panaikintas ir vietoj jo pradėjo funkcionuoti Kelių priežiūros ir plėtros finansavimo programa (KPPP). Šios programos finansavimo lėšos naudojamos automobilių kelių tinklui plėsti, modernizuoti ir šio tinklo funkcionavimui užtikrinti. Konkrečiau kalbant, KPPP lėšos naudojamos automobilių keliams, tiltams, viadukams, estakadoms, tuneliams, gamybiniams-buitiniams kelių pastatams projektuoti, statyti, tiesiti, modernizuoti, taisyti (remontuoti), inventorizuoti, prižiūrėti, kelių technikos, technologijos, transporto ir kitoms gamybos priemonėms įsigyti, kelių ir tiltų tyrimų, specialiųjų statybos reikalavimų laikymosi valstybinei priežiūrai atlikti, išlaidoms už skirtą žemę, nukeliamus ar griaujamus pastatus ir kitus statinius, želdinius bei kitas

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė
naudmenas apmokėti, kelių informacinėms sistemoms kurti, kelių infrastruktūros plėtrai, bendradarbiavimui su užsienio valstybėmis, teisės aktams ir norminiams dokumentams rengti, institucijų, atsakingų už valstybinės reikšmės kelius, išlaikymo išlaidoms apmokėti bei kontrolės įrangai įsigyti, paskoloms gražinti bei palūkanoms mokėti, mokesčių administravimui bei jų surinkimo kontrolei, istorinėms kelių vertybėms išsaugoti, saugaus eismo programoms keliuose ir jų priemonėms įgyvendinti bei kitoms kelių srities reikmėms finansuoti (LR Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymas, 2004).

Šiuo metu pagrindiniai Kelių priežiūros ir plėtros programos (toliau – Programa) finansavimo šaltiniai yra šie:

- dalis akcizo pajamų, gautų už realizuotą benzina ir dyzelinius degalus (nuo 2005 m. gegužės 1 d. – 50%, nuo 2006 m. sausio 1 d. iki liepos 1 d. – 60%, nuo 2006 m. liepos 1 d. iki 2008 m. sausio 1 d. – 70%, nuo 2008 m. sausio 1 d. sudaro 80% akcizo pajamų, gautų už realizuotą benzina, dyzelinius degalus bei energetinius produktus, kurie pagaminti iš biologinės kilmės medžiagų ar su jų priedais ir skirti naudoti kaip variklių degalai) bei realizuotas suskystintas automobilių dujas (100 procentų akcizo pajamų);
- mokestis už Lietuvos Respublikoje įregistruotas krovinines transporto priemones bei naudotojo mokestis Lietuvos Respublikoje ir užsienyje įregistruotoms krovininėms transporto priemonėms už teisę naudotis Lietuvos Respublikos keliais ir jų infrastruktūra;
- mokestis už eismo ribojimą;
- juridinių, fizinių asmenų bei užsienio valstybių tikslinės lėšos (LR Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymas, 2004).

Akcizo pajamos, gautos už realizuotą benzina ir dyzelinius degalus, sudaro apie 80 %, o pajamos, gautos už realizuotas suskystintas dujas, skirtas automobiliams, sudaro apie 11 % visų programos įplaukų (Miškinis, 2006).

Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo lėšos iš visų Lietuvos Respublikos kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatyme nustatytų šaltinių kaupiamos Lietuvos Respublikos valstybės biudžete kaip ir visos kitos biudžetui priklausančios įmokos. Susisiekimo ministerija kasmet, per mėnesį po Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto patvirtinimo, pateikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei ateinančių metų Programos finansavimo lėšų naudojimo sąmatos projektą (LRV 2005-04-21 nutarimas Nr. 447).

Planuojant atlikti kelių priežiūros darbus, jų kiekius, reikalingą finansavimą yra naudojama ekonomiškai optimalių priežiūros lygų nustatymo principais, inžineriniais-techniniais ir administraciniais motyvais.

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė arba tik 2,6 karto daugiau nei vietinės reikšmės keliams finansuoti. Tuo tarpu valstybinės reikšmės keliams tenka net 4 kartus daugiau autotransporto ašių apkrovų. Be to, Lietuvos Respublikos kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymo tikslas – kaupti ir naudoti lėšas valstybinės reikšmės automobilių kelių tinklui plėsti, modernizuoti ir šio tinklo funkcionavimui užtikrinti, o savivaldybės dar turi ir kitus finansavimo šaltinius: savivaldybių biudžetų, ES struktūrinio reguliavimo fondų, užsienio bankų bei fizinių ir juridinių asmenų privačias lėšas. Šių šaltinių lėšos naudojamos ne tik vietinės reikšmės kelių, miesto gatvių tiesimui, rekonstrukcijai ar remontui, bet ir aplinkos tvarkymui. Tuo tarpu valstybinės reikšmės keliai finansuojami tik iš Kelių priežiūros ir plėtros programos, įskaitant ir kelių infrastruktūros objektų priežiūrą ir jų plėtojimą.

Iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungos bendriją, Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo prioritetai buvo numatyti tokiu eiliškumu:

1. kelių priežiūra ir kitos būtinos išlaidos;
2. periodiniai kelių ir tiltų remonto darbai, saugaus eismo priemonės;
3. dangų atstatymas arba stiprinimas, žvyrkelių asfaltavimas, kelių ir tiltų rekonstrukcijos;
4. naujų kelių tiesimas, kelio statinių statyba (LR Susisiekimo ministerija, LAKD, 2001).

Šiuo metu išskiriami keturi pagrindiniai Kelių priežiūros ir plėtros programos tikslai:

1. saugaus eismo sąlygų gerinimas;
2. kelių ir tiltų priežiūra;
3. kelių tinklo ir infrastruktūros plėtra, pasienio kelių plėtra;
4. nacionalinės darnaus vystymosi strategijos principų įgyvendinimas (Specialioji Kelių priežiūros ir plėtros programa, 2007).

Kiekvienam tikslui pasiekti suformuoti uždaviniai, kurie pateikti 2.4 lentelėje.

2.4 lentelė

Kelių priežiūros ir plėtros programos tikslų įgyvendinimo uždaviniai

Tikslai	Tikslo įgyvendinimo uždaviniai
1. Saugaus eismo sąlygų gerinimas	1. Diegti saugaus eismo priemones 2. Tobulinti teisinę bazę ir šviesti visuomenę
2. <i>Kelių ir tiltų priežiūra</i>	1. <i>Gerinti kelių priežiūrą</i> 2. <i>Gerinti kelių būklę</i> 3. <i>Tobulinti kelių priežiūros valdymą</i>
3. Kelių tinklo ir infrastruktūros plėtra, pasienio kelių plėtra	1. Plėsti tarptautinius transporto koridorius ir kitus TEN-T tinklo kelius, taip pat pasienio kelius, ir vystyti infrastruktūrą 2. Užtikrinti kelių laidumą 3. Vykdyti tolygią šalies regionų plėtrą 4. Tobulinti kelių plėtros valdymą
4. Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos principų įgyvendinimas	1. Mažinti triukšmo lygį prie pagrindinių kelių 2. Mažinti aplinkos taršą, mažiau veikti pasaulio klimata 3. Mažinti autotransporto keliamą pavojų žmonių sveikatai 4. Išsaugoti kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę

Šaltinis: Miškinis D. (2006). Pagrindiniai darbai kelių sektoriuje ir jų finansavimas. *Lietuvos keliai*, 2, p. 22.

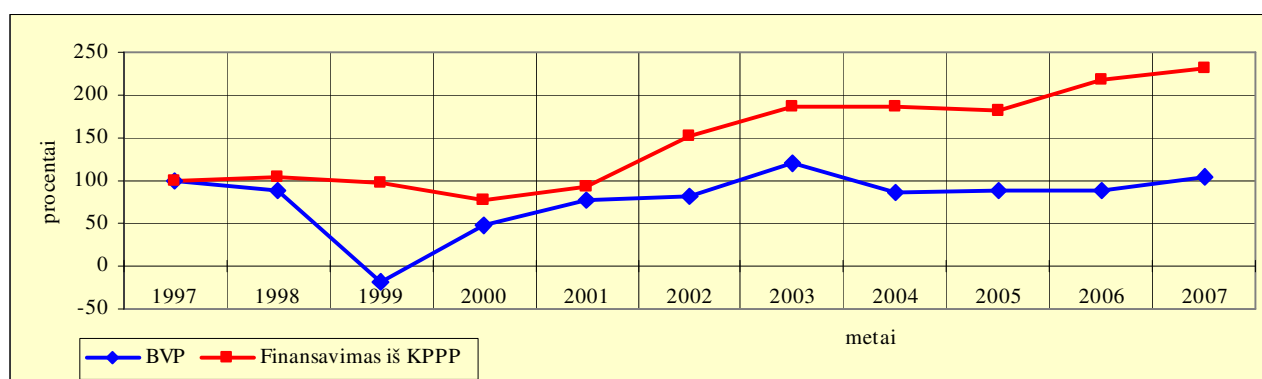
Remiantis sudarytomis programomis, planuojamas reikalingas finansavimas. Prognozuojant kelių priežiūros sektoriaus finansavimą įvertinama, kad visi rodikliai – ekonomikos augimas, kelių finansavimas ir poreikis kelių plėtrai – yra glaudžiai susiję.

2.5 lentelė

Bendrojo vidaus produkto ir kelių finansavimo iš KPPP dinamika 1997–2007 metais

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
BVP (%)	8,5	7,5	-1,5	4,1	6,6	6,9	10,3	7,3	7,6	7,5	8,8
Finansavimas iš KPPP (mln. Lt)	488	575	572	464	473	633	693	800	967	1069	1128

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis LR Statistikos departamento duomenimis [žiūrėta 2008-03-15]. *Bendroji pridėtinė vertė (BPV) pagal ekonominės veiklos rūšis ir bendrasis vidaus produktas (BVP)*. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1024>>; LR Susisiekimo ministerija. *Patvirtintas Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimas 2007 m.* Prieiga per internetą: <<http://www.transp.lt/Default.aspx?Element=IManagerData&DL=L&TopicID=12&ArticleID=2144&Page=0&Page2=0&Action=0&SearchTXT=>>>, [žiūrėta 2008-03-20].

2.7 paveikslas. Valstybinės reikšmės kelių finansavimo ir BVP pokytis 1997-2007 metais

Šaltinis: sudaryta autorės

Esant greitam BVP augimui, greitai auga ir eismo intensyvumas, tuo pačiu ir poreikis plėtoti kelius. Be to, didėjant BVP, valstybė turi galimybių keliams skirti daugiau lėšų. Ir atvirkščiai, jeigu BVP auga lėtai, eismas auga taip pat lėtai, poreikis plėtoti kelių tinklą mažėja, didžiausią dėmesį reikia skirti esamo kelių tinklo išsaugojimui (LR Susisiekimo ministerija, LAKD, 2001).

Kaip matyti iš 2.6 lentelėje patektų duomenų, kelių priežiūros finansavimas 2006 metais, lyginant su 2005 metais, padidėjo 4,1 %, o 2007 metais, lyginant su 2006 m., - padidėjo 14,2 %. 2008 metų patvirtintoje KPPP finansavimo sąmatoje numatomas 39,6 % finansavimo padidėjimas lyginant su 2005 metais. Tokį Programos finansavimo padidėjimą sąlygoja pajamų iš akcizo, gautų už realizuotą benzina, dyzelinius degalus bei energetinius produktus, didėjimas bei transporto priemonių savininkų ar valdytojų mokesčio surinkimo efektyvumas ir geresnė kontrolė (LAKD 2006 m. veiklos ataskaita, 2007).

Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo kitimo dinamika ir struktūra 2005-2008 metais (tūkst. Lt)

Finansavimo objektas	2005 m.		2006 m.		2007 m.		2008 m.	
	Lt	%	Lt	%	Lt	%	Lt	%
1.KPPP finansavimas	966535,9	100	1068509,5	100	1127764,1	100	1599096	100
1.1.Valstybinės reikšmės kelių finansavimas	730537,6	75,58	802564,4	75,11	852820,4	75,62	1199322	75,00
1.1.1. Kelių priežiūros finansavimas	255500	34,97	284380	35,43	296000	34,71	338000	28,18
Absoliutus lygio padidėjimas				28880		11620		42000
Vidutinis kelių priežiūros finansavimo lygis								293470
Didėjimo tempas				111,3		104,1		114,2
Padidėjimo (sumažėjimo) tempas				11,3		4,1		14,2

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis LRV 2005-02-14 nutarimu Nr. 172 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2005 metų sąmatos patvirtinimo“, LRV 2006-02-28 nutarimu Nr. 211 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2006 metų sąmatos patvirtinimo“, LRV 2007-01-17 nutarimu Nr. 45 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2007 metų sąmatos patvirtinimo“, LRV 2008-01-23 nutarimu Nr. 58 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2008 metų sąmatos patvirtinimo“

Valstybinės reikšmės keliams skiriama 75 % Programos lėšų, tačiau kelių priežiūrai skiriama tik apie 35 % visos valstybinės reikšmės kelių finansavimo sumos. Likusi jos dalis skiriama keliams tiesti, modernizuoti ir taisyti (remontuoti); žvyrkelių asfaltavimo programoms įgyvendinti; tiltams, viadukams, estakadoms ir tuneliams statyti, rekonstruoti ir taisyti (remontuoti); saugaus eismo programoms keliuose ir jų priemonėms įgyvendinti; stichinių nelaimių, eismo įvykių, vandalizmo padariniams likviduoti bei kitoms reikmėms.

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros finansavimo kitimo dinamika 2005-2008 metais pagal kelius prižiūrinčias valstybės įmones (tūkst. Lt)

VI „... regiono keliai“	2005 m.		2006 m.		2007 m.		2008 m.		Pokytis, %		
	Lt	%	Lt	%	Lt	%	Lt	%	2005-2006	2005-2007	2005-2008
Alytaus	14288	6,01	16175	6,09	16669	6,05	18373	5,98	13,21	16,66	28,59
Kauno	28077	11,81	32594	12,27	33591	12,20	37791	12,31	16,09	19,64	34,60
Klaipėdos	18803	7,91	21628	8,14	22292	8,10	25401	8,27	15,02	18,56	35,09
Marijampolės	16734	7,04	18386	6,92	20397	7,41	22220	7,24	9,87	21,89	32,78
Panevėžio	23107	9,72	25033	9,42	25798	9,37	28514	9,29	8,34	11,65	23,40
Šiaulių	27451	11,55	30595	11,51	31532	11,45	35602	11,60	11,45	14,87	29,69
Tauragės	13099	5,51	14755	5,55	15206	5,52	16822	5,48	12,64	16,09	28,42
Telšių	13138	5,53	15112	5,69	15574	5,66	17143	5,58	15,03	18,54	30,48
Utenos	24398	10,27	26906	10,13	27729	10,07	30050	9,79	10,28	13,65	23,17
Vilniaus	30051	12,65	33117	12,46	34132	12,40	37876	12,34	10,20	13,58	26,04
Automagistralė	28504	11,99	31419	11,82	32380	11,76	37208	12,12	10,23	13,60	30,54
Iš viso:	237650	100	265720	100	275300	100	307000	100	11,81	15,84	29,18

Sudaryta autorės remiantis LRV 2005-02-14 nutarimu Nr. 172 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2005 metų sąmatos patvirtinimo“, LRV 2006-02-28 nutarimu Nr. 211 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2006 metų sąmatos patvirtinimo“, LRV 2007-01-17 nutarimu Nr. 45 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2007 metų sąmatos patvirtinimo“, LRV 2008-01-23 nutarimu Nr. 58 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2008 metų sąmatos patvirtinimo“

2008 metais patvirtintoje KPPP finansavimo sąmatoje numatyta, kad kelių priežiūrai bus skirta tik 28,9 % valstybinės reikšmės finansavimo lėšų, t.y apie 6 % mažiau nei ankstesniais analizuotais laikotarpiais. Jei metų bėgyje KPPP finansavimo sąmata nebus koreguojama, šis finansavimo sumažėjimas turės neigiamą poveikį kelių prižiūrinių įmonių veiklos rezultatams bei kelių priežiūros kokybei.

Kiekvieno regiono kelių priežiūrai skiriama finansavimo dalis priklauso nuo jos priežiūroje esančių kelių ilgio, jų reikšmės bei priežiūros lygio. Kuo atitinkamame regione yra daugiau magistralinių kelių ir kelių, prižiūrimų aukščiausiu lygiu, tuo finansavimo suma yra didesnė (2.7 lentelė).

Lyginant Lietuvos KPPP finansavimą su kitomis šalimis (žr. 2.8 lentelę), įvertinus šalies teritorijos plotą, gyventojų skaičių, automobilių skaičių, galima teigti, kad tarp nurodytų šalių Lietuvoje jis yra mažiausias. Finansavimas nuo Lenkijos atsilieka nežymiai, tačiau yra net apie pusantro karto mažesnis už Latvijos ir Estijos KPPP finansavimo lygį.

2.8 lentelė

Kai kurių ES šalių kelių priežiūros ir plėtros finansavimas 2005 m.

Šalis	Teritorijos plotas tūkst. km ²	Gyventojų skaičius tūkst. vnt.	Valstybinės reikšmės kelių ilgis tūkst. km	Automobilių skaičius tūkst. vnt.	Kelių finansavimas valstybiniam kelių tinklui tūkst. eurų	Tiesiogiai proporcingas finansavimas kelių priežiūrai ir plėtrai tūkst. eurų/km	Koeficientas, įvertinantis šalies teritorijos plotą, gyventojų skaičių, automobilių skaičių	1 km valstybinės reikšmės kelių priežiūrai ir plėtrai tenkantis santykinis finansavimas tūkst. eurų/km
Estija	45,2	1351	16,5	523	140000	8,51	0,49	17,54
Latvija	64,6	2319	20,3	848	266000	13,10	0,75	17,35
Lietuva	65,3	3432	21,5	1415	248000	11,55	1,00	11,55
Lenkija	313	38600	18,4	15899	1978000	107,50	9,09	11,82
Šveicarija	41,3	7261	1,9	4264	467518	247,10	1,92	128,66
Slovėnija	20,3	2000	6,3	1117	101294	15,95	0,56	28,44

Šaltinis: Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2005). *Kelių finansavimo alternatyvos*. LLRI studija, Vilnius.

Kelių priežiūros lėšų poreikiui nustatyti atliekami skaičiavimai, taikant automobilių kelių priežiūros valdymo sistemą. Šioje sistemoje pateikti normatyvai priežiūros darbų kompleksui visoms kelio elementų dalims. Nustačius kelių priežiūros lygius ir normatyvus, apskaičiuojamas lėšų poreikis visų valstybinės reikšmės kelių priežiūros darbams.

Lėšų poreikis skirstomas į finansavimo straipsnių grupes ir straipsnius. Gali būti numatomos kitos, nepriskirtos anksčiau išvardintoms, finansavimo straipsnių grupės. Pavadinimai ir jų priklausomybė tam tikrai straipsnių grupei gali būti keičiama, papildoma. Kiekvienai regioninei įmonei, atsižvelgiant į prižiūrimo kelių tinklo fizinius vienetų bei nustatytus priežiūros lygius (žr. 10 priedą), apskaičiuojamas lėšų poreikis ir pateikiamas regioninėms įmonėms, kur jis koreguojamas, atsižvelgiant į pasikeitusią prižiūrimų kelių situaciją. Pagal iš regioninių įmonių gautus pakoreguotus lėšų poreikius sudaromas bendrasis lėšų poreikis valstybinės reikšmės kelių

Dėl valstybės ekonominės padėties lėšų kelių priežiūros darbams skiriama mažiau nei reikėtų, todėl, pasinaudojant kompiuterinėmis programomis, sprendžiama skirtinų lėšų optimizavimo užduotis: kokiems keliams, kurioms darbų rūšims, nustatytiems priežiūros lygiams skirtos lėšos duos didžiausią efektą. Pagal lėšų optimizavimo rezultatus parengiama bendroji visų valstybinės reikšmės kelių ir kiekvienai regioninei įmonei atskiroji metinė priežiūros darbų užduotis. Priežiūros darbų užduotyje įrašomi pagrindiniai rodikliai: prižiūrimų kelių tinklo kilometrai, kelių sąrašas, bendras bedefektnių kelių procentas, žiemos tarnybos darbų trukmė per parą, nuolatinių vasaros darbų terminai ir kt. Prie kiekvienos regioninės įmonės metinės priežiūros darbų užduoties pridedama atskira metinė finansavimo užduotis.

Skiriant metines finansavimo apimtis regioninei įmonei, pastaroji įpareigojama iki tam tikro termino pristatyti reikiamus sąmatinius skaičiavimus finansavimo straipsniuose numatytiems darbams ir savo nuožiūra metines finansavimo apimtis paskirsto mėnesiais, suderindama su Lietuvos automobilių kelių direkcija. Siekiama, kad būtų išlaikytas finansavimo tolygumas ir normatyvuose numatyti terminai tam tikriems priežiūros darbams atlikti. Pasibaigus metams, įmonės pateikia Lietuvos automobilių kelių direkcijai ataskaitas apie atliktus darbus ir lėšų panaudojimą.

2.5. Valstybinės reikšmės kelių ir tiltų priežiūra

Naudą visuomenei atneša ne tik naujų kelių tiesimas ir esamų modernizavimas, bet ir periodinis jų remontas bei kelių priežiūra. Susisiekimo ministerijos įsteigtos valstybės įmonės atlieka privalomus valstybinės reikšmės kelių priežiūros darbus (užduotis), šių kelių techninę priežiūrą ir kitus darbus vadovaujantis LR Vyriausybės 2004 m. vasario 11 d. nutarimu Nr. 155 patvirtinta Kelių priežiūros tvarka. Ši tvarka nustato LR valstybinės ir vietinės reikšmės automobilių kelių priežiūros organizavimą, jos vykdymą ir naudojimą jais.

Kelių techninės priežiūros darbai (KTP) – tai nuolatiniai kelio elementų priežiūros darbai, užtikrinantys saugų eismą ir numatytą kelio bei jo statinių tarnavimo laiką. Kelių techninę priežiūrą sudaro:

- nuolatinis kelių būklės stebėjimas, kurio tikslas – nustatyti vizualiai pastebimus pokyčius kelių naudojimo metu;
- kelių nuolatinės (patrulinės), periodinės (eilinės) ir specializuotos (specialiosios savikontrolės, kontrolinės) apžiūros, kurių tikslas – fiksuoti defektus ir būklės pokyčius per tam tikrą laiką;
- atliekant KTP, pastebėtų defektų šalinimas;
- remonto (paprastojo arba kapitalinio) organizavimas;
- tiltų ir viadukų techninės būklės stebėjimas ir apžiūrų vykdymas (Automobilių kelių techninė priežiūra, ST 8871063.09:2004).

Lėšos kelių priežiūrai skirstomos į finansavimo straipsnių grupes (kelių vertės nekeičiantys darbai ir darbai, mažinantys kelių nusidėvėjimą) ir straipsnius (nuolatinė kelių priežiūra vasarą, žiemą, sugadintų ženklų atstatymas ir t.t.). Straipsnių pavadinimai ir jų priklausomybė tam tikrai grupei gali būti keičiami, papildomi atsižvelgiant į įmonės prižiūrimo kelių tinklo fizinius vienetus, nustatytus priežiūros lygius, pasikeitusią prižiūrimų kelių situaciją (11 priedas).

Kelio vertės nekeičiančių darbų vertė apskaičiuojama taikant LAKD rekomenduojamas Statybos produkcijos sertifikavimo centre įregistruotas automobilių kelių tiesimo, rekonstravimo, taisymo (remonto) ir priežiūros darbų skaičiuojamąsias kainas. Šių darbų vertė negali viršyti skirtos finansavimo sumos.

Kelių nusidėvėjimą mažinantys darbai ataskaitiniam laikotarpiui nustatomi atlikus kelių defektavimą. Šie darbai atliekami pagal įmonės parengtas ir LAKD patvirtintas sąmatas. Jų sudarymui taip pat taikomos LAKD rekomenduojamos Statybos produkcijos sertifikavimo centre įregistruotos automobilių kelių tiesimo, rekonstravimo, taisymo (remonto) ir priežiūros darbų skaičiuojamosios kainos. Rekomenduojamų kainų sąrašė nesančių resursų kainos sąmatų sudarymui taikomos viešųjų pirkimų būdu nustatytos kainos. Šių darbų vertė taip pat negali viršyti skirtos finansavimo sumos.

2.9 lentelė

Valstybinės reikšmės kelių techninės priežiūros privalomų darbų pagal darbų grupes finansavimo dinamika 2005-2007 m. (tūkst. Lt su PVM)

Eil. Nr.	Kelių priežiūros darbų grupės	2005 m.	2006 m.	2007 m.	Pokytis, %	
					2005-2006	2005-2007
1.	<i>Kelio vertės nekeičiantys darbai iš viso:</i>	163450	183620	193983	12,34	18,68
1.1.	Nuolatinė kelių priežiūra vasarą	49391	55312	58427	11,99	18,29
1.2.	Nuolatinė kelių priežiūra žiemą	104608	117976	124433	12,78	18,95
1.3.	Sugadintų ženklų ir jų atramų atstatymas	1662	1724	1820	3,73	9,51
1.4.	Signalinių stulpelių ir atšvaitų pakeitimas ir pastatymas	3863	3992	3657	3,34	-5,33
1.5.	Pakelės statinių ir želdinių priežiūra	1108	1149	1791	3,70	61,64
1.6.	KOSIS, eismo apskaitos, apšvietimo ir kt. įrenginių priežiūra	600	1168	1355	94,67	125,83
1.7.	Avarių ir vandalizmo padarinių likvidavimas, skubių eismo saugumo priemonių įgyvendinimas	888	919	1000	3,49	12,61
1.8.	Tiltų ir vandens pralaidų nuolatinė priežiūra	1330	1380	1500	3,76	12,78
2.	<i>Kelių nusidėvėjimą mažinantys darbai iš viso:</i>	74200	82100	81317	10,65	9,59
2.1.	Žemės sankasos ir vandens nuleidimo sutvarkymas	8781	11649	9285	32,66	5,74
2.2.	Asfalto ir betono dangų defektų ištaisymas	25423	26751	27750	5,22	9,15
2.3.	Žvyrkelių ir kelkraščių nusidėvėjimo atstatymas	24631	26684	26973	8,34	9,51
2.4.	Ženklų ir atramų pakeitimas ir trūkstamų pastatymas	4313	5030	4152	16,62	-3,73
2.5.	Apsauginių atitvarų pakeitimas ir trūkstamų pastatymas	4122	4224	5345	2,47	29,67
2.6.	Pakelės statinių ir lauko baldų remontas, želdinių atnaujinimas	1753	1982	2109	13,06	20,31
2.7.	Eismo apskaitos įrenginių remontas ir vystymas	177	249	203	40,68	14,69
2.8.	Tiltų ir vandens pralaidų defektų ištaisymas	5000	5531	5500	10,62	10,00
	Viso:	237650	265720	275300	11,81	15,84

Šaltinis : sudaryta autorės remiantis LAKD prie Susisiekimo ministerijos generalinio direktoriaus 2005-01-25 įsakymu Nr. V-12 „Dėl valstybinės reikšmės kelių techninės priežiūros privalomų darbų apimčių 2005 metams patvirtinimo“, 2006-01-27 įsakymu Nr. V-21 „Dėl valstybinės reikšmės kelių techninės priežiūros privalomų darbų apimčių 2006 metams patvirtinimo“, 2007-01-29 įsakymu Nr. V-14 „Dėl valstybinės reikšmės kelių techninės priežiūros privalomų darbų apimčių 2007 metams patvirtinimo“

Vertės nekeičiantiems priežiūros darbams yra taikomas apmokėjimo už galutinį rezultatą principas nepriklausomai nuo atliktų darbų kiekių ir faktinių išlaidų – už darbus apmokamos sutartyse numatytos fiksuotos sumos. Nusidėvėjimą mažinantiems priežiūros darbams taikomas apmokėjimo už atliktus darbus principas. Darbai atliekami pagal iš anksto nustatytus darbų kiekius ir skaičiuojamosiomis kainomis sudarytas sąmatas (Kelių priežiūros vadovas ..., 2002).

Regiono įmonių atliktų kelių priežiūros darbų apmokėjimas vykdomas po LAKD atstovo įvykdytos darbų techninės kontrolės. Už darbus mokama kartą per mėnesį pagal abiejų šalių pasirašytą atliktų darbų apmokėjimo pažymą ir įmonės pateiktą PVM sąskaitą-faktūrą neviršijant sutarties kainos.

Dėl nepakankamo Kelių priežiūros ir finansavimo programos finansavimo, lėšų kelių priežiūros darbams skiriama mažiau nei reikėtų, todėl, pasinaudojant kompiuterinėmis programomis, sprendžiama skirtinų lėšų optimizavimo užduotis: kokiems keliams, kurioms darbų rūšims, nustatytiems priežiūros lygiams skirtos lėšos duos didžiausią efektą.

Svarbiausias kelių priežiūros tikslas yra užtikrinti visiems eismo dalyviams patogų ir saugų eismą keliais bet kuriuo metų ir paros laiku. Kelių ir tiltų priežiūra sudaro sąlygas, kad valstybiniais keliais galėtų vykti nepertraukiamas, saugus ir patogus automobilių eismas. Priežiūros ir plėtros darbai turi būti ekonomiškai efektyvūs bei užtikrinti optimalias eismo sąlygas, priežiūros lygį atitinkančią techninę ir estetinę kelio kokybę. Sisteminga priežiūra bei remontai gerina kelių ir tiltų būklę, tačiau trūkstant optimalaus finansavimo tik iš dalies atkuria jų nusidėvėjusius elementus, bet nedidina materialiojo turto vertės.

3. VI „TELŠIŲ REGIONO KELIAI“ VEIKLOS EFEKTYVUMO ĮVERTINIMAS IR PROGNOZAVIMAS

3.1. VI „Telšių regiono keliai“ charakteristika

3.1.1. Įmonės apibūdinimas

VI „Telšių regiono keliai“ yra iš valstybės turto įsteigta įmonė, kuri nuosavybės teise priklauso valstybei ir jai perduotą bei jos įgytą turtą valdo, naudoja bei juo disponuoja patikėjimo teise. Įmonės veiklą reglamentuoja LR valstybės ir savivaldybių įmonių įstatymas.

Įmonės savininko teises ir pareigas įgyvendina Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos. Ji turi teisę nustatyti įmonės:

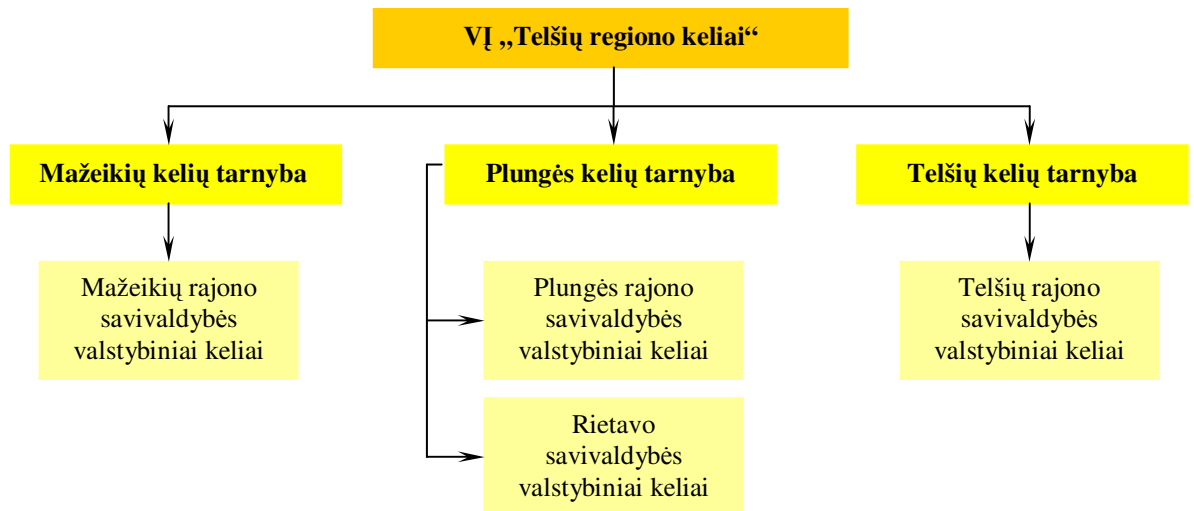
- privalomus darbus (užduotis);
- prekių (paslaugų) kainas ir tarifus bei jų apskaičiavimo taisykles;
- administracijos, kurios darbuotojus skiria steigėjas, pareigybes;
- kitus sprendžiamus teisės aktuose ir įmonės įstatuose jos kompetencijai priskirtus klausimus.

Įmonės teisinė forma – valstybės įmonė. Ji yra ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo. Įmonė įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per įmonės vadovą. Įmonė gali turėti ir įgyti tik tokias civilines teises ir pareigas, kurios neprieštarauja jos įstatams ir veiklos tikslams, t.y. ji turi teisę užsiimti įstatuose nustatyta ūkine veikla LR ir už jos ribų; sudaryti sutartis; prisiimti įsipareigojimus, skolintis piniginių lėšų; nustatyti savo produkcijos, teikiamų paslaugų kainas, įkainius ir tarifus tais atvejais, kada jų nenustato savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija; nustatyti įmonės vidaus struktūrą ir kt. Įmonė negali įgyti civilinių teisių ir pareigų per įmonės savininko teises ir pareigas įgyvendinančią instituciją (VI „Telšių regiono keliai“ įstatatai). Artimiausiu metu įmonė savo teisinės formos nekeis.

VI „Telšių regiono keliai“ savo istoriją pradėjo skaičiuoti nuo 1995 metų balandžio mėnesio. Tuomet Lietuvoje įvykus administraciniam paskirstymui į apskritis, Susisiekimo ministerija pradėjo reorganizuoti kelių šakos valdymą. Tuometinė Telšių valstybinė kelių valdyba (VKV) įregistruota nauju vardu – valstybės įmonė „Telšių regiono keliai“. Suburiama administracija ir visas pagrindinis administracinis darbas atliekamas Telšiuose, adresu S. Daukanto 66.

Įregistravus VI „Telšių regiono keliai“, sukuriama Telšių kelių tarnyba (KT) ir jos sudėtyje esančios Telšių ir Varnių meistrijos. 1996-08-01 LR Susisiekimo ministro 1995-05-23 įsakymu Nr. 367 Plungės VKV prijungiama prie VI „Telšių regiono keliai“ su nauju pavadinimu - Plungės kelių tarnyba. Jos sudėtyje yra Plungės, Platelių ir Rietavo meistrijos. 1996 metų liepos mėnesį VI „Mažeikių automobilių keliai“ padalijama į dvi dalis, iš kurių viena lieka senu pavadinimu, o kita - VI „Telšių regiono keliai“ Mažeikių kelių tarnyba. Ši tarnyba susideda iš Mažeikių, Sedos ir tiltų meistrijų. Nežiūrint į tai, kad prižiūrimų kelių teritorija išsiplėtė per tris

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė rajonus, pagrindinis administracinis darbas atliekamas Telšiuose (3.1 paveikslas).

3.1. paveikslas. VI „Telšių regiono keliai“ struktūra

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis įmonės valdymo struktūra

3.1.2. Įmonės veikla bei ją įtakojoantys veiksniai

Pagrindinė VI „Telšių regiono keliai“ veikla yra vykdyti pagal valstybinės reikšmės kelių privalomų techninės priežiūros darbų finansavimo susitarimą su LAKD prie Susisiekimo ministerijos prisiimtus įmonės įsipareigojimus, atliekant darbus patikėjimo teise valdomuose keliuose, tai yra *įmonė turi nustatyto finansavimo ribose, su turimais valstybės patikėtais resursais, išlaikant kelių priežiūros normatyvais apibrėžtą kelių priežiūros lygį (žr. 10 priedą), atlikti automobilių kelių priežiūrą, užtikrinant visų kelių ne žemesnę kaip 73 % bedefektę priežiūrą, ir vykdyti ūkinę bei gamybinę veiklą, kuri numatyta įmonės įstatuose.*

Strateginis įmonės tikslas yra optimali kelių priežiūra esant mažiausioms sąnaudoms, kuri užtikrintų saugų eismą, sudarytų sąlygas patogiai ir ekonomiškai važiuoti keliais.

Pagrindinė įmonės veikla yra atlikti valstybinės reikšmės kelių priežiūros darbus, t. y. nuolatinę (vasarą ir žiemą) kelio elementų priežiūrą: tiltų, viadukų, vandens pralaidų, kelio dangos, kelkraščių, sankasų priežiūrą, kelio ženklų, atramų, signalinių stulpelių, atitvarų atstatymą arba naujų įrengimą, pakelės statinių sutvarkymą ar remontą, kelio dangos ženklinimą ir kt. (Kelių priežiūros vadovas, II dalis).

3.1 lentelė

VI "Telšių regiono keliai" valstybinės reikšmės kelių tinklas pagal kelio reikšmę (km)

Kelio reikšmė	Mažeikių KT	Plungės KT	Telšių KT	Viso	Struktūra, %
Magistraliniai	0,00	33,33	33,90	67,23	5
Krašto	127,89	121,74	95,07	344,70	26
Rajoniniai	223,37	374,69	302,04	900,10	69
Iš viso:	351,26	529,76	431,01	1312,03	100

Šaltinis: VI "Telšių regiono keliai" 2007 m. ūkinės-finansinės veiklos ataskaita

Įmonės priežiūrimų kelių tinklas sudaro tik 6,15 % viso šalies valstybinės reikšmės kelių tinklo ir užima devintą vietą iš dešimties kitų kelių priežiūrinčių įmonių pagal kelių ilgį (12 priedas). Apie 69 % įmonės priežiūrimų kelių priklauso rajoninių kelių kategorijai. Iš jų net 56 % yra su žvyro danga.

3.2 lentelė

VI "Telšių regiono keliai" valstybinių kelių tinklas pagal dangos rūšis (km)

Kelio reikšmė	Asfaltbetonis	Juoda danga	Žvyras	Iš viso
Magistraliniai	31,85	35,38	0,00	67,23
Krašto	83,64	261,06	0,00	344,70
Rajoniniai	17,95	378,87	503,28	900,10
Iš viso:	133,44	675,31	503,28	1312,03
Struktūra, %	10	52	38	100

Šaltinis: VI "Telšių regiono keliai" 2007 m. ūkinės-finansinės veiklos ataskaita

Telšių regiono kelių tinklo tankis nuo vidutinio yra mažesnis 7,95 %. Tačiau lyginant Telšių apskrities kelių tinklo tankį su kitomis apskritimis, pastaroji šiek tiek lenkia net Vilniaus, Panevėžio ir Tauragės apskritis. Tai reiškia, kad Telšių apskrityje keliai yra pakankamai išplėtoti. Be kelių įmonė savo priežiūroje turi ir 95 tiltus, kurių 32 yra Telšių apskrityje, 37 – Plungės, 26 – Mažeikių ir jų bendras ilgis sudaro 2878 metro.

Greta savo pagrindinės veiklos įmonė gali atlikti kitą, papildomą veiklą: kelių ir gatvių tiesimo, rekonstrukcijos, paruošiamuosius žemės kasimo darbus, statyti tiltus ir tunelius, įrengti technines gatvių judėjimą reguliuojančias priemones, ženklinti kelius, atlikti statinių ir pastatų statybos bei remonto darbus, geodezinius matavimus, projektuoti kelius ir tiltus (Įmonės įstatai).

Kadangi įmonė negauna pakankamo jos veiklai užtikrinančio finansavimo, ji atlieka įvairius papildomus rangovinius darbus pagal kitų įmonių, savivaldybių ir gyventojų užsakymus, tai yra remontuoja kelius, stato pralaidas bei kitus darbus, gaunamus konkurso būdu; parduoda kelių statybines medžiagas – smėlį, žvyrą. Tai yra papildomas pajamų šaltinis. Įstatymų nustatytais atvejais įmonė gali imtis tam tikros rūšies veiklos tik gavusi įstatymų nustatyta tvarka išduotą licenciją.

3.2. Įmonės veiklos finansavimo struktūra

Įmonės strategijai kurti ir įgyvendinti yra reikalingi finansiniai ir materialieji ištekliai, leidžiantys finansuoti tiesioginės veiklos, projektavimo, pastatų remonto ir rekonstravimo darbus, technologinės įrangos, medžiagų, mechanizmų įsigijimą, personalo samdymo bei kitas išlaidas.

Pajamos – ekonominės naudos padidėjimas dėl prekių pardavimo ir paslaugų teikimo per ataskaitinį laikotarpį. Pajamos VI „Telšių regiono keliai“ pripažįstamos vadovaujantis kaupimo principu, t.y. apskaitoje registruojamos tada, kai jos uždirbamos, neatsižvelgiant į pinigų gavimą. Pajamos įvertinamos tikrąja verte, atsižvelgiant į suteiktas ir numatomas suteikti nuolaidas.

Pajamomis laikomas tik įmonės ekonominės veiklos padidėjimas. Jomis nepripažįstamos trečiųjų asmenų vardu surinktos sumos, taip pat pridėtinės vertės mokestis, kadangi tai nėra ekonominė nauda ir šios sumos nedidina įmonės kapitalo.

Įmonės veiklos pajamas sudaro pajamos iš Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo lėšų; rangovinių darbų iš KPPP; rangovinių darbų kitiems ūkio subjektams; kelių, kelių statinių ir jų užimamos žemės inventorizacijos; medžiagų realizacijos, ilgalaikio turto pardavimo, mechanizmų, įrangos paslaugų ir kt. Iš pagrindinės veiklos – kelių priežiūros, įmonė gauna didžiausias ir pagrindines pajamas. 3.3 lentelėje pateikta 2005–2007 metų įmonės veiklos, iš jų gautos pajamos, jų struktūra bei pokytis.

3.3 lentelė

Įmonės veikla pagal gaunamas pajamas 2005-2007 m. (tūkst. Lt)

Veikla	2005 m.		2006 m.		2007 m.		Pokytis, %		
	Lt	%	Lt	%	Lt	%	2005-2006	2005-2007	2006-2007
Kelių priežiūra	11131	81,34	12807	64,68	13198	70,65	15,06	18,57	3,05
Rangovinė veikla	2469	18,04	6419	32,42	5068	27,13	159,98	105,27	-21,05
Kita veikla	82	0,60	574	2,90	413	2,21	600,00	403,66	-28,05
Finansinė veikla	2	0,01	1	0,01	1	0,01	-50,00	-50,00	0
Iš viso	13684	100	19801	100	18680	100	44,70	36,51	-5,66

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis VI „Telšių regiono keliai“ 2005 m., 2006 m. ir 2007 m. veiklos ataskaitomis.

Kaip matyti iš 3.3 lentelėje pateiktų duomenų, kelių priežiūros darbai sudaro didžiausią įmonės darbų dalį, kuri 2007 m. siekė apie 71 % bendros darbų apimties. Absoliučiai didžiąją įmonės veiklos dalį įtakoja 2002–2015 metų Lietuvos Respublikos valstybinės reikšmės kelių priežiūros ir plėtros programos sėkminga raida. Įmonės veikla tiesiogiai priklauso nuo minėtai programai numatyto finansavimo stabilumo ir nepertraukiamo numatytų priemonių įgyvendinimo. Lyginant 2005–2007 metų iš kelių priežiūros gautas pajamas, pastebime pastovų jų didėjimą, tačiau lyginant pagal pajamų struktūrą, kelių priežiūros pajamų lyginamasis svoris 2006 m. lyginant su 2005 m. - sumažėjo apie 17 %, o 2007 m. lyginant su tuo pačiu laikotarpiu – apie 11 %.

Kelių priežiūros pajamų lyginamojo svorio sumažėjimui didžiausią įtaką turėjo žymus rangovinės veiklos pajamų didėjimas, kuris 2006 m. siekė net 160 %, 2007 m. - 105 % lyginant su 2005 m. Šios veiklos pajamų didėjimą sąlygoja nepakankamas finansavimas iš KPPP, todėl įmonės vadovybė priversta ieškoti kitų veiklos finansavimo galimybių.

Analizuojant iš kitos veiklos gautas pajamas, matomas ypatingas šios veiklos pajamų padidėjimas, kuris 2006 m., lyginant su 2005 m., siekė net 600 %, o 2007 m. - 404 %. Šias įmonės pajamas sudarė iš KPPP gautos lėšos keliams, kelių statiniams ir jų užimamai žemei inventorizuoti. Šiai veiklai atlikti finansavimas pradėtas skirti tik nuo 2006 metų.

Kadangi kelių priežiūros darbai skirstomi į kelio vertės nekeičiančius bei kelių nusidėvėjimą mažinančius darbus, todėl tikslinga išanalizuoti pajamų kitimą pagal darbų grupes (3.4 lentelė).

VI „Telšių regiono keliai“ valstybinės reikšmės kelių priežiūros privalomų darbų pagal darbų grupes finansavimo dinamika 2005-2007 m. (tūkst. Lt)

Eil. Nr.	Kelių priežiūros darbų grupės	2005 m.	2006 m.	2007 m.	Pokytis, %		
					2005-2006	2005-2007	2006-2007
1.	<i>Kelio vertės nekeičiantys darbai iš visų:</i>	7274	8537	8965	17,36	23,24	5,01
1.1.	Nuolatinė kelių priežiūra vasarą	2298	2685	2775	16,81	20,72	3,35
1.2.	Nuolatinė kelių priežiūra žiemą	4526	5349	5651	18,18	24,85	5,64
1.3.	Sugadintų ženklų ir jų atramų atstatymas	85	88	92	4,00	9,00	4,81
1.4.	Signalinių stulpelių ir atšvaitų pakeitimas ir pastatymas	205	214	198	4,18	-3,27	-7,14
1.5.	Pakelės statinių ir želdinių priežiūra	56	58	90	3,03	60,61	55,88
1.6.	KOSIS, eismo apskaitos, apšvietimo ir kt. įrenginių priežiūra	25	33	28	30,00	10,00	-15,38
1.7.	Avarių ir vandalizmo padarinių likvidavimas, skubių eismo saugumo priemonių įgyvendinimas	42	43	47	4,08	12,24	7,84
1.8.	Tiltų ir vandens pralaidų nuolatinė priežiūra	37	68	85	81,82	127,27	25,00
2.	<i>Kelių nusidėvėjimą mažinantys darbai iš viso:</i>	3856	4269	4233	10,71	9,77	-0,85
2.1.	Žemės sankasos ir vandens nuleidimo sutvarkymas	431	533	412	23,68	-4,44	-22,73
2.2.	Asfalto ir betono dangų defektų ištaisymas	1312	1393	1458	6,20	11,18	4,68
2.3.	Žvyrkelių ir kelkraščių nusidėvėjimo atsataymas	1372	1466	1483	6,86	8,09	1,16
2.4.	Ženklų ir atramų pakeitimas ir trūkstumų pastatymas	246	254	203	3,45	-17,59	-20,33
2.5.	Apsauginių atitvarų pakeitimas ir trūkstumų pastatymas	145	212	281	46,20	93,57	32,40
2.6.	Pakelės statinių ir lauko baldų remontas, želdinių atnaujinimas	79	92	92	16,13	17,20	0,93
2.7.	Eismo apskaitos įrenginių remontas ir vystymas	9	6	8	-36,36	-18,18	28,57
2.8.	Tiltų ir vandens pralaidų defektų ištaisymas	263	314	297	19,35	12,90	-5,41
	Viso:	11131	12807	13198	15,06	18,57	3,06

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis 2005-03-12 sutartimi Nr. S-84 „Dėl valstybinės reikšmės automobilių kelių techninės priežiūros privalomųjų darbų 2005 metams“; 2006-03-14 sutartimi Nr. S-92 „Dėl valstybinės reikšmės automobilių kelių techninės priežiūros privalomųjų darbų 2006 metams“; 2007-02-09 sutartimi Nr. S-39 „Dėl valstybinės reikšmės automobilių kelių techninės priežiūros privalomųjų darbų 2007 metams“

Vertinant kelių priežiūros finansavimą pagal darbų grupes, galima teigti, kad kelio vertės nekeičiančių darbų finansavimas 2006 m. lyginant su 2005 m. padidėjo apie 24 %, o 2007 m. lyginant su 2006 m. padidėjo tik apie 5 %. Toks kelių priežiūros finansavimo padidėjimas 2007 metais buvo per mažas, t.y. neįvertintas kelių priežiūrai reikalingų specifinių materialinių išteklių brangimas bei kitų išlaidų pokytis. Kelio vertės nekeičiantiems darbams skiriama apie 68 % viso įmonės kelių priežiūros finansavimo ir didžiausią dalį – net 43 % jų skiriama kelių priežiūrai žiemą.

Kelių nusidėvėjimą mažinančių darbų finansavimas 2006 m., lyginant su 2005 m., padidėjo apie 10 %, tačiau lyginant su 2006-2007 m. – sumažėjo apie 1 %. Tam reikšmingos įtakos turėjo eismo apskaitos įrenginių remonto ir vystymo darbų apimtys sumažėjimas, kadangi Telšių regiono keliuose nebemontuojama papildomai naujų eismo apskaitos įrenginių, o tik vykdomas jau pastatytų įrenginių remontas, bei sumažėjęs naujų ženklų ir jų atramų statymo poreikis.

Atliekant bendrą pajamų analizę, fiksuojamas pajamų didėjimas lyginant su 2005 m. – 2006 m. pajamos padidėjo 45 %, 2007 m. – 37 %, tačiau 2007 m., lyginant su 2006 m., sumažėjo apie 6 %. Vidutinės analizuojamo laikotarpio pajamos yra 17388 tūkst. Lt.

3.3. Įmonės veiklos efektyvumo vertinimas

3.3.1. Turto apyvartumo ir išlaidų lygio rodiklių dinamikos, pokyčius lemiančių veiksnių ir palyginamoji analizė

Kaip jau buvo minėta teorinėje šio darbo dalyje, įmonės veiklos efektyvumą geriausiai apibūdina turto (trumpalaikio ir ilgalaikio) ir sąnaudų lygio apyvartumo rodikliai. *Turto apyvartumo* rodikliai parodo, kiek kartų per metus ar kitą nagrinėjamą laikotarpį atnaujinamas tam tikras turtas arba kiek 1 turto litas sukuria pajamų. *Sąnaudų lygio* rodikliai parodo įmonės tam tikros veiklos sąnaudų lygį arba kiek tam tikrų sąnaudų tenka 1 pardavimo litui.

VĮ „Telšių regiono keliai“ turtas – materialiosios, nematerialiosios ir finansinės vertybės. Įmonės savininko perduotas ir įmonės įgytas turtas nuosavybės teise priklauso įmonės savininkui. Jai gali būti perduodamas bet koks įmonės savininko turtas, kurį pagal Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymą galima perduoti įmonei patikėjimo teise valdyti, naudoti ir juo disponuoti. Turtas perduodamas teisės aktų nustatyta tvarka, turto perdavimo akte nurodant jo balansinę vertę. Įmonės savininko perduotą turtą įmonė turi valdyti, naudoti ir juo disponuoti patikėjimo teise įmonės įstatuose nustatyta tvarka ir sąlygomis, nepažeidžiant šio bei kitų įstatymų ir kitų asmenų teisių bei interesų.

Vadovaujantis Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo įstatymu, įmonės turtas turi būti valdomas, naudojamas ir juo disponuojamas vadovaujantis šiais principais:

1) *visuomeninės naudos*; šis principas reiškia, kad valstybės turtas turi būti valdomas, naudojamas ir juo disponuojama rūpestingai, siekiant užtikrinti visuomenės interesų tenkinimą;

2) *efektyvumo*; šis principas reiškia, kad sprendimais, susijusiais su valstybės turto valdymu, naudojimu ir disponavimu juo, turi būti siekiama maksimalios naudos visuomenei;

3) *racionalumo*; šis principas reiškia, kad valstybės turtas turi būti tausojamas, nešvaistomas ir racionaliai tvarkomas;

4) *viešosios teisės*; šis principas reiškia, kad sandoriai dėl valstybės turto turi būti sudaromi tik teisės aktų, reglamentuojančių disponavimą valstybės turtu, nustatytais atvejais ir būdais.

Naudojantis įmonės 2005-2007 metų balansais ir pelno (nuostolio) ataskaitomis, apskaičiuojami šių laikotarpių 1.2 lentelėje apibendrinti turto apyvartumo bei išlaidų lygio santykiniai rodikliai bei atliekama jų dinaminė, pokyčius lemiančių veiksnių ir palyginamoji analizė (3.5 lentelė).

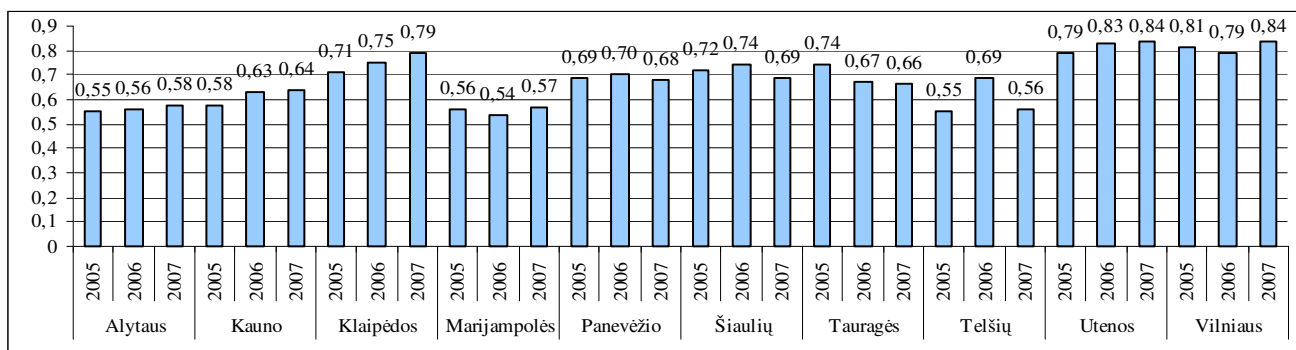
Viso turto apyvartumo rodiklis rodo, kaip efektyviai įmonė naudoja turimą turtą veiklos procesui garantuoti. Šio rodiklio reikšmę bei kitimą lemia tiek pardavimų, tiek turto vertė.

VI „Telšių regiono keliai“ veiklos efektyvumo santykiniai rodikliai ir jų pokytis 2005-2007 m.

Rodikliai	2005 m.	2006 m.	2007 m.	Pokytis	
				2005-2006	2006-2007
I. Apyvartumas					
Pardavimo pajamos	13.599.282	19.226.171	18.266.405	5.626.889	-959.766
Visas turtas	24.710.666	27.967.928	32.527.327	3.257.262	4.559.399
<i>Viso turto apyvartumas (kartais)</i>	<i>0,55</i>	<i>0,69</i>	<i>0,56</i>	<i>0,14</i>	<i>-0,13</i>
<i>Viso turto apyvartumas (dienomis)</i>	<i>663</i>	<i>531</i>	<i>650</i>	<i>-132</i>	<i>119</i>
Ilgalaikis turtas	21.177.959	23.877.060	27.779.074	2.699.101	3.902.014
<i>Ilgalaikio turto apyvartumas (kartais)</i>	<i>0,64</i>	<i>0,81</i>	<i>0,66</i>	<i>0,16</i>	<i>-0,15</i>
Trumpalaikis turtas	3.532.707	4.090.868	4.748.253	558.161	657.385
<i>Trumpalaikio turto apyvartumas (kartais)</i>	<i>3,85</i>	<i>4,70</i>	<i>3,85</i>	<i>0,85</i>	<i>-0,85</i>
Debitorinis įsiskolinimas	234.317	740.218	1.083.186	505.901	342.968
<i>Debitorinio įsiskolinimo apyvartumas (kartais)</i>	<i>58</i>	<i>26</i>	<i>17</i>	<i>-32</i>	<i>-9</i>
<i>Debitorinio įsiskolinimo apyvartumas (dienomis)</i>	<i>6</i>	<i>14</i>	<i>22</i>	<i>8</i>	<i>8</i>
Pardavimo savikaina	12.557.906	16.921.686	16.358.940	4.363.780	-562.746
Atsargos	2.797.314	2.106.153	3.136.422	-691.161	1.030.269
<i>Atsargų apyvartumas (kartais)</i>	<i>4,49</i>	<i>8,03</i>	<i>5,22</i>	<i>3,55</i>	<i>-2,82</i>
<i>Atsargų apyvartumas (dienomis)</i>	<i>81</i>	<i>45</i>	<i>70</i>	<i>-36</i>	<i>25</i>
II. Išlaidų lygis					
<i>Parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui</i>	<i>0,92</i>	<i>0,88</i>	<i>0,89</i>	<i>-0,04</i>	<i>0,01</i>
Veiklos sąnaudos	1.001.241	1.449.166	1.639.898	447.925	190.732
<i>Veiklos sąnaudos 1 pardavimų litui</i>	<i>0,07</i>	<i>0,07</i>	<i>0,08</i>	<i>0</i>	<i>0,01</i>

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis VI „Telšių regiono keliai“ 2005-2007 m. finansinėmis ataskaitomis

Iš 3.5 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad 2006 m., lyginant su 2005 m., viso turto apyvartumas padidėjo 0,14 karto arba pagreitėjo 132 dienomis, kitaip tariant 2006 m. 1 turto litas sukūrė 0,69 lito pajamų ir tai yra 0,14 lito daugiau nei 2005 m. Tačiau 2007 m. turto apyvartumas sumažėjo 0,13 karto arba sulėtėjo 119 dienomis, kitaip tariant 1 turto litas sukūrė 0,13 lito mažiau pajamų nei 2006 m. Tam įtakos turėjo apie 16 % padidėjusi turto vertė, tačiau 5 % sumažėjusios pardavimo pajamos.

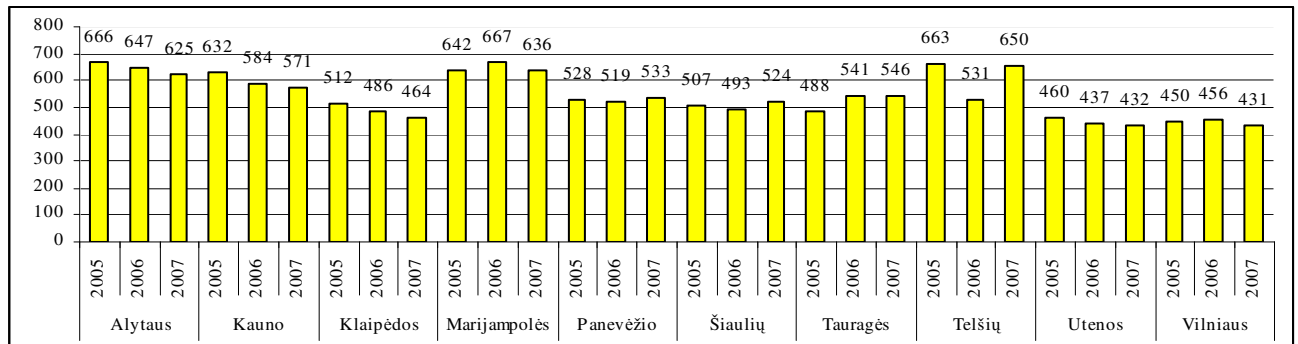
3.2 paveikslas. VI „... regiono keliai“ viso turto apyvartumo (kartais) dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

Lyginant VI „Telšių regiono keliai“ viso turto apyvartumo rodiklius su kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių viso turto apyvartumu, galima daryti išvadą, jog analizuojamoje įmonėje turtas sukūrė beveik mažiausią pajamų dalį, šiek tiek lenkiant Alytaus ir Marijampolės

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VĮ „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė įmonių vidutinį turto apyvartumą. Tai reiškia, kad įmonė, lyginant su kitomis ūkio šakos įmonėmis, nepakankamai efektyviai naudoja turtą pajamoms uždirbti. Didžiausią turto apyvartumą pasiekė VĮ „Utenos regiono keliai“, kuris per analizuojamą laikotarpį vidutiniškai pasiekė 0,82 karto arba 443 dienas ir net 0,22 kartus buvo didesnis arba 169 dienomis greitesnis nei VĮ „Telšių regiono keliai“.

Viso turto apyvartumas dienomis yra atvirkščiai proporcingas viso turto apyvartumo kartais rodikliui: kuo daugiau visas turtas padarė apyvartų per metus, tuo trumpesnė vienos apyvartos trukmė.

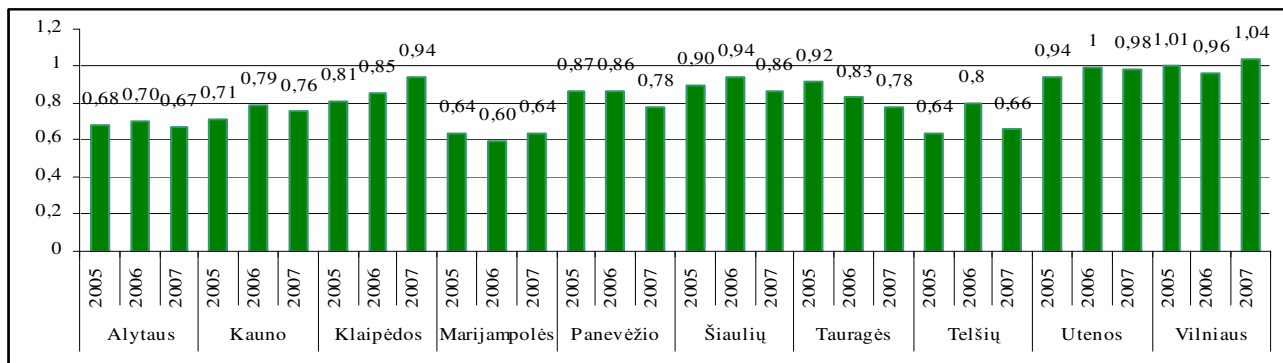
3.3 paveikslas. VĮ „... regiono keliai“ viso turto apyvartumo (dienomis) dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

Analogiškas viso turto apyvartumo rodikliui yra ilgalaikio turto apyvartumo rodiklis bei trumpalaikio turto apyvartumo rodiklis. Ilgalaikio turto apyvartumu parodoma kiek 1 ilgalaikio turto litas sukuria pajamų ir skaičiuojant šį rodiklį naudojama ilgalaikio turto vertė. Trumpalaikio turto apyvartumu parodomas šio turto naudojimo efektyvumas uždirbant pajamas ir skaičiuojant šį rodiklį naudojama trumpalaikio turto vertė. Šių rodiklių reikšmę bei kitimą lemia tiek pardavimų, tiek ilgalaikio arba trumpalaikio turto vertė.

Iš 3.5 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad 2006 m., lyginant su 2005 m., ilgalaikio turto apyvartumas padidėjo 0,16 karto, kitaip tariant 2006 m. 1 ilgalaikio turto litas sukūrė 0,81 lito pajamų ir tai yra 0,16 lito daugiau nei 2005 m. Tačiau 2007 m. ilgalaikio turto apyvartumas sumažėjo 0,15 karto, kitaip tariant 1 ilgalaikio turto litas sukūrė 0,15 lito mažiau pajamų nei 2006 m. Tam įtakos turėjo apie 16 % padidėjusi ilgalaikio turto vertė, tačiau 5 % sumažėjusios pardavimo pajamos.

Lyginant VĮ „Telšių regiono keliai“ ilgalaikio turto apyvartumo rodiklius su kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių tais pačiais rodikliais, galima daryti išvadą, jog analizuojamoje įmonėje ilgalaikis turtas sukūrė beveik mažiausią pajamų dalį, šiek tiek lenkiant Alytaus ir Marijampolės įmonių vidutinį ilgalaikio turto apyvartumą. Tai reiškia, kad įmonė, lyginant su kitomis ūkio šakos įmonėmis, nepakankamai efektyviai naudoja ilgalaikį turtą pajamoms uždirbti. Didžiausią šio turto apyvartumą pasiekė VĮ „Vilniaus regiono keliai“, kuris per analizuojamą laikotarpį vidutiniškai pasiekė 1 kartą ir net 0,3 karto buvo didesnis nei VĮ „Telšių regiono keliai“.

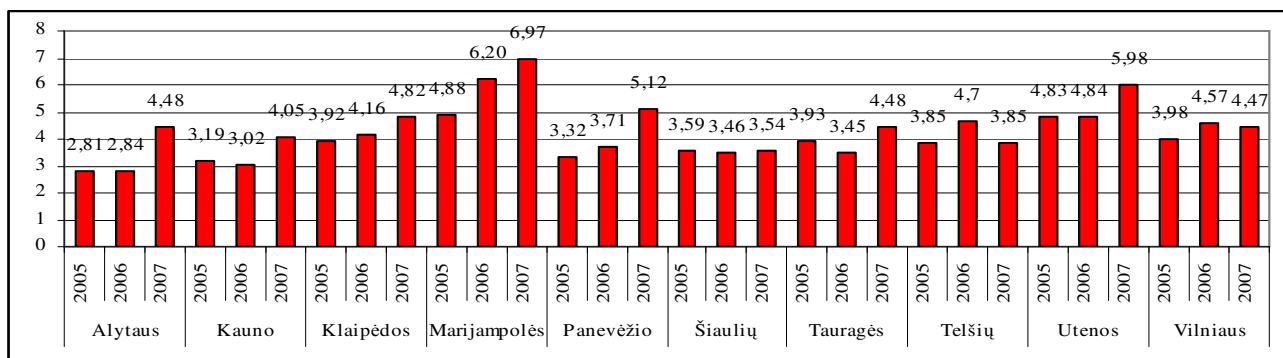

3.4 paveikslas. VI „... regiono keliai“ ilgalaikio turto apyvartumo (kartais) dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

2006 m., lyginant su 2005 m., įmonės trumpalaikio turto apyvartumas padidėjo 0,85 karto, kitaip tariant 2006 m. šis turtas buvo naudojamas 0,85 karto efektyviau nei 2005 m. Tačiau 2007 m. trumpalaikio turto apyvartumas sumažėjo 0,85 karto, kitaip tariant jis pasiekė 2005 m. lygį.

Lyginant VI „Telšių regiono keliai“ trumpalaikio turto apyvartumo rodiklius su kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių tais pačiais rodikliais, galima daryti išvadą, jog analizuojamoje įmonėje trumpalaikis turtas buvo naudojamas pakankamai efektyviai ir siekė vidutinį visų analizuojamų įmonių trumpalaikio turto apyvartumo lygį.

3.5 paveikslas. VI „...regiono keliai“ trumpalaikio turto apyvartumo (kartais) dinamika 2005-2007 m

Šaltinis: sudaryta autorės

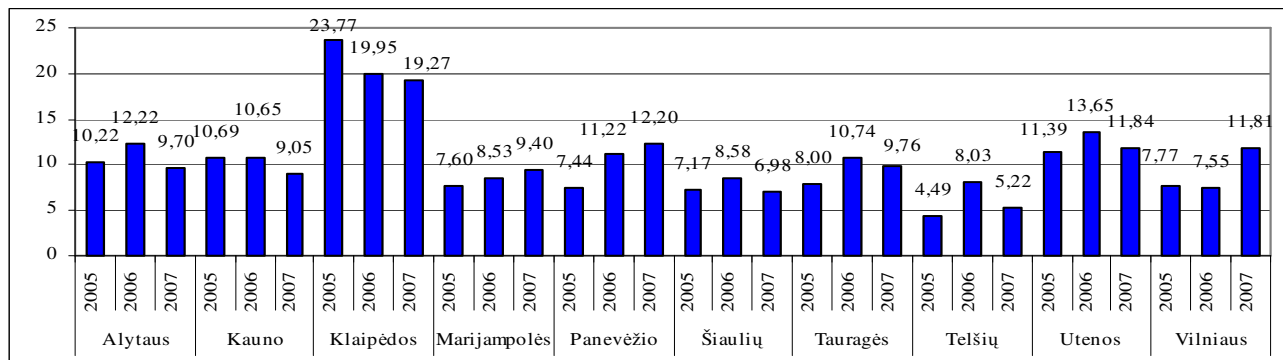
Įmonės atsargų dydis visų pirma susijęs su jos veiklos apimtimi bei specifika. Kaip matyti iš 3.5 lentelėje pateiktų duomenų, įmonės atsargų apimtis nėra didelė ir 2007 m. sudarė 9,64 % viso turto arba 66 % trumpalaikio turto. Tai susiję su tuo, jog siekiant mažinti sandėliavimo, lėšų įšaldymo ir kt. išlaidas, stengiamasi įsigyti ir sandėliuoti tik tas atsargas, kurios naudojamos kasdienėje veikloje ir reikalingos veiklos tęstinumui užtikrinti.

2006 m., lyginant su 2005 m., atsargų kiekis sumažėjo apie 25 %, o 2007 m., lyginant su 2006 m., - padidėjo apie 49 %. Tokį atsargų kiekio padidėjimą lėmė kelių priežiūroje naudojamos techninės druskos kainos kilimas. Siekiant racionaliai naudoti išlaidas perkant druską mažesne 2007 m. kaina, metų pabaigoje buvo įsigytas didelis jos kiekis.

Analizuojant atsargų apyvartumo rodiklį galima daryti tokias išvadas: 2006 m. atsargos per metus buvo atnaujinamos 8,03 karto ir t.y. 3,55 karto greičiau nei 2005 m. arba atsargos padarė

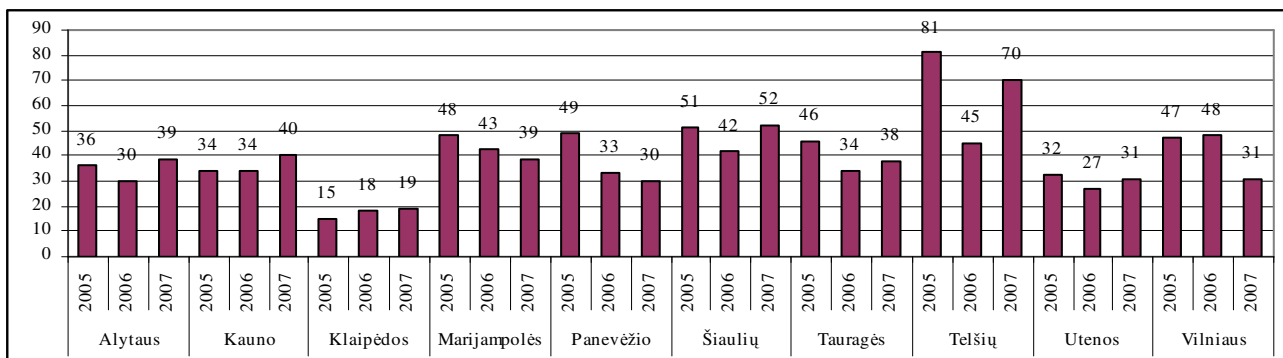
Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė vieną apyvartą per 45 dienas, t.y. 36 dienomis greičiau nei 2005 m. Tokių atsargų apyvartumo padidėjimą įtakojo pardavimų savikainos padidėjimas 35 % ir atsargų sumažėjimas 25 %. Toks šių veiksmų pokytis susijęs su padidėjusia įmonės rangovine veikla, kuriai buvo sunaudota dalis anksčiau sukauptų atsargų. 2007 m. atsargų apyvartumas siekė 5,22 karto ir tai yra 2,82 karto mažiau nei 2006 m. arba atsargos padarė apyvartą per 70 dienų, t.y. 25 dienomis lėčiau nei ankstesniu laikotarpiu. Tokių atsargų apyvartumo sumažėjimą įtakojo pardavimų savikainos sumažėjimas 3 % ir atsargų padidėjimas 49 %.

Lyginant VI „Telšių regiono keliai“ atsargų apyvartumo rodiklius su kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių atsargų apyvartumu, galima daryti išvadą, jog analizuojamoje įmonėje atsargos atnaujinamos lėčiausiai ir daugiausiai dienų būna įmonėje. Tai reiškia, kad įmonė, lyginant su kitomis ūkio šakos įmonėmis, nepakankamai efektyviai naudoja atsargas. Didžiausią atsargų apyvartumą pasiekė VI „Klaipėdos regiono keliai“, kuri vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį net 15 kartų greičiau atnaujiną atsargas nei VI „Telšių regiono keliai“.

3.6 paveikslas. VI „... regiono keliai“ atsargų apyvartumo (kartais) dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

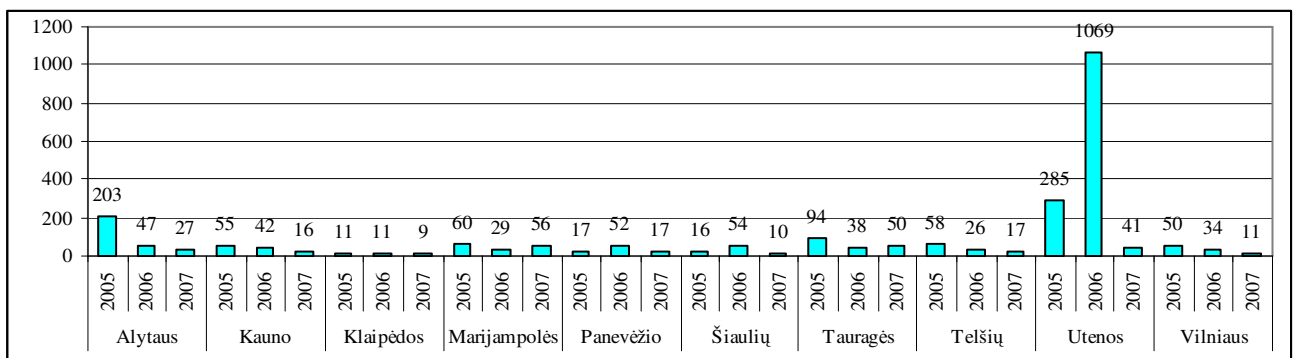
3.7 paveikslas. VI „...regiono keliai“ atsargų apyvartumo (dienomis) dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

Debitorinio įsiskolinimo rodikliai apibūdina gautinų sumų surinkimo efektyvumą. Iš 3.5 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad įmonės debitorinio įsiskolinimo rodiklis neviršija rinkos ekonomikos šalių normalios įsiskolinimo ribos – 1-2 mėnesių. Taikant grandininį pakeitimų metodą matyti, jog 2005 m. debitorinis įsiskolinimas siekė tik 6 dienas arba 58 karto, 2006 m. rodiklis padidėjo 8 dienomis arba sumažėjo 32 kartais, 2007 m. jis dar padidėjo 8 dienomis arba sumažėjo 9

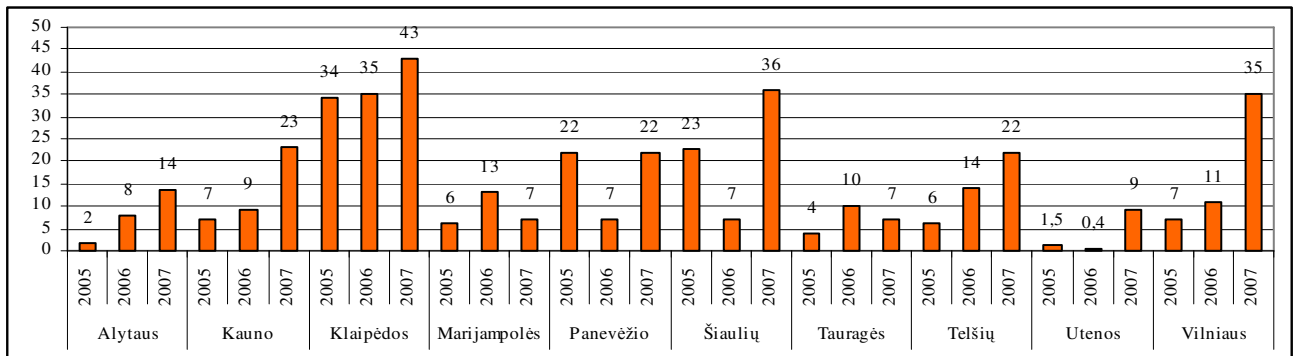
kartais. 2007 m. debitorinio įsiskolinimo apyvartumo pokytį įtakojo 46 % padidėjęs debitorinis įsiskolinimas ir 5 % sumažėjusios pardavimo pajamos. Nors rodiklis analizuojamu laikotarpiu šiek tiek suprastėjo, tačiau jis išliko normalioje riboje ir tai parodo, jog įmonėje taikoma pakankamai gera mokėjimų politika vartotojų atžvilgiu ir ji pernelyg nepriklauso nuo pavėluotai atsiskaitančių pirkėjų.

Lyginant VI „Telšių regiono keliai“ debitorinio įsiskolinimo apyvartumo rodiklius su kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių tais pačiais rodikliais, galima daryti išvadą, jog tiek analizuojama įmonė, tiek ir kitos įmonės neturi problemų su pirkėjų įsiskolinimu. Geriausia debitorinio įsiskolinimo politika taikoma VI „Utenos regiono keliai“, kurios vidutinis debitorinis įsiskolinimas siekia 4 dienas. Jį lėmė ypatingai mažas 2006 m. pirkėjų įsiskolinimas, kuris sudarė tik apie 27 tūkst. Lt.

3.8 paveikslas. VI „... regiono keliai“ debitorinio įsiskolinimo apyvartumo (kartais) dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

3.9 paveikslas. VI „...regiono keliai“ debitorinio įsiskolinimo apyvartumo (dienomis) dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

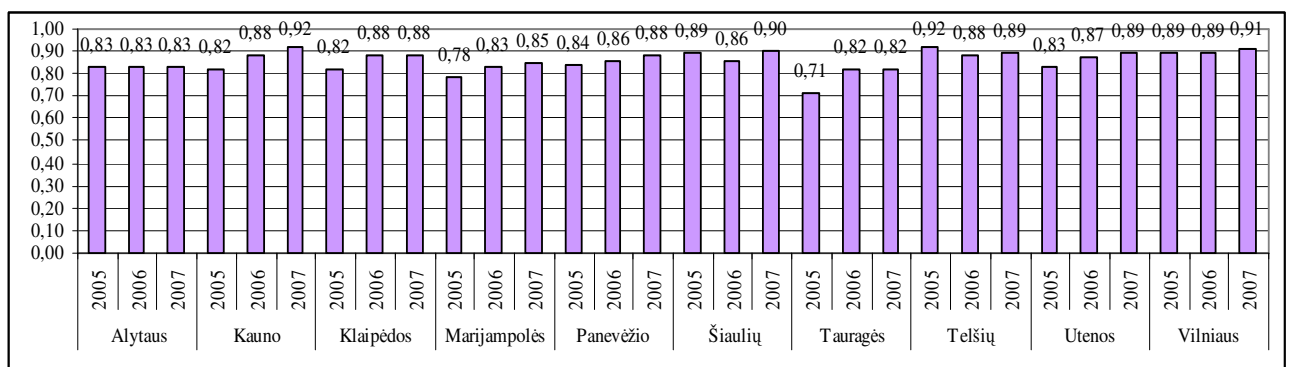
Analizuojant debitorinio įsiskolinimo tendencijas pastebima, kad 2007 metais 8 iš 10 analizuojamų įmonių padidėjo pirkėjų įsiskolinimas. Šis reiškinys sietinas su prekių ir paslaugų kainų kilimu (infliacija) ir įmonių mokumu. Nors 2007 metų debitoriniai įsiskolinimai nesiekia kritinės ribos, tačiau turi būti nuolat analizuojami galimi pirkėjų įsipareigojimų nevykdymai.

Parduotų prekių savikainos 1 pardavimų litui rodiklis parodo įmonės aktyvumą naudojant turimus išteklius. 2005 m. buvo didžiausias per analizuojamą laikotarpį ir siekė net 0,92 Lt 1

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė pardavimų litui. Šis rodiklis buvo pasiekęs kritinę ribą, kuri pagal vertinimo lygį prasideda nuo 0,9. Didelė rodiklio reikšmė rodo, jog įmonė tuo laikotarpiu ūkininkavo nepakankamai efektyviai, nesugebėjo kontroliuoti išlaidų formavimo. 2006 m. rodiklis sumažėjo 0,04 Lt ir pasiekė 0,88 Lt 1 pardavimų litui. Tam įtakos turėjo padidėjusios pajamos 41 % ir savikaina 35 %, t.y. pajamos didėjo sparčiau nei savikaina. Tai šiek tiek pagerino įmonės rezultatus, tačiau visgi veiklos efektyvumas išliko nepakankamai geras. 2007 m. pavyko išlaikyti tą patį išlaidų lygį – rodiklis sumažėjo tik 0,01 Lt. Tai įtakėjo sumažėjusios pajamos 5 % ir savikaina 3 %.

Lyginant VI „Telšių regiono keliai“ parduotų prekių savikainos 1 pardavimų litui rodiklį su kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių tuo pačiu rodikliu, galima daryti išvadą, jog tiek analizuojama įmonė, tiek ir kitos įmonės nepakankamai efektyviai naudoja turimus išteklius. Tai tiesiogiai susiję su šių įmonių veiklos specifika, kai veikla didžiąja dalimi finansuojama iš valstybės biudžeto ir jos turi atlikti tam tikrus privalomus darbus, t.y. įmonė negali pasirinkti nedirbti nepelningų darbų. Tokiu būdu ribojamas pardavimo pajamų didėjimas.

Geriausią pardavimų išlaidų lygį pasiekė VI „Tauragės regiono keliai“ 2005 m. – 0,71 Lt savikainos 1 pardavimų Lt ir išlaikė geriausią vidutinį rodiklį per analizuojamą laikotarpį, kuris siekia 0,82 Lt 1 pardavimų Lt. Vidutinis visų įmonių rodiklis siekia 0,86 Lt savikainos 1 pardavimų Lt.

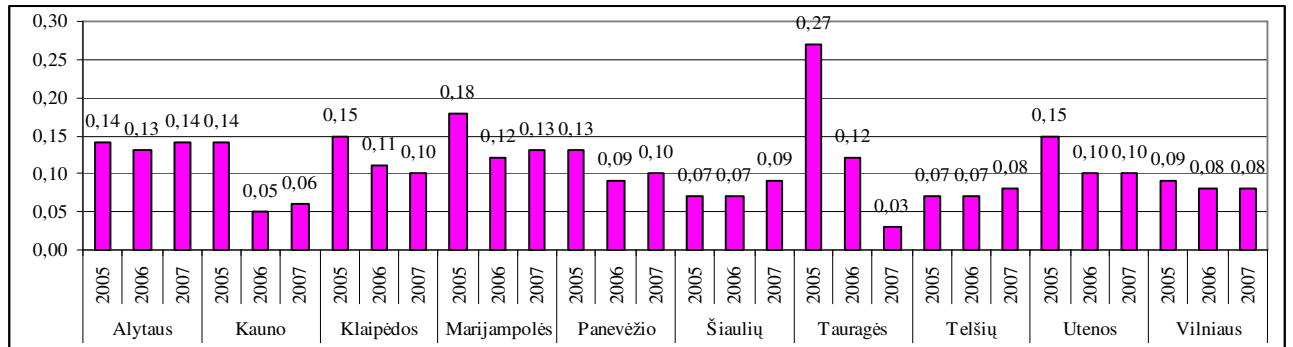
3.10 paveikslas. VI „...regiono keliai“ parduotų prekių savikainos 1 pardavimų litui dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

Veiklos sąnaudos – patirtos per ataskaitinį laikotarpį išlaidos, susijusios su įprastine įmonės veikla, vykdoma neatsižvelgiant į pardavimų apimtį, išskyrus finansinę, investicinę ir kitą veiklą. Šios sąnaudos apima pardavimo bei bendrąsias ir administracines sąnaudas, susijusias su tipine įmonės veikla, sudarančia sąlygas ataskaitinio laikotarpio pajamoms uždirbti. Joms gali būti priskiriamos tokios per ataskaitinį laikotarpį patirtos išlaidos: administracinių pastatų ir kito bendro naudojimo turto išlaikymo, nuomos, nusidėvėjimo ir nurašymo; turto nuvertėjimo; įmonės reprezentavimo; paramos, labdaros; socialinės; baudų už netinkamą sutarčių vykdymą ar produkcijos broką ir kitos, susijusios su tipine įmonės veikla. Paprastai bendrųjų ir administracinių sąnaudų dydis nėra susijęs su pardavimų apimtimi.

Veiklos sąnaudų 1 pardavimų litui rodiklis parodo veiklos sąnaudų lygį, tenkantį 1 pardavimo litu. Analizuojamu laikotarpiu įmonė išlaikė pastovų veiklos sąnaudų lygį, kuris siekia 0,07 Lt 1 pardavimų litui, ir tik 2008 m. padidėjo 0,01 Lt. Šį pokytį įtakojo apie 13 % padidėjusios veiklos sąnaudos ir 5 % sumažėjusios pardavimų pajamos. Rodiklio dydis yra pakankamai normalus.

Lyginant VI „Telšių regiono keliai“ veiklos sąnaudų 1 pardavimų litui rodiklį su kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių tuo pačiu rodikliu, galima daryti išvadą, jog analizuojama įmonė, pakankamai efektyviai valdo veiklos sąnaudas – jos net 0,04 Lt mažesnės už vidutinę šio rodiklio reikšmę.

3.11 paveikslas. VI „...regiono keliai“ veiklos sąnaudų 1 pardavimų litui dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

Atlikus valstybinės reikšmės kelių priežiūros valstybės įmonių turto apyvartumo ir išlaidų lygio rodiklių analizę bei palyginus gautų rodiklių dydžius su mokslinėje bei statistinėje literatūroje nurodomais orientaciniais jų vertinimo lygiais, galima daryti išvadą, jog šios ūkio šakos įmonių turto apyvartumo ir išlaidų lygio rodikliai yra žemesni nei rinkos įmonių rodiklių reikšmės (15 priedas). Todėl, atsižvelgiant į šių įmonių veiklos specifiką, galima sudaryti turto apyvartumo ir išlaidų lygio rodiklių vertinimo lentelę, pritaikytą šios ūkio šakos įmonių veiklos efektyvumo tarpusavio vertinimui.

3.6 lentelė

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros valstybės įmonių turto apyvartumo ir išlaidų lygio rodiklių orientaciniai vertinimo lygiai

Rodiklis	Rodiklio vertinimo lygis				
	labai geras	geras	patenkinamas	nepatenkinamas	blogas
Viso turto apyvartumas (kartais)	>1	>0,8	>0,6	>0,5	<0,5
Viso turto apyvartumas (dienomis)	>350	>450	>600	>700	<700
Ilgalaikio turto apyvartumas (kartais)	>1	>0,9	>0,7	>0,6	<0,6
Trumpalaikio turto apyvartumas (kartais)	>6	>5	>3,5	>3	<3
Atsargų apyvartumas (kartais)	>20	>15	>10	>5	<5
Atsargų apyvartumas (dienomis)	>20	>35	>50	>65	<65
Debitorinio išiskolinimo apyvartumas (kartais)	>15	>30	>60	>70	<70
Debitorinio išiskolinimo apyvartumas (dienomis)	<30	<45	<60	>60	>90
Parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui (%)	<70	>80	>85	>90	<90
Veiklos sąnaudos 1 pardavimų litui (%)	<5	>10	>15	>17	<17

Šaltinis: sudaryta autorės.

3.3.2. Įmonės pelno ir pelningumo rodiklių dinamikos, pokyčius lemiančių veiksnių ir palyginamoji analizė

3.3.2.1. Įmonės bendrojo ir grynojo pelno analizė

Bendrasis pelnas rodo skirtumą tarp pajamų ir savikainos, t.y. kokia dalis bendrojo pelno tenka vienai daliai pajamų.

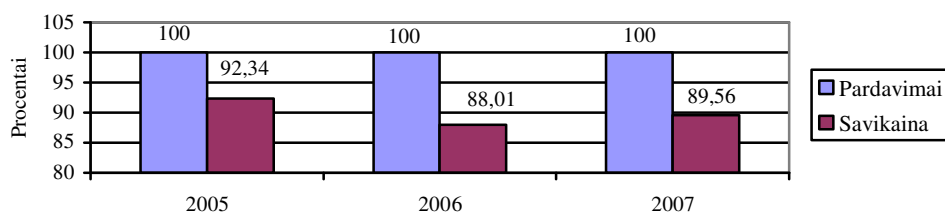
3.7 lentelė

VI „Telšių regiono keliai“ bendrojo pelno kitimo ir jį įtakančių veiksnių dinamika 2005-2007 m.

Rodikliai	2005 m.		2006 m.		2007 m.	
	Lt	%	Lt	%	Lt	%
Pagrindinės veiklos pajamos	11.130.508	81,8	12.806.780	66,6	13.198.305	72,3
Rangovinės veiklos pajamos	2.468.774	18,2	6.419.391	54,3	5.068.100	27,7
<i>Iš viso pajamos</i>	<i>13.599.282</i>	<i>100</i>	<i>19.226.171</i>	<i>100</i>	<i>18.266.405</i>	<i>100</i>
Pagrindinės veiklos savikaina	10.712.132	85,3	11.827.976	69,9	12.229.021	74,8
Rangovinės veiklos savikaina	1.845.774	14,7	5.093.710	30,1	4.129.919	25,2
<i>Iš viso savikaina</i>	<i>12.557.906</i>	<i>100</i>	<i>16.921.686</i>	<i>100</i>	<i>16.358.940</i>	<i>100</i>
Bendrasis pelnas	1.041.376		2.304.485		1.907.465	
Absoliutus bendrojo pelno prieaugis, Lt			1.263.109		-397.020	
Vidutinė metinė bendrojo pelno apimtis, Lt (1041376+2304485+1907465)/3					433.045	
Bendrojo pelno apimties augimo tempas, %	100		221,3		82,8	
Vidutinis metinis augimo tempas 2006-2007 m., % $\sqrt[2]{2,21 * 0,83 * 100}$					135	

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaip matyti iš 3.7 lentelės, įmonės pardavimai analizuojamu laikotarpiu augo netolygiai. Taikant grandininių pakeitimų metodą apskaičiuota, jog 2006 m. pardavimai padidėjo apie 42 %, o 2007 m. – sumažėjo apie 5 %. Analogiškai kito ir savikaina: 2006 m. ji padidėjo apie 35 %, o 2007 m. - sumažėjo apie 3 %.

3.12 paveikslas. Įmonės pardavimų savikainos dalis pardavimuose 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaip matyti iš 3.12 paveikslas, 2006 ir 2007 m. pardavimų savikaina sudarė vidutiniškai apie 3,5 % mažesnę pardavimų dalį nei 2005 m., t.y. pardavimai auga didesniu tempu nei jų savikaina. Šį reiškinį sąlygojo efektyvi savikainos augimo kontrolė. Tai rodo, jog įmonė savo veiklą vykdo ir turimus resursus naudoja efektyviau nei 2005 m. Siekiant nustatyti pardavimų pelningumo ir savikainos pokyčio tarpusavio priklausomybę, apskaičiuojamas tiesinės koreliacijos koeficientas. Gautas $r = 0,999$ rodo, jog tarp pardavimo pajamų ir savikainos yra tiesioginis ir labai stiprus ryšys, t.y. didėjant pardavimo pajamoms, didėjo ir pardavimų savikaina.

Pardavimo pajamų augimas didesniu tempu nei savikaina turėjo pagrindinę įtaką didėjančiam bendrojo pelno rodikliui, kuris 2006 m. buvo 121 % didesnis nei 2005 m., o 2007 m. 83 % didesnis už 2005 m., tačiau 17 % mažesnis už 2006 m. Siekiant nustatyti bendrojo pelno pokyčio priklausomybę nuo tam tikrų reiškinų, apskaičiuojamas tiesinės koreliacijos bei determinacijos koeficientai.

3.8 lentelė

Tarpusavio ryšio tarp bendrojo pelno ir kito reiškinio tyrimas

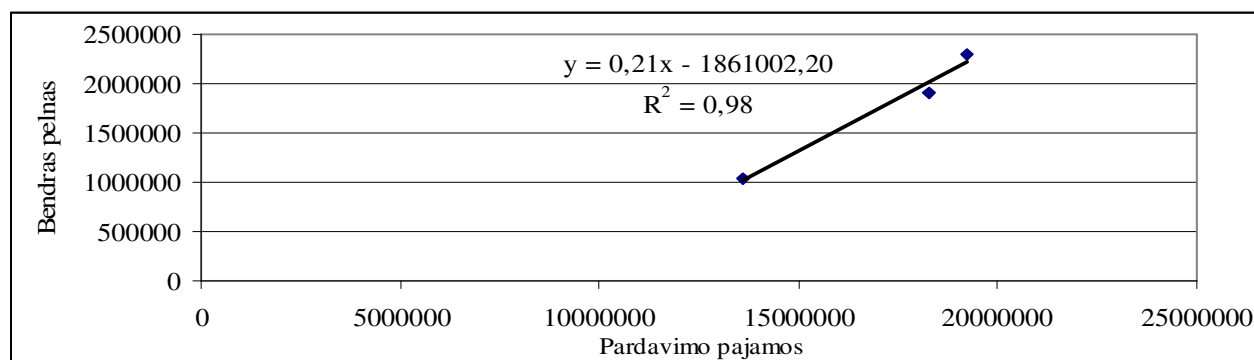
Eil. Nr.	Reiškinys	Koreliacijos koef. r	Determinacijos koef. D
1.	Pagrindinės veiklos pajamos su bendroju pelnu	0,88	77
2.	Rangovinės veiklos pajamos su bendroju pelnu	1	100
3.	Visos pardavimo pajamos su bendroju pelnu	0,988	98
4.	Pagrindinės veiklos savikaina su bendroju pelnu	0,84	71
5.	Rangovinės veiklos savikaina su bendroju pelnu	1	100
6.	Visa pardavimo savikaina su bendroju pelnu	0,981	96

Šaltinis: sudaryta autorės.

Remiantis 3.8 lentelėje apskaičiuotais koreliacijos bei determinacijos koeficientais galima daryti išvadą, jog:

- tarp pagrindinės veiklos pajamų ir bendrojo pelno bei pagrindinės veiklos savikainos ir bendrojo pelno yra tiesioginis ir stiprus ryšys;
- tarp rangovinės veiklos pajamų ir bendrojo pelno bei rangovinės veiklos savikainos ir bendrojo pelno yra tiesioginis ir labai stiprus ryšys, t.y. didėjant pardavimo pajamoms, didėjo ir bendrasis pelnas;
- bendrojo pelno variaciją lemia rangovinės veiklos pajamos ir savikaina, t.y. 97,7 % bendrojo pelno pokytį įtakoja rangovinės veiklos pajamos ir atitinkamai savikaina 96,3 % įtakoja bendrojo pelno pokytį.

VĮ „Telšių regiono keliai“ bendrojo pelno priklausomybė nuo pardavimo pajamų pateikta 3.13 paveiksle.

3.13 paveikslas. 2005-2007 m. bendrojo pelno priklausomybė nuo pardavimo pajamų

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apskaičiuota regresijos lygtis $y = 0,21x - 1861002,20$ rodo, jog įmonės pardavimo pajamoms padidėjus 1 mln. litų, jos bendrasis pelnas išauga 210 tūkst. litų. Ši lygtis leidžia apskaičiuoti, nuo

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė

kokios minimalios pardavimo pajamų apimties įmonė ima gauti bendrąjį pelną. Tam tikslui į regresijos lygtį vietoj rezultatinio požymio y reikšmės įrašomas nulis ir apskaičiuojama, kad būtina minimali pardavimo apimtis yra lygi 8.861.915 litų.

Grynasis pelnas yra galutinis įmonės veiklos rezultatas, parodantis, ar pelningas yra pardavimo procesas ar ne. Grynojo pelno rodiklis yra aktualus ir reikšmingas tiek įmonių vadovams, tiek ir išoriniams analitinės informacijos vartotojams, skolinantiems lėšas ar teikiantiems materialinius išteklius. VI „Telšių regiono keliai“ grynojo pelno dinamika pateikta 3.9 lentelėje.

3.9 lentelė

VI „Telšių regiono keliai“ grynojo pelno dinamika 2005-2007 m.

Rodikliai	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Metinė grynojo pelno apimtis, Lt	29.405	682.658	191.828
Vidutinė metinė grynojo pelno apimtis, Lt (29405+682658+191828)/3			301.297
Absoliutus grynojo pelno prieaugis, Lt		653.253	-490.830
Vidutinis metinis absoliutus grynojo pelno prieaugis, Lt (653253-490830)/2			81.212
Grynojo pelno apimties augimo tempas, %	100	2321,6	28,1
Vidutinis metinis augimo tempas 2006-2007 m., % $\sqrt[2]{23,22 * 0,28} * 100$			255

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaip matyti iš 3.9 lentelėje pateiktų duomenų, įmonė 2005-2007 m. dirbo pelningai, tačiau grynojo pelno augimas nebuvo stabilus. 2006 m., lyginant su 2005 m., jis išaugo net 2221,6 %, o 2007 m., lyginant su 2006 m., grynasis pelnas sumažėjo apie 72 %. Siekiant nustatyti grynojo pelno pokyčio priklausomybę nuo tam tikrų reiškinių, apskaičiuojamas tiesinės koreliacijos koeficientas.

3.10 lentelė

Tarpusavio ryšio tarp grynojo pelno ir kito reiškinio tyrimas

Eil. Nr.	Reiškinys	Koreliacijos koef. r	Determinacijos koef. D
1.	Kelių priežiūros pajamos su grynuoju pelnu	0,55	30
2.	Rangovinės veiklos pajamos su grynuoju pelnu	0,89	79
3.	Kitos veiklos pajamos su grynuoju pelnu	0,89	79
4.	Finansinės veiklos pajamos su grynuoju pelnu	-0,85	72
5.	Visos pardavimo pajamos su grynuoju pelnu	0,80	64

Šaltinis: sudaryta autorės.

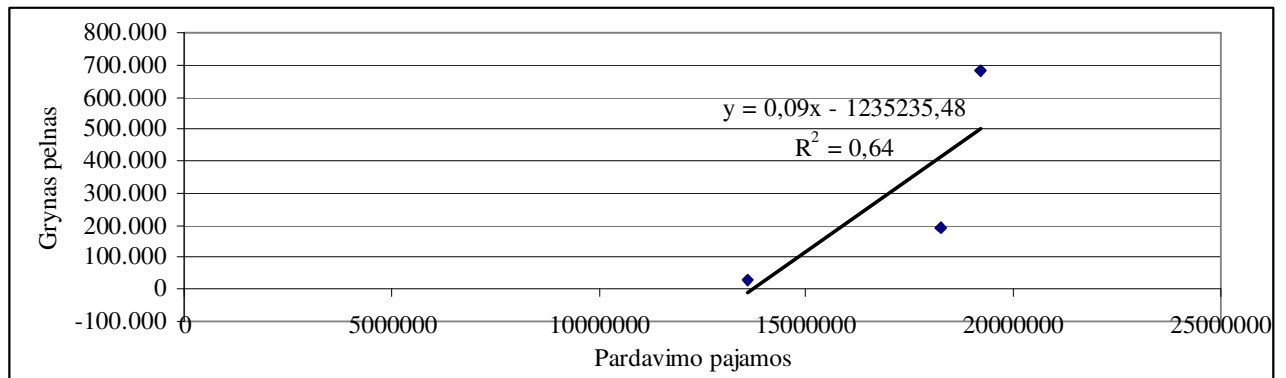
Remiantis 3.10 lentelėje apskaičiuotais koreliacijos bei determinacijos koeficientais galima daryti išvadą, jog:

- tarp rangovinės veiklos bei grynojo pelno, kaip ir tarp kitos veiklos bei grynojo pelno, yra tiesioginis ir stiprus ryšys, todėl didėjant rangovinės ir kitos veiklos pajamoms, didės ir grynasis pelnas;

- tarp kelių priežiūros pajamų ir grynojo pelno yra tiesioginis pastebimas ryšys;
- tarp finansinės veiklos ir grynojo pelno yra atvirkštinis neglaudus ryšys;
- didžiausią dalį (79 %) grynojo pelno variacijos nulemia rangovinės ir kitos veiklos pajamos, o likusią dalį lemia kiti veiksniai.

VI „Telšių regiono keliai“ grynojo pelno priklausomybė nuo pardavimo pajamų pateikta 3.14

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė paveiksle.

3.14 paveikslas. 2005-2007 m. grynojo pelno priklausomybė nuo pardavimo pajamų

Šaltinis: sudaryta autorės.

Apskaičiuota regresijos lygtis $y = 0,09x - 1235235,48$ rodo, jog įmonės pardavimo pajamoms padidėjus 1 mln. litų, jos grynas pelnas išauga 90 tūkst. litų.

3.3.2.2. Pardavimų pelningumo analizė

Tiek užsienio, tiek lietuvių ekonominėje literatūroje yra akcentuojama, kad pelningumas yra svarbiausias kriterijus ir pagrindinė veiklos tęstinumo sąlyga. *Pardavimų pelningumo* rodikliai atspindi pardavimo efektyvumą įvairiuose įmonės veiklos etapuose. Didėjant pardavimo bei savikainos apimtims, administracinėms išlaidoms, finansinės ir investicinės veiklos rezultatams kinta ir visi pelningumo rodikliai. Pardavimų pelningumas domina visus rinkos dalyvius, nes parodo įmonės ūkinės-gamybinės ir komercinės veiklos pelningumą. *Kapitalo pelningumas* svarbus investuotojams, nes atskleidžia jų investicijų pelningumą. *Turto pelningumas* domina visus analitinės informacijos vartotojus, kadangi parodo turto panaudojimo efektyvumą. Tačiau labiausiai pelningumo rodiklis svarbus įmonės vadovams, nes parodo jų sugebėjimą racionaliai valdyti turta.

VI „Telšių regiono keliai“ pelningumo analizei bus naudojami trys pagrindiniai santykiniai rodikliai: bendrasis, veiklos ir grynas pelningumas (žr. 1.3 lentelę).

Kadangi įmonė įsteigta viešiesiems poreikiams tenkinti, t.y. nustatyto finansavimo ribose atlikti valstybinės reikšmės kelių priežiūrą, ir jos vykdomi tiksliniai darbai finansuojami iš šalies biudžeto, todėl jos veikla nėra tikslingai nukreipta į pelno didinimą. Norėdama gauti papildomų lėšų savo poreikiams patenkinti, ji atlieka papildomus rangovinius darbus.

Kaip matyti iš 3.11 lentelėje pateiktų duomenų, analizuojamu laikotarpiu įmonės veikla buvo pelninga - visi pelningumo rodikliai yra teigiami.

Įmonės *bendrasis pelningumas* rodo, jog ji gavo pelno iš pagrindinės veiklos. Tačiau šis rodiklis analizuojamu laikotarpiu kito netolygiai. 2005 m. 1 pardavimų litas uždirbo tik 0,08 Lt. 2006 m. rodiklis padidėjo apie 57 % ir siekė 0,12 Lt 1 pardavimų litui, o 2007 m., lyginant su 2006 m., sumažėjo apie 0,13 %, t.y. 1 pardavimų litas uždirbo apie 0,10 Lt.

VI „Telšių regiono keliai“ pardavimų pelningumo santykiniai rodikliai ir jų pokytis 2005-2007 m.

Rodikliai	2005 m.	2006 m.	2007 m.	Pokytis	
				2005-2006	2006-2007
Pardavimo pajamos	13.599.282	19.226.171	18.266.405	5.626.889	-959.766
Bendrasis pelnas	1.041.376	2.304.485	1.907.465	1.263.109	-397.020
Bendrasis pelningumas	7,66	11,99	10,44	4,33	-1,54
Bendrojo pelningumo apimties augimo tempas, %	100	156,5	87,1		
Vidutinis metinis augimo tempas 2006-2007 m., % $\sqrt[3]{1,57 * 0,87} * 100$			117		
Veiklos pelnas	40135	855319	267567	815184	-587752
Veiklos pelningumas	0,30	4,45	1,46	4,15	-2,98
Veiklos pelningumo apimties augimo tempas, %	100	1483,3	32,8		
Vidutinis metinis augimo tempas 2006-2007 m., % $\sqrt[3]{14,83 * 0,33} * 100$			221		
Pelnas prieš pelno mokestį	61.701	912.478	302.204	850.777	-610.274
Pelningumas prieš pelno mokestį	0,45	4,75	1,65	4,3	-3,1
Grynas pelnas	29405	682658	191828	653253	-490830
Grynasis pelningumas	0,22	3,55	1,05	3,33	-2,50
Grynojo pelningumo apimties augimo tempas, %	100	1613,6	29,58		
Vidutinis metinis augimo tempas 2006-2007 m., % $\sqrt[3]{16,14 * 0,3} * 100$			220		

Šaltinis: sudaryta autorės.

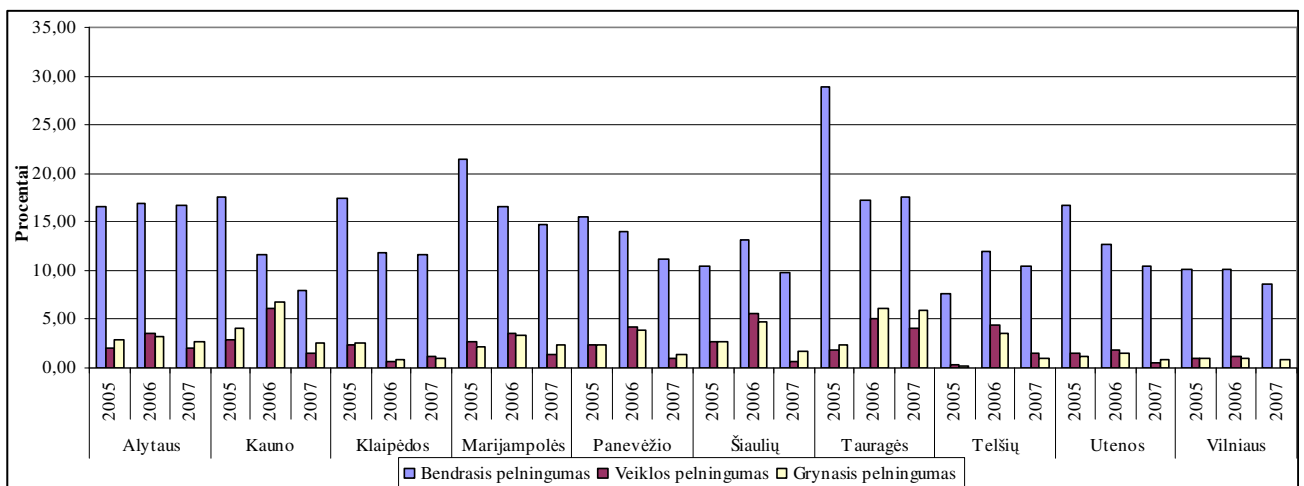
Veiklos pelningumas rodo vadovybės sugebėjimą kontroliuoti veiklos sąnaudų formavimąsi. VI „Telšių regiono keliai“ veiklos sąnaudas sudaro bendrosios ir administracinės sąnaudos. Taikant grandininių pakeitimų metodą apskaičiuota, jog 2006 m. šios sąnaudos padidėjo apie 45 %, o 2007 m. – apie 13 %. Veiklos sąnaudų didėjimas mažina veiklos pelną bei pelningumą, kuris 2006 m., lyginant su 2005 m., padidėjo apie 1483 %, o 2007 m., lyginant su 2006 m., - sumažėjo apie 67 %.

Grynasis pelningumas rodo, kiek pelno liko įmonėje po visų kaštų. Kaip matome iš 3.11 lentelėje pateiktų duomenų, analizuojamu laikotarpiu mažiausias grynasis pelnas buvo 2005 m. – 1 pardavimų litas uždirbo tik 0,002 Lt. 2006 m. rodiklis padidėjo apie 1613,6 % ir siekė 0,04 Lt 1 pardavimų litui, o 2007 m., lyginant su 2006 m., sumažėjo apie 70 %, t.y 1 pardavimų litas uždirbo apie 0,01 Lt.

Apibendrinant pardavimų pelningumo analizę galima daryti išvadą, jog VI „Telšių regiono keliai“ analizuojamu laikotarpiu veiklą vykdė pelningai tačiau nepakankamai efektyviai. Efektyviausias laikotarpis buvo 2006 metai, kai pavyko ženkliai padidinti pelningumo rodiklius. Iš reiškinų tarpusavio ryšio tyrimo žinoma, jog pagrindinę ir teigiamą įtaką įmonės veiklos rezultatams analizuojamu laikotarpiu turėjo rangovinių darbų pajamų didėjimas, kuris priklauso nuo šių darbų atlikto kiekio ir vertės. Esant nepakankamam kelių priežiūros darbų finansavimui, įmonė papildomai dalyvauja įvairių kelių remonto, rekonstrukcijos, žemės darbų ir kitų rangovinių darbų atlikimo konkursuose. Šioje srityje ji susiduria su labai stipriais konkurentais – kelių statybinėmis

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė organizacijomis UAB „Žemaitijos keliai“, AB „Mažeikių automobilių keliai“, UAB „Šiaulių plentas“, UAB „Plungės Jonas“. Turint tokius konkurentus, kurie randasi kiekviename apskrities rajone, turi geras technines bazines, kvalifikuotus darbuotojus, labai sunku konkuruoti. Be to įmonė su turimais savo techniniais ir fiziniais pajėgumais, neplanuojant jų ženkliai didinti, negali vykdyti rangovinius darbus, kurie reikalauja daug techninių ir darbo jėgos resursų (pvz.: didelės apimties kelio sankasos ir pagrindų įrengimas), tuo pačiu negali pasiekti ženklaus pelningumo padidėjimo. Atliekant nesudėtingus, atitinkančius įmonės pagrindinės veiklos darbus, t.y. kelio ženklų, metalinių atitvarų pastatymo, žvyrkelių, juodų dangų remonto ir kitus darbus, įmonė gali pagerinti veiklos rodiklius.

Lyginant VI „Telšių regiono keliai“ pardavimų pelningumo rodiklius su kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių tais pačiais rodikliais, galima daryti išvadą, jog analizuojama įmonė, nepakankamai pelningai ir efektyviai vykdo savo veiklą. Įmonės bendrasis pelningumas 3,9 %, veiklos pelningumas 0,28 %, o grynas pelningumas 1% mažesni už vidutines šių rodiklių reikšmes. Tai reiškia, kad įmonės veiklos rezultatas nesiekia vidutinio šakos lygio.

3.15 paveikslas. VI „...regiono keliai“ pardavimų pelningumų dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Geriausius šakos pelningumo rodiklius pasiekė VI „Tauragės regiono keliai“, kurios vidutinis bendrasis pelningumas analizuojamu laikotarpiu siekia 21,22 %, veiklos pelningumas – 3,7 %, o grynas pelningumas – 4,84 %. Blogiausi šakos pelningumo rodikliai yra VI „Vilniaus regiono keliai“, kurios vidutinis bendrasis pelningumas analizuojamu laikotarpiu siekia 9,63 %, veiklos pelningumas – 0,73 %, o grynas pelningumas – 0,92 %.

3.3.2.3. Turto pelningumo rodiklio analizė

Turto pelningumo rodiklis atspindi, kiek gryojo pelno tenka kiekvienam viso turto piniginiam vienetui. Jis apibūdina sugebėjimą pelningiau naudoti visą turtą, parodo, kokia viso turto dalis susigrąžinama pelno pavidalu. VI „Telšių regiono keliai“ turto gryojo pelningumo analizė

3.12 lentelė

VI „Telšių regiono keliai“ turto grynasis pelningumas ir jo pokytis 2005-2007 m.

Rodikliai	2005 m.	2006 m.	2007 m.	Pokytis	
				2005-2006	2006-2007
Turto vertė, Lt	24.710.666	27.967.928	32.527.327	3.257.262	4.559.399
Pelnas prieš pelno mokestį	61.701	912.478	302.204	850.777	-610.274
Turto pelningumas prieš pelno mokestį	0,25	3,26	0,1	3,01	-3,16
Grynas pelnas	29.405	682.658	191.828	653.253	-490.830
Turto grynasis pelningumas	0,11	2,44	0,59	2,33	-1,85
Turto pelningumo apimties augimo tempas, %	100	2219,1	24,2		
Vidutinis metinis augimo tempas 2006-2007 m., % $\sqrt[2]{22,2 * 0,24} * 100$			230,8		

Šaltinis: sudaryta autorės.

Kaip matyti iš 3.12 lentelėje pateiktų duomenų, turto grynasis pelningumas kito netolygiai. Taikant grandininių pakeitimų metodą apskaičiuota, jog 2006 m. šis pelningumas padidėjo apie 2219 %, o 2007 m. sumažėjo apie 76 %. Siekiant nustatyti turto grynojo pelningumo pokyčio priklausomybę nuo tam tikrų reiškinių, apskaičiuojamas tiesinės koreliacijos koeficientas.

3.13 lentelė

Tarpusavio ryšio tarp turto grynojo pelningumo ir kito reiškinių tyrimas

Eil. Nr.	Reiškinys	Koreliacijos koef. r
1.	Grynas pelnas su turtu	0,14
2.	Grynas pelnas su turto pelningumu	1
3.	Turtas su turto pelningumu	0,10

Šaltinis: sudaryta autorės.

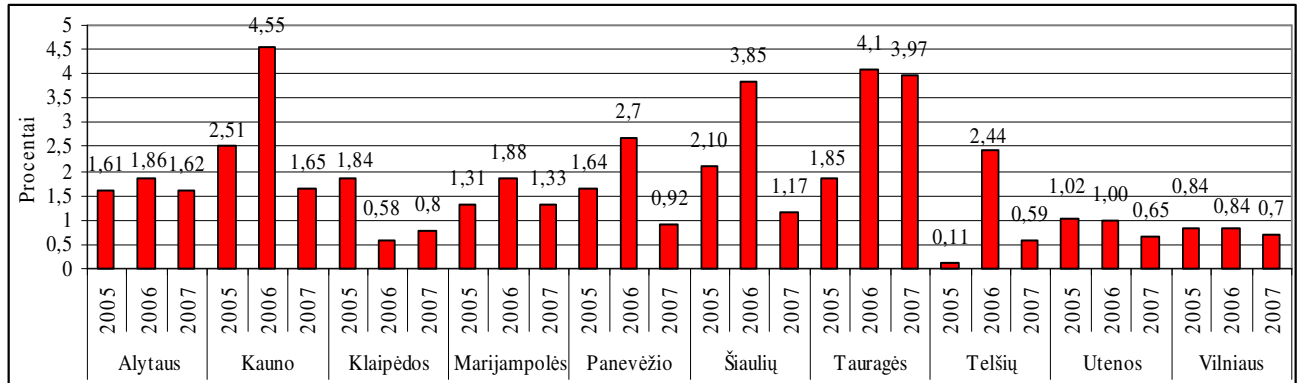
Remiantis 3.13 lentelėje apskaičiuotais koreliacijos koeficientais galima daryti išvadą, jog:

- tarp turto bei grynojo pelno ir tarp turto bei turto pelningumo yra tiesioginis silpnas ryšys, todėl turto didėjimas labai maža dalimi įtakoja grynojo pelno didėjimą;
- tarp grynojo pelno ir turto pelningumo yra tiesioginis ir labai stiprus ryšys, todėl didėjant grynajam pelnui, didėja ir turto pelningumas.

Siekiant nustatyti turto pelningumą lemiančius veiksnius, nulėmusius pelningumo kitimą pirminėse jo formavimosi stadijose ir gautų rezultatų pagrindu daryti pagrįstus veiklos efektyvumo didinimo sprendimus, atliekama turto pelningumo analizė remiantis Du Ponto piramidinės analizės modeliu. VI „Telšių regiono keliai“ turto pelningumo Du Ponto modeliu analizės schema pateikiama darbo 16 priede.

Kaip matyti iš schemos, grynasis pelningumas daro tiesioginę įtaką turto pelningumo kitimui, o turto apyvartumas – tik nedidelę įtaką. Kadangi didėjant grynajam pelningumui didėja ir turto pelningumas, o turto apyvartumui greitėjant – gerėja įmonės finansinė būklė ir didėja turto pelningumas.

Lyginant VI „Telšių regiono keliai“ turto grynąjį pelningumo rodiklį su kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių tuo pačiu rodikliu, galima daryti išvadą, jog įmonė nepakankamai efektyviai išnaudoja turta pelno gavimui. Įmonės turto grynasis pelningumas 0,68 % mažesnis už vidutinę šio rodiklio reikšmę. Tai reiškia, kad įmonės veiklos rezultatas nesiekia vidutinio šakos lygio (18 priedas).

3.16 paveikslas. VI „...regiono keliai“ turto pelningumo dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Geriausią šakos turto grynąjį pelningumą pasiekė VI „Tauragės regiono keliai“, kurios vidutinis turto pelningumas analizuojamu laikotarpiu siekia 3,31 %. Blogiausias šakos turto grynasis pelningumas yra VI „Vilniaus regiono keliai“, kurios vidutinis turto pelningumas analizuojamu laikotarpiu siekia tik 0,79 %.

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių vidutinių pelningumo rodiklių palyginimas su kitų sektorių valstybės įmonių tais pačiais rodikliais pateikiamas 3.14 lentelėje.

3.14 lentelė

Valstybės įmonių pelningumo rodikliai 2005-2006 m.

Veiklos rūšis	Valstybės įmonės ¹			
	Įmonių skaičius	Bendrasis pelningumas, %	Pelningumas prieš mokesčius, %	Turto pelningumas prieš mokesčius, %
2005 m.				
Iš viso	115	37,2	6,4	1,2
Miškininkystė ir žuvininkystė	42	64,5	9,9	11,2
Apdirbamoji gamyba; elektros, dujų ir vandens tiekimas	14	28,7	0,8	0,1
Statyba	2	•	•	•
Prekyba, viešbučiai ir restoranai	9	19,3	0,5	0,9
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	11	43,9	13,3	3,7
Nekilnojamas turtas, nuoma ir kita verslo veikla	24	31,7	7,7	9,1
Švietimas, sveikatos priežiūra ir kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	13	17,8	3,2	0,2
Valstybinės reikšmės kelių priežiūra	10	16,29	2,85	1,87
2006 m.				
Iš viso	107	36,9	7,0	1,2
Miškininkystė ir žuvininkystė	42	61,2	6,7	7,2
Apdirbamoji gamyba; elektros, dujų ir vandens tiekimas	12	26,9	1,0	0,2

3.14 lentelės tęsinys sekančiame puslapyje

3.14 lentelės tęsinys

Veiklos rūšis	Valstybės įmonės ¹			
	Įmonių skaičius	Bendrasis pelningumas, %	Pelningumas prieš mokesčius, %	Turto pelningumas prieš mokesčius, %
Statyba	1	●	●	●
Prekyba, viešbučiai ir restoranai	6	20,5	0,8	1,3
Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	10	51,9	20,4	3,9
Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	23	30,3	7,9	9,1
Švietimas, sveikatos priežiūra ir kita komunalinė, socialinė ir asmeninė aptarnavimo veikla	13	17,0	4,7	0,3
Valstybinės reikšmės kelių priežiūra	10	13,61	4,75	3,17

¹ Be individualių, finansinio tarpininkavimo veiklos ir žemės ūkio veiklos įmonių.

- Konfidencialūs duomenys.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių finansinėmis ataskaitomis ir LR Statistikos departamentas. *Aiškinamasis raštas dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto 2006 metais ataskaitos*. Prieiga per internetą: www.stat.gov.lt/uploads/docs/Aiskinamasis_rastas2006.doc?PHPSESSID=. - [žiūrėta 2008-02-15]

Kaip matyti iš 3.14 lentelėje pateiktų duomenų, valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių bendrojo pelningumo vidutinis rodiklis yra pats mažiausias, tai reiškia, kad lyginant su kitų ūkio šakų valstybės įmonėmis, šios įmonės nepakankamai efektyviai vykdo pagrindinę veiklą. Tačiau kelių priežiūros įmonių vidutinis pardavimų pelningumas iki pelno mokesčio yra didesnis nei kai kurių kitų ūkio šakų įmonių. Lyginant turto pelningumo prieš pelno mokesčių rodiklį, matyti, kad kelių priežiūros įmonės efektyviau naudoja turtą pelno uždirbimui nei kai kurios kitų šakų įmonės.

3.3.2.4. Kapitalo pelningumo analizė

VI „Telšių regiono keliai“ nuosavą kapitalą sudaro: 1) įmonės savininko kapitalas; 2) turtas, kuris pagal įstatymus gali būti tik valstybės nuosavybė, atitinkantis kapitalas; 3) perkainojimo rezervas; 4) kiti rezervai; 5) nepaskirstytasis pelnas (nuostoliai) (8 VAS „Nuosavas kapitalas“).

Turtą, kuris pagal įstatymus gali būti tik valstybės nuosavybė, atitinkančio kapitalo dydį sudaro turto, kuris pagal įstatymus gali būti tik valstybės nuosavybė, teisės aktų nustatyta tvarka perduoto įmonei patikėjimo teise valdyti, naudoti ir juo disponuoti, vertė. Įmonės savininko kapitalas gali būti mažinimas, kai valstybės įmonei perduotas turtas teisės aktų nustatyta tvarka yra gražinamas savininkui arba savininko nurodymu perduodamas kitam asmeniui. Įmonė privalo užtikrinti jai patikėto valstybės kapitalo išsaugojimą ir efektyvų naudojimą. Valstybės kapitalą įmonė naudoja už palūkanas, mokamas iš įmonės pelno.

Įmonėje sudaromas privalomasis rezervas. Privalomasis rezervas sudaromas iš įmonės paskirstytinojo pelno, taikant įmonės savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos nustatyto dydžio metinius atskaitymus. Atskaitymai į privalomąjį rezervą sudaro 1/20 paskirstytinojo pelno. Jie turi būti vykdomi tol, kol privalomojo rezervo dydis sudarys 1/10 savininko kapitalo

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė vertės. Nustatytą dydį viršijanti privalomojo rezervo dalis gali būti perskirstyta skirstant įmonės pelną. Privalomasis rezervas naudojamas tik įmonės nuostoliams dengti. Kiti rezervai sudaromi įstatuose nustatyta tvarka iš įmonės paskirstytinojo pelno, naudojami įmonės įstatuose nustatytiems tikslams ir naikinami įmonės įstatuose nustatyta tvarka.

Kapitalo pelningumo rodiklis nustato, kiek pelno tenka kiekvienam savininkų investuotam į įmonę piniginiam vienetui. VI „Telšių regiono keliai“ kapitalo pelningumo analizė pateikta 3.15 lentelėje.

3.15 lentelė

VI "Telšių regiono keliai" nuosavo kapitalo pelningumo rodikliai 2005-2007 m.

Rodikliai	2005 m.	2006 m.	2007 m.	Pokytis	
				2005-2006	2006-2007
Grynas pelnas	29.405	682.658	191.828	653.253	-490.830
Nuosavas kapitalas, Lt	2.5910.552	2.2645.590	28.506.152	-3.264.962	5.860.562
<i>Nuosavo kapitalo pelningumas</i>	<i>0,11</i>	<i>3,01</i>	0,67	2,90	-2,34
Nuosavo kapitalo pelningumo apimties augimo tempas, %	100	2736,4	22,26		
Vidutinis metinis augimo tempas 2006-2007 m., % $\sqrt[2]{27,36} * 0,22 * 100$			242,34		

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš 3.15 lentelėje pateiktų duomenų, kapitalo pelningumas kito netolygiai. Taikant grandininių pakeitimų metodą apskaičiuota, jog 2006 m. šis pelningumas padidėjo apie 2736 %, o 2007 m. sumažėjo apie 78 %. Siekiant nustatyti turto grynojo pelningumo pokyčio priklausomybę nuo tam tikrų reiškinių, apskaičiuojamas tiesinės koreliacijos koeficientas.

3.16 lentelė

Tarpusavio ryšio tarp nuosavo kapitalo pelningumo ir kito reiškinių tyrimas

Eil. Nr.	Reiškiny	Koreliacijos koef. r
1.	Grynas pelnas su nuosavu kapitalu	-0,90
2.	Grynas pelnas su nuosavo kapitalo pelningumu	1
3.	Nuosavas kapitalas su kapitalo pelningumu	-0,80

Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis 3.16 lentelėje apskaičiuotais koreliacijos koeficientais galima daryti išvadą, jog:

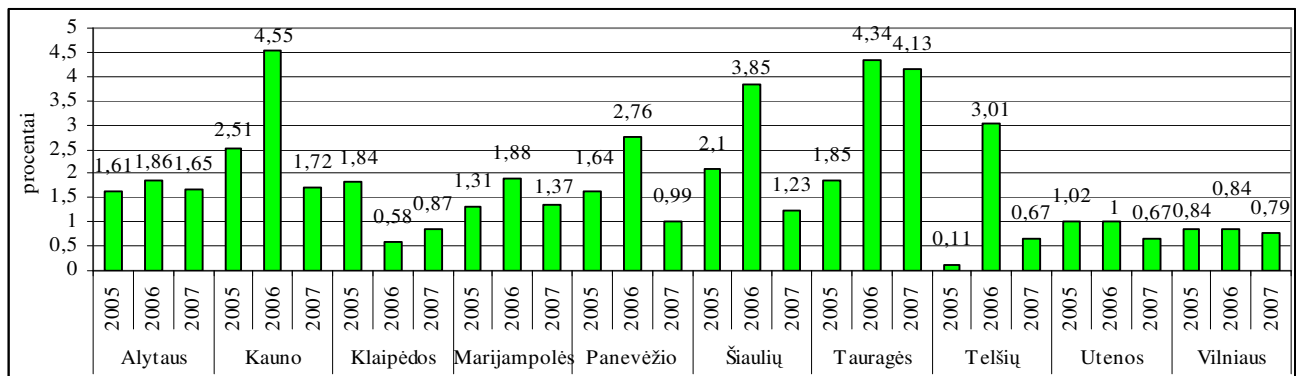
- tarp nuosavo kapitalo bei grynojo pelno ir tarp nuosavo kapitalo bei kapitalo pelningumo yra atvirkštinis neglaudus ryšys, todėl nuosavo kapitalo didėjimas beveik visiškai neįtakoja grynojo pelno didėjimą;

- tarp grynojo pelno ir kapitalo pelningumo yra tiesioginis ir labai stiprus ryšys, todėl didėjant grynajam pelnui, didėja ir kapitalo pelningumas.

Siekiant nustatyti kapitalo pelningumą lemiančius veiksniai, atliekama kapitalo pelningumo analizė remiantis Du Ponto piramidinės analizės modeliu. Tokia nuosavybės pelningumo analizė padeda geriau suvokti kaip galima didinti savininkų nuosavybės pelningumą. VI „Telšių regiono

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė keliai“ nuosavo kapitalo pelningumo piramidinė analizė pagal Du Ponto modelį pateikta 17 priede. Iš šio priedo duomenų matyti, kad nuosavo kapitalo pelningumui įtaką daro pastovaus kapitalo pelningumo ir pastovaus kapitalo struktūros kitimas. Pastovaus kapitalo pelningumas priklauso nuo pastovaus kapitalo apyvartumo ir pardavimų pelningumo. Remiantis šiuo modeliu galima daryti išvadą, jog kapitalo struktūra kapitalo pelningumo pasikeitimui turėjo beveik nepastebimą įtaką. Nuosavo kapitalo pelningumas pasikeitė beveik vien tik dėl pardavimų pelningumo pasikeitimo bei kapitalo apyvartumo.

Lyginant VI „Telšių regiono keliai“ nuosavo kapitalo pelningumo rodiklį su kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių tuo pačiu rodikliu matyti, jog įmonės nuosavo kapitalo pelningumas yra labai žemas. Todėl galima daryti išvadą, kad savininkų nuosavybė panaudojama nepakankamai efektyviai. Įmonės kapitalo pelningumas 0,53 % mažesnis už vidutinę šio rodiklio reikšmę. Tai reiškia, kad įmonės veiklos rezultatas nesiekia vidutinio šakos lygio (18 priedas).

3.17 paveikslas. VI „...regiono keliai“ kapitalo pelningumo dinamika 2005-2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorės

Geriausią šakos nuosavo kapitalo pelningumą pasiekė VI „Tauragės regiono keliai“, kurios vidutinis kapitalo pelningumas analizuojamu laikotarpiu siekia 3,44 %. Blogiausias šakos kapitalo pelningumas yra VI „Vilniaus regiono keliai“, kurios vidutinis kapitalo pelningumas analizuojamu laikotarpiu siekia tik 0,82 %.

Atlikus valstybinės reikšmės kelių priežiūros valstybės įmonių pardavimų, turto ir kapitalo pelningumo rodiklių analizę bei palyginus gautų rodiklių dydžius su mokslinėje bei statistinėje literatūroje nurodomais orientaciniais jų vertinimo lygiais, galima daryti išvadą, jog šios ūkio šakos įmonių pardavimų, turto ir kapitalo pelningumo rodikliai yra žemesni nei rinkos įmonių rodiklių reikšmės. Todėl, atsižvelgiant į šių įmonių veiklos specifiką, galima sudaryti pardavimų, turto ir kapitalo pelningumo rodiklių vertinimo lentelę, pritaikytą šios ūkio šakos įmonių veiklos pelningumo ir efektyvumo tarpusavio vertinimui (3.17 lentelė).

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros valstybės įmonių pardavimų, turto ir kapitalo pelningumo rodiklių orientaciniai vertinimo lygiai

Rodiklis	Rodiklio vertinimo lygis				
	labai geras	geras	patenkinamas	nepatenkinamas	blogas
Bendrasis pelningumas	>25	>15	>10	>5	<5
Veiklos pelningumas	>5	>3	>2	>1	<1
Grynasis pelningumas	>5	>3	>2	>1	<1
Turto grynasis pelningumas	>3	>2	>1	>0,5	<0,5
Nuosavo kapitalo grynasis pelningumas	>3	>2	>1	>0,5	<0,5

Šaltinis: sudaryta autorės

Analizuojant ir lyginant valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių turto, kapitalo ir pardavimų pelningumo bei apyvartumo ir išlaidų lygio rodiklius, galima teigti, kad jie yra pakankamai patikimi, kadangi visose analizuojamose įmonėse finansinė atskaitomybė rengiama vadovaujantis LR buhalterinės apskaitos ir Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymais, Verslo apskaitos standartais, taikomi tokie patys apskaitos metodai, ilgalaikio materialaus turto nusidėvėjimo metodai, vienoda rezervų sudarymo sistema.

3.4. Įmonės pardavimo pajamų, bendrojo ir grynojo pelno prognozavimas

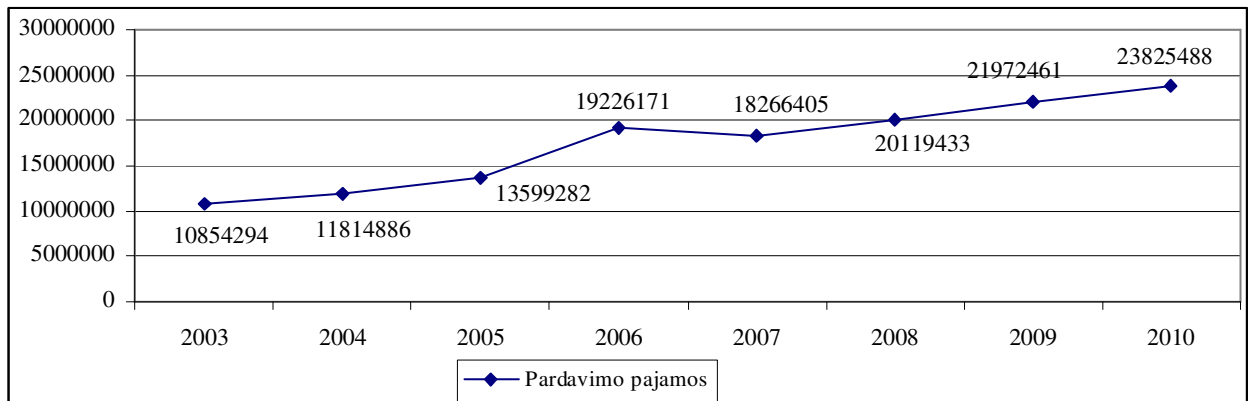
VĮ „Telšių regiono keliai“ pagrindinė veikla artimiausiu laikotarpiu išliks ta pati - valstybinės reikšmės kelių techninė priežiūra. Pagal galimybes įmonė sieks atlikti daugiau rangovinių darbų dalyvaujant įmonės prižiūrimų kelių specifinių darbų remonto, rekonstrukcijos, kelių ženklų pastatymo, metalinių atitvarų įrengimo, duobių taisymo, sankasos tvarkymo ir kt. darbų konkursuose arba šiuos darbus atliekant subrangos pagrindais.

Pagrindiniai ūkinės veiklos rizikos faktoriai yra pagrindinių resursų: medžiagų, degalų, darbo užmokesčio ir kitų paslaugų išaugę kaštai, kurie nepilnai arba visai neįvertinami skaičiuojant kainose. Taip pat vienas iš faktorių yra nenuspėjamos oro sąlygos žiemos sezono metu, kada dėl pasikeitusių oro sąlygų reikalingos papildomos išlaidos tinkamai kelių priežiūrai.

Įmonės pardavimo pajamų, bendrojo ir grynojo pelno prognozavimas 2008-2010 m. atliekamas teorinėje magistro darbo dalyje aprašytais metodais. Skirtingais metodais gauti rezultatai palyginami tarpusavyje tam, kad prognozės būtų tikslesnės. Tuo pačiu tikslu imamas didesnis praėjusių laikotarpių duomenų kiekis tikintis, kad esminės priklausomybės ir tendencijos kartosis ateityje.

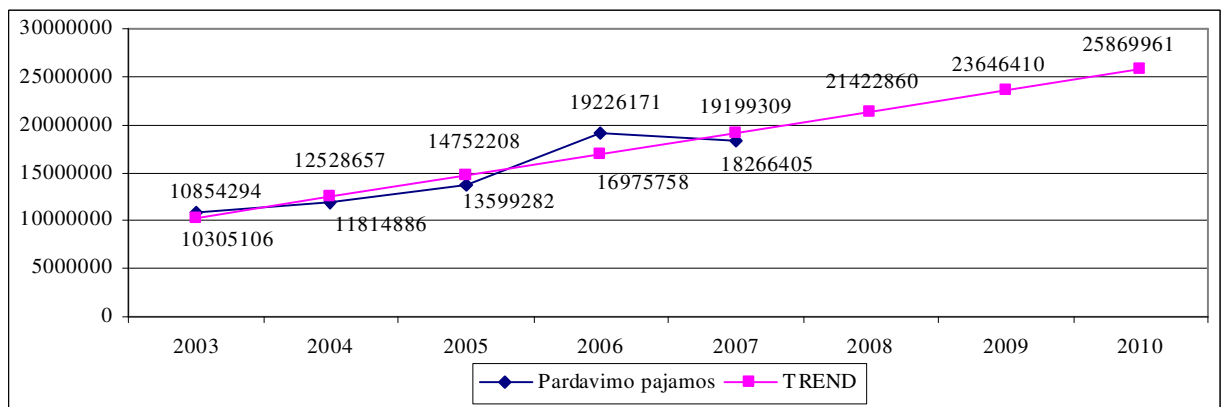
3.4.1. Pardavimo pajamų prognozavimas

Ekstrapoliacijos prognozavimo metodu apskaičiuota VĮ „Telšių regiono keliai“ pardavimo pajamų 2008-2010 m. prognozė pateikta 3.18 paveiksle.

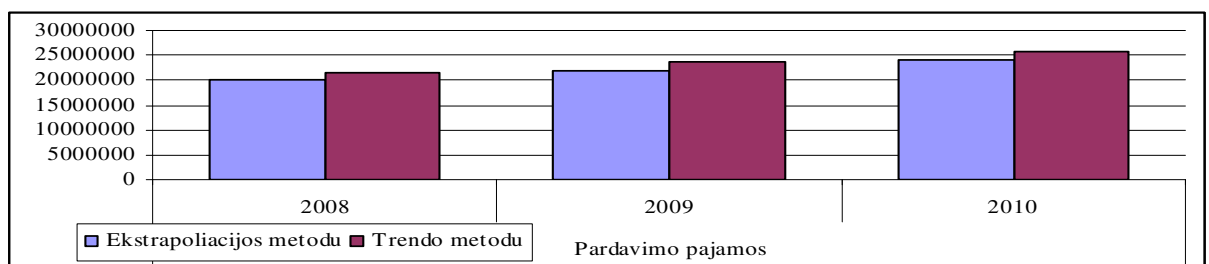
3.18 paveikslas. Pardavimo pajamų 2008-2010 m. prognozė taikant ekstrapoliacijos metodą
Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis ekstrapoliacijos metodu atliktu prognozavimu galima teigti, kad įmonės pardavimo pajamos 2008-2010 m. didės. Prognozuojama, kad 2010 m. pardavimo pajamos sieks apie 23825 tūkst. Lt ir lyginant su 2007 m. padidės apie 30 %, o per prognozuojamą laikotarpį jos didės vidutiniškai po 1853 tūkst. Lt. Tiesinio trendo metodu apskaičiuota įmonės pardavimo pajamų 2008-2010 m. prognozė pateikta 3.19 paveiksle.

3.19 paveikslas. Pardavimo pajamų 2008-2010 m. prognozė taikant tiesinio trendo metodą
Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš 3.19 paveikslo, tiesinio trendo metodu atlikta prognozė taip pat numato pardavimo pajamų 2008-2010 m. didėjimą. Prognozuojama, kad 2010 m. pardavimo pajamos sieks apie 25870 tūkst. Lt ir lyginant su 2007 m. padidės apie 42 %, o per prognozuojamą laikotarpį jos didės vidutiniškai po 2224 tūkst. Lt.

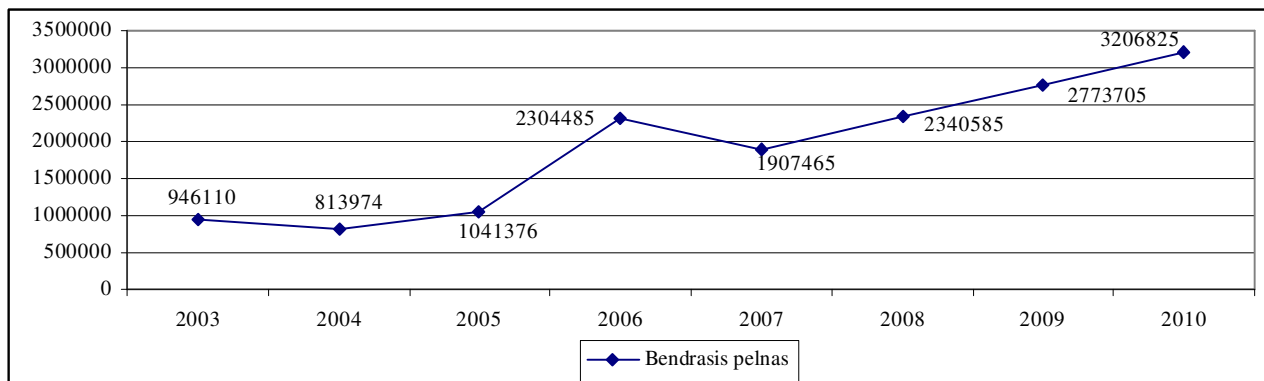

3.20 paveikslas. Prognozuojamų 2008-2010 m. pardavimo pajamų ekstrapoliacijos ir tiesinio trendo metodais gautų rodiklių palyginimas
Šaltinis: sudaryta autorės

Palyginus abiem metodais gautas 2008-2010 m. prognozuojamas pardavimo pajamas, pastebima, jog rodiklių skirtumas sudaro tik 7,6 %. Tiesinio trendo prognozavimo metodu gauti rodikliai yra apie 9 % didesni nei ekstrapoliacijos metodu gauti rodikliai.

3.4.2. Bendrojo pelno apimties prognozavimas

Ekstrapoliacijos prognozavimo metodu apskaičiuoto VĮ „Telšių regiono keliai“ bendrojo pelno 2008-2010 m. prognozė pateikta 3.21 paveiksle.

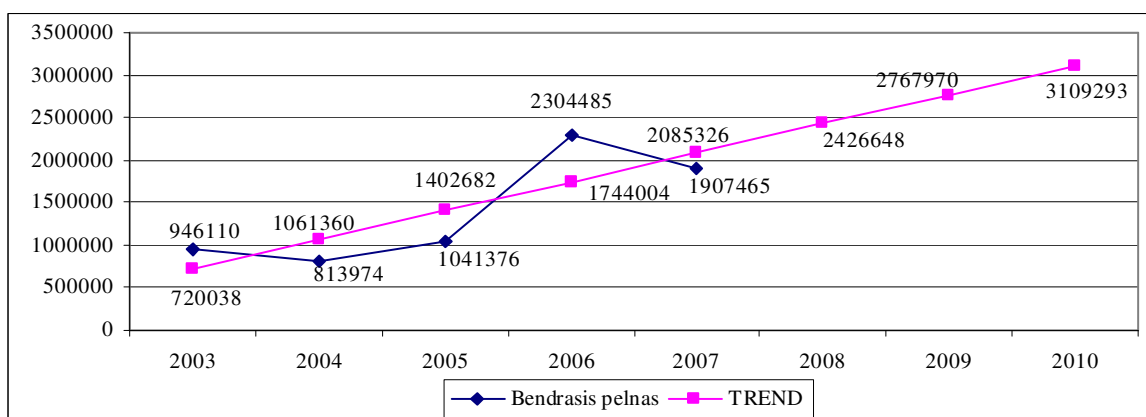

3.21 paveikslas. Bendrojo pelno 2008-2010 m. prognozė taikant ekstrapoliacijos metodą

Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis ekstrapoliacijos metodu atliktu prognozavimu galima teigti, kad įmonės bendrasis pelnas 2008-2010 m. didės. Prognozuojama, kad 2010 m. jis sieks apie 3207 tūkst. Lt ir lyginant su 2007 m. padidės apie 68 %, o per prognozuojamą laikotarpį jis didės vidutiniškai po 433 tūkst. Lt.

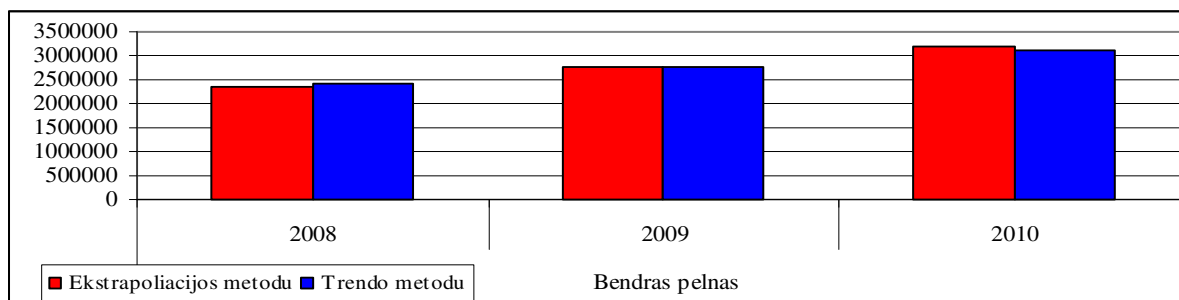
Tiesinio trendo metodu apskaičiuota įmonės bendrojo pelno 2008-2010 m. prognozė pateikta 3.22 paveiksle.

3.22 paveikslas. Bendrojo pelno 2008-2010 m. prognozė taikant tiesinio trendo metodą

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti, tiesinio trendo metodu atlikta prognozė taip pat numato bendrojo pelno didėjimą 2008-2010 m. Prognozuojama, kad 2010 m. bendrasis pelnas sieks apie 3109 tūkst. Lt ir lyginant su 2007 m. padidės apie 63 %, o per prognozuojamą laikotarpį jos didės vidutiniškai po 341 tūkst. Lt.

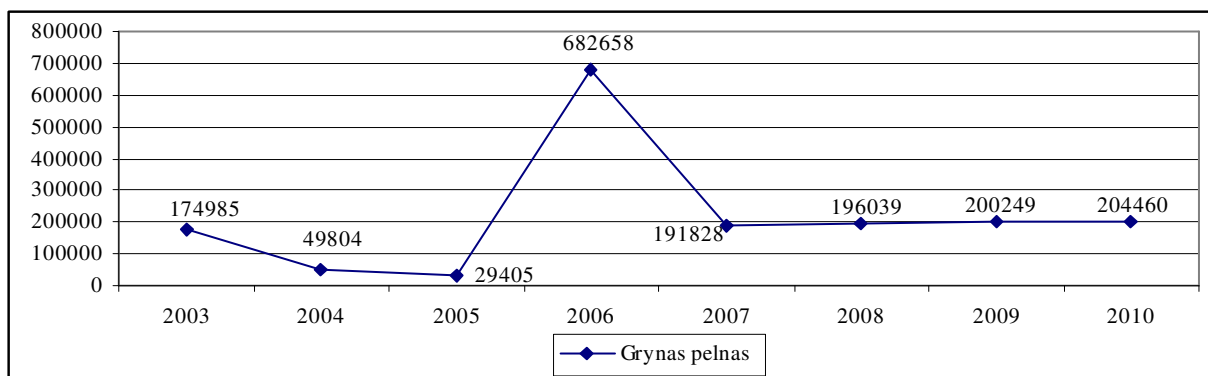
3.23 paveikslas. Prognozuojamo 2008-2010 m. bendrojo pelno ekstrapoliacijos ir tiesinio trendo metodais gautų rodiklių palyginimas

Šaltinis: sudaryta autorės

Palyginus abiem metodais 2008-2010 m. prognozuojamą bendrąjį pelną pastebima, jog rodiklių skirtumas sudaro tik apie 3 %. Tiesinio trendo prognozavimo metodu apskaičiuotas 2008 m. rodiklis yra apie 4 % didesnis, tačiau 2009 m. jis 0,2 %, o 2010 m. – 3,1 % mažesnis nei ekstrapoliacijos metodu apskaičiuotas rodiklis.

3.4.3. Grynojo pelno apimties prognozavimas

Ekstrapoliacijos prognozavimo metodu apskaičiuoto VI „Telšių regiono keliai“ grynojo pelno 2008-2010 m. prognozė pateikta 3.24 paveiksle.

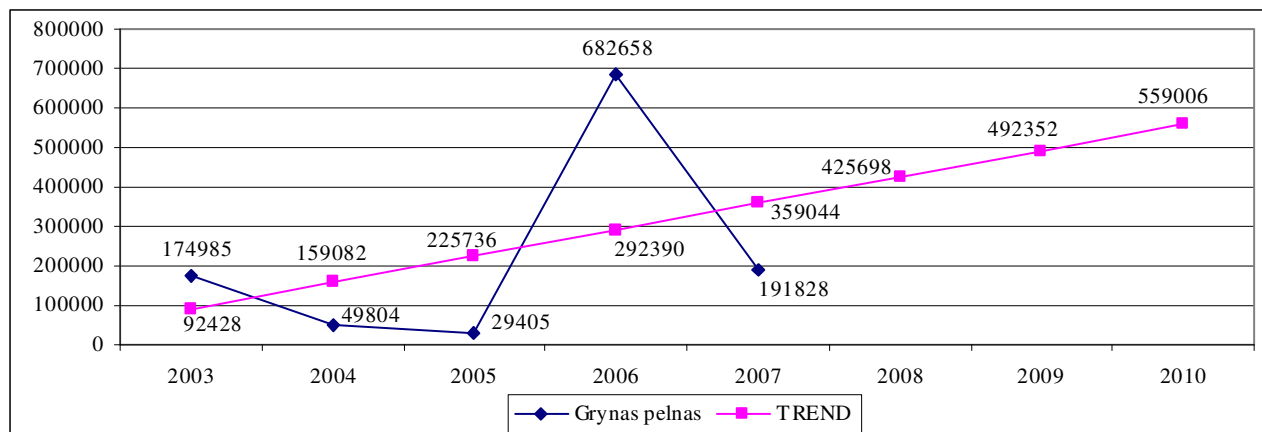

3.24 paveikslas. Grynojo pelno 2008-2010 m. prognozė taikant ekstrapoliacijos metodą

Šaltinis: sudaryta autorės

Remiantis ekstrapoliacijos metodu atliktu prognozavimu galima teigti, kad įmonės grynasis pelnas 2008-2010 m. didės. Prognozuojama, kad 2010 m. jis sieks apie 205 tūkst. Lt ir lyginant su 2007 m. padidės apie 6,6 %, o per prognozuojamą laikotarpį jis didės vidutiniškai po 4 tūkst. Lt.

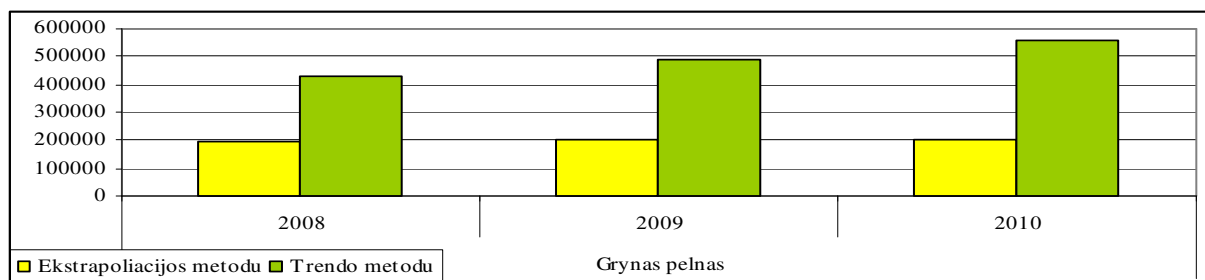
Tiesinio trendo metodu apskaičiuota įmonės bendrojo pelno 2008-2010 m. prognozė pateikta 3.25 paveiksle. Kaip matyti, tiesinio trendo metodu atlikta prognozė taip pat numato grynojo pelno didėjimą. Prognozuojama, kad 2010 m. grynasis pelnas sieks apie 559 tūkst. Lt ir lyginant su 2007 m. padidės apie 191 %, o per prognozuojamą laikotarpį jos didės vidutiniškai po 67 tūkst. Lt.

3.25 paveikslas. Grynojo pelno 2008-2010 m. prognozė taikant tiesinio trendo metodą

Šaltinis: sudaryta autorės

Palyginus abiem metodais 2008-2010 m. prognozuojamą grynąjį pelną pastebima, jog rodiklio skirtumas yra pakankamai didelis ir sudaro apie 173 %. Toks skirtumas susidaro dėl prognozavimo metodo savybių – ekstrapoliacijos metode naujais duomenys turi daugiausia įtakos prognozei ir jiems senstant jų įtaka mažėja.

3.26 paveikslas. Prognozuojamo 2008-2010 m. grynojo pelno ekstrapoliacijos ir tiesinio trendo metodais gautų rodiklių palyginimas

Šaltinis: sudaryta autorės

3.4.4. Pelningumo rodiklių prognozavimas remiantis projektine pelno (nuostolių) ataskaita

Toliau darbe, remiantis VI „Telšių regiono keliai“ 2008-2010 m. prognozuojamomis pardavimo pajamomis, bendruoju ir grynuoju pelnu, bus prognozuojami pelningumo rodikliai pagal sudarytą prognozinę pelno (nuostolių) ataskaitą. Šiai ataskaitai sudaryti naudojami abiem metodais gauti rodikliai. Daroma prielaida, kad žymių struktūrinių pakitimų nebus, pelno mokestis sieks 15 %.

3.18 lentelė

VI „Telšių regiono keliai“ 2008-2010 m. prognozinė pelno (nuostolių) ataskaita

Straipsniai	2007	Ekstrapoliacijos metodas			Tiesinio trendo metodas		
		2008	2009	2010	2008	2009	2010
Pardavimo pajamos	18266405	20119433	21972461	23825488	21422860	23646410	25869961
Pardavimo savikaina	16358940	17778848	19198756	20618663	18996212	20878440	22760668
Bendrasis pelnas (nuostolis)	1907465	2340585	2773705	3206825	2426648	2767970	3109293
Grynasis pelnas (nuostoliai)	191828	196039	200249	204460	425698	492352	559006

3.14 lentelės tęsinys sekančiame puslapyje

3.18 lentelės tęsinys

Straipsniai	2007	Ekstrapoliacijos metodas			Tiesinio trendo metodas		
		2008	2009	2010	2008	2009	2010
<i>Bendrasis pelningumas</i>	0,104	0,116	0,126	0,135	0,113	0,117	0,120
<i>Grynasis pelningumas</i>	0,011	0,010	0,009	0,009	0,020	0,021	0,022

Šaltinis: sudaryta autorės

Kaip matyti iš 3.18 lentelėje pateiktų rezultatų, prognozuojamu laikotarpiu pelningumo rodikliai turėtų padidėti. Jų vienokiam ar kitokiam pokyčiui turės daugelis veiksnių: sėkmingas šalies ekonominis vystymasis; lėšų surinkimas į biudžetą, o per jį į Kelių priežiūros ir plėtros programą; normatyvinės bazės pokyčiai; transporto priemonių skaičiaus augimas; optimalių sprendimų priėmimas; naujų technologijų diegimas; rangovinių darbų apimtis; meteorologinės žiemos sąlygos; kelių priežiūros medžiagų, darbo jėgos ir kitų resursų kainų pokytis bei kiti veiksniai. Esant dabartinėms rinkos bei valstybės reguliavimo sąlygoms, įmonės vadovybė galėtų remtis ekstrapoliacijos metodu atlikto rodiklių prognozavimo rezultatais. 2008 metais numatytas bendras valstybinės reikšmės kelių priežiūros finansavimo dydis apie 12 %, o VI „Telšių regiono keliai“ – apie 10 %, didesnis nei 2007 metais. Tačiau toks padidėjimo lygis negali užtikrinti tiesinio trendo metodu prognozuojamo grynojo pelno dydžio. Šiuo metodu apskaičiuotas grynojo pelno dydis gali būti pasiektas tik atliekant papildomus rangovinius kelių remonto ir priežiūros darbus pagal atskiras sutartis.

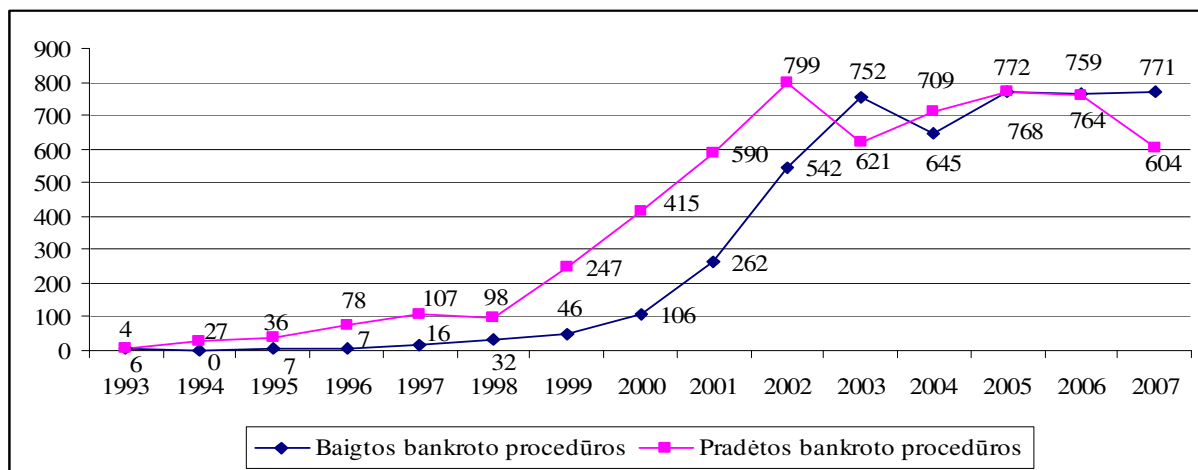
Apibendrinant VI „Telšių regiono keliai“ pardavimo pajamų, bendrojo ir grynojo pelno prognozavimą galima teigti, kad šie rodikliai turi didėjimo tendenciją

3.5. Įmonės bankroto grėsmės įvertinimas

Įmonių bankrotas nuo 1993 metų tapo natūraliu reiškiniu Lietuvoje. Kasdieniniame gyvenime vienos įmonės steigiasi, kitos užsidaro ar bankrutuoja neatlaikiusios konkurencijos rinkoje. Iki 2007 m. gruodžio 31 d. Juridinių asmenų registre (JAR) buvo įregistruoti 307,1 tūkst. juridiniai asmenys, iš jų išregistruota – 132,7 tūkst., t. y. 43,2 % visų įregistruotų įmonių.

Remiantis Įmonių bankroto valdymo departamento duomenimis, 2007 m. iškeltos bankroto bylos sudarė 0,3 % 2008-01-01 buvusių JAR juridinių asmenų, 2006 m. – 0,4 % 2007-01-01 registre buvusių juridinių asmenų. Išankstiniais duomenimis nuo 1993 m. sausio 1 d. iki 2007 m. gruodžio 31 d. bankrotas buvo skelbtas 5868 įmonėms ir 14 bankų.

Kaip matyti iš 3.27 paveikslo, didelis įmonių bankroto skaičius verčia ieškoti būdų ir priemonių jam išvengti ir įmonių veiklos tęstinumui garantuoti. Vienas efektyviausių bankroto prevencijos būdų yra įmonių veiklos analizė, leidžianti įvertinti įmonės finansinę būklę, ją lemiančius veiksnius ir priežastis.

3.27 paveikslas. Bankrutavusių ir bankrutuojančių įmonių skaičiaus dinamika 1993-2007 m.

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie LR Ūkio ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2007 m. apžvalga, Nr. (A4)-60*. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>>. [Žiūrėta 2008-03-20].

Vadovaujantis LR Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymu, valstybės įmonė gali būti likviduojama Civilinio kodekso VIII skyriaus nustatytais juridinių asmenų likvidavimo pagrindais, t.y. valstybės įmonė gali būti likviduota arba reorganizuota. Vienokį arba kitokį sprendimą gali priimti įmonės savininko teisės ir pareigas įgyvendinanti institucija tik po to, kai yra Vyriausybės nutarimas nutraukti valstybės įmonės veiklą. Jei įmonės likvidavimo pagrindas yra teismo ar kreditorių susirinkimo sprendimas likviduoti bankrutavusią įmonę, ji likviduojama LR Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka.

3.19 lentelė

Išregistruotų iš juridinių asmenų registro (JAR) ir išregistruotų dėl bankroto įmonių pagal teisinę formą skaičiaus palyginimas

Įmonės rūšis	1990-2007 m. I pusm.			2005 m.			2006 m.			2007 m. I pusm.		
	Išregistruota iš JAR	Išregistruota dėl bankroto		Išregistruota iš JAR	Išregistruota dėl bankroto		Išregistruota iš JAR	Išregistruota dėl bankroto		Išregistruota iš JAR	Išregistruota dėl bankroto	
		iš viso	%		iš viso	%		iš viso	%		iš viso	%
<i>VĮ ir SI</i>	4035	59	1,46	7	6	85,71	15	5	33,33	4	2	50
TUB	1055	14	1,33	40	1	2,50	42	4	9,52	29	4	13,79
UAB	16465	2805	17,04	883	501	56,74	1109	473	42,65	508	241	47,44
AB	1618	378	23,36	68	42	61,76	102	19	18,63	34	16	47,06
ŽŪB	3568	145	4,06	71	24	33,80	106	13	12,26	41	5	12,2
VŠĮ	313	25	7,99	41	9	21,95	38	5	13,16	25	4	16
Koop. B	219	60	27,40	26	12	46,15	20	7	35,00	n.d.	0	0
II	98860	728	0,74	4201	156	3,71	5347	209	3,91	2076	119	5,73
Kitos	127480	30	0,02	1007	7	0,70	346	4	1,16	228	3	1,32
Iš viso:	256558	4638	1,81	6344	758	11,95	7125	739	10,37	2945	394	13,38

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2007 m. sausio-birželio mėn. apžvalga, Nr. (A4)-275*. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>>. [Žiūrėta 2008-03-20].

Iš 3.19 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad valstybės įmonėms taip pat aktuali bankroto grėsmė, nors palyginus su kitų teisinės formos įmonių bankrotų skaičiumi, valstybės ir savivaldybės

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė
įmonių bankrotų yra mažiau.

Turint įmonių finansinės ataskaitos duomenis svarbu pasirinkti tinkamiausius bankroto prognozavimo modelius. Mokslinėje literatūroje aptinkama nemažai bankroto prognozavimui sukurtų modelių, tačiau dėl vienokių ar kitokių priežasčių jie negalėjo būti panaudoti šiame tiriamajame darbe. VI „Telšių regiono kelių“ bankroto prognozavimui bei palyginimui su kitomis ūkio šakos įmonėmis taikomi konceptualiojoje darbo dalyje aprašyti bankroto prognozavimo modeliai. Tokiu būdu siekiama nustatyti, kuris iš šių modelių geriausiai tinka kelių priežiūros įmonių bankroto tikimybės prognozei.

19 priede pateikti VI „Telšių regiono kelių“ bankroto prognozavimo koeficientai. Pagal Altman modelį įmonei 2005-2007 m. bankroto grėsmės nebuvo, tačiau tiek pagal Lis, tiek pagal Springate modelius visais analizuojamais laikotarpiais įmonei grėsė bankrotas.

Kitoms kelių priežiūros įmonėms pagal Altman modelį 2005-2007 m. taip pat negrėsė bankrotas, tačiau taikant kitus modelius buvo gauti skirtingi rezultatai. Pagal Lis modelį 2005 ir 2006 m. iš 9 įmonių 6, o 2007 m. – 5 bankroto tikimybė buvo didelė, likusioms bankrotas negrėsė. Pagal Springate modelį 2005 m. iš 9 įmonių 5, 2006 m. – 3, o 2007 m. – 8 buvo galima laikyti žlungančiomis.

Pagal gautus rezultatus galima daryti išvadą, jog Lis ir Springate bankroto prognozavimo modeliai neatspindi esamos įmonių būklės ir jie netinkami valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių bankroto prognozavimui. Geriausiai realią situaciją atspindi Altman modelis, kuris nenumatė bankroto rizikos nei vienai sėkmingai dirbančiai kelių priežiūros įmonei.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Efektyvumas yra neatsiejamas nuo bet kokios veiklos - tiek viešos, tiek privačios įmonės, įstaigos, organizacijos siekia veiklos efektyvumo. Norint žinoti ar veikla yra efektyvi, ar ne, reikia ją įvertinti. Atlikta mokslinės literatūros analizė rodo, kad nėra vieningo efektyvumo apibūdinimo, kaip ir nėra vienos visuotinai priimtinos įmonių veiklos efektyvumo vertinimo metodikos. Literatūroje efektyvumo klausimais didžiausias dėmesys skiriamas finansinei efektyvumo analizei. Dažniausiai veiklos efektyvumo vertinimui naudojamos finansų analizės duomenų bazė. Jos pagrindu atliekami santykinų rodiklių skaičiavimai, lyginimai, reiškinų tarpusavio ryšių tyrimai bei prognozavimas. Apskaičiuoti rodikliai teikia vartotojams vertingą ir ekonominiams sprendimams priimti reikalingą informaciją. Siekiant visapusiško įmonės veiklos efektyvumo įvertinimo tikslinga išanalizuoti grupę efektyvumo vertinimo rodiklių: turto apyvartumą, išlaidų lygį, pelningumą. Taip pat rekomenduojama atlikti bankroto tikimybės analizę siekiant laiku pastebėti įmonės ūkinį nepajėgumą ir bankroto grėsmę.

Kelių infrastruktūros svarba Lietuvos ekonomikos plėtrai yra didelė – susisiekimasis yra būtina vertės kūrimo komponentė, kurios reikšmė globalioje ekonomikoje tik didėja. Transportui Lietuvoje, kaip tranzito šalyje, tenka ypač svarbus vaidmuo kuriant materialines vertybes, racionaliai išdėstant teritorijoje gamybines jėgas, tenkinant gyventojų susisiekimasis poreikius. Keliai bei jų infrastruktūra turi svarbią reikšmę šalies ekonomikos raidai, nes Lietuvoje automobilių keliais pervežama apie 60 % visų krovinių. Kelių ir tiltų priežiūra sudaro sąlygas, kad valstybiniais keliais galėtų vykti nepertraukiamas, saugus ir patogus automobilių eismas. Sisteminga priežiūra bei remontai gerina kelių ir tiltų būklę, tačiau trūkstant optimalaus finansavimo tik iš dalies atkuria jų nusidėvėjusius elementus bei vertę. Šiandien kelių transporto infrastruktūra nėra teikiama rinkoje, todėl jos finansavimą apibrėžia ne rinkos mechanizmas, o ekonominės politikos sprendimai. Lietuvoje kelių infrastruktūros priežiūra finansuojama iš Valstybės biudžeto Kelių priežiūros ir plėtros programos.

VĮ „Telšių regiono keliai“ yra viena iš 10 valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus įmonių. Jos veiklos efektyvumas pasireiškia per pagrindinius turto apyvartumo, išlaidų lygio ir pelningumo rodiklius. Įvertinus įmonės veiklos ekonominį efektyvumą, nustatyta bendra tendencija, kad per analizuojamą 2005–2007 m. laikotarpį jis keitėsi. 2005 metais efektyvumo lygis buvo žemiausias per visą analizuojamą laikotarpį: gauta mažiausiai pajamų, buvo didžiausias savikainos lygis, mažiausias pelningumas turto ir atsargų apyvartumas bei kiti rodikliai. Nors įmonė dirbo pelningai, tačiau veikla nebuvo pakankamai efektyvi. 2006 m. efektyvumo lygis ženkliai pakilo: pardavimo pajamos padidėjo 45 %, savikainos dalis pardavimuose sumažėjo 3,5 %, bendrasis pelnas padidėjo 221 % – tai įtakoją bendrojo pelningumo padidėjimą 156 %, grynas pelnas padidėjo 2322 % - tai įtakoją grynojo pelningumo padidėjimą 1614 %, viso turto apyvartumas padidėjo 0,14 karto arba sumažėjo 132 dienomis, turto pelningumas padidėjo 2219 %, kapitalo pelningumas padidėjo

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė
2736 %. Tokiam įmonės veiklos efektyvumo didėjimui pagrindinę įtaką turėjo pajamų iš rangovinių darbų didėjimas, kurios priklauso nuo šių darbų atlikto kiekio ir vertės, bei efektyvesnis finansinių išteklių valdymas. 2007 m. įmonė išlaikė šiek tiek mažesnę veiklos efektyvumo lygį nei 2006 m. Šiuo laikotarpiu pardavimo pajamos sumažėjo 5,6 %, atitinkamai savikaina – 3 %, bendrasis pelnas – 17 %, bendrasis pelningumas – 13 %, grynasis pelnas – 72 %, grynasis pelningumas – 30 %; turto ir atsargų apyvartumo bei turto ir kapitalo pelningumo rodikliai sumažėjo, tačiau išliko aukštesni nei 2005 m. Šiam įmonės veiklos efektyvumo sumažėjimui pagrindinę įtaką turėjo pajamų iš rangovinių darbų mažėjimas.

Atlikta VI „Telšių regiono keliai“ ir kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus įmonių lyginamoji efektyvumo rodiklių analizė leidžia teigti, kad įmonė nepakankamai efektyviai naudoja turimą turtą bei kitus išteklius pajamoms uždirbti. Įmonė pakankamai efektyviai valdo veiklos sąnaudas, kurios net 0,04 Lt mažesnės už sektoriaus vidutinę šio rodiklio reikšmę. Tiek VI „Telšių regiono keliai“, tiek ir kitos šio sektoriaus įmonės neturi problemų su pirkėjų įsiskolinimu. Apibendrinant galima teigti, kad VI „Telšių regiono keliai“ veiklos efektyvumas nesiekia vidutinio kelių priežiūros įmonių efektyvumo lygio. Visų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių analizuojamo laikotarpio vidutiniai veiklos efektyvumo rodikliai yra žemesni nei mokslinėje bei statistinėje literatūroje nurodomi orientaciniai jų vertinimo lygiai. Tai tiesiogiai susiję su šių įmonių veiklos specifiška, kai veikla didžiąja dalimi finansuojama iš valstybės biudžeto ir jos turi atlikti tam tikrus privalomus darbus, t.y. įmonė negali pasirinkti nedirbti nepelningų darbų. Tokiu būdu ribojamas pardavimo pajamų didėjimas.

Remiantis faktiniais vykdomos veiklos duomenimis, numatomas VI „Telšių regiono keliai“ pardavimo pajamų, bendrojo ir grynojo pelno augimas 2008-2010 metams, o tuo pačiu ir pelningumo rodiklių didėjimas. Jų pokyčiui turės daugelis veiksnių: sėkmingas šalies ekonominis vystymasis; lėšų surinkimas į biudžetą, o per jį į Kelių priežiūros ir plėtros programą; normatyvinės bazės pokyčiai; rangovinių darbų apimtis; meteorologinės žiemos sąlygos; resursų kainų pokytis bei kiti veiksniai. Esant dabartinėms rinkos bei valstybės reguliavimo sąlygoms, įmonės vadovybė galėtų remtis ekstrapoliacijos metodu atlikto rodiklių prognozavimo rezultatais.

Siekiant nustatyti valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių bankroto tikimybę, buvo panaudoti keli bankroto prognozavimo modeliai. Gautų rezultatų pagrindu galima daryti išvadą, jog geriausiai realią situaciją atspindi Altman modelis, kuris nenumatė bankroto rizikos nei vienai sėkmingai dirbančiai kelių priežiūros įmonei.

Įvertinus VI „Telšių regiono keliai“ bei kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių veiklos ekonominio efektyvumo rodiklius, galima teigti, kad hipotezė, jog valstybinės reikšmės kelių priežiūros valstybės įmonės yra pajėgios kokybiškai įgyvendinant savo tikslus efektyviai vykdyti veiklą, pasitvirtino dalinai. Šio sektoriaus įmonių veiklos efektyvumą, pagal mokslinėje bei

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė statistinėje literatūroje nurodomus orientacinius efektyvumo vertinimo lygiu, galima vertinti kaip patenkinamą.

Esant stabiliam, bet nepakankamam kelių priežiūros finansavimui iš Kelių priežiūros ir plėtros programos, valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonės, siekdamos padidinti veiklos efektyvumą, turėtų atlikti daugiau arba didesnės vertės rangovinių darbų. Tai padidintų jų pajamas bei pelningumą. Tačiau įmonės savo veikloje susiduria su efektyvios ekonomikos taisykle – jos negali atlikti vienos rūšies darbų daugiau neatliekant mažiau kitos rūšies darbų (tai buvimas gamybos galimybių riboje), t.y. kuo daugiau įmonės atlieka kelių priežiūros darbų, tuo mažiau potencialo lieka rangovinių darbų atlikimui ir atvirkščiai. Įmonės privalo išlaikyti kelių priežiūros normatyvais apibrėžtą kelių priežiūros lygį. Esant tokioms aplinkybėms, įmonės gali praplėsti savo veiklos galimybes bei efektyvumą gerinant darbo organizavimą bei optimizuojant visų išteklių panaudojimą, taikant veiksmingą materialinių ir moralinių paskatų sistemą, tikslią finansinės veiklos apskaitą, operatyvinę veiklos korekciją pasikeitus situacijai, asmeninę atsakomybę už veiklą ir jos rezultatus. Kiekvienos įmonės veiklos efektyvumas daug priklauso nuo sugebėjimo valdyti finansinius išteklius – reikia optimaliai panaudoti turimus ir teisingai numatyti jų poreikį ateityje.

LITERATŪRA

1. Knygos, metodinės medžiagos ir straipsniai leidiniuose:
2. Andrijauskienė A. (2004). *Įmonių ekonomika*. Vilnius.
3. Bagdonas E. (2004). *Socialinė statistika. Pirmoji dalis. Metodai*. Kaunas: Technologija, p. 169.
4. Bagdžiūnienė V. (2005). *Įmonių veiklos planavimas ir analizė. Esmė ir verslo situacijos*. Vilnius: Conto litera, p. 139.
5. Bartosevičienė V., Stukaitė D. (2004). *Ekonominės statistikos praktikumas*. Kaunas: Technologija, p. 90.
6. Brazaitis Z., Subačienė R. (2006). *Naujai apie įmonių veiklos analizę*. Ekonomika, 76, p. 111.
7. Buškevičiūtė E., Mačerinskienė I. (2002). *Finansų analizė*. KTU.
8. Butkutė J., Valainytė I. (2000). *Pardavimo prognozavimo praktika Lietuvos lengvosios pramonės įmonėse*. Inžinerinė ekonomika, Nr. 2 (17), p. 17.
9. Butkutė J. (1997). Rinkos ir pardavimo prognozavimo procesas. *Ekonomika ir vadyba 1997: Tarptautinė konferencijų pranešimo medžiaga*. Kaunas: Technologija, p.43 – 46.
10. Crisis, W.P. (1996). *Management in a Small Business: A Tale of Two Solicitors Firms*. Journal of Career Development International.
11. Charitonovas V. (2004). *Įmonių bankroto prevencija. Metodologinis aspektas*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 30, p. 95.
12. Chuvakhin, N., Wayne Gertmenian, L. (2002). *Predicting Bankruptcy in the WorldCom Age. How to determine when it is safe to grant credit*.
13. Dačka M. (2002). *VI „Vilniaus regiono keliai“ veiklos strateginis valdymas*. Baigiamasis magistro darbas. VGTU.
14. *Ekonomikos terminai ir sąvokos* (1999). Mokomasis žodynas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
15. Gaidienė Z. (1998). *Finansų valdymas*. Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centro leidykla.
16. Gražytė-Molienė O. (2004). *Statistika I*. Vilnius: Vilniaus verslo kolegija.
17. Garrison S. H., Davidson J. W. N., Garrison M. A. (1998). *Financial Forecasting and Planning*. Westport: Greenwood Publishing Group, p. 23.
18. Grikšaitė K., Garškienė A. (2003). *Įmonių bankroto diagnostikos sistema*. Verslas: teorija ir praktika (IV), Nr. 4, p.183. Vilnius: VGTU.
19. Grigaravičius S. (2002). *Nemokių įmonių pertvarkymas ir alternatyvus pasirinkimas*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 21, p. 91.
20. Gronskas V. (2006). *Ekonominė analizė*. Kaunas: KTU.
21. *Handbook in Performance Auditing: Theory and Practice* (1999). Second Edition. Stockholm,

Sweden.

22. Howard, C. M. (1985). *An Introduction to Underwriting Profit Models*. Proceedings of the Casualty Actuarial Society, Volume (72), p.241-242.
23. *Inžinerijos ekonomika. Finansiniai – ekonominiai sprendimai* (2004). Ats. red. I.Matickienė. Kaunas: KTU.
24. Jasinavičius R. (2006). *Žmogiškųjų išteklių reikšmė Lietuvos ekonomikos plėtrai*. Vilnius: konferencijos medžiaga.
25. Juozaitienė L. (2000). *Įmonės finansai. Analizė ir valdymas*. Mokomoji knyga. Šiauliai: ŠU.
26. Kabašinskas J. Toliatienė I. (1997). *Auditas*. Vilnius: Amžius, p. 197.
27. Karpuškienė V. (2007). *Ekonometrija*. Paskaitų konspektas. VU, Vilnius.
28. Kazlauskienė V. (2002). *Įmonės ekonominės – finansinės būklės analizės ypatumai vertinant verslą nestabilioje rinkoje*. Ekonomika ir vadyba – 2002: tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, p. 33–36.
29. Kropas, S., Vengraitis, D. ir kiti (1998). *Banko finansų valdymas*. Vilnius.
30. Kvedaraitė V. (1996). *Pelningumo analizė*. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas.
31. Kunigėlytė L., Laškovas J., Markelevičius J.(1986). *Bendroji statistikos teorija*. Vilnius.
32. Mintis, 1986. Lebežinskaitė R. (2007). *Bankroto diagnozavimo modelių analizė*. LŽUU.
33. Mackevičius J., Poškaitė D. (1998). *Finansinė analizė*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
34. Mackevičius J. (2001). *Auditas: teorija, praktika, perspektyvos*. Vilnius: Lietuvos mokslas, p. 213.
35. Mackevičius J. (2005). *Įmonių veiklos analizė*. Monografija. Vilnius.
36. Mackevičius J., Rakštelienė A. (2005). *Altman modelių taikymas Lietuvos įmonių bankrotui prognozuoti*. Pinigų studijos, Nr. 1, p. 24.
37. Mackevičius J. (2006). *Finansinių santykinių rodiklių skaičiavimas ir grupavimas*. Ekonomika, 75, p.20.
38. Makšutis A. (1999). *Veiklos vadyba*. Vilnius: Leidybos centras, p.209, 215-223.
39. Martišius, S. (2000). *Ekonometrija ir prognozavimas*. Vilnius: VU leidykla, p. 8.
40. Meškienė L. (2000). *Statistika*. Mokomoji knyga. Šiauliai.
41. Miškinis D. (2006). *Pagrindiniai darbai kelių sektoriuje ir jų finansavimas*. Lietuvos keliai, 2, p. 22.
42. Nacionalinė vertybinių popierių birža. (2001). *Įmonių finansinė analizė*. Vilnius: Ergos.
43. Pass Ch., Lowes B., Davies L. (1997). *Ekonomikos terminų žodynas*. Baltijos bisnis.
44. Petraškevičius V., Stepanovas A., Jakutis A. (2000). *Ekonomikos teorijos pagrindai*. Kaunas: Smaltijos leidykla.
45. Petkevičienė B. (2002). *Kai kurie regioniniai automobilių kelių infrastruktūros plėtros aspektai*.

Geografijos metraštis 35 t., p. 146.

46. Puškorius S. (2004). *Veiklos auditas*. Lietuvos teisės universitetas.
47. Puodžiukas V. (2003). *Kelių plėtros programos Baltijos šalyse*. Lietuvos keliai, 1, p. 6.
48. Puodžiukas V. (2007). *2007 metų darbų rezultatai ir gairės 2008 metams*. Lietuvos keliai, 2, p. 16.
49. Rainys, G. (1993). *Bankroto įstatymo praktinis taikymas Lietuvos ūkyje*. Įmonė rinkoje: konkurencija ir bankrotas, p.17.
50. Rutkauskas A. V., Pabedinskaitė A., Šečkutė L. (2003). *Finansiniu rodikliu prognozavimas*. Verslas: teorija ir praktika (IV), Nr. 1, p. 3. VGTU.
51. Rutkauskas, A.V. (2001). *Finansų analizės problemos esant neapibrėžties galimybei*. Ekonomika, Nr. 54, p. 108
52. Sakalas, A., Virbickaitė, R. (2003). *Bankroto teorija ir praktika*. Inžinerinė ekonomika, 2(33), p. 106.
53. Schoenebeck K., (1998). *Interpreting and analyzing financial statements*. Prentice Hall, Upper Saddle River, p. 165.
54. Snieška V. ir kt. (2002). *Makroekonomika*. Kaunas: Technologija.
55. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (2000). *Įmonių finansinės būklės vertinimo rodikliai 1996-1999*. Vilnius: Lietuvos statistikų sąjunga, VSI „Statistikos tyrimai“, p. 12.
56. Šlekienė D., Klimavičienė J. (2000). *Įmonės veiklos finansinis įvertinimas*. Kaunas: Technologija.
57. *Tarptautinių žodžių žodynas* (2002). Vilnius: Alma litera.
58. Vasiliauskas A. (2001). *Firmų strateginis valdymas*. Vilnius: VVK leidykla, p. 11.
59. Viršilas G. (2007). *Konferencija „Lietuvos tiltai 2007“*. Lietuvos keliai, 1, p16.
60. Wonnacott P., Wonnacott R. (1994). *Makroekonomika*. Kaunas: Litterae Universitatis.
61. Žvinklys J., Vabalas E. (2006). *Įmonės ekonomika*. Vilnius.
62. Elektroniniai dokumentai (medžiaga internete, kompaktinėse plokštelėse):
63. Čiulaidienė A. (2007). *Pelningas verslas - stabilus verslas?* UAB „Verslo konsultacijų spektras“ [žiūrėta 2007-12-15]. Prieiga per internetą: <<http://verslas.banga.lt/>>.
64. *Etikos žodynelis* [žiūrėta 2007-09-10]. Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/projektai/etika/cd2/etikos_zodynemis.html>.
65. Įmonių bankroto valdymo departamentas prie LR Ūkio ministerijos [žiūrėta 2008-03-20]. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2007 m. apžvalga, Nr. (A4)-60*. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>>.
66. Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos [žiūrėta

- Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė [2008-03-20]. *Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2007 m. sausio-birželio mėn. apžvalga*, Nr. (A4)-275. Prieiga per internetą: <<http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>>.
67. *Keliai ir kelių transportas* [žiūrėta 2007-03-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.transp.lt/Default.aspx?Element=IManagerData&TopicID=126&DL=>>>.
68. LR Statistikos departamentas [žiūrėta 2008-03-15]. *Bendroji pridėtinė vertė (BPV) pagal ekonominės veiklos rūšis ir bendrasis vidaus produktas (BVP)*. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1024>>;
69. LR Statistikos departamentas [žiūrėta 2008-02-15]. *Aiškinamasis raštas dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto 2006 metais ataskaitos*. Prieiga per internetą: <www.stat.gov.lt/uploads/docs/Aiskinamasis_rastas2006.doc?PHPSESSID= ->.
70. LR Susisiekimo ministerija [žiūrėta 2008-03-20]. *Patvirtintas Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimas 2007 m.* Prieiga per internetą: <<http://www.transp.lt/Default.aspx?Element=IManagerData&DL=L&TopicID=12&ArticleID=2144&Page=0&Page2=0&Action=0&SearchTXT=>>>.
71. LR Susisiekimo ministerija [žiūrėta 2008-03-20]. *Valstybinės reikšmės kelių finansavimo dinamika*. Prieiga per internetą: <http://www.lra.lt/lt.php/lietuvos_keliai/finansavimas/544>.
72. Piliponis A. *Efektivitymo didinimo ir kokybės vadybos sąsajos Lietuvos organizacijose*. Business Advisory Services [žiūrėta 2007-09-15]. Prieiga per internetą: <www.isokonferencija.lt/piliponis.pdf>.
73. *Susisiekimo ministerijos 2006 metų veiklos ataskaita* [žiūrėta 2008-02-15]. Prieiga per internetą: <www.i-manager.lt/upload/200711/SMATASKAITA.doc ->.
74. *Transporto valstybinis reguliavimas. Infrastruktūros plėtra* [žiūrėta 2007-10-10]. Prieiga per internetą: <www.klvtk.lt/gallery/tf_saruno/TRECIATEMA.doc>.
75. *Valstybės ilgalaikės raidos strategija, 2004 m.* [žiūrėta 2007-10-15]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/ukstrat/pub/index.pu?direction_id=298>.
76. Lietuvos automobilių kelių direkcija [žiūrėta 2008-01-30]. *Kelių dangos*. Prieiga per internetą: <http://www.lra.lt/lt.php/lietuvos_keliai/keliu_dangos/31>.
77. Įstatymai, nutarimai ir kiti teisės aktai:
78. LR *įmonių bankroto įstatymas* Nr. IX – 216 (žin., 2001, Nr. 31-1010).
79. LR *Kelių įstatymas* Nr. I-891 (žin., 1995, Nr. 44-1076).
80. LR *Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymas* Nr. IX-2546 (žin., 2004, Nr. 171-6302).
81. LR *Valstybės ir savivaldybės įmonių įstatymas* Nr IX-1895 (žin., 2000, Nr. 83-2512).
82. LR *Valstybės ir savivaldybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymas* Nr. VIII-729 (žin., 1998, NR. 54-1492).

83. LR Vyriausybės nutarimas Nr. 692 „Dėl ilgalaikės (iki 2025 m.) Lietuvos transporto sistemos plėtros strategijos patvirtinimo“ (žin., 2005, Nr.79-2860).
84. LR Susisiekimo ministerija [žiūrėta 2008-03-20]. *Valstybinės reikšmės kelių finansavimo dinamika*. Prieiga per internetą: <http://www.lra.lt/lt.php/lietuvos_keliai/finansavimas/544>.
85. LR Vyriausybės 2005-02-14 nutarimas Nr. 172 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2005 metų sąmatos patvirtinimo“ (žin., 2005, Nr. 23-737).
86. LR Vyriausybės 2006-02-28 nutarimas Nr. 211 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2006 metų sąmatos patvirtinimo“ (žin., 2006, Nr. 27-88).
87. LR Vyriausybės 2007-01-17 nutarimas Nr. 45 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2007 metų sąmatos patvirtinimo“ (žin., 2007, Nr. 8-327).
88. LR Vyriausybės 2008-01-23 nutarimas Nr. 58 „Dėl kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo 2008 metų sąmatos patvirtinimo“ (žin., 2008, Nr. 13-440).
89. LR Vyriausybės 2004 m. vasario 11 d. nutarimas Nr. 155 „Dėl kelių priežiūros tvarkos patvirtinimo“ (žin., 2007, Nr.37-1357).
90. LAKD prie Susisiekimo ministerijos generalinio direktoriaus 2005-01-25 įsakymas Nr. V-12 „Dėl valstybinės reikšmės kelių techninės priežiūros privalomų darbų apimčių 2005 metams patvirtinimo“.
91. LAKD prie Susisiekimo ministerijos generalinio direktoriaus 2006-01-27 įsakymas Nr. V-21 „Dėl valstybinės reikšmės kelių techninės priežiūros privalomų darbų apimčių 2006 metams patvirtinimo“.
92. LAKD prie Susisiekimo ministerijos generalinio direktoriaus 2007-01-29 įsakymas Nr. V-14 „Dėl valstybinės reikšmės kelių techninės priežiūros privalomų darbų apimčių 2007 metams patvirtinimo“.
93. *1-asis verslo apskaitos standartas „Finansinė atskaitomybė“*. VŠĮ Lietuvos Respublikos apskaitos institutas (žin., 2004, Nr. 20-616).
94. *8-asis verslo apskaitos standartas „Nuosavas kapitalas“*. VŠĮ Lietuvos Respublikos apskaitos institutas (žin., 2007, Nr.1-47).
95. *34-asis verslo apskaitos standartas „Segmentų atskleidimas finansinėje atskaitomybėje“*. VŠĮ Lietuvos Respublikos apskaitos institutas (žin., 2006, Nr. 2-40).
96. *Automobilių kelių techninė priežiūra*. Statybos taisyklės ST 8871063.09:2004. LAKD, Vilnius, 2004.
97. *Kelių priežiūros vadovas* (2002). IV dalis. Kaunas.
98. LR Susisiekimo ministerija, LAKD (2001). *2002-2015 m. LR valstybinės reikšmės kelių priežiūros ir plėtros programa*. Kaunas: VĮ TKTI.
99. LR Valstybės kontrolė (2003). *Kelių priežiūros ir plėtros programos vertinimas*. Valstybinio

100. Lietuvos laisvosios rinkos institutas (2005). *Kelių finansavimo alternatyvos*. LLRI studija, Vilnius.
101. Lietuvos automobilių kelių direkcijos prie Susisiekimo ministerijos 2006 metų veiklos ataskaita (2007). Vilnius.
102. *LAKD prie Susisiekimo ministerijos 2006 metų veiklos ataskaita* (2007). Vilnius, p. 5.
103. *Specialioji Kelių priežiūros ir plėtros programa* (2007). Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos.
104. Susisiekimo ministerija, LAKD, VĮ TKTİ (2002). *Kelių priežiūros vadovas*, II dalis. Kaunas, p. 2
105. Įmonės dokumentai:
106. VĮ „Telšių regiono keliai“ įstatai.
107. VĮ "Telšių regiono keliai" 2005 m. ūkinės-finansinės veiklos ataskaita.
108. VĮ „Telšių regiono keliai“ 2006 m. ūkinės-finansinės veiklos ataskaita.
109. VĮ „Telšių regiono keliai“ 2007 m. ūkinės-finansinės veiklos ataskaita.
110. VĮ "Telšių regiono keliai" 2005-2006 m. balansas.
111. VĮ "Telšių regiono keliai" 2006-2007 m. balansas.
112. VĮ "Telšių regiono keliai" 2005-2006 m. pelno (nuostolių) ataskaita.
113. VĮ "Telšių regiono keliai" 2006-2007 m. pelno (nuostolių) ataskaita.
114. 2005-03-12 sutartis Nr. S-84 „Dėl valstybinės reikšmės automobilių kelių techninės priežiūros privalomųjų darbų 2005 metams“.
115. 2006-03-14 sutartis Nr. S-92 „Dėl valstybinės reikšmės automobilių kelių techninės priežiūros privalomųjų darbų 2006 metams“.
116. 2007-02-09 sutartis Nr. S-39 „Dėl valstybinės reikšmės automobilių kelių techninės priežiūros privalomųjų darbų 2007 metams“.
117. Kitų valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių balansai ir pelno (nuostolių) ataskaitos.

PRIEDAI

Dinamikos eilučių analitiniai rodikliai

Rodiklis	Formulė, skaičiuojant baziniu būdu	Formulė, skaičiuojant grandininio būdu	Dyžio reikšmės	Rodiklio reišmė
Absoliutaus lygio padidėjimas (sumažėjimas)	$\Delta y = y_n - y_1$	$\Delta y = y_n - y_{n-1}$	y_n -lyginamojo laikotarpio dinamikos eilutės lygis; y_1 -bazinio laikotarpio d.e. lygis; y_{n-1} -ankstesnio laikotarpio d.e. lygis	Rodo keliais vnt pasikeičia reiškinio lygis per tam tikrą laikotarpį
Vidutinis dinamikos eilutės lygis	$\bar{y} = \frac{\sum y}{n}$		y – dinamikos eilutės lygiai; n –lygių skaičius	Apibendrina visus esamus dinamikos eilutės lygius
Didėjimo tempas	$T_d = \frac{y_n}{y_1} \cdot 100$	$T_d = \frac{y_n}{y_{n-1}} \cdot 100$		Rodo kiek kartų padidėjo (sumažėjo) reiškinio lygis šiuo laikotarpiu lyginant su praėjusiu.
Vidutinis didėjimo (mažėjimo) tempas	$\bar{T}_d = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}}$	$\bar{T}_d = \sqrt[n-1]{T_{d1} * T_{d2} \dots * T_{dn}}$	y_n -galutinis d. eilutės lygis, y_1 -pradinis d. eilutės lygis, $T_{d1}, T_{d2}, \dots, T_{dn}$ - vienodų laiko tarpų grandininiai didėjimo tempai	Rodo kiek vidutiniškai didėja reiškinio lygis per laiko vienetą.
Padidėjimo (sumažėjimo) tempas	$T_p = T_d - 1$ $T_p = T_d - 100$			Rodo keliais procentais pasikeičia reiškinio lygis per nagrinėjamą laikotarpį
Vidutinis padidėjimo (sumažėjimo) tempas	$\bar{T}_p = \bar{T}_d - 1$ $\bar{T}_p = \bar{T}_d - 100$			Rodo kiek vidutiniškai padidėja reiškinio lygis per laiko vienetą.

Šaltinis: Meškienė L. (2000). *Statistika. Mokomoji knyga*. Šiauliai

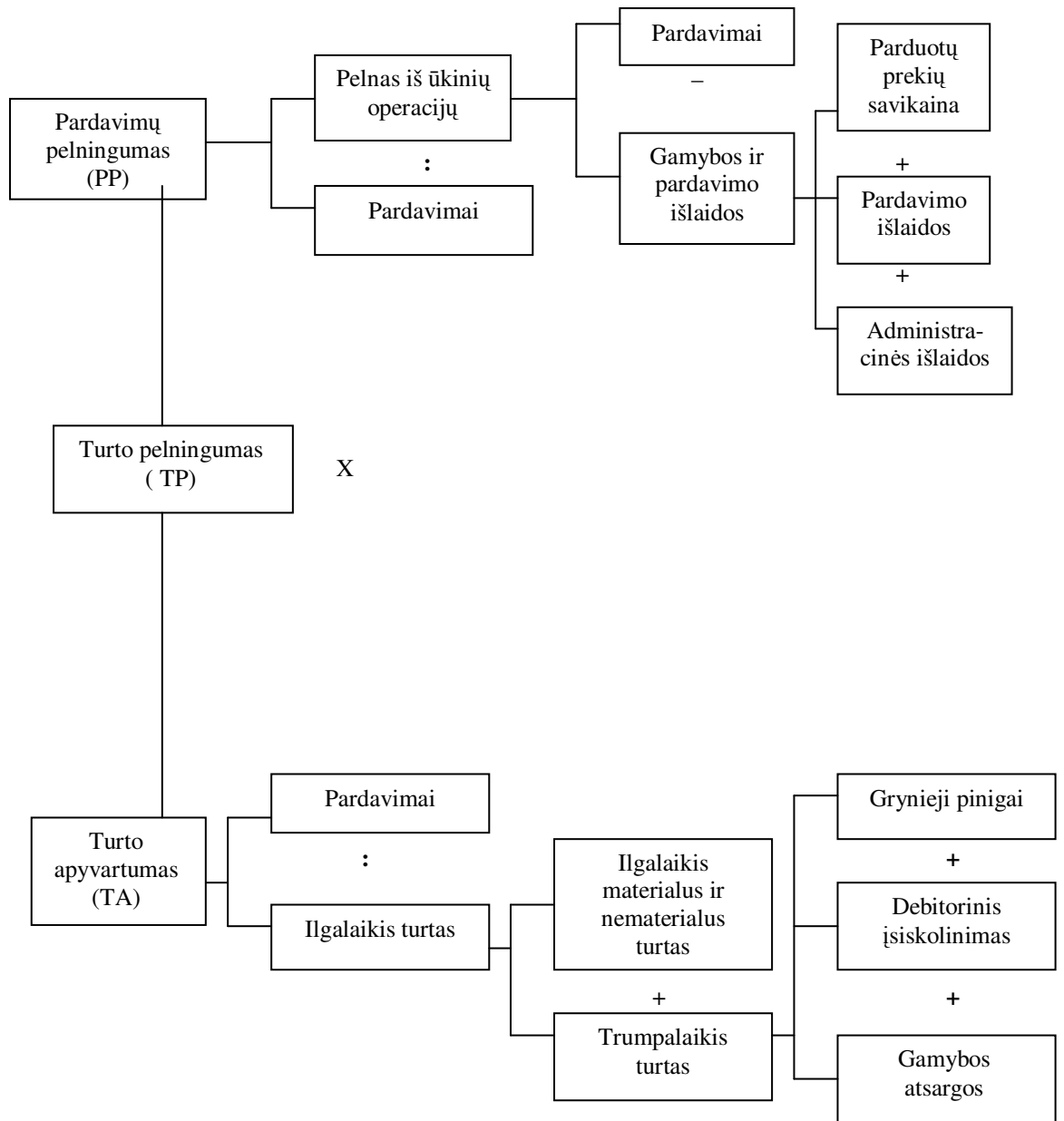
Veiklos efektyvumui priskiriamų rodiklių ir jų apskaičiavimo metodika įvairioje lietuvių autorių mokslinėje literatūroje

Šaltinis	Veiklos efektyvumo rodikliai	Rodiklio apskaičiavimas	
Gronskas V. (2006). <i>Ekonominė analizė</i> . Kaunas: KTU	I. Įmonės viso turto efektyvumo (apyvartumo) rodikliai	1. Įmonės viso turto apyvartumo (kartais per metus) rodiklis VTA_k	<u>Pardavimai (Q)</u> Visas turtas (VT)
		2. Įmonės viso turto apyvartumo (dienomis) rodiklis VTA_d	<u>Vidutinė metinė viso turto vertė (VT)x365d</u> Pardavimai (Q)
		3. Viso turto apyvartumas mėnesiais per metus VTA_m	<u>Vidutinė metinė viso turto vertė (VT)x12mėn.</u> Pardavimai (Q)
	II. Įmonės ilgalaikio turto efektyvumo (apyvartumo) rodikliai	1. Ilgalaikio turto apyvartumo (kartais per metus) rodiklis ITA_k	<u>Pardavimai (Q)</u> Ilgalaikis turtas (IT)
		2. Ilgalaikio turto apyvartumo (dienomis arba mėnesiais) rodiklis VTA_d	<u>Vidutinė metinė ilgalaikio turto vertė (IT)x365d. (12mėn.)</u> Pardavimai (Q)
	III. Įmonės trumpalaikio turto efektyvumo (apyvartumo) rodikliai	1. Viso trumpalaikio turto apyvartumo (kartais arba apyvartomis per metus) rodiklis TTA_k	<u>Pardavimai (Q)</u> Vidutinė metinė trumpalaikio turto vertė (TT)
		2. Viso trumpalaikio turto apyvartumas dienomis (arba vienos apyvartos trukmė) TTA_d	<u>Vidutinė metinė trumpalaikio turto vertė (TT)x365d.</u> Pardavimai (Q)
		3. Atsargų apyvartumo (kartais arba apyvartomis per metus) rodiklis AA_k	<u>Pardavimai (Q)</u> Vidutinės metinės atsargos (VA)
		4. Atsargų apyvartumas dienomis (arba vienos apyvartos trukmė) AA_d	<u>Vidutinės metinės atsargos (VA)x365d.</u> Pardavimai (Q)
		5. Debitorinio išiskolinimo apyvartumas dienomis (arba vienos apyvartos trukmė) DIA_d	Debitorinis išiskolinimas (gautinos sumos) <u>(DI)x365d.</u> Pardavimai (Q)
		6. Debitorinio išiskolinimo apyvartumas (kartais per metus) DIA_k	<u>Pardavimai (Q)</u> Debitorinis išiskolinimas (gautinos sumos) (DI)
		7. Kreditorinio išiskolinimo apyvartumas (kartais per metus) KIA_k	<u>Pirkimai (Q)</u> Kreditorinis išiskolinimas (mokėtinos sumos) (KI)
		8. Kreditorinio išiskolinimo apyvartumas dienomis (arba vienos apyvartos trukmė) KIA_d	<u>Kreditorinis išiskolinimas (mokėtinos sumos) (KI)x365d.</u> Pirkimai (Q)
		9. Apyvartinio kapitalo apyvartumas, kartais per metus AKA_k	<u>Pardavimai (Q)</u> Apyvartinis kapitalas (AK)
10. Apyvartinio kapitalo apyvartumas dienomis AKA_d		<u>Apyvartinis kapitalas (AK)x365d.</u> Pardavimai (Q)	
IV. Įmonės išlaidų lygio rodikliai	1. Pagrindinės veiklos išlaidų lygio rodiklis PVIL	<u>Parduotų prekių savikaina (PPS)</u> Pardavimai (Q)	
	2. Administracinių išlaidų lygis AIL	<u>Administracinių išlaidos</u> Pardavimai (Q)	
	3. Veiklos sąnaudos vienam pardavimų litui VS_{lLt}	<u>Veiklos sąnaudos</u> Pardavimai (Q)	
Mackevičius J. (2005). <i>Įmonių veiklos analizė</i> . Monografija. Vilnius, p.461.	I. Turto apyvartumo rodikliai	1. Viso turto apyvartumas, kartais	<u>Pardavimo pajamos</u> Turtas
		2. Trumpalaikio turto apyvartumas, kartais	<u>Pardavimo pajamos</u> Trumpalaikis turtas
		3. Ilgalaikio turto apyvartumas, kartais	<u>Pardavimo pajamos</u> Ilgalaikis turtas
		4. Atsargų apyvartumas, kartais	<u>Pardavimo savikaina</u> Atsargų vidutinė vertė
		5. Atsargų apyvartumas, dienomis	<u>Atsargų vidutinė vertė x 365 d.</u> Pardavimo savikaina

	II. Išlaidų lygio rodikliai	6. Debitorinio išiskolinimo apyvartumas, kartais	<u>Pardavimo pajamos</u> Debitorinis išiskolinimas (vidutinė vertė)
		7. Debitorinio išiskolinimo apyvartumas, dienomis	Debitorinis išiskolinimas (vidutinė vertė) \times <u>365</u> Pardavimo pajamos
		1. Pardavimo savikainos lygis	<u>Pardavimo savikaina</u> Pardavimo pajamos
		2. Veiklos sąnaudos vienam pardavimo pajamų litui	<u>Veiklos sąnaudos</u> Pardavimo pajamos
		3. Finansinės ir investicinės veiklos sąnaudos vienam pardavimo pajamų litui	Finansinės ir investicinės veiklos <u>sąnaudos</u> Pardavimo pajamos
Šlekienė D., Klimavičienė I. (2000). <i>Įmonės finansinis įvertinimas</i> . KTU, Kaunas, p. 142.		1. Grynasis pelnas vienam realizuotos produkcijos litui	<u>Grynas pelnas</u> Pardavimo pajamos
		2. Bendrasis pelnas vienam realizuotos produkcijos litui	<u>Bendrasis pelnas</u> Pardavimo pajamos
		3. Veiklos pelnas (įskaitant ir kitos veiklos rezultatą) vienam realizuotos produkcijos litui	<u>Veiklos + kitos veiklos pelnas</u> Pardavimo pajamos
Juozaitienė L. (2000). <i>Įmonės finansai. Analizė ir valdymas</i> . ŠU: mokojoji knyga, p. 48.		1. Turo pelningumas TP (Dju Ponto (ROI) arba turto gražos rodiklis).	<u>Grynasis pelnas</u> Vidutinė metinė turto vertė
		2. Bendrasis pelningumas	<u>Bendrasis pelnas</u> Pardavimų pajamos
		3. Veiklos pelningumas	<u>Veiklos pelnas</u> Pardavimų pajamos
		4. Įprastinės veiklos pelningumas	<u>Įprastinės veiklos pelnas</u> Pardavimų pajamos
		5. Nuosavo kapitalo pelningumas	<u>Grynas pelnas</u> Akcinio kapitalo vertė + rezervai
		6. Grynasis pelnas	
		7. Akcijos pelningumas	<u>Grynas pelnas</u> Parduotų akcijų skaičius
		8. Vienos akcijos kainos/pelno santykis (P/E)	<u>Akcijos rinkos kaina</u> Vienai akcijai tenkanti pelno suma
Buškevičiūtė E., Mačerinskienė I. (2002) <i>Finansų analizė</i> . KTU, p. 364.	Išteklių panaudojimo efektyvumo bei veiklos pelningumo rodikliai	1. Turto apyvartumas	<u>Pardavimų apimtis</u> Vidutinė turto vertė
		2. Nuosavo kapitalo apyvartumas	<u>Pardavimų apimtis</u> Vidutinė nuosavo kapitalo vertė
		3. Neapvyartinio turto apyvartumas	<u>Pardavimų apimtis</u> Neapvyartinio turto vertė
		4. Apyvartinio turto apyvartumas	<u>Pardavimų apimtis</u> Apyvartinio turto vertė
		5. Gamybinių atsargų apyvartumas	<u>Pardavimų apimtys kaštai</u> Gamybinių atsargų vidutinė vertė
		6. Gamybinių atsargų pardavimo vienos apyvartos trukmė dienomis	<u>360 (ar 365)</u> Gamybinių atsargų apyvartumas
		7. Debitorinio išiskolinimo apyvartumas	<u>Kreditinė pardavimų apimtis</u> Vidutiniai patikimi debitoriniai išiskolinimai
		8. Debitorinio išiskolinimo vienos apyvartos trukmė, dienomis	<u>360 (ar 365)</u> Debitorinio išiskolinimo apyvartumas
		9. Gamybinių atsargų vienos pilnos apyvartos trukmė, dienomis	Gamybinių atsargų pardavimo vienos apyvartos trukmė dienomis + Debitorinio išiskolinimo vienos apyvartos trukmė, dienomis
		10. Turto pelningumas %	<u>Grynasis pelnas *100</u> Vidutinė turto vertė
		11. Turto finansavimo savomis lėšomis koef.	<u>Vidutinė turto vertė</u> Vidutinė įstatinio kapitalo vertė

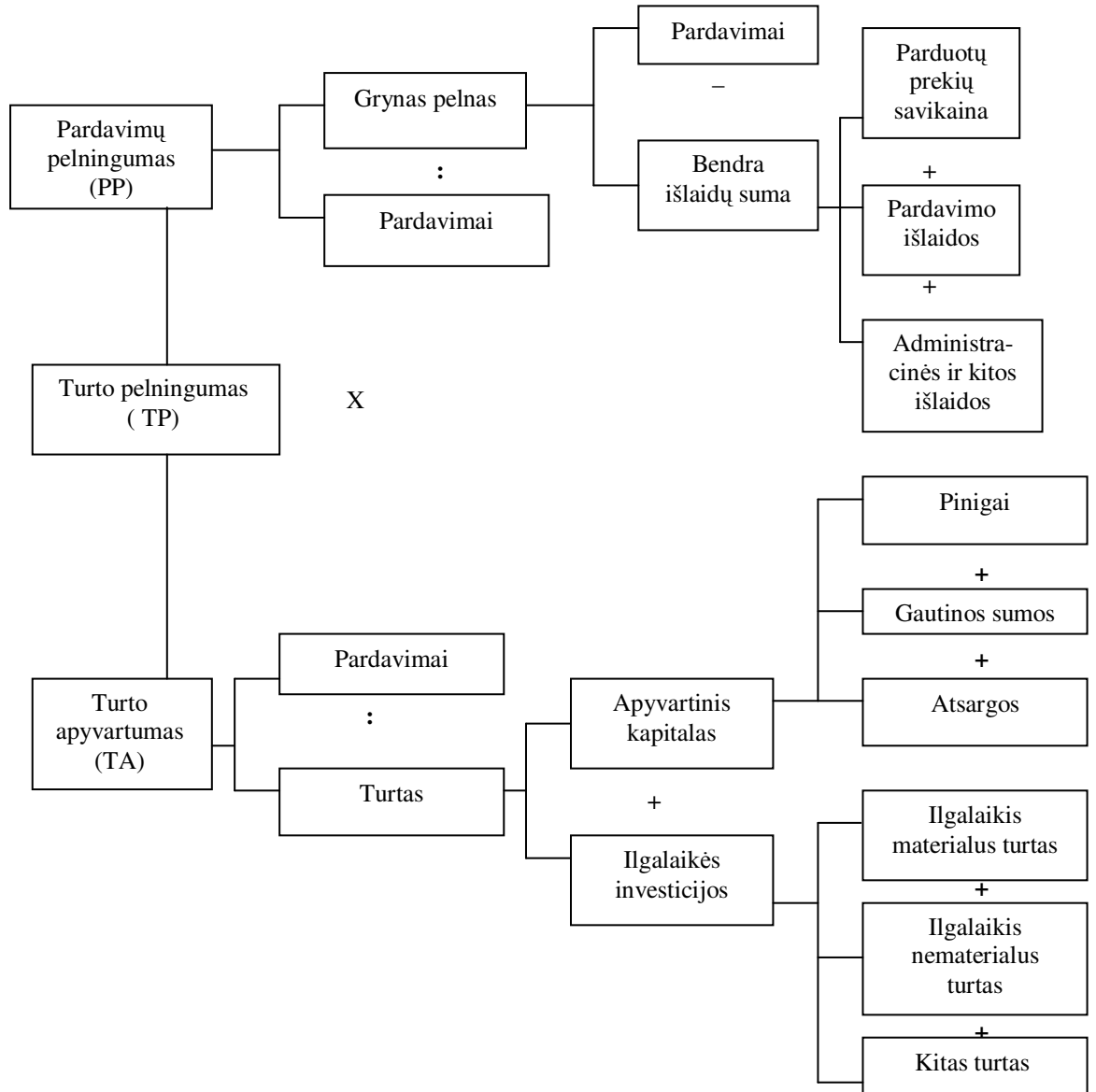
		12. Kapitalo pelno norma %	Turto pelningumas x Turto finansavimo savomis lėšomis koef.
		13. Pardavimų pelningumas %	$\frac{\text{Grynas pelnas}}{\text{Pardavimų apimtis}}$
Andrijauskienė A. (2004). <i>Įmonių ekonomika</i> . Vilnius, p. 37.	I. Diferencijuoti rodikliai	1. Darbo imlumas (D_1)	$\frac{\text{Išdirbtas laikas žm. d. val (T)}}{\text{Pagamintos produkcijos kiekis, išreikštas pinigais arba natūriniais vnt (Q)}}$
		2. Darbo našumas (D_n)	$\frac{\text{Pagamintos produkcijos kiekis, išreikštas pinigais arba natūriniais vnt (Q)}}{\text{Išdirbtas laikas žm. d. val (T) arba vid. metinis darbuot. sk. (S)}}$
	II. Apibendrinamieji rodikliai	1. Bendrojo pelno norma (bruto pelno marža) P_p	$\frac{\text{Bendrasis pelnas (B}_p\text{)}}{\text{Pardavimų pajamos (PP)}} \times 100$
		2. Veiklos pelno norma (neto pelno marža) (P_{vn})	$\frac{\text{Veiklos pelnas (P}_v\text{)}}{\text{Pardavimų pajamos (PP)}} \times 100$
		3. Grynojo pelno norma (grynojo pelno marža) (G_{pn})	$\frac{\text{Grynojo pelno norma (G}_p\text{)}}{\text{Pardavimų pajamos (PP)}} \times 100$
		4. Turto pelningumas (fondograža) - nuosavo turto (kapitalo) pelningumas	$\frac{\text{Grynasis pelnas}}{\text{Nuosavo turto (kapitalo) vertė}} \times 100$
		5. Investuoto kapitalo grąža	$\frac{\text{Grynasis pelnas} + \text{mokamos palūkanos}}{\text{Nuosavas kapitalas} + \text{ilgalaikiai įsipareigojimai}} \times 100$
		6. Kapitalo pelningumas	$\frac{\text{Grynasis pelnas}}{\text{Turtas (kapitalas)}} \times 100 \times \frac{\text{Pardavimų pajamos}}{\text{Kapitalas}}$
		7. Pardavimų rentabilumas	$\frac{\text{Pardavimų pajamos} - \text{parduotos produkcijos savikaina}}{\text{Produkcijos savikaina}} \times 100$
		8. Veiklos rentabilumas	$\frac{\text{Pelnas prieš apmokestinimą}}{\text{Veiklos sąnaudos}} \times 100$
Kabašinskas J. Toliatienė I. (1997). <i>Auditas</i> . Vilnius: Amžius, p. 197.	Veiklos efektyvumo matavimo rodikliai	1. Vidutinis parduotų atsargų apyvartumas	$\frac{\text{Prekių vertė per ataskaitinį laikotarpį}}{\text{Atsargų vidurkis}}$
		2. Debitorių apyvarta	$\frac{\text{Komerciniai debitoriaix365}}{\text{Parduota skolon per laikotarpį}}$
		3. Komercinių kreditorių apyvarta	$\frac{\text{Komerciniai kreditoriaix365}}{\text{Pirkimai į kreditą per laikotarpį}}$
		4. Iš viso turto apyvarta	$\frac{\text{Bendroji pardavimų suma}}{\text{Bendroji turto suma}}$
		5. Ilgalaikio materialiojo turto apyvarta	$\frac{\text{Bendroji pardavimų suma}}{\text{Ilgalaikio materialiojo turto suma}}$
		6. Apyvartinio turto apyvarta	$\frac{\text{Bendroji pardavimų suma}}{\text{Apyvartinis turtas} - \text{įsipareigojimai}}$

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis išanalizuota literatūra.

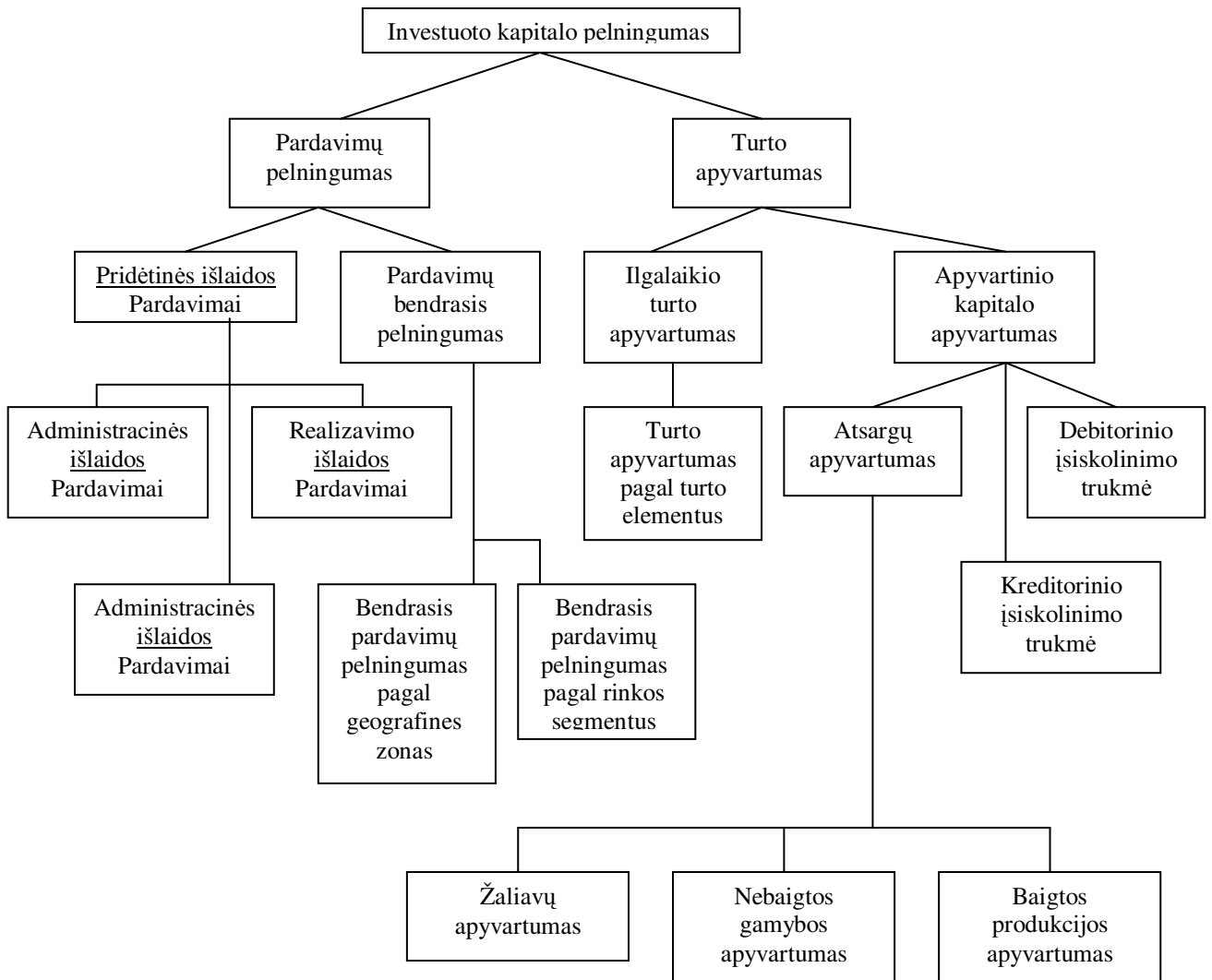
Turto pelningumo piramidinė analizė pagal R. Schattke ir H. Jensen

Šaltinis: Gronskas V. (2006). *Ekonominė analizė*. Kaunas: KTU, p. 171.

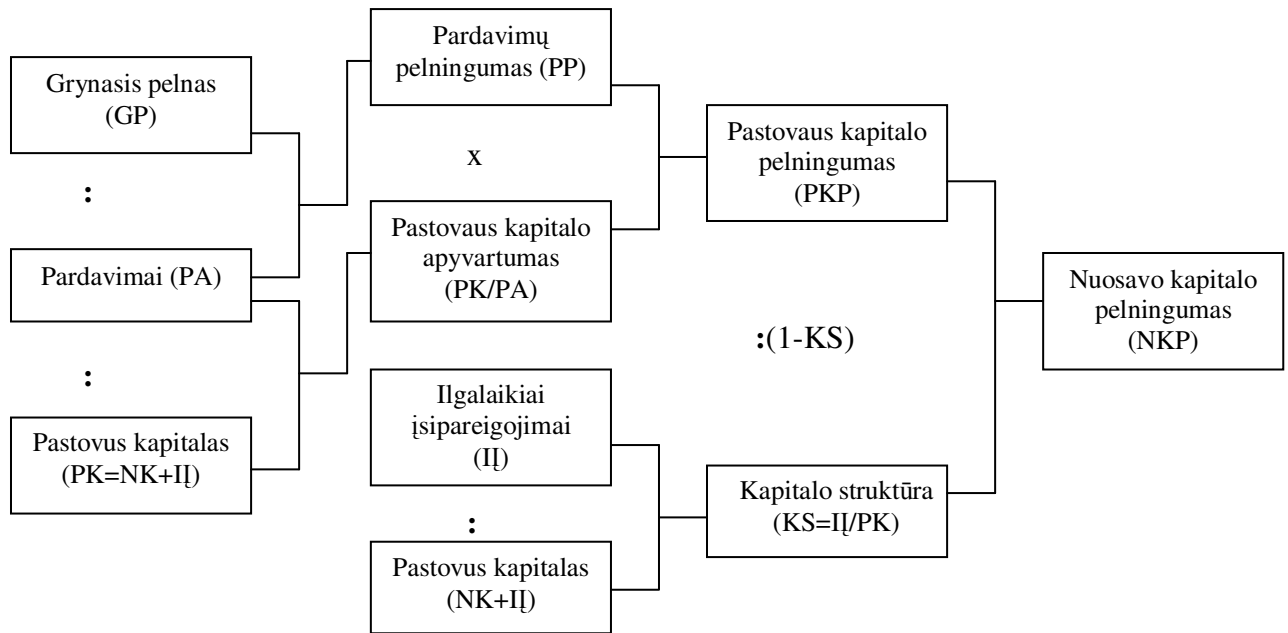
Turto pelningumo piramidinė analizė pagal L. Bernstein

Šaltinis: Juozaitienė L. (2000). *Įmonės finansai. Analizė ir valdymas. Mokomoji knyga*. Šiauliai: ŠU, p. 53.

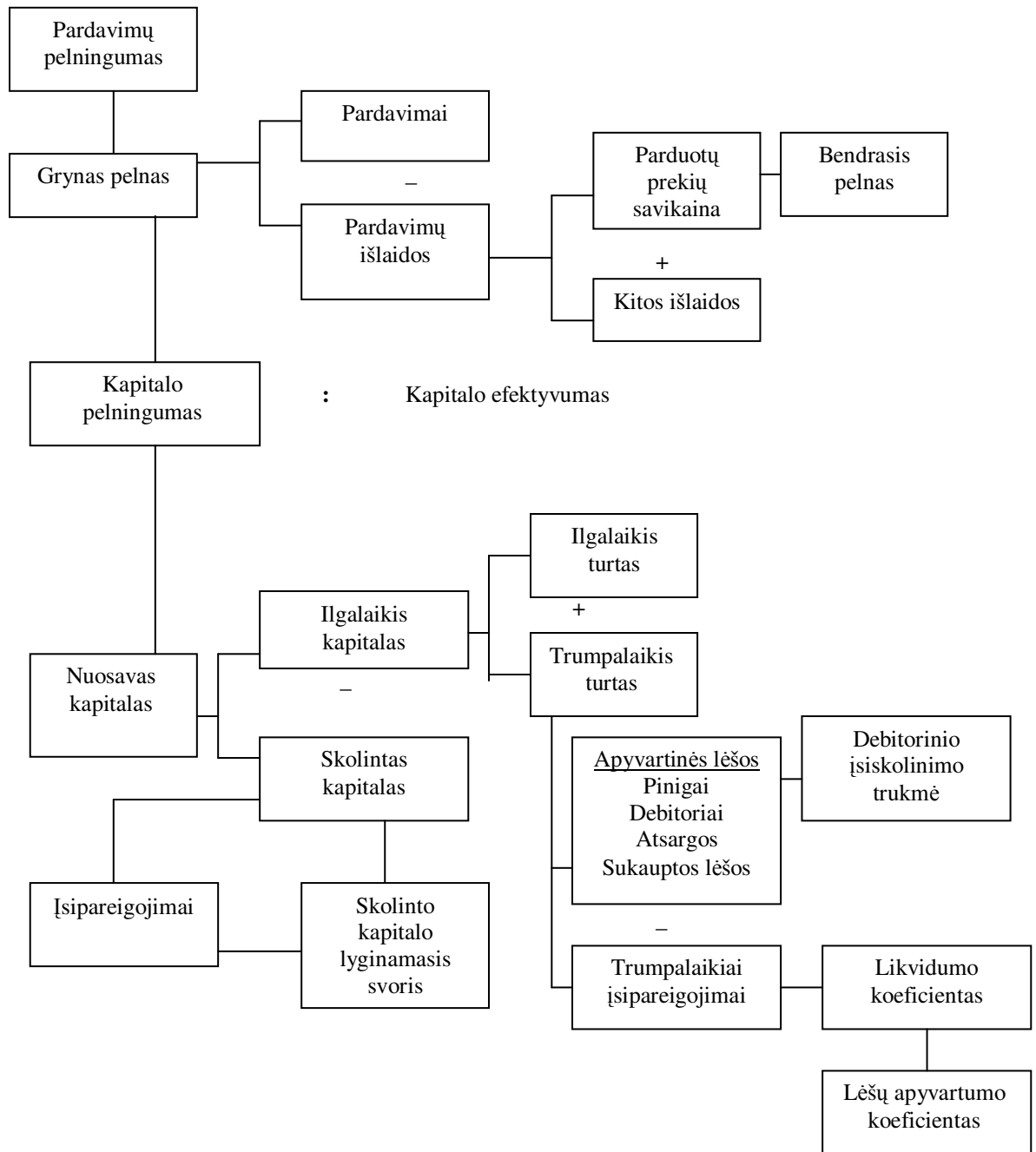
Turto pelningumo piramidinė analizė pagal P. Sucher

Šaltinis: Mackevičius J., Poškaitė D. (1998). *Finansinė analizė*. Vilnius, p. 149.

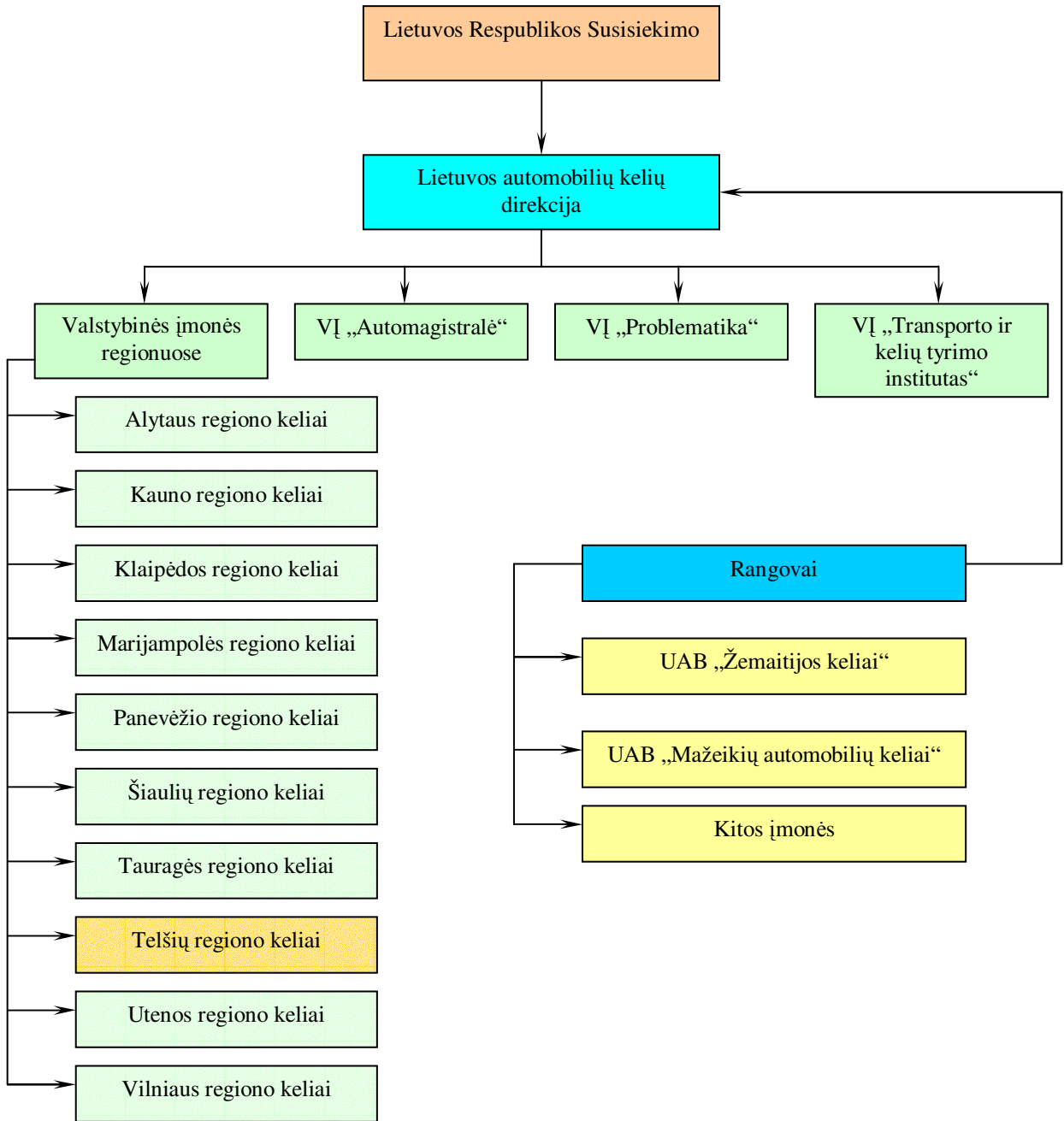
Du Ponto nuosavo kapitalo pelningumo piramidinė analizė

Šaltinis: Gronskas V. (2006). *Ekonominė analizė*. Kaunas: KTU, p. 175.

Kapitalo pelningumo piramidinė analizė pagal R. Anthony

Šaltinis: Mackevičius J., Poškaitė D. (1998). *Finansinė analizė*. Vilnius, p. 158.

Lietuvos Respublikos valstybinės reikšmės kelių valdymo sistema

Šaltinis: sudaryta autorės

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros lygiai 2007 m.

VI „... regiono keliai“	Magistraliniai keliai		Krašto keliai	Rajoniniai keliai			Iš viso	
	I-as priežiūros lygis	II-as priežiūros lygis	II-as priežiūros lygis	I-as priežiūros lygis				
				keliai	nuovažos dviejų lygių sankryžose*	gatvės miestuose		III-as priežiūros lygis
Alytaus		95,02	389,97	298,31		9,15	679,23	1471,68
Kauno	90,56	96,51	620,05	348,28	15,05	106,96	1414,33	2676,69
Klaipėdos		76,85	489,1	318,05		25,04	1171,43	2080,47
Marijampolės	61,63	60,45	364,83	247,65	6,42	23,77	812,93	1571,26
Panevėžio	104,56	30,47	509,76	231,71	8,7	34,48	1531,67	2442,65
Šiaulių		219,18	603,33	246,35	5,09	21,84	1691,62	2782,32
Tauragės		66,09	337,21	202,02	1,21	17,55	613,78	1236,65
Telšių		67,23	344,7	194,44		27,14	678,52	1312,03
Utenos		157,78	572,21	231,78		20,29	1517,21	2499,27
Vilniaus		206,62	716,74	426,22	8,22	10,43	1474,76	2834,77
Automagistralė	296,3	120,8			96,06			417,1
	553,05	1197	4947,9	2744,81	142,73	296,65	11585,48	21324,89

Šaltinis: LAKD prie Susisiekimo ministerijos generalinio direktoriaus 2007-01-29 įsakymas Nr. V-14 „Dėl valstybinės reikšmės kelių techninės priežiūros privalomų darbų apimčių 2007 metams patvirtinimo“

Kelių būklę galima nusakyti tam tikrais standartais. Lietuvoje jie vadinami kelių priežiūros lygiais, jų yra trys:

- I – aukštas, šis priežiūros lygis turi užtikrinti gerą techninę ir estatinę kelio būklę bei saugų eismą visais metų laikais.
- II – vidutinis priežiūros lygis, kuris turi užtikrinti gerą techninę kelio būklę, saugų eismą, tačiau mažesnis dėmesys skiriamas estetinei būklei. Galimas eismo nutrūkimas, esant sudėtingoms meteorologinėms sąlygoms žiemą.
- III – žemas priežiūros lygis turi užtikrinti eismo saugumą ir kelio tinkamumą naudoti, galimi eismo nutrūkimai, esant polaidžiui, sudėtingoms meteorologinėms sąlygoms žiemos metu, kelio estetinei būklei skiriamas mažas dėmesys.

Kelio priežiūros lygis nustatomas atsižvelgiant į eismo intensyvumą, transporto eksploatacines išlaidas, kelio techninę būklę. Priežiūros lygis, kai eismo intensyvumas:

<250 aut/parą – žemas priežiūros lygis:

251-500 aut/parą – vidutinis priežiūros lygis;

>500 aut/parą – aukštas priežiūros lygis.

VI „Telšių regiono keliai“ priklausantys valstybiniai keliai žiemos metu prižiūrimi trimis lygiais:

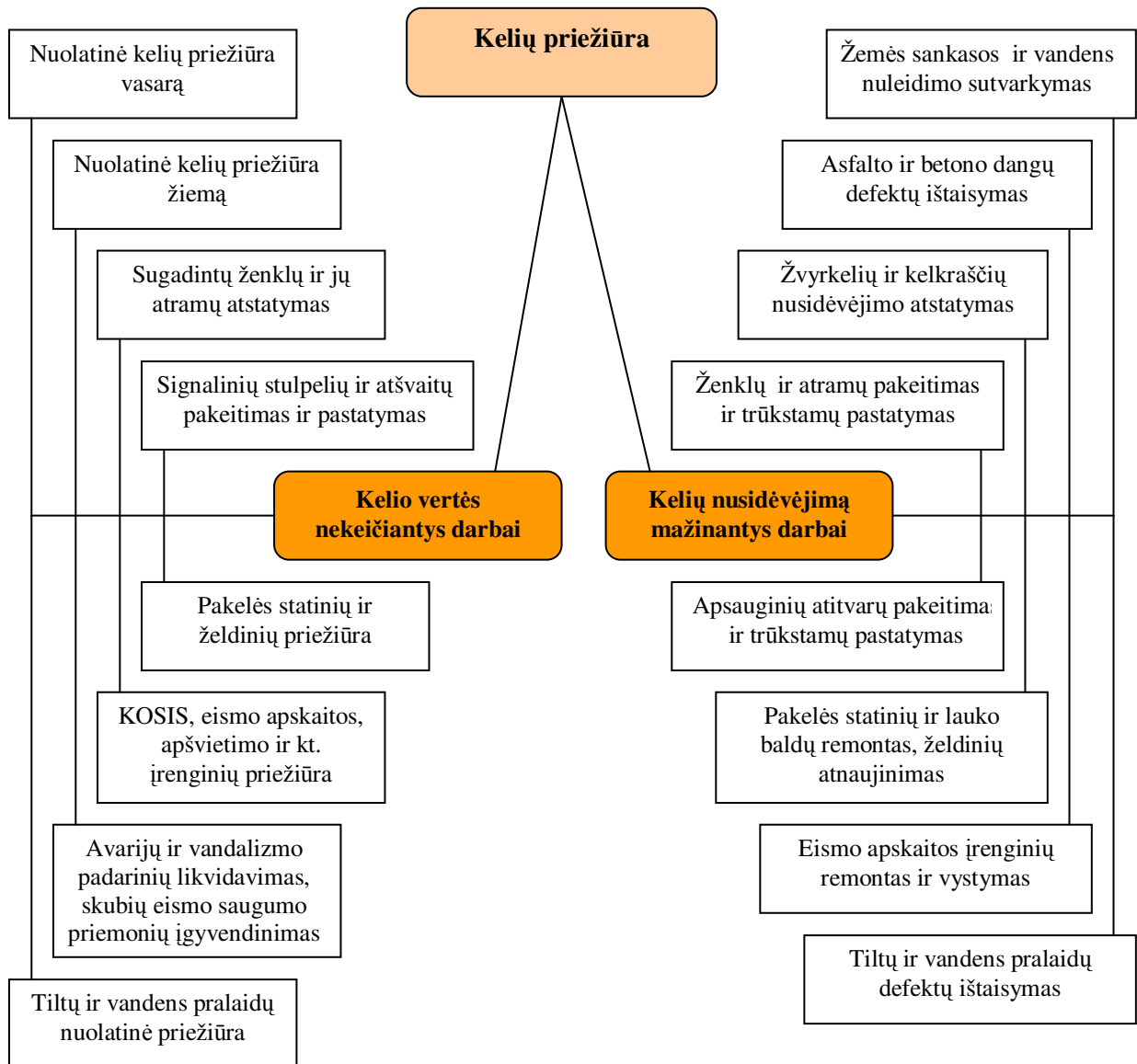
1-asis magistralinių kelių priežiūros lygis. Magistraliniai keliai ir jiems prilyginti krašto keliai prižiūrimi pagal magistralinių kelių antrąjį priežiūros lygį. Kelių priežiūros tarnybos šiuose

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros sektoriaus valstybės įmonių veiklos efektyvumas: VI „Telšių regiono keliai“ atvejo analizė

keliuose budi, valo sniegą bei barsto slidumą mažinančias medžiagas nuo 4 iki 22 val. Važiavimas šiais keliais turi būti užtikrinamas visą parą. Šie keliai turi būti nuvalyti ir pabarstyti praėjus ne daugiau kaip 3 val. nustojus snigti. Kai oro sąlygos normalios, ant kelių dangos sniego neturi būti, o esant ypač sudėtingoms oro sąlygoms puraus sniego storis ant važiuojamosios dalies gali būti ne didesnis kaip 5 cm. Esant slidžiai kelio dangai pirmą kartą šiuos kelius būtina pabarstyti iki 7 val. Eismas, esant ypač sudėtingoms meteorologinėms sąlygoms, gali nutrūkti ne ilgiau kaip 3 val. (automagistralėse ir I kategorijos keliuose – ne ilgiau kaip 2 val.).

2-asis krašto kelių priežiūros lygis. Krašto keliai ir pagal eismo intensyvumą bei svarbą jiems prilygstantys rajoniniai keliai prižiūrimi pagal krašto kelių antrąjį priežiūros lygį. Kelių priežiūros tarnybos šiuose keliuose budi, valo sniegą bei barsto slidumą mažinančias medžiagas nuo 6 iki 19 val. Važiavimas šiais keliais turi būti užtikrinamas visą parą. Šie keliai turi būti nuvalyti ir pabarstyti praėjus ne daugiau kaip 4 val. nustojus snigti. Kai oro sąlygos normalios, ant kelių dangos sniego gali būti 1 cm, o esant ypač sudėtingoms oro sąlygoms sniego storis ant važiuojamosios dalies gali būti ne didesnis kaip 7 cm. Esant slidžiai kelio dangai pirmą kartą šiuos kelius būtina pabarstyti iki 8 val. Eismas, esant ypač sudėtingoms meteorologinėms sąlygoms, gali nutrūkti ne ilgiau kaip 8 val.

3-iasis rajoninių kelių priežiūros lygis. Kiti rajoniniai keliai prižiūrimi pagal rajoninių kelių trečiąjį priežiūros lygį. Juose dirbama nuo 9 iki 18 val., valoma tik baigus tvarkyti magistralinius bei krašto kelius. Barstomi tik pavojinguose ruožuose (stačiose įkalnėse, staigiuose posūkiuose) ir tik po stiprių lijundrų arba plikšalų. Leistinas puraus sniego storis, esant normalioms oro sąlygoms, neturi būti didesnis kaip 8 cm. Esant ypač sudėtingoms oro sąlygoms puraus sniego gali būti ne daugiau kaip 20 cm. Eismas, esant ypač sudėtingoms meteorologinėms sąlygoms, gali nutrūkti ne ilgiau kaip 48 val. Rajonų savivaldybių teritorijų miestuose ir miesteliuose valstybinės reikšmės kelių važiuojamoji dalis valoma ir barstoma nuo 6 iki 19 val. Važiavimas turi būti užtikrinamas visą parą, o esant slidžiai kelio dangai pirmą kartą pabarstoma iki 8 val.

Valstybinės reikšmės kelių techninės priežiūros privalomi darbai pagal darbų grupes ir straipsnius

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Automobilių kelių techninė priežiūra. Statybos taisyklės ST 8871063.09:2004. LAKD, Vilnius, 2004 ;

Lietuvos valstybinės reikšmės automobilių kelių tinklas Telšių regione

VI „Telšių regiono keliai“ 2005-2007 metų horizontalioji ir vertikalioji balanso analizė

	Rodikliai	2005 m.		2006 m.		2007 m.		2005-2006 m. pokytis		2006-2007 m. pokytis	
		Lt	%	Lt	%	Lt	%	Lt	%	Lt	%
TURTAS											
A.	Ilgalaikis turtas	21177959	85,70	23877060	85,37	27779074	85,40	2699101	12,74	3902014	16,34
<i>I.</i>	<i>Nematerialusis turtas</i>	90259	0,37	95020	0,34	130118	0,40	4761	5,27	35098	36,94
1.4.	Programinė įranga	57195	0,23	53784	0,19	76139	0,23	-3411	-5,96	22355	41,56
1.5.	Kitas nematerialusis turtas	33064	0,13	41236	0,15	53979	0,17	8172	24,72	12743	30,90
<i>II.</i>	<i>Materialusis turtas</i>	20998092	84,98	23737236	84,87	27648956	85,00	2739144	13,04	3911720	16,48
II.2	Pastatai ir statiniai	12575842	50,89	13776264	49,26	16021398	49,26	1200422	9,55	2245134	16,30
II.3	Mašinos ir įrengimai	5161221	20,89	6193727	22,15	6752489	20,76	1032506	20,01	558762	9,02
II.4	Transporto priemonės	2062385	8,35	2443370	8,74	3492635	10,74	380985	18,47	1049265	42,94
II.5	Kita įranga, prietaisai, įrankiai ir įrenginiai	903683	3,66	1230277	4,40	1293533	3,98	326594	36,14	63256	5,14
II.6	Nebaigta statyba	294961	1,19	93598	0,33	88901	0,27	-201363	-68,27	-4697	-5,02
<i>III.</i>	<i>Finansinis turtas</i>	89608	0,36	44804	0,16	0	0,00	-44804	-50,00	-44804	-100,00
III.4	Kitas finansinis turtas	89608	0,36	44804	0,16	0	0,00	-44804	-50,00	-44804	-100,00
B.	Trumpalaikis turtas	3532707	14,30	4090868	14,63	4748253	14,60	558161	15,80	657385	16,07
<i>I.</i>	<i>Atsargos, išankstiniai apmokėjimai ir nebaigtos vykdyti sutartys</i>	2851566	11,54	2248746	8,04	3282865	10,09	-602820	-21,14	1034119	45,99
I.1.	Atsargos	2797314	11,32	216153	0,77	3136422	9,64	-2581161	-92,27	2920269	1351,02
I.2.	Išankstiniai apmokėjimai	54252	0,22	142593	0,51	146443	0,45	88341	162,83	3850	2,70
<i>II.</i>	<i>Per vienerius metus gautinos sumos</i>	234317	0,95	740218	2,65	1083186	3,33	505901	215,90	342968	46,33
II.1	Pirkėjų įsiskolinimas	233015	0,94	656647	2,35	1072503	3,30	423632	181,80	415856	63,33
II.3	Kitos gautinos sumos	1302	0,01	83571	0,30	10683	0,03	82269	6318,66	-72888	-87,22
<i>III.</i>	<i>Kitas trumpalaikis turtas</i>	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0	0	0
<i>IV.</i>	<i>Pinigai ir pinigų ekvivalentai</i>	446824	1,81	1101904	3,94	382202	1,18	655080	146,61	-719702	-65,31
	Turto iš viso:	24710666	100	27967928	100	32527327	100	3257262	13,18	4559399	16,30
NUOSAVAS KAPITALAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI											
C.	Nuosavas kapitalas	22645590	91,64	25910552	92,64	28506152	87,638	3264962	14,42	2595600	10,02
<i>I.</i>	<i>Įmonės savininko kapitalas</i>	19198346	77,69	21780651	77,88	24184422	74,35	2582305	13,45	2403771	11,04
<i>II.</i>	<i>Turtą, kuris pagal įstatymus gali būti tik valstybės nuosavybė, atitinkantis kapitalas</i>	3413744	13,81	3413744	12,21	3413744	10,50	0	0	0	0
<i>III.</i>	<i>Rezervai</i>	4095	0,02	8529	0,03	180442	0,55	4434	108,28	171913	2015,63
III.1	Privalomasis	205	0,00	1870	0,01	37584	0,12	1665	812,20	35714	1909,84

III.3.	Kiti rezervai	3890	0,02	6659	0,02	142858	0,44	2769	71,18	136199	2045,34
IV.	<i>Nepaskirstytasis pelnas (nuostoliai)</i>	29405	0,12	707629	2,53	727544	2,24	678224	2306,49	19915	2,81
IV.1.	Ataskaitinių metų pelnas (nuostoliai)	29405	0,12	682658	2,44	191828	0,59	653253	2221,57	-490830	-71,90
IV.2.	Ankstesnių metų pelnas (nuostoliai)	0	0,00	24971	0,09	535716	1,65	24971	100,00	510745	2045,35
D.	Dotacijos, subsidijos	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
E.	Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai	2065076	8,36	2057376	7,36	4021175	12,36	-7700	-0,37	1963799	95,45
I.	<i>Po vienerių metų mokėtinos sumos ir ilgalaikiai įsipareigojimai</i>	44294	0,18	229377	0,82	283894	0,87	185083	417,85	54517	23,77
I.1	Finansinės skolos	44294	0,18	229377	0,82	283894	0,87	185083	417,85	54517	23,77
II.	<i>Per vienerius metus mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai</i>	2020782	8,18	1827999	6,54	3737281	11,49	-192783	-9,54	1909282	104,45
II.1.	Ilgalaikių skolų einamųjų metų dalis	58404	0,24	180892	0,65	252943	0,78	122488	209,73	72051	39,83
II.3.	Skolos tiekėjams	1237036	5,01	651320	2,33	2408657	7,41	-585716	-47,35	1757337	269,81
II.4.	Gauti išankstiniai apmokėjimai	8622	0,03	7460	0,03	12039	0,04	-1162	-13,48	4579	61,38
II.5.	Pelno mokesčio įsipareigojimai	9970	0,04	165092	0,59	22399	0,07	155122	1555,89	-142693	-86,43
II.6.	Su darbo santykiais susiję įsipareigojimai	567828	2,30	767886	2,75	850083	2,61	200058	35,23	82197	10,70
II.8.	Kitos mokėtinos sumos ir trumpalaikiai įsipareigojimai	111922	0,45	55349	0,20	191160	0,59	-56573	-50,55	135811	245,37
	Nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų iš viso:	24710666	100	27967928	100	32527327	100	3257262	13,18	4559399	16,30

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis VI „Telšių regiono keliai“ 2005-2007 m. balansais

VI „Telšių regiono keliai“ 2005-2007 metų horizontalioji ir vertikalioji pelno (nuostolių) ataskaitos analizė

	Turtas	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2005-2006 m. pokytis		2006-2007 m. pokytis	
		Lt	Lt	Lt	Lt	%	Lt	%
I.	Pardavimo pajamos	13599282	19226171	18266405	5626889	41,38	-959766	-4,99
II.	Pardavimo savikaina	12557906	16921686	16358940	4363780	34,75	-562746	-3,33
III.	Bendrasis pelnas (nuostolis)	1041376	2304485	1907465	1263109	121,29	-397020	-17,23
IV.	Veiklos sąnaudos	1001241	1449166	1639898	447925	44,74	190732	13,16
V.	Tipinės veiklos pelnas (nuostolis)	40135	855319	267567	815184	2031,11	-587752	-68,72
VI.	Kita veikla	47082	85726	58837	38644	82,08	-26889	-31,37
VII.	Finansinė ir investicinė veikla	-25516	-28567	-24200	-3051	11,96	4367	-15,29
VIII.	Įprastinės veiklos pelnas (nuostoliai)	61701	912478	302204	850777	1378,87	-610274	-66,88
XI.	Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą	61701	912478	302204	850777	1378,87	-610274	-66,88
XII.	Pelno mokestis	32296	229820	110376	197524	611,61	-119444	-51,97
XIII.	Grynasis pelnas (nuostoliai)	29405	682658	191828	653253	2221,57	-490830	-71,90

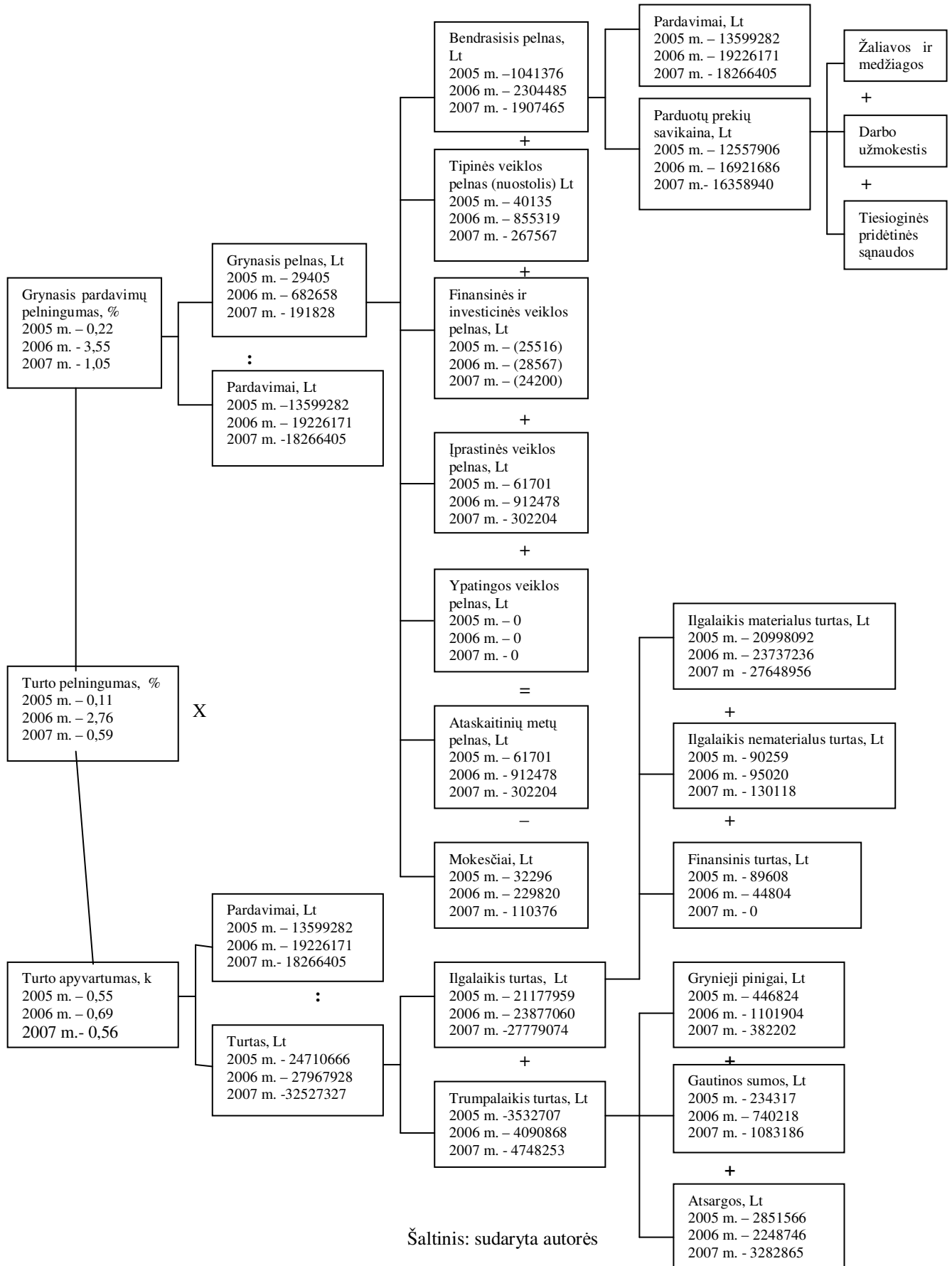
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis VI „Telšių regiono keliai“ 2005-2007 m. pelno (nuostolių) ataskaitomis

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių vidutiniai 2005-2007 m. apyvartumo ir išlaidų lygio rodikliai

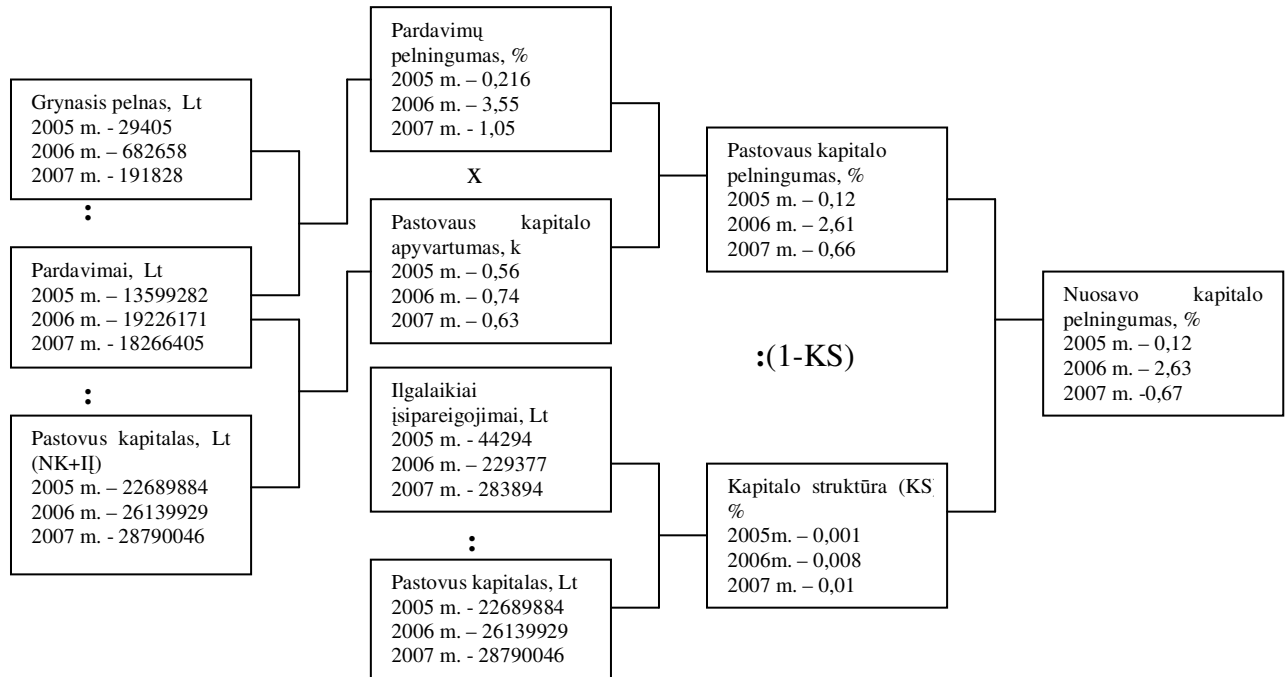
VI "...regiono keliai"	Viso turto apyvartumas (kartais)	Viso turto apyvartumas (dienomis)	Ilgalaikio turto apyvartumas (kartais)	Trumpalaikio turto apyvartumas (kartais)	Atsargų apyvartumas (kartais)	Atsargų apyvartumas (dienomis)	Debitorinio įsiskolinimo apyvartumas (kartais)	Debitorinio įsiskolinimo apyvartumas (dienomis)	Parduotų prekių savikaina 1 pardavimų litui	Veiklos sąnaudos 1 pardavimų litui
Alytaus	0,56	646	0,68	3,38	10,71	35	9	8	0,83	0,14
Kauno	0,62	596	0,75	3,42	10,13	36	38	13	0,87	0,08
Klaipėdos	0,75	487	0,87	4,30	21,00	17	10	37	0,86	0,12
Marijampolės	0,56	648	0,63	6,02	8,51	43	48	9	0,82	0,14
Panevėžio	0,69	527	0,84	4,05	10,29	37	29	17	0,86	0,11
Šiaulių	0,69	508	0,90	3,53	7,58	48	27	22	0,88	0,08
Tauragės	0,69	525	0,84	3,95	9,50	39	61	7	0,78	0,14
<i>Telšių</i>	<i>0,60</i>	<i>615</i>	<i>0,70</i>	<i>4,13</i>	<i>5,91</i>	<i>65</i>	<i>34</i>	<i>14</i>	<i>0,90</i>	<i>0,07</i>
Utenos	0,82	443	0,97	5,22	12,29	30	465	4	0,86	0,12
Vilniaus	0,81	446	1,00	4,34	9,04	42	32	18	0,90	0,08
Vidurkis	0,68	544	0,82	4,23	10,50	39	75	15	0,86	0,11

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis analizuojamų įmonių 2005-2007 m. finansinėmis ataskaitomis

VI „Telšių regiono keliai“ piramidinė turto pelningumo analizė pagal Du Ponto modelį remiantis lietuviška finansine atskaitomybe

VI „Telšių regiono keliai“ kapitalo pelningumo analizė pagal Du Ponto modelį

Šaltinis: sudaryta autorės

Valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių vidutiniai 2005-2007 m. pardavimo, turto ir kapitalo pelningumo rodikliai

VI "...regiono keliai"	Bendrasis pelningumas	Veiklos pelningumas	Pelningumas prieš pelno mokesťį	Grynasis pelningumas	Turto pelningumas prieš pelno mokesťį	Turto grynasis pelningumas	Kapitalo grynasis pelningumas
Alytaus	16,74	2,57	4,04	2,97	2,28	1,70	1,71
Kauno	12,41	3,48	5,95	4,51	3,65	2,90	2,93
Klaipėdos	13,70	1,44	2,08	1,46	1,47	1,07	1,10
Marijampolės	17,59	2,55	3,70	2,64	2,08	1,51	1,52
Panevėžio	13,55	2,56	3,28	2,50	2,29	1,75	1,80
Šiaulių	11,14	3,04	4,15	3,07	3,02	2,37	2,39
Tauragės	21,22	3,70	6,33	4,84	4,33	3,31	3,44
<i>Telšių</i>	<i>10,03</i>	<i>2,07</i>	<i>2,28</i>	<i>1,61</i>	<i>1,20</i>	<i>1,05</i>	<i>1,26</i>
Utenos	13,33	1,30	1,71	1,61	1,41	0,89	0,90
Vilniaus	9,63	0,73	1,50	0,92	1,10	0,79	0,82
Vidurkis	13,93	2,35	3,50	2,61	2,28	1,73	1,79

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis analizuojamų įmonių 2005-2007 m. finansinėmis ataskaitomis

**Valstybinės reikšmės kelių priežiūros įmonių bankroto prognozavimo modelių koeficientai
2005-2007 m.**

VI „...regiono keliai“ / metai	Įmonės bankroto prognozavimo modeliai ir kritinės reikšmės		
	Altman modelis ($Z < 1,21$ - bankroto tikimybė labai didelė; $1,21 < Z < 2,9$ - bankrotas yra įmanomas; $Z > 2,9$ - bankroto tikimybė labai maža)	Lis modelis $Z < 0,037$ – bankroto tikimybė labai didelė	Springate modelis $Z < 0,862$ – įmonė laikoma žlungančia
Alytaus			
2005	25,76	0,078	1,322
2006	17,44	0,058	1,134
2007	27,41	0,077	1,338
Kauno			
2005	8,52	0,035	0,831
2006	7,51	0,032	1,168
2007	11,22	0,099	0,840
Klaipėdos			
2005	7,83	0,032	0,678
2006	7,24	0,027	0,531
2007	5,76	0,024	0,529
Marijampolės			
2005	21,02	0,063	0,936
2006	10,74	0,036	1,119
2007	15,06	0,043	0,781
Panevėžio			
2005	13,46	0,048	0,884
2006	20,84	0,066	1,690
2007	6,73	0,023	0,515
Šiaulių			
2005	6,59	0,028	0,734
2006	7,37	0,033	1,102
2007	9,46	0,034	0,718
Tauragės			
2005	11,86	0,052	0,977
2006	9,91	0,042	1,397
2007	13,56	0,049	1,49
Telšių			
2005	5,33	0,016	0,370
2006	6,31	0,025	0,783
2007	3,77	0,013	0,316
Utenos			
2005	9,24	0,037	0,645
2006	13,93	0,047	0,909
2007	21,10	0,062	0,826
Vilniaus			
2005	6,1	0,025	1,392
2006	6,1	0,024	0,550
2007	4,28	0,021	0,527

Šaltinis: sudaryta autorės